

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 7 (177) 2015

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Redactare *Antonina DEMBIȚCHI*
Asistență computerizată *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniou Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

- Gheorghe AVORNIC, Dumitru POSTOVAN*
Fundamente teoretice și practice care alimen-
tează necesitatea aplicării (utilizării) „dreptului
discreționar” 2
- Alexandru CUZNEȚOV*
Evoluția contractelor comerciale (perioada me-
dievală-prezent)..... 12
- Igor CIOBANU, Ana NEGRUȚA*
Evoluția pedepselor ca sancțiuni de drept penal 14
- Mihai CORJ*
Data emiterii, aprobării sau adoptării actului
oficial..... 18
- Alexandru CUZNEȚOV, Cristina PRISĂCARI*
Evoluția cheltuielilor de executare în sistemul
de drept al Republicii Moldova..... 28
- Tatiana MACOVEI*
Cercetarea accidentelor de muncă 32
- Ludmila PROCA*
Dreptul la indemnizații al persoanelor asigurate
și neasigurate în perioada de maternitate, creș-
tere și îngrijire a copilului..... 39
- Irina SELEVESTRU*
Fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor
prevăzute la art.191 „Delapidarea averii străi-
ne” din Codul penal. *Partea I* 48
- Nicolae CORCEA*
Latura subiectivă a violenței în familie prevăzu-
te la alin.(1) art.201¹ CP RM..... 53
- Nicolae ALCAZ*
Noțiunea și principiile flexicurității 58
- Ala LUCA*
Protecția migranților în baza Convenției Europe-
ne a Drepturilor Omului și a Cartei Sociale Euro-
pene..... 64
- Ludmila ȚARANU*
Caracterele juridice ale atributelor de identifica-
re a persoanei fizice..... 70
- Vadim OLTU, Ion PAVEL*
Eroarea în cazul comiterii infracțiunii și posibi-
litatea aplicării unor circumstanțe care înlătură
urmărirea penală..... 75
- Ion PAVEL, Sergiu GAVAJUC*
Primirea unei remunerații ilicite pentru îndepli-
nirea lucrărilor legate de deservirea populației:
elemente care indică pericolul social și justifica-
rea incriminării..... 80

FUNDAMENTE TEORETICE ȘI PRACTICE CARE ALIMENTEAZĂ NECESITATEA APLICĂRII (UTILIZĂRII) „DREPTULUI DISCREȚIONAR”

Gheorghe AVORNIC,
doctor habilitat în drept, profesor universitar
Dumitru POSTOVAN,
doctor în drept, conferențiar universitar

Studiul problemei în discuție începe cu explicarea noțiunii de necesitate, aume în sensul de categorie filozofică cu atribuție în procesul de realizare a dreptului; în primul rând, în forma de aplicare a sa, când noțiunile de „drept” și „lege” nu sunt identice. Problematika raportului „drept–lege” se află în discuție de secole. Sunt analizate opinii ale juriștilor notorii străini și din țară expuse în literatura de specialitate. Prin prisma legilor drepte trebuie să se manifeste jurisprudența, la protejarea drepturilor și libertăților omului având ca fundament principiul egalității formale, libertatea individului.

Norma juridică materială trebuie să admită o marjă de libertate la luarea deciziei, iar agentul de aplicare a acestei norme să aibă împuterniciri discreționare.

Legătura dintre norma materială și cea procesuală este caracteristică și procesului de aplicare a dreptului discreționar.

În anumite situații, unele categorii de norme juridice pot fi puse în aplicare doar cu utilizarea „dreptului discreționar”, grație căruia decizia luată este legală, temeinică, rezonabilă, corespunde finalității legii.

Cuvinte-cheie: necesitate; filozofia dreptului; drept discreționar; drept natural; drept obiectiv; drept subiectiv; echitate; justiție; libertate.

* * *

This study begins with the explanation of the concept of “necessity”, namely as a philosophical category with attribution in the process of law; firstly being applied when the concepts of “law” and “rule” are not similar. The issue of the report “right-law” is under discussion for centuries, here there are analyzed opinions both of notorious foreign lawyers and from our country in the specialized literature. The jurisdiction must be manifested through the laws in order to protect human rights and freedoms with having as basis the principle of formal equality and the freedom of the human being. The legal rule must admit a liberty limit in decision making and implementing agent of this rule must have discretionary powers. The link between procedural and material rule is characteristic to law enforcement process. In some situations, some categories of legal rules can be implemented only by using the discretionary law thanks to which the taken decision is bound, thorough, reasonable, and corresponds to the purpose of the law.

Keywords: necessity, philosophy of law, discretionary law, natural right, subjective right, equity, justice, liberty

Necesitatea își croiește calea printr-un număr infinit de întâmplări.
F.Engels

Necesitate – ceea ce este trebuincios pentru satisfacerea cerințelor; categorie filosofică ce reflectă legătura esențială, logică dintre fenomenele lumii materiale, decurgând în mod inevitabil din însăși natura lor [1, p.62].

Necesitatea rezultă din natura, esența internă a fenomenelor, **legea, ordinea și structura lor**, înseamnă ceea ce, în mod inevitabil, trebuie să aibă loc în aceste condiții. Este antipodul **întâmplării**, care poate avea loc în aceste condiții, dar ar putea și să nu aibă loc [2, p.240].

„Unde la suprafață are loc jocul întâmplării, acolo însăși această întâmplare întotdeauna se află în subordinea legilor interne ascunse (tănuite). Problema este doar în a descoperi aceste legi” [3, p.306].

Categoria filosofică – **necesitatea** – are atribuție în procesul de realizare a dreptului; în primul rând, în forma de aplicare a sa, când noțiunile „drept” și „lege” nu sunt identice.

Problematika raportului „drept–lege” se află în discuție de secole, odată cu apariția statului, actuală până în prezent, va continua să fie o temă de dezbateri teoretice, științifice și în viitor, face obiectul de studiu al filosofiei dreptului.

Temeiul inițial al acestor dezbateri, discuții, studii, este noțiunea de „drept” – *Ce este dreptul?, Cum este el înțeles, sau cum trebuie înțeles prin prisma scopului, obiectivelor, sarcinilor, funcțiilor sale în viața socială, în viața fiecărui om?*

În opinia juristului notoriu, acad. V.S. Nerseseanț, din punctul de vedere al filosofiei dreptului, există trei tipuri de percepere (înțelegere, interpretare) a dreptului: tipul „legist” (*lex, legis*), tipul dreptul natural (*ius naturale*) și tipul libertar-juridic (de la lat. *libertas*).

Conform **legismului**, dreptul este produsul activității statului, a ordinelor, regulilor, actelor, normelor adoptate de stat obligatorii realizate și prin constrângere, identificat cu legea.

Din acest punct de vedere, tot ce ordonă statul și este dreptul, dreptul pozitiv, ca un sistem de norme stabilite sau sancționate de stat și asigurate prin forța de constrângere.

Aceste prevederi ale perceperii dreptului, susține V.S. Nerseseanț, sunt corecte, dar pentru înțelegerea cu adevărat a dreptului, insuficiente, pentru că, în această definiție legistă a dreptului nu este nici un criteriu, care ar distinge dreptul de samovolnicie, despotism, legea dreaptă de legea nedreaptă, adoptată de către stat.

Din atare raționamente, dreptul pozitiv este considerat ca drept neadecvat, artificial, nefiresc, nenatural, ca antipod al dreptului natural.

Conform celui de-al doilea tip de percepere, **dreptul natural** este dreptul firesc, al naturii, adevărat, just, rațional, de neschimbat.

Un neajuns esențial al acestui tip de percepere a dreptului este ignorarea dreptului pozitiv oficial în vigoare obligatoriu.

Academicianul afirmă că între aceste două tipuri de percepere există o legătură organică, propune un compromis: dreptul poate fi definit ca **dreptul natural, căruia nu-i contravine dreptul pozitiv**. Dreptul natural nu este unul static, el trebuie să fie în vigoare, să fie pus în acțiune.

Pentru aceasta este necesar ca în dreptul pozitiv (în Constituții, legi și alte acte):

- 1) să fie fixate principiile de bază ale dreptului natural, adică recunoașterea oficială, a puterii lor juridice;
- 2) să fie recunoscută prioritatea acestor principii ale dreptului natural, în raport cu alte izvoare și norme ale dreptului pozitiv;
- 3) să fie fixată interdicerea decretării și publicării actelor și normelor juridice care neagă sau desconsideră principiile dreptului natural.

Fixarea în Constituții și în alte acte a principiilor privind drepturile și libertățile firești (naturale) ale omului înseamnă că aceste principii sunt recunoscute ca izvor de sine stătător al dreptului pozitiv în vigoare, având prioritate în raport cu alte izvoare de drept.

S-a menționat că ambele tipuri de percepere a dreptului duc și la definiții diferite. Totodată, la etapa actuală, dreptul natural nu poate fi realizat fără asistența statului (dându-i conținut juridic obligator, realizat și prin constrângere), la fel și dreptul pozitiv nu ar fi un drept veritabil, adevărat, fără a incorpora în actele statale principiile dreptului natural.

Ambele tipuri de percepere se află într-o legătură organică. Care ar fi puntea de legătură ce ar asigura unitatea de materie?

V.S. Nerseseanț consideră că această legătură are loc datorită celui de-al treilea tip de percepere a dreptului – **tipul libertar-juridic**, care are la bază principiul egalității formale, a libertății individului.

Acest tip de percepere a dreptului include nu doar înțelegerea dreptului ca esență și ca fenomen juridic în

formă de lege, dar și înțelegerea juridică a statului ca formă de exprimare și acțiune instituțional-imperativă a principiului egalității formale, ca formă juridică de organizare generală a autorității publice.

Egalitatea formală ca esență și principiu al dreptului include în sine trei părți componente, care se găsesc într-o legătură intercondițională, complementară reciprocă, trei însușiri esențiale ale dreptului:

- 1) norma (măsura) egală generală;
- 2) libertatea formală a tuturor adresaților acestei măsuri (norme) regulatorii;
- 3) echitatea (dreptatea) generală (universală) a acestei forme regulatorii deopotrivă egală pentru toți.

În teoria libertar-juridică a înțelegerii dreptului și concepția filosofiei dreptului, sunt depășite (învinse) extremitățile și neajunsurile caracteristice legismului și dreptului natural în tratarea problemei privind distincțiile și coraportul esenței și fenomenului în sfera dreptului.

În hotarele abordării libertar-juridice, legătura reciprocă a esenței și fenomenului în drept poartă un caracter necesar și firesc. Esența juridică – egalitatea formală, se manifestă în legea general-obligatorie – realitate juridică, iar realitatea juridică – legea general-obligatorie, exprimă în realitatea obiectivă (exterioară) esența juridică – egalitatea formală.

Numai în baza și ținând cont de legătura **necesară** dintre esența juridică și fenomenul juridic, este posibil de a atinge **căutata unitate** privind **legea dreaptă** [4, p.20-30].

Cuvântul-cheie în această ecuație este „necesitate”, legătura inevitabilă dintre esența juridică, însușire a dreptului natural, și fenomenul juridic, trăsătură a dreptului pozitiv.

Necesitatea, din punctul de vedere al filosofiei, în general, și al filosofiei dreptului, în special, se manifestă în procesul de acțiune a dreptului, de realizare mai cu seamă în forma sa de aplicare.

Perceperea dreptului ca egalitate, la scară largă și ca măsură egală a libertății oamenilor, de rând cu necesitatea, include și echitatea (dreptatea).

În contextul deosebirii între „drept” și „lege”, aceasta înseamnă că echitatea este latură a dreptului, că dreptul după definiție este echitabil.

De aceea întrebarea „dacă o lege este dreaptă sau nu” – aceasta este în esență întrebarea „dacă legea corespunde sau nu dreptului”.

Obiectul filosofiei dreptului – dreptul și legea prin deosebirile lor, coraportul și unitatea căutată. Unitatea dreptului ca esență (dreptul natural) și a dreptului ca fenomen (dreptul pozitiv) constituie legea juridică (dreaptă).

Anume prin prisma legilor drepte trebuie să se manifeste jurisprudența, atunci când protejează drepturile și libertățile omului având ca fundament principiul egalității formale, libertatea individului. „Acolo, unde se

neagă libertatea individuală, a personalității, însemnătatea juridică a persoanei fizice, afirmă V.S. Nerseseanț, acolo drept nu este și nici nu poate fi, nu sunt și nu pot fi oarecare subiecți de drept: individuali, de grup, colectiv, instituționali, nu pot fi cu adevărat legi drepte și relații juridice în societate în întregime, și în diferite sfere concrete ale vieții sociale și politice” [4, p.42-44].

Și dacă nu corespunde – *este o lege nedreaptă*, pusă în aplicare, poate duce la decizii doar formal legale, dar neechitabile, neconforme dreptului natural, libertății individuale, drepturilor subiective, pretențiilor justificate firești ale participanților raporturilor juridice.

Echitatea este o însușire a dreptului, a esenței sale. Dacă o normă juridică aplicabilă nu duce expres la o astfel de decizie, agentul de aplicare a legii este cel care, prin procedurile de interpretare și modelare a normei juridice, are obligațiunea să pronunțe o decizie conform finalității legii. Pentru că triumful principiului echității în procesul de realizare a dreptului este o **necesitate imperioasă**. Norma juridică materială trebuie să admită o marjă de libertate la luarea deciziei, iar agentul de aplicare a acestei norme să aibă împuterniciri discreționare.

Cu alte cuvinte, aplicarea discreționară a dreptului, particularitățile acestei aplicări, depind de conținutul și forma dreptului material.

„Procesul și dreptul se găsesc într-o legătură strânsă. Același spirit trebuie să însuflețească procesul și legile, pentru că procesul este numai forma de viață a legii, manifestare a vieții ei interne; dreptul material are formele procesuale necesare, inerente lui” [5, p.252-258].

Această legătură între norma materială și cea procesuală este caracteristică și procesului de aplicare a dreptului discreționar.

Necesitatea „dreptului discreționar” este dictată și de scopul dreptului, de funcțiile lui care conduc spre acest scop. În atare sens, profesorul I.Huma, vorbind despre principiile interpretării în drept, de rând cu altele, numește încă un principiu – **principiul aplicabilității normei** care reclamă interpretării să discearnă acel sens al textului legal, care să facă norma aplicabilă, în cazul în care exprimarea ei comportă diferite înțelesuri. Elaborarea normei are drept scop producerea efectelor scontate de legiuitor. Este semnificativ, în această privință, art.978 Cod civil al României, care face precizarea: „Când o clauză este primitoare de două înțelesuri, ea se interpretează în sensul ce poate avea un efect, iar nu acela ce nu ar putea produce nici unul”. Dispoziția acestui articol prezintă identitatea necesară de rațiune care să-i permită extinderea la interpretarea normei juridice civile și, în cele din urmă, a oricărei norme de drept.

Principiul în cauză (*principiul efectului util*) incubă și anticiparea rezultatului practic al variantelor concurente ale interpretării, astfel încât să se poată elimina acele dintre ele care conduc la consecințe opuse temeiului legal [6, p.80].

Adoptarea unei decizii opuse dreptului ar fi nu doar o întâmplare, ci și un abuz de drept. Indiferent de felul cum va fi calificată o astfel de decizie (întâmplare sau abuz), ea va fi în afara dreptului, a esenței sale, nu va fi o decizie dreaptă, așa cum se cere a fi ea necesară conform așteptărilor rațiunii umane.

Necesitatea și întâmplarea sunt fenomene juridice, realități juridice. Necesitatea absoarbe întâmplarea și exclude abuzul de drept. O face cu aplicarea „dreptului discreționar”.

Această aplicabilitate se face simțită și necesară în procesul de realizare a dreptului privind apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, mai cu seamă când pretențiile subiecților de drept au la bază nu doar legile exprese, nu doar dreptul ca atare, ci și normele morale, ideile de dreptate, echitate, care nu au acoperire juridică, dar sunt acceptate în societate.

În acest sens, la romani, cea mai celebră dintre definițiile dreptului este cea a jurisconsultului Ulpianus: „*Juris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*” – „Preceptele dreptului sunt acestea: să trăiești cinstit, să nu dăunezi altuia și să dai fiecăruia ce i se cuvine”. Definiția nominalizată nu deosebește dreptul de morală, fiind în afara domeniului strict al dreptului.

O altă definiție pe care o găsim la romani este cea a lui Celsus: „*Jus est ars boni et aequi*” – „Dreptul este arta binelui și a echității”. Este o definiție mult prea largă, cuprinzând principii care ies din sfera dreptului.

După Hugo Grotius „dreptul natural este totalitatea principiilor pe care rațiunea le dictează pentru satisfacerea înclinării naturale a omului pentru viața socială”. În viziunea lui Montesquieu, „dreptul este rațiunea omenească, în măsura în care ea guvernează toate popoarele de pe pământ, iar legile politice și civile ale fiecărui popor nu trebuie să fie decât cazurile particulare la care se aplică această rațiune omenească” [7, p.80-91].

Sunt doar o parte din definiții: 1) pornite de la dreptul natural; 2) de la rațiunea omenească, care dictează sau trebuie să dicteze conținutul dreptului pozitiv.

Actualmente, acest drept natural, această rațiune omenească sunt nu doar conținutul, ci și esența dreptului internațional, a Convențiilor internaționale privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

Însă, în dreptul pozitiv, care pornește și de la alte definiții, cum ar fi – legile sunt voința statului, principiile enumerate *supra*, adesea în multe legi nu se regăsesc, în unele chiar contrare acestor principii (legi nedrepte), sau, fiind declarate, nu au mecanisme reale de realizare. Deși teoria generală a dreptului acordă suficientă atenție conceptului de realizare a dreptului, tocmai la acest capitol apar cele mai dificile probleme.

Tărâm pentru discuții teoretice în această materie servesc relațiile „drept natural–drept pozitiv”, „drept obiectiv–drept subiectiv”.

Dreptul obiectiv se prezintă ca o realitate socială, o

necesitate, fără de care societatea nu poate fi concepută la o anumită etapă de dezvoltare istorică.

Necesitatea, susține N.Popa, este un domeniu specific dreptului și rezultă chiar din scopurile generale ale vieții sociale, scopuri prefigurate în ansamblul normelor legale. Dreptul îmbină necesitatea și libertatea [8, p.45].

În lucrarea sa *Lupta pentru drept* Ihering menționează: „expresiunea de drept se întrebuințează după cum se știe în îndoit înțeles: obiectiv și subiectiv. Dreptul în înțelesul obiectiv înseamnă suma tuturor principiilor de drept, aplicate de către un stat, ordinea legală a vieții. Dreptul în înțeles subiectiv este un rezultat concret al unei reguli abstracte printr-o îndrituire concretă a persoanei” [9, p.272].

Între aceste două sensuri, există o legătură indisolubilă: drepturile subiective există și se pot exercita numai în măsura în care sunt recunoscute de dreptul obiectiv. Cu alte cuvinte, dreptul obiectiv (pozitiv) se înfățișează ca fiind totalitatea normelor juridice ce activează într-un stat, pe când dreptul subiectiv este legat de titularul lui.

În timp ce dreptul obiectiv include reguli de drept, care, cât de multe ar fi ele la număr, sunt totuși limitate, drepturile subiective sunt infinite ca număr.

În viziunea unor autori, în prima jumătate a sec. XIX, în relația „drept obiectiv–drept subiectiv” primordial este dreptul subiectiv. Se lămurește acest lucru prin faptul că fără un drept al cuiu față de altcineva nu poate fi înțeleasă existența normei. Norma nu face decât să constate drepturile părților și, prin urmare, dreptul obiectiv rezultă din dreptul subiectiv.

Germanul Jellinec și francezul L.Duguit afirmă contrariul: principalul este dreptul obiectiv, și nu cel subiectiv.

Jellinec afirma că nu am putea avea un drept, dacă nu există o normă [10, p.203].

Mircea Djuvară împacă ambele curente. El susține că dreptul obiectiv și dreptul subiectiv sunt două fețe logice ale uneia și aceleiași realități și nu se poate vorbi despre o prioritate a uneia față de cealaltă [11, p.238-239].

Susținem această din urmă afirmație doar în condițiile când dreptul pozitiv (normativ) acoperă sută la sută dreptul natural, rațional, rațiunea omenească, drepturile firești ale individului. La nivel de teorie, doctrină, acest lucru imaginabil este posibil, dar nu și în realitate, în practică.

După cum s-a menționat, multe din legile adoptate de stat (parte a dreptului pozitiv) *sunt legi nedrepte, imperfecte, cu norme juridice generale, impersonale, neclare, ambigue*, care nu garantează și nici nu declară unele drepturi firești ale omului.

Pe lângă drepturile și libertățile fundamentale, constituționale ale omului, mai există drepturi și libertăți cetățenești, politice, civile, economice, culturale, corporative, profesionale, care nu se regăsesc în actele

normative sau care nu au mecanisme de realizare, iar individul, conform rațiunii sale omenești, normelor morale, de conduită în societate, noțiunilor de dreptate, echitate, le revendică. Este vorba despre drepturile persoanei (personalității), care diferă de la o pătură socială la alta, de la o categorie de indivizi la alta (depind de profesie, de vârstă, starea sănătății, de locul de trai, de alte îndeletniciri, care în ansamblul lor constituie drepturile subiective, și își au fundamentul în mediul de dezvoltare, de creație a individuumului, de modul lui de viață într-o societate liberă, democratică, într-un stat de drept).

De pe aceste poziții, desigur, drepturile subiective sunt infinite ca număr și, desigur, nu sunt prevăzute în dreptul obiectiv prin norme juridice exprese. Din punct de vedere practic, al tehnicii legislative, este imposibil a fi prevăzute, chiar dacă legiuitorul își dorește acest lucru.

În atare context, dreptul pozitiv, scria M.Djuvară, este dreptul care se aplică într-o societate dată la un moment dat, sub auspiciile statului respectiv [11, p.256].

Adăugăm aici și dinamica relațiilor sociale, care sunt în permanență schimbare, duc la noi raporturi juridice, creează premise pentru noi drepturi, dar și noi obligațiuni pentru participanții la aceste transformări, iar procesul legislativ întârzie.

Cum se realizează dreptul în aceste condiții complicate, dificile, altădată în contradictoriu?

Indiferent de forma de realizare a dreptului, cei implicați în acest proces trebuie să țină cont de misiunea dreptului, de constantele dreptului, de esența lui.

„Esența dreptului poate fi privită ca unitatea laturilor, trăsăturilor, raporturilor necesare care asigură identitatea și stabilitatea dreptului, deosebindu-l de alte fenomene sociale” [10, p.214].

De esența dreptului trebuie să se țină cont la toate etapele de creare a lui, de legiferare, apoi realizare, în ciuda tuturor schimbărilor relațiilor sociale. O lege ce reglementează doar formal o relație socială, lipsită de conținut, nu poate fi considerată normă de drept (în sensul esenței dreptului).

Dreptul nu se poate explica fără un scop al acțiunii umane [11, p.124-125].

În viziunea profesorului A.Vladimirescu, scopul dreptului este realizarea unui echilibru de interese, din care să rezulte armonia socială. Acest echilibru se realizează prin jocul a doi factori, a căror importanță variază după epoci: „un factor de ordin moral, ideal, ideea de justiție”; și „un factor de ordin practic, utilitar, ideea de ordine”.

Dreptul nu este altceva decât o tranzacție între aceste două elemente. În tot cursul istoriei lupta se dă între justiție și ordine, triumfând când una, când cealaltă. Ordinea învinge în cele din urmă, integrându-și sau nu noi elemente de justiție. Societatea nu poate exista fără ordine și ordinea de multe ori triumfă în detrimentul îngust al justiției, în interesul societății.

Armonie socială va fi doar atunci când va exista echilibru de interese, bazat pe ordine și justiție, pe ideea de respect al individualității și al binelui comun, al interesului social [12, p.68-70].

Acest echilibru de interese în practică adesea este dificil de realizat.

Un judecător din or. Chișinău printr-o hotărâre a sa a declarat nelegitimă instalarea camerelor video pe străzile or. Chișinău, pe motiv că ele, fixând circulația rutieră în mod continuu, încalcă norma constituțională privind viața privată, pe care statul o respectă și ocrotește (art.28 din Constituție) [13].

Camerele video au fost instalate ca urmare a consecințelor grave soldate cu vieți omenești din accidentele rutiere pe străzile orașului. Au ca scop securitatea circulației rutiere, eliminarea sau diminuarea acestor consecințe.

Conform art.24 din Constituție [13], statul garantează fiecărui om dreptul la viață și la integritatea fizică și psihică – un obiectiv mult mai major. Se are în vedere toată populația, și nu doar pe cei ce se găsesc în salonul automobilelor, apoi consecințele accidentelor rutiere sunt mult mai grave decât presupusa încălcare a vieții private.

Judecătorul nu a putut găsi acel echilibru între interesele întregului și a unei părți a lui. Deși are la îndemână toate instrumentele să o facă: ține de competența sa, dreptul la interpretare a normelor aplicabile are împuterniciri discreționare, putea sesiza Curtea Constituțională pentru a cere explicații cu privire la coroborarea art.28 și 24 din Constituție. Nu a făcut-o, a adoptat o hotărâre confuză, dezbătută în contradictoriu în societate. A înfăptuit actul de justiție nu se știe pentru cine (cererea a fost introdusă mai mult din considerente teoretice, conceptuale), în detrimentul ordinii publice, dar și al vieții omenești.

„Scopul și rolul dreptului își găsesc expresia ... în împlinirea dezideratelor și intereselor legitime ale tuturor ființelor umane; dreptul promovează idealurile de dreptate și justiție atât de aproape sufletului omenesc” [14, p.152].

Pentru a-și atinge scopul, dar și rolul său în societate, dreptul este înzestrat cu mai multe funcții, în dependență de obiectivele concrete, cuprinzând o largă diversitate.

Funcțiile dreptului caracterizează rolul activ și multilateral al dreptului în viața și activitatea societății din punctul de vedere al destinației principale a dreptului [10, p.225].

„Dreptul își exercită rolul său de instrument al controlului social, în principal, printr-o funcție normativă și o funcție de transpunere a sistemelor normelor juridice în realitatea socială” [15, p.172].

În literatura de specialitate, nu există o părere unitară în privința definirii funcțiilor dreptului [16, p.68].

De rând cu alte opinii, funcțiile dreptului sunt per-

cepute ca direcții de influență juridică asupra relațiilor sociale [17, p.167].

Majoritatea autorilor sunt de părerea că definiția funcțiilor dreptului trebuie să cuprindă atât menirea socială a dreptului, cât și metodele și mijloacele de influențare juridică care decurg din această menire a dreptului asupra relațiilor sociale și asupra comportamentului uman.

Influența juridică constituie un întreg proces luat în unitatea și diversitatea sa. Aceasta este nu doar o influență pur normativă, ci și una de ordin psihologic, ideologic, care acționează asupra conștiinței și voinței umane, asupra comportamentului uman. Se realizează, în special, cu ajutorul diferitelor mecanisme sociale: ideologice, economice, psihologice, informaționale etc.

Reglementarea juridică reprezintă influența juridică asupra relațiilor sociale înfăptuită doar prin sistemul de mijloace juridice, de exemplu: norme juridice, raporturi juridice etc., și poate fi raportată ca parte la întreg.

Funcțiile dreptului sunt determinate de rolul și sarcinile dreptului.

Prin rolul dreptului se înțelege importanța dreptului în viața societății, a statului la o anumită etapă de dezvoltare.

Sarcinile dreptului exprimă scopul permanent sau provizoriu, principal sau facultativ al dreptului.

Funcțiile dreptului sunt îndreptate totdeauna spre soluționarea sarcinilor, care, în primul rând, determină direct însăși existența dreptului, în al doilea rând, concretizează conținutul dreptului și, în al treilea rând, influențează semnificativ asupra **formelor și metodelor de realizare, specificând direcții concrete de realizare.**

Sarcinile se realizează prin intermediul **funcționării dreptului**, noțiune ce se caracterizează prin descrierea metodelor de acțiune, a căilor și formelor de influență asupra relațiilor sociale și reprezintă acțiunea dreptului în vigoare [16, p.68-69].

Conform art.1 din Constituția Republicii Moldova, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea, sunt valori supreme și sunt garantate.

Este o sarcină a statului de a garanta, a ocroti aceste valori.

Nu putem vorbi, în acest sens, și despre o sarcină a dreptului, pentru că aceste valori reprezintă o parte componentă a însăși esenței dreptului. Sunt niște obiective majore fundamentale, permanente, care sunt garantate de tot sistemul politic, economic, social, cultural, juridic. Dreptul este unul dintre factorii importanți ai acestor garanții.

Apărarea drepturilor omului, demnitatea umană, dreptatea, au loc prin metode și mijloace de influență juridică în procesul de realizare a dreptului prin toate formele sale.

Când reglementările juridice ale acestui proces

sunt adecvate situațiilor concrete, se utilizează metodele și mijloacele procesuale obișnuite, fixate în normele juridice.

Însă, în situațiile cazurilor dificile, generate de imperfecțiunea legislației sau a vidului legislativ, subiecții de drept apelează la interpretarea extinsă a normei de drept, la analogia legii sau a dreptului, la alegerea celei mai potrivite decizii, care trebuie să fie și legală, și dreaptă. La aceste decizii se poate ajunge doar cu aplicarea discreționară a dreptului. Fără aplicarea puterii discreționare, funcționarea dreptului ca o acțiune a lui în sistemul social ar fi imposibilă.

Dreptul material, pentru a-și onora misiunea, este asistat de dreptul procesual. Forma acestuia din urmă depinde de scopul, obiectivele, sarcinile, funcțiile, conținutul celui dintâi. Fiecare ramură a dreptului material își are dreptul său cu specificul corespunzător; caracterul normei juridice dictează condițiile, particularitățile ei de aplicare.

„Sfera dreptului este alcătuită din câteva valori fundamentale și dintr-o pluralitate de valori instrumentale, puse în slujba celor dintâi, iar valorile juridice satelit sunt: legalitatea, legitimitatea, echitatea, imparțialitatea, clemența etc., garantarea juridică a afirmării personalității” [10, p.239].

Toate aceste concepte, de rând cu multe altele, într-o măsură mai mare sau mai mică, influențează nu doar procesul legislativ (legiuitorii trebuie să țină cont de ele la elaborarea și adoptarea legilor, altor acte normative), dar și procesul de realizare a dreptului (a legilor, actelor normative în ansamblul lor, cât și a unei norme juridice concrete aplicabile unui caz concret).

Adoptarea normelor juridice nu reprezintă un scop în sine, ci numai prima etapă obligatorie a procesului de reglementare juridică a relațiilor sociale. Următoarea etapă este transpunerea în viață a prevederilor normelor juridice. În caz contrar, normele juridice și-ar pierde sensul și menirea lor [10, p.400].

Realizarea dreptului, acest proces complex de transpunere în viață a prevederilor normelor, are loc prin intermediul mai multor forme, cum ar fi: respectarea, executarea, utilizarea și aplicarea dreptului.

Fiecare dintre aceste forme își are particularitățile sale nu doar ca aspecte exterioare de comportament, ci și în dependență de conținutul material al normelor de drept, pe de o parte, și procedeele de realizare a lor, pe de altă parte.

În anumite situații, unele categorii de norme juridice pot fi puse în aplicare doar cu utilizarea „dreptului discreționar”, grație căruia decizia adoptată este legală, temeinică, rezonabilă, echitabilă, corespunde finalității legii.

Vorbind despre sistemul dreptului, menționăm faptul că unitatea sistemului nu poate fi privită ca fiind absolută, ci ca o unitate în diversitate, el este împărțit în

elemente legate între ele desemnate prin termenii „instituții” și „ramuri”.

Pentru categoria juridică „drept discreționar”, importantă este divizarea: *dreptul material* și *dreptul procesual*. Fiecare ramură a dreptului material are procedura sa de transpunere în viață a prevederilor ei, adică de realizare. Cu cât ramura de drept material este legiferată, fixată în noțiuni, concepte, norme juridice bine determinate, clare, previzibile, conforme principiilor fundamentale ale dreptului, cu scopuri și obiective, generate de realitățile sociale, cu cât raporturile juridice dintre părți, ce au menirea să corespundă acestor realități, sunt mai detaliate, iar ramura în întregime este codificată, urmată de proceduri de realizare, la fel de clare și detaliate, cu atât „dreptul discreționar” este mai puțin sau deloc utilizat, aplicat.

Și invers: vidul legislativ, norme juridice nedeterminate, ambigue, neclare, care în ansamblul lor pot fi calificate ca legi nedrepte (nu corespund conceptelor enumerate *supra*) și care nu au mecanisme clare de realizare (respectare, executare, utilizare și aplicare) sau chiar lipsa unor proceduri și reglementări, deschid ușile pentru aplicarea cât mai largă a „dreptului discreționar”, în unele cazuri, prin aplicarea lui extinsă pentru a atinge scopul dreptului ca instrument regulatoriu, obligat să facă dreptate, în așa mod încât drepturile și libertățile omului să fie real apărute, interesele legitime ale persoanei protejate.

Cea mai largă libertate și posibilitate în sensul „dreptului discreționar” o au persoanele fizice, cărora le este permis totul ce nu le este interzis: au de unde și din ce alege; cum să se comporte, cum să execute, cum să utilizeze drepturile sale, limitate doar de normele prohibitive.

Marja de libertate a organelor statale, a agenților de aplicare a legii este considerabil limitată: ei pot alege, acționa, lua decizii numai în hotarele ce expres le este permis, conform competenței. Pentru a adopta decizii legale, echitabile corespunzătoare scopului urmărit, finalității legii, acești subiecți de drept dispun de împunterniciri discreționare oferite atât de normele materiale, cât și procesuale.

Esența „dreptului discreționar” este **libertatea și posibilitatea de a alege de către subiecții de drept** normele de conduită, comportamentul cel mai potrivit, rațional în procesul de realizare a drepturilor subiective, luând în acest sens cea mai optimă variantă, decizie, nepărăsind câmpul juridic.

Dreptul nu poate rămâne doar declarativ, intact. Normele juridice nu ar avea nici un sens, nici o importanță. Ele trebuie să se realizeze în orice situație: să fie respectate, executate, utilizate și la necesitate – aplicate. Pentru că „dreptul se ocupă de acțiune”. Pentru comparație: o sumă de bani ascunsă în ciorapi ani de zile, nu-și onorează obligațiunile ca instrument de plată, de credite, ajutoare. Banii își fac

meseria când circulă. La fel și dreptul – trebuie să acționeze.

În situațiile legislației imperfecte, ca rezultat nefericit al întronării dreptului natural în drept pozitiv (să amintim că nucleul dreptului natural constituie drepturile omului, pretențiile lui sociojuridice) [18, p.377], dreptul se poate pune în acțiune pentru a-și atinge scopul doar prin intermediul „dreptului discreționar” – realitate juridică, care în procesul de transpunere a prevederilor dreptului în viața socială este o **necesitate incontestabilă**, justificată pe întreg procesul de realizare a dreptului, în toate formele lui.

Necesitatea aplicării „dreptului discreționar” se face simțită în procesul de realizare a dreptului, în primul rând prin forma sa de aplicare, numită formă specială de realizare a dreptului și poate fi definită ca o activitate practică a statului prin care acesta, prin intermediul organelor sale, înfăptuiește (transpune în viață) prevederile normelor juridice, acționând ca titulari ai puterii de stat, activitate ce se desfășoară în formele oficiale stabilite prin lege.

Aplicarea dreptului întotdeauna impune acțiuni, are un caracter derivat, în sensul că ea asigură realizarea dreptului pentru alte persoane, concomitent cere respectarea, executarea și utilizarea altor norme juridice, este o formă complexă de realizare a dreptului.

Necesitatea aplicării dreptului apare atunci când:

- a) drepturile și obligațiunile subiecților nu pot apărea fără hotărârea autorității publice respective;
- b) este necesară în cazul apariției unor litigii între subiecții conflictului privind anumite drepturi; încălcării unor drepturi, apariției unor bariere pentru exercitarea drepturilor;
- c) aplicarea dreptului este necesară în cazul comiterii unor fapte ilicite;
- d) este necesară în cazul unor fapte ale persoanelor fizice și juridice, și a unor evenimente de care legislația leagă apariția unor efecte juridice [10, p.405-407].

„A aplica o normă juridică – consideră profesorul S.Popescu – înseamnă trecerea de la normă ca precept general, la un caz individual, stabilirea corespondenței între faptele privind cazul concret și condițiile de aplicare a normei juridice pentru a se obține consecințele urmărite de această normă. În cadrul aplicării dreptului, avem de fapt de a face cu un *dute-vino*, de la drept la fapte și de la fapte la drept, faptele având vocația de a fi guvernate de normele juridice, iar acestea din urmă, de a governa faptele” [19, p.251-252].

Această cale de aplicare a dreptului este caracteristică sistemului de drept romano-german (continental), în care legislația este codificată.

Aplică dreptul organele statale, dar și nestatale (cum ar fi arbitrajul, sindicatele ș.a.).

Fiecare organ statal își are sfera sa de activitate în interiorul căreia și aplică dreptul.

Aplică norma juridică la cazul concret agentul de

aplicare a legii (*subiectul de drept*) competent și care are împuterniciri în acest sens. O face în folosul tertului, la cererea acestuia, conducându-se de legislația în vigoare.

În sistemul de drept anglo-saxon, pretențiile juridice (drepturile firești ale individului) nu sunt legisferate. Ele capătă un caracter obligatoriu prin hotărârea judecătorească. Judecătorul, examinând un caz concret, analizează circumstanțele de fapt, stabilește drepturi și obligațiuni părților în conflict, creând în așa mod o normă juridică. Dacă astfel de cazuri au fost anterior soluționate, judecătorul va aplica în calitate de bază normativă acest precedent. Judecătorul are în acest sens împuterniciri discreționare practic nelimitate – legi, alte reglementări normative în acest sens nu există.

Este un mecanism de revendicare a pretențiilor juridice mult mai simplu decât în sistemul continental, unde relațiile sociale sunt îmbrăcate în legi, acte normative, iar toate pretențiile juridice, conflictele, litigiile se soluționează doar în limitele reglementărilor juridice existente [18, p.378].

Nici în sistemul continental nu apar dificultăți la realizarea dreptului prin forma lui de aplicare, atunci când reglementările juridice sunt adecvate relațiilor sociale real existente.

Subiectul de drept fără dificultăți, realizând pretențiile juridice, găsește norma juridică corespunzătoare circumstanțelor și decide în conformitate cu această normă.

Considerăm că, în majoritatea covârșitoare, legislația în vigoare răspunde provocărilor sociale. Totuși, viața este mai diversă, complicată, dinamică și nu intră completamente în formulă, haina juridică.

Iar pretenția are caracter juridic și se cere soluționată, subiectul de drept competent are obligațiunea să o soluționeze, să decidă.

Prin prisma drepturilor omului (*nucleul dreptului natural*) anterior am constatat că nu toate drepturile subiective se regăsesc în dreptul obiectiv, iar individul le pretinde: pretenția este în câmpul juridic, deciziile, care ar fi ele, tot au pentru părți consecințe juridice.

Cum, în condițiile reglementării insuficiente sau lipsa, în general, a acestor reglementări, subiectul de drept ar trebui să soluționeze astfel de pretenții?

Doctrinarii vorbesc despre o ideologie a aplicării dreptului, care este constituită din totalitatea ideilor, opiniilor, conceptelor, principiilor, cerințelor, care se referă la faptul cum trebuie să fie aplicate normele juridice. Ideologia determină valorile care trebuie realizate în procesul de aplicare a dreptului. În sens restrâns, ideologia include principiile (valorile) care trebuie realizate în procesul aplicării dreptului.

Unul dintre aceste principii îl constituie **echitatea și justiția** în procesul aplicării dreptului.

Echitatea readuce în prim-plan problema existenței

unor prescripții fundamentale preexistente, desprinsă din natură sau dintr-o ordine al cărui scop este acela de a da siguranță vieții sociale, de a da fiecăruia ce merită (dreptate). Ea presupune potrivirea hotărârii luate în procesul de aplicare a dreptului.

Acest principiu al echității și justiției exclude aplicarea mecanică a legii (așa cum o consideră teoreticienii ce aparțin sistemului de drept anglo-saxon, datorită caracterului codificat al legislației continentale).

Justiția reprezintă acea stare generală ideală a societății, realizabilă prin asigurare pentru fiecare individ în parte și pentru toți împreună a satisfacerii drepturilor și intereselor legitime [10, p.410].

Necesitatea „dreptului discreționar” în combaterea criminalității este dictată din alte considerente decât utilizarea lui în alte domenii de activitate. Dacă în aceste din urmă domenii aplicarea discreționară a dreptului, mai cu seamă la luarea deciziilor în cazuri concrete, este condiționată în mare măsură de imperfecțiunea sau deficiențele legislației, caracterul normelor juridice sau vidul legislativ, iar subiecții de drept aplică „dreptul discreționar” pentru a soluționa litigiile și a adopta decizii legale și echitabile, apoi în materia penală ce ține de combaterea infracționismului nu acești factori sunt cauza principală a utilizării „dreptului discreționar”.

La aplicarea legislației penale (a Codului penal), analogia legii sau a dreptului nu se admite – nu este normă penală (articol) – nu este nici infracțiune. Iar cele existente se aplică întocmai, nu este lăsat nimic la discreția subiectului de drept. Elementele discreționare, desigur, persistă și aici: alegerea conform fabulei normei juridice (a articolului), interpretarea atât a circumstanțelor cauzei, cât și a normei juridice, care nu pot fi arbitrare. Se face pentru corecta calificare a acțiunilor infractorilor.

Fiind apreciate, calificate corect și suficient probate, ca infracțiune, acțiunile infractorului trebuie pedepsite, infractorul pus sub învinuire și trimis în instanță pentru a fi judecat și condamnat. Aceasta este regula generală, dar ca orice regulă, și aceasta prevede excepții.

Datorită principiului umanismului, echității sociale, interesului public în anumite cazuri anumiți infractori, care au săvârșit anumite categorii de infracțiuni, pot fi liberați de răspundere penală sau de pedeapsă penală.

Tragerea la răspundere penală a infractorilor conform legii procesual-penale nu este un scop în sine (deși tot răul trebuie pedepsit), ci un mijloc, care contribuie la atingerea unor obiective mai majore: ordinea publică, interesul public, protecția drepturilor și libertăților omului, prevenirea infracționismului, corectarea infractorilor ș.a.

Și dacă obiectivele vizate pot fi atinse și prin alte mijloace, mai umane, mai puțin costisitoare pentru societate, aceste mijloace trebuie puse în mișcare, acțiune.

Este o practică cunoscută în plan internațional și recomandată pentru extindere.

În Republica Moldova, această practică a fost aplicată și în perioada sovietică, se aplică și în prezent, desigur, mult mai pe larg, subiecții de drept: ofițerii de urmărire penală, procurorii, judecătorii de instrucțiune, instanțele de judecată, dispunând în acest sens, conform prevederilor legale, de împuterniciri discreționare.

Într-un context aparte apare necesitatea utilizării „dreptului discreționar” în procesul combaterii criminalității organizate, a săvârșirii omorurilor, al altor infracțiuni deosebit și excepțional de grave de către grupurile și organizațiile criminale. Autorii acestor infracțiuni nu pot beneficia de principiul umanismului, iar partea vătămată, societatea în întregime cere identificarea și pedeapsa criminalilor. Fiind identificați, ei și sunt condamnați.

Însă, nu de fiecare dată unii infractori sunt identificați. Fiind în libertate, ei comit noi infracțiuni. Grupările și organizațiile criminale, datorită caracterului lor organizațional, structural, conspirativ, pe de o parte, și metodelor și procedurilor de săvârșire a crimelor cu ajutorul mijloacelor tehnice, tehnologiilor informaționale, posibilităților migraționale și de alt ordin, pe de altă parte, săvârșind timp îndelungat infracțiuni, rămân neidentificate, semănând groază și frică printre oameni.

În situațiile când cu mijloacele prevăzute de lege, existente, nu pot fi atinse scopul, obiectivele legii, finalitatea ei, se admit excepții care permit și alte instrumente, cu derogare de la principiile fundamentale, general recunoscute și acceptate.

Astfel, conform lit.”a” alin.2 art.19 a Legii privind activitatea specială de investigații [20], măsurile speciale de investigații se autorizează și se desfășoară, în cazul când sunt îndeplinite cumulativ, următoarele condiții:

a) realizarea scopului procesului penal este imposibilă pe altă cale sau există un pericol pentru securitatea statului;

b) măsura specială de investigații este proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Legislația procesual-penală prevede mai multe derogări de la dispozițiile generale ale procesului penal, inclusiv de la principiul inevitabilității răspunderii penale.

Distingem două aspecte ale acestei din urmă derogări:

1) când statul în corespundere cu politica penală singur admite, conducându-se de principiul umanismului, al democratizării vieții sociale, al oportunității, liberarea de răspundere penală pentru unele categorii de infracțiuni și infractori;

2) când statul se găsește în stare de extremă necesitate, în circumstanțe certificate ca forță majoră, este impus să prevadă posibilitatea unei pedepse mai blânde sau liberarea deplină de răspundere penală pentru infractorul care colaborează cu organele de urmărire pe-

nală, contribuie la efectuarea urmăririi penale, identificarea infractorilor și tragerea lor la răspundere penală.

În acest din urmă context, se propune completarea și concretizarea art.46 (gruparea criminală) și art.47 (asociația sau organizația criminală) din Codul penal al Republicii Moldova, care ar permite liberarea de răspundere penală a infractorilor, indiferent de infracțiunile săvârșite, de gravitatea lor, care vor colabora cu organele de urmărire penală soldată cu demascarea grupărilor și organizațiilor criminale și condamnarea tuturor membrilor acestor grupări și organizații criminale, astfel fiind prevenite noi infracțiuni, salvarea de vieți omenești, asigurarea ordinii și liniștii în societate – scopuri mult mai majore decât tragerea la răspundere penală a unui infractor.

Pentru aceasta trebuie lărgite hotarele discreționare ale procurorului, care exercită sau conduce urmărirea penală. Astăzi această prevedere legală este o necesitate vitală.

Aplicarea (utilizarea) „dreptului discreționar” în problemele ce țin de combaterea criminalității necesită o reglementare distinctă.

După cum s-a menționat, urmând recomandările, rezoluțiile ONU, Consiliului European, altor instituții internaționale, statele lumii utilizează tot mai larg „dreptul discreționar” în procesul combaterii infracționismului, în ceea ce ține de a referi învinuții instanțelor pentru a fi judecați și condamnați sau a înceta urmărirea penală și a întreprinde față de făptași, mai cu seamă în privința minorilor sau infractorilor ce au săvârșit infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, alte măsuri de corectare.

În scopul demascării grupărilor și organizațiilor criminale, identificării tuturor membrilor acestor grupări și organizații, și tragerii lor la răspundere penală, tot mai amplu se aplică principiul colaborării cu organele de urmărire penală; în același scop, sunt infiltrați în grupările și organizațiile criminale agenți sub acoperire, care, pentru a insufla încredere, pot chiar să săvârșească unele infracțiuni, fără a fi trași ulterior la răspundere penală.

Toate aceste acțiuni sunt reglementate de legile procesuale cu unele abateri de la principiile de bază ale procedurilor penale.

Totodată, în scopurile enumerate *supra*, organele de urmărire penală merg mai departe, nu trag la răspundere penală și infractori ce au săvârșit crime și mai grave, inclusiv omoruri ș.a. În dependență de situații concrete, când este urmărit interesul public, pentru a evita săvârșirea altor crime deosebit și excepțional de grave, aceste acțiuni sunt justificate, deși legea nu permite.

În lipsa reglementărilor, astfel de decizii iau lucrătorii serviciilor speciale, ofițerii de urmărire penală, care altădată, motivându-le prin scopuri majore, nu trag la răspundere pe cei care o merită. Nu este o delimitare în acest sens: care este puterea discreționară a organului

operativ, de urmărire penală, a procurorului, a judecătorului de instrucțiune.

Criminalitatea poate și trebuie combătută numai cu mijloace legale. Organele statale, care au această sarcină, trebuie să o realizeze în limitele competențelor și hotarelor de activitate.

Fiecare dintre ele au și o anumită marjă de libertate la alegerea mijloacelor de combatere și la luarea deciziilor în limitele funcționării dreptului, dar și a drepturilor subiective, puse în acțiune. Puterea discreționară reiese din sarcinile și competențele subiectului de drept concret și se aplică la necesitate, în dependență de circumstanțe. Odată permisă se consideră legală, atunci când este aplicată, având hotarele și limitele sale.

Utilizarea „dreptului discreționar” în problemele combaterii criminalității este la fel de necesară atât în problemele apărării drepturilor omului, cât și în alte domenii, când se cere adoptarea deciziilor echitabile.

Pentru a lua astfel de decizii, atunci când legea nu îi permite în mod expres, subiectul de drept trebuie să dispună de împuterniciri discreționare. Această putere discreționară în textul actelor normative este exprimată prin sintagmele subiectului de drept „poate”, „are dreptul”, „în situații excepționale”, normele juridice sunt dispoziționale, ipotezele au variante de alternativă, există tabele, enumerări ș.a., situații care îi permit subiectului de drept să aleagă. Decizia este și legală, și dreaptă.

Este legală pentru că corespunde legii, de care subiectul de drept s-a condus, adoptând-o. Este dreaptă pentru că corespunde așteptărilor celui nedreptățit, unității procesului de aplicare, practicii judiciare, este înțeles și susținut de societate.

Mai complicat este când norma juridică nu îi oferă, prin acele prevederi, subiectului de drept dreptul de a alege, nu lasă nimic la discreția sa, deși norma nu are un caracter imperativ, iar soluționarea cazului este așteptată, se vrea dreptate, care nu ar avea loc dacă norma juridică s-ar aplica doar formal.

În asemenea situații, subiectul de drept își va realiza competența sa cu aplicarea extinsă atât a procedurii de interpretare a normei juridice, cât și a puterii sale discreționare: cu condiția că decizia luată este una echitabilă, nu atinge drepturile și interesele legitime ale altor persoane, nu înrăutățește situația altor participanți la proces, ale căror drepturi nu pot fi puse la îndoială.

Apare firească întrebare – *Oare toți agenții de aplicare a legii pot aplica dreptul în așa mod?* Credem că nu! Deși, în limitele competenței, toți subiecții de drept dispun de împuterniciri discreționare datorită conținutului normelor juridice (legea ar fi tiranică, dacă nu ar oferi acest drept), nu toți pot aplica direct izvoarele dreptului, normele morale, nici chiar principiile dreptului, normele constituționale sau convențiile internaționale. Subiecții de drept, în primul rând cei din puterea

executivă, vor aplica norma juridică așa cum este ea fixată în Lege, acomodând-o doar la cazul concret, alegând varianta cea mai potrivită din alternativele prevăzute de norma aplicabilă. Dacă o parte păgubașă nu este de acord cu o astfel de decizie, inclusiv pe motiv că decizia nu-i protejează drepturile sale, o va ataca în contenciosul administrativ.

Nu pot serviciile speciale să ia în mod discreționar o decizie, pe care o poate lua doar ofițerul de urmărire penală, iar acesta din urmă să ia o decizie discreționară, pe care o poate lua doar procurorul, acesta, la rândul său, nu poate decide discreționar în materia ce ține de competența judecătorului de instrucțiune. Toți acești factori pot lua astfel de decizii numai dacă legea le permite, dacă dispun de **putere discreționară**.

Decizia Ministerului Afacerilor Interne cu privire la instalarea camerelor video a fost atacată în instanță, și pe motiv că MAI și-a depășit competența. Deși are obligațiunea de a asigura securitatea traficului rutier (conform Regulamentului cu privire la circulația rutieră), la dispoziția lui nu sunt lăsate toate mijloacele posibile. Instalarea camerelor video a intrat în câmpul altor interdicții – ocrotirea vieții private, norma constituțională. Iar constrângerea în această materie poate fi făcută doar de Parlament, prin Lege. Deci, putem constata că MAI și-a depășit împuternicirile sale discreționare.

Deși și MAI, și Procuratura sunt organe de ocrotire a normelor de drept, au atribuții directe la apărarea drepturilor omului, ei nu au puterea discreționară pe care o are judecătorul în această materie. La rândul său, judecătorul nu poate soluționa un litigiu reglementat de o normă expresă, care cere interpretarea în cazul excepției de neconstituționalitate și pe care o poate face Curtea Constituțională. Cea din urmă, ca și instanțele de judecată, poate doar interpreta și aplica normele juridice la cazuri concrete, nu și să creeze noi norme de drept. Legi poate adopta doar Parlamentul.

Toate aceste organe au hotarele și limitele corespunzătoare în realizarea dreptului cu aplicarea „dreptului discreționar”. Pentru a nu confunda competențele, modul de aplicare discreționară a dreptului, în actele normative trebuie clar fixate atribuțiile, scopul aplicării, hotarele „dreptului discreționar”. Pentru că, deși dreptul este în continuare dezvoltare, adecvat realităților, cu reglementări mai detaliate, aplicarea lui discreționară rămâne o **necesitate incontestabilă**. Cererea de a se face dreptate este în creștere, oferta întârzie. O lege nu poate îngreuna calea dreptății. Dreptul în ansamblul lui nu îngreudește, invers, el deschide ușile pentru dreptate, pentru protecția drepturilor omului. Pentru că dreptul se ocupă de acțiune.

„Dreptul discreționar” este o componentă a acestei deschideri, a acestei acțiuni.

Important este că cei ce aplică dreptul să știe cum

să-l pună în acțiune, inclusiv cu ajutorul puterii lor discreționare.

Viața, relațiile sociale, dreptul natural impun această **necesitate**. Pe tot parcursul istoriei dreptului, acest gen de necesitate – aplicarea discreționară a dreptului – și-a demonstrat vitalitatea atât din punct de vedere teoretic, argumentat științific, dar, în primul rând, din punct de vedere practic.

Cererea de dreptate, echitate, rezonabilitate, demnitate, umanism, echilibru de interese, ordine publică, protecția persoanei, justiția trebuie să aibă și oferta corespunzătoare, pe potriva așteptărilor atât ale omului simplu, cât și ale societății în întregime. Una dintre aceste oferte este „dreptul discreționar” – o **necesitate** prin intermediul căreia se acoperă cererea categoriilor enumerate ca valori general-umane.

Referințe:

1. *Dicționar explicativ al limbii moldovenești*. Chișinău, 1985, p.62.
2. *Философский словарь*. Москва: Политиздат, 1968, с.240.
3. Маркс К., Энгельс Ф. *Собрание сочинений*. Т.21, с.306.
4. Нерсесянц В.С. *Философия права. Учебник для вузов*. 2-е изд. Москва: Норма, 2008, с.20-30.
5. Маркс К., Энгельс Ф. *Собрание сочинений*. Т.1, с.252-258.
6. Huma I. *Cunoaștere și interpretare de drept*. București: Accente axiologice, EA, 2005, p.80.
7. „*Filosofia dreptului*”, *Marile curente*. București: All Beck, 2002, p.80, 91.
8. Popa N. *Teoria generală a dreptului*. București, 2002, p.45.
9. Craioveanu I. *Doctrina juridică*. București, 1995, p.272.
10. Negru B., Negru A. *Teoria generală a statului și dreptului*. Chișinău, 2006, p.203.
11. Djuvară M. *Teoria generală a dreptului: Enciclopedie juridică. Drept rațional. Izvoare și drept pozitiv*. București, 1995, p.238-239.
12. Vladimirescu A. *Tratat de enciclopedie a dreptului*. București, 1999, p.68-70.
13. *Constituția Republicii Moldova*. Chișinău, 2004.
14. Mazilu D. *Teoria generală a dreptului*. București, 2000, p.152.
15. Vlăduț I. *Introducere în sociologia juridică*. București, 2000, p.172.
16. Gluhaia D. *Aspecte teoretice ale funcțiilor dreptului*. În: *Revista Națională de Drept*, 2005, nr. 9, p.68.
17. Матузов Н.И., Малько А.В. *Теория государства и права*. Москва: Юрист, 2004, с.167.
18. Алексеев С.С. *Теория государства и права*. Москва, 1997, с.377.
19. Popescu S. *Teoria generală a dreptului*. București, 2000, p.251-252.
20. Legea nr.59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. În: *Monitorul Oficial*, nr.113-118 din 08.06.2012.

EVOLUȚIA CONTRACTELOR COMERCIALE (perioada medievală-prezent)

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Contractele au apărut, ca necesitate, într-un anumit stadiu de dezvoltare a societății spre a înlocui formele arhaice și greoaie de schimb dintre și din colectivitățile primitive.

Pe parcursul evoluției societății umane, contractele deja puteau fi clasificate în contracte civile și contracte comerciale. Anume din punctul de vedere al cercetării istoricului evoluției contractului comercial poate fi vizualizată apariția și dezvoltarea acestor contracte speciale – comerciale. Un rol inedit în evoluția contractelor comerciale l-a jucat perioada medievală.

Cuvinte-cheie: dreptul contractelor comerciale; evoluția contractelor comerciale; perioada medievală; conceptul contractelor comerciale; trăsăturile contractului comercial.

* * *

The contracts have appeared as a necessity in a certain stage of the society's development to replace archaic and cumbersome forms and parts of primitive communities.

During the evolution of human society the contracts could be classified into civil contracts and commercial contracts. From the evolutionary history research of commercial contract the appearance and development of these commercial and special contracts can be viewed. An important role in the evolution of commercial contracts have played the medieval period.

Keywords: commercial contract law; development of commercial contracts; the medieval concept of commercial contracts; commercial contract features.

În dreptul medieval, contractele comerciale s-au particularizat față de contractele civile. După ce Europa postromană a parcurs o perioadă îndelungată de neînțelegeri și războaie continue între statele și provinciile feudale, de stagnare și nesiguranță, în care circulația bunurilor era restrânsă, anevoioasă și riscantă, a urmat o perioadă de stabilitate socială și politică, de dezvoltare impetuoasă a economiei și schimburilor interne și externe de bunuri; comerțul a înflorit și s-a extins (datorită și marilor descoperiri geografice, și legăturilor cu Extremul Orient, care au îmbogățit Europa), ceea ce a dus și la reglementarea juridică a comerțului intern și internațional [1].

Cele mai de seamă acte legislative comerciale din dreptul medieval aparțin lui Colbert, ministru de finanțe sub Ludovic al XIV-lea, și anume: Ordonanța asupra comerțului terestru din 1673 și Ordonanța asupra comerțului maritim din 1681, adevărate coduri ale regulilor de desfășurare a comerțului, care au servit ca model viitorului Cod comercial francez din 1807; iar la aceste ordonanțe sunt de adăugat, mai ales, statutele orașelor, ale burgurilor (de unde și denumirea de burghezie), care cuprindeau și reguli privitoare la exercitarea comerțului.

În temeiul acestor reglementări, ca și al altora, comercianții deduc existența în sistemul juridic medieval a unui *drept comercial intern*, a unui *drept comercial internațional* (maritim și terestru) și a unor *contracte comerciale* distincte față de contractele civile prin scopul lor comercial.

În fine, menționăm și că executarea obligațiilor comerciale a fost mult înlesnită de crearea, tot în dreptul medieval, a titlurilor de credit la ordin și la purtător.

Dintre acestea era frecvent utilizată cambia (*cambium, lettera cambiaria, lettre de change*), al cărei rost inițial a fost acela de a evita transportul de numerar dintr-o localitate în alta, periclitat de nesiguranța drumurilor publice care a existat în general în Evul mediu în Europa.

Despre *state moderne* și *drept modern* se vorbește odată cu procesul politic de constituire și consolidare a statelor naționale europene, încheiat, în linii mari, în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, proces însoțit de marile codificări, astfel încât s-a ajuns ca fiecare stat să aibă codul său civil.

În cadrul acestui proces de modernizare statală și legislativă, s-a edictat Codul civil francez din 1804, model urmat și de alte coduri, printre care și de Codul civil român din 1865. În acest fel, *contractele civile au fost reglementate în codurile civile* [2].

De asemenea, au fost edictate și coduri comerciale; mai întâi, Codul comercial francez din 1807, apoi Codul comercial italian din 1883, din care s-a inspirat Codul comercial român din 1887. În acest fel, *contractele comerciale au fost reglementate în codurile comerciale*.

Prin această mare divizare legislativă s-a ajuns că *dreptul privat*, care în sistemul roman era unitar, să fie divizat în două ramuri distincte: *dreptul civil*, care astfel a devenit *dreptul privat comun* și *dreptul comercial*, ca un *drept special față de dreptul civil*; ceea ce a însemnat că *legislația civilă a contractelor se aplică și contractelor comerciale în măsura în care legislația comercială nu dispune altfel*; iar cum mai târziu, în secolul al XX-lea, au apărut și *alte ramuri de drept care reglementează contracte*, ca dreptul industrial, dreptul

agrar și dreptul muncii, înseamnă că *legislația civilă a contractelor se aplică și acestor contracte cu titlu de drept comun*.

Pe lângă această *diversificare a contractelor și diferențiere între reglementările de drept comun*, cuprinse în legislația civilă, și *reglementările speciale*, cuprinse în alte legislații decât cea civilă, o altă evoluție a constituit-o *rolul voinței în contracte*. Astfel, pe când în Codul civil francez contractele au fost concepute ca *rod al voinței părților contractante*, deci ca fiind *contracte negociabile*, cu timpul au fost legiferate sau jurisprudențial admise, în numeroase domenii de activitate și *contractele de adeziune*, și *contractele impuse*.

Articolul 666 Cod civil al Republicii Moldova definește contractul ca fiind acel acord de voință, care este realizat între două sau mai multe persoane, prin care se stabilesc, se modifică sau se sting raporturi juridice [3].

Doctrina juridică utilizează noțiunea de „contract” în privința acordului încheiat între două sau mai multe părți, prin care se dă naștere, se modifică sau se sting anumite drepturi și obligații, de regulă, civile.

Totodată, unii autori definesc mult mai restrictiv contractul. Astfel, autorii francezi A. Weil și Fr. Terre, definind contractul civil, stabilesc că acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane pentru a crea un raport juridic – dând naștere unei obligații sau constituind un drept real – a modifica sau a stinge un raport juridic preexistent [4]. Considerăm această definiție ca fiind nu pe deplin adecvată noțiunii de contract, acceptate astăzi, deoarece definirea oricărui fenomen, proces sau fapt, cu enumerarea unora din caracterele sale, chiar și cele mai principale, este supusă riscului de a crea situația când celelalte caractere s-ar exclude implicit sau însăși definiția ar fi incompletă.

Unii autori susțin că nu toate actele juridice bilaterale sau multilaterale care dau naștere, modifică sau sting drepturi și obligații pot fi desemnate drept contracte. Astfel, după afirmațiile lui M. Cantacuzino, contractele sunt acele acte juridice care au ca scop de a da naștere raporturilor juridice de obligație între părți [5], excluzând în așa mod din categoria de contracte acele acte juridice care modifică sau sting raporturile juridice de obligații. Evident, o asemenea viziune a noțiunii de contract astăzi nu este acceptată, astfel cum legislatorul tinde a exclude din uzul juridic utilizarea cu înțeles semantic dublu a noțiunilor de „contract” și „convenție”.

La cele spuse *supra*, ținem totuși să relevăm un caracter definitoriu esențial al contractului, prin care se va putea face distincție între convenție și contract. Este vorba despre faptul că unele dintre convenții nu se încadrează în categoria de contracte din simplul considerent al faptului că părțile la convenție își exprimă acordul de voință în diferite momente, cum ar fi, spre exemplu, în cazul testamentului. În asemenea situație,

toate convențiile pe cauza de moarte nu pot forma categoria de contracte. Prin urmare, vorbind despre contract, neapărat trebuie de menționat că acesta este una din categoriile de convenții, ce se încheie doar între vii. În aceeași ordine de idei, ținem să menționăm că nu putem fi de acord cu afirmațiile unor autori, care, deși recunosc că asupra tuturor actelor civile bilaterale între vii se răsfrâng aceleași drepturi și obligații, totuși nu pentru toate aceste acte atribuie denumirea de contracte, limitându-se doar la cele care dau naștere de obligații [6].

În concluzie, ținem să fim de acord întru totul cu autorii ce expun o definiție formală a noțiunii de contract, și să menționăm că contractul este un acord de voință încheiat între două sau mai multe persoane pe timpul vieții acestora, cu privire la nașterea, modificarea sau stingerea drepturilor și obligațiilor.

Totuși, având în vedere faptul că la ziua de azi legislația realizează o deosebire între noțiunile de „act juridic civil” și „contract”, este necesar a face o explicație referitor la acestea. Ambele noțiuni, fiind utilizate des în legislația civilă, corelează ca parte din întreg (gen – specie), fiind aplicată regula, conform căreia *toate contractele sunt acte juridice și nu toate actele juridice sunt contracte*. Astfel pot fi acte juridice unilaterale: succesiunea, legatul etc. și pot fi acte juridice bilaterale sau multilaterale – contractele. Până nu demult, atât legislația cât și doctrina dreptului civil utilizau noțiunea de convenție, substituind prin aceasta noțiunea de act juridic civil. Actualmente, doctrina începe a renunța la utilizarea acestei noțiuni, având în vedere faptul că după conținutul său semantic noțiunea de „convenție” este sinonimul termenului „contract”. Pornind de la cele expuse mai sus, ținem să relevăm cele mai principale trăsături caracteristice ale contractului ca act juridic, și anume – acesta este un acord de voință realizat între două sau mai multe persoane în ființă la momentul încheierii contractului; acordul este atins prin liberă manifestare de voință; are drept scop nașterea, modificarea, stingerea raporturilor juridice și presupune considerarea ordinii publice și bunelor moravuri.

Referințe:

1. Luha V. *Drept comercial. Bunurile*. Alba Iulia, 1998, p.65.
2. *Ibidem*, p.77.
3. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.
4. Weil A., Terre Fr. *Droit civil. Les obligations*. Paris: Dallos, 1975, p. 1, după Pop L. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Iași, 1994, p. 29.
5. Cantacuzino M.B. *Elementele dreptului civil*. București, 1999, p. 393.
6. *Ibidem*, p.301.

EVOLUȚIA PEDEPSELOR CA SANȚIUNI DE DREPT PENAL

Igor CIOBANU,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Ana NEGRUȚA,
magistru în drept (USM)

Pedeapsa este o măsură de constrângere aplicată de stat prin organele sale judiciare unei persoane care a săvârșit o infracțiune.

Atât cât ordinea socială va fi expusă unor tulburări care vor deranja întreaga societate, considerate de legi acte ilicite penale, atâta va exista și pedeapsa pentru a proteja societatea și ordinea.

Orice pedeapsă, ce nu este dictată de o necesitate stringentă, este un act de violență. De aceea studiarea comparativă a fenomenului „pedeapsa penală” este actuală atât din punct de vedere teoretic, cât și practic.

Problema vizată și-a găsit oglindire în diferite lucrări de generalizare și speciale, dar, deocamdată, lipsesc lucrări speciale comparative cu privire la evoluția pedepsei.

În studiu se încearcă a trece în revistă cele mai importante etape din evoluția istorică a pedepselor penale, cu elucidarea celor mai notorii poziții în domeniul dat.

Cuvinte-cheie: pedeapsă; infracțiune; act de violență; reacție represivă; victimă; grup social; talion; caracterul retributiv al pedepsei.

* * *

The punishment is a constraint measure which is applied by the state to the person who has committed a crime through its judicial organs. As far as the social order will be exposed to disorders that will disturb the whole society that are considered unlawful acts so long will be the punishment for protecting public order and society. Every punishment that is not dictated by a stringent necessity is an act of violence that is why the comparative study of the phenomenon of “criminal punishment” is theoretically and practically actual. This problem is reflected in different works but for now there is a lack of comparative works about the punishment’s evolution. This study attempts to review the most important stages of criminal punishment evolution, with the elucidation of the most notorious positions in this field.

Keywords: punishment; crime; violent acts; repressive reaction; victim; social group; talion; retributive character of punishment.

De-a lungul veacurilor, rolul pedepselor penale a fost înțeles eronat. Timp îndelungat legiuitorii le-au considerat drept pilon al societății, o necesitate imperativă, cu toate că nu prea salutată și agreată, din cauza fricii pe care a inspirat-o întotdeauna. Atât timp cât ordinea socială va fi expusă unor tulburări, care vor deranja întreaga societate, și atât timp cât legea va considera aceste tulburări drept acte ilicite penale, tot atâta va exista și pedeapsa în scopul protejării societății și acestei ordini. Inevitabil, pedeapsa va exista și va fi o instituție obligatorie cât vor exista și celelalte instituții chemate a proteja societatea. Pedeapsa este o măsură de constrângere, aplicată de stat prin organele sale judiciare unei persoane care a săvârșit o infracțiune. Însă orice pedeapsă, care nu este dictată de o necesitate stringentă, este un act de violență [1]. Iată de ce studiarea comparativă a fenomenului „pedeapsa penală” este actuală atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere practic. Nu întâmplător, problema pedepsei, în genere, și-a găsit oglindire în diferite lucrări de generalizare și în lucrări speciale, însă deocamdată lipsesc lucrări și studii speciale comparative cu privire la evoluția pedepsei.

Conceptul de „pedeapsă” include, din perspectivă istorică, nu doar o multitudine de forme de exteriorizare, ci și o varietate în materia conținutului, deloc de neglijat, evoluând de la ideea sacro-magică

a sacrificiului delincventului la cruzimea pedepselor corporale și a pedepsei cu moartea din Evul mediu, până la contemporana pedeapsă privativă de libertate din Epoca modernă. De aceea o analiză asupra pedepsei este atât de dificilă, pentru că din punct de vedere istoric, ceea ce cuprindem în acest concept nu este un fenomen identic în toate perioadele istorice. Așadar, aceasta nu înseamnă că în prezent noțiunea de „pedeapsă” poate recepta orice conținut [2].

Etimologia cuvântului „pedeapsă” își are originea în limba sanscrită, derivând fie din cuvântul *koena*, care înseamnă „verificare”, „numărare”, de unde ideea de retribuție, fie din cuvântul *punic*, însemnând „purificare”, de unde ideea de expiațiune pe care ar evoca-o această noțiune. De această etimologie se apropie și Carrara, când susținea că *poena* derivă de la *pendere* (a plăti – formă arhaică): „Pedeapsa nu e decât un schimb de valori; este moneda cu care se plătește infracțiunea” [3]. Latinescul *poena* își are echivalentul în limba greacă – *poi* preluat de dreptul roman din limba greacă și consacrat ca atare. Se menționează că cuvântul *poena* este în legătură cu *poenitentici* (căință, pocăință). Dreptul roman nu avea la început nici un termen general – nici pentru infracțiune, nici pentru pedeapsă. De fapt, în vechiul drept roman expresia echivalentă pedepsei era *fraus*, concluzie desprinsă și din scrierile jurisconsultului Ulpian, care arăta: „*fraudem pro poena pone-*

re solehan”. În plus, legiuitorul roman utiliza pentru pedeapsă și cuvântul *supplicium* sau *damnam*. În felul acesta, termenul *poena* era folosit în două sensuri:

– sensul de „răscumpărare a daunelor” pricinuite prin actul ilicit, sens ce amintește de compoziția anti-chității;

– sensul de „ispășire”, adică sensul religios al pedepsei.

Aflându-ne la începutul studiului, întâi de toate vom menționa că pedeapsa reprezintă o măsură de constrângere aplicată de stat prin organele sale judiciare unei persoane care a săvârșit o infracțiune. Totodată, dacă pedeapsa aplicată nu este dictată de o necesitate stringentă, ea devine un act de violență. Iată de ce studierea comparativă a fenomenului pedepsei penale este actuală atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere practic.

Este interesantă întrebarea cu privire la faptul când a apărut, în genere, pedeapsa, din a cui inițiativă și în ce constă esența acestui institut.

Cercetând teoria apariției statului și a instituțiilor de bază, referitor la problema în cauză, și anume – care este bazată pe teoria darvinistă despre apariția și dezvoltarea omului și a societății, ne-am confruntat cu un șir de întrebări, care ne-au impus de a căuta mai adânc, în sursele legislațiilor antice, care s-au păstrat și au ajuns până-n ziua de azi. Într-un mod amplu și convingător, ne răspunde la aceste probleme legea mozaică din *Sfânta Scriptură (Biblia)*, care ne prezintă că omul își are geneza în descendență nu din maimuță, cum considera Darwin (care la finele cercetării sale a rugat să fie incinerate toate operele sale), ci fiind creat ca un organism desăvârșit, înzestrat cu inteligență și voință liberă după chipul Creatorului său, fiind superior tuturor făpturilor create anterior.

Fiind plasat într-un loc și în condiții desăvârșite de către Creatorul Divin, a primit prima lege, dacă putem spune așa, care l-a împuternicit cu libertăți și drepturi, dar care în mod normal l-a făcut cunoscut și cu obligațiunile ce le avea pentru a exista și vieții în siguranță și pace, în desăvârșirea și armonia acordată (dăruită).

Primul om deci a fost Adam, care trăia într-o desăvârșită unire cu Creatorul său – Dumnezeu.

Dumnezeu – Legislatorul însă l-a avertizat pe om că încălcarea poruncii este însoțită de pedeapsă și această pedeapsă este moartea – care este prima și cea mai aspră sancțiune.

Aici apare întrebarea, de ce a fost nevoie atunci să fie dată o lege urmată de pedeapsă, în caz de nerespectare, când omul era desăvârșit?

În acel moment, deja exista acel Împotrivor care este de ordin spiritual și care insufla pericol pentru om. Acesta este principalul factor primar, de altfel și unicul care condiționează apariția fenomenului social „de crimă”.

Și după cum bine știm, acest Împotrivor a reușit să-l abată pe om de la păzirea legii, făcându-l să o încalce. Astfel, imediat, după încălcarea a fost adus în fața judecății, unde i-a fost pronunțată pedeapsa cu moar-

tea (spirituală). În acel moment, viața divină, puterea și stăpânirea asupra pământului i-au fost luate, urmând să-și execute pedeapsa. Din cauza comiterii interdicțiilor legale, pedeapsa a venit și asupra pământului. De atunci toți descendenții se nășteau în condițiile în care pentru viață aveau nevoie să lucreze pământul cu multă trudă și să-și scoată din el hrana. În aceste împrejurări, cu apariția primilor descendenți se observă între ei neînțelegeri, vrăjmășie, război și chiar moarte. Aici își fac apariția cele două clase: *dominanți* și *dominați*, și pentru ca guvernării să-și exercite puterea și voința deplină asupra dominaților, a fost nevoie de o reglementare. Aceste reglementări erau diferite și aveau un aspect omogen ca acel mozaic (divin), în ceea ce privește structura.

Odată cu etatizarea represiei penale începe și istoria pedepselor, fiecare legiuire penală preocupându-se să-și stabilească un mod specific de sancționare potrivit cu mentalitatea grupului social și cu obiectivele de politică penală urmărite [4]. O privire chiar sumară asupra pedepselor admise și folosite de vechile legiuri penale și chiar de legiurile care au existat până în pragul timpurilor moderne relevă convingător cruzimea fără margini a acestor pedepse menite să înspăimânte nu numai infractorul, dar și pe cei din jurul lui. Pedepsele nu erau prevăzute în anumite limite generale și nu toate infracțiunile aveau limite speciale de pedeapsă; de regulă, alegerea și stabilirea sancțiunilor era lăsată la arbitrarul judecătorilor care aplicau pedepse după obiceiul locului ori după fantezia lor, iar cel mai adesea recurgeau la pedeapsa cu moartea, precum și la pedepsele corporale [5].

În cadrul acestui studiu, vom încerca să trecem în revistă cele mai importante etape din evoluția istorică a pedepselor penale, elucidând cele mai notorii poziții existente în domeniul dat. Astfel, istoria universală a pedepselor poate fi privită sub două aspecte: evoluția reacției represive a societății și evoluția sistemului sancționar de stat.

Evoluția reacției represive a societății. Dovadă, în acest sens, sunt chiar treptele reacției represive. Istoria dreptului penal stă mărturie atât a efortului continuu de a ține sub control manifestările contrarii ordinii sociale, sancționând cele mai grave forme ale acestor manifestări, cât și a preocupării spre umanizarea continuă a pedepsei.

Reacția represivă a îmbrăcat de-a lungul veacurilor forme diferite, plecând de la răzburarea nelimitată bazată pe reacția instinctivă, în afara oricărei reglementări, până la reacția reglementată juridic și controlată strict de autoritatea statală [6].

Când se simte amenințată de un pericol, orice ființă opune rezistență, reacționează. În mod firesc, reacția represivă a victimei este dictată de instinctul de conservare, are un caracter defensiv, adică încearcă să realizeze o apărare care să dureze cât timp dănuiește răul care o amenință. Dar, spre deosebire de alte ființe, omul, chiar primitiv, este înzestrat cu facultăți spirituale superioare și are în fața acțiunilor îndrep-

tate împotriva sa o atitudine mai complexă. Deși în fața pericolului, omul, ca și celelalte ființe, reacționează defensiv, totuși păstrează amintirea pericolului sau vătămării suferite, iar aceasta concepe sentimente de teamă că actul agresiv s-ar putea repeta, dar și de ură, văzând în orice agresor un dușman. Teama și ura împing reacția omului dincolo de limitele unei apărări imediate, adăugând reacției defensive o reacție represivă; cu alte cuvinte, alături de atitudinea de apărare își face loc și atitudinea de reprimare din partea victimei [7].

Lipsa completă de reglementare a dat acestei răzburnări denumirea de nelimitată sau nemărginită, iar perioadei în care a funcționat ca singura formă de reacție represivă i s-a dat denumirea de perioada nereglementării juridice (ajuridice), deoarece nici o regulă de drept nu fusese încă impusă membrilor grupului social, cu privire la modul în care aveau să se răzburne:

a) *vindicta privata* – reacție primară, brutală și nelimitată, apare ca prima formă de sancționare a comportamentului neconvenabil individului sau grupului social. Pentru a reduce la minimum posibil aceste neajunsuri, conducătorii grupurilor sociale au căutat să impună membrilor familiilor sau grupurilor sociale respective îndatorirea de a nu se deda la fapte care ar putea provoca o răzburnare, ci să lase conducătorului grupului sarcina de a-l pedepsi pe cel vinovat;

b) *vindicta publica* – răzburnare publică, autoritatea statală, pe cale de constituire, impunându-și controlul asupra realizării actului de justiție individual [8].

Astfel, răzburnarea nelimitată prezenta printre marile sale neajunsuri și acela al disproporției dintre *faptă* și *răsplată*, deși ideea de dreptate a fost considerată în toate timpurile ca însemnând o bună socoteală, un lucru bine măsurat, bine cântărit. Aceste principii erau încălcate, denaturate atunci când victima era în același timp parte, judecător și executor al pedepsei; reacția acesteia era pasionată și nu păstra nici o măsură în pedepsirea făptuitorului. Așa încât, în loc de a se ajunge la restabilirea egalității tulburate prin infracțiune, se stabilea o altă inegalitate, de astă dată în favoarea victimei, și nu contra infractorului. Pe de altă parte, în cazul când victima era slabă, ea nu avea nici un mijloc de a-l pedepsi pe agresorul puternic.

Răzburnarea nelimitată ducea la inevitabile și interminabile excесе vindicative, slăbind colectivitatea în care se producea. Cu timpul, grupul social a realizat că poate deveni puternic numai prin impunerea unor norme limitatoare ale răzburnării între membrii săi. Talionul sau „legea talionului” a reprezentat la momentul apariției sale un mare progres moral și juridic, tocmai pentru că a impus limitarea reacției răzburnării defensive, aplicându-se principiul „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”. Din acest moment, putem spune că se trece de la faza răzburnării nelimitate la cea a răzburnării limitate.

Astefel, putem evidenția trei forme ale reacției represive:

– talionul (răzburnarea limitată);

– compoziția facultativă (răzburnarea subsidiară);
– compoziția obligatorie (legală).

Talionul (răzburnarea limitată). Răzburnării, astfel limitate, i s-a dat numele de *talion* sau *legea talionului*, exprimată plastic prin sintagma „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”. Adică, infractorul era obligat să sufere un rău identic cu acela provocat victimei [9]. Unii atribuiau talionului originea vechilor legi iudaice, în special *Vechiului Testament* și scrierile talmudice fac dese referiri la legea talionului (*Vechiul Testament, Ieșirea*, 21-23: „Iar de va fi o altă vătămare atunci să plătească suflet pentru suflet, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior, arsură pentru arsură, rană pentru rană, vânătaie pentru vânătaie”).

Printre primele reglementări cunoscute în istorie în care apar referiri la talion și la compozițiune sunt *Codul lui Hammurapi* și primele cinci cărți ale *Bibliei*, scrise de Moise, cu privire la momentul creării lumii. Totodată, consolidarea statelor grecești și organizarea lor în baza „legilor” a determinat și apariția unor „legiuitori” (persoane fizice cu autoritate în cetate) celebri, cum ar fi Licurg în Sparta, Dracon și apoi Solon în Atena. Codul lui Hammurapi, unul din cele mai vechi coduri cunoscute până astăzi, conține numeroase dispoziții în care este admis principiul talionului: „Când cineva scoate altuia ochiul, trebuie să i se scoată ochiul său (§196)”; „Când cineva rupe osul altuia, trebuie să i se rupă oasele sale (§197)”; „Când cineva scoate dinții altuia, trebuie să i se scoată dinții săi (§200)”. Este drept că talionul nu este o regulă absolută în *Codul lui Hammurapi*, deoarece, uneori, el era înlocuit cu pedepse pecuniare, însă, ca regulă generală, pedepsirea pentru infracțiunea săvârșită avea loc potrivit talionului, care reprezenta o răzburnare limitată, reglementată.

Legile penale ale Greciei antice au preluat instituțiile răzburnării așa cum apar ele în dreptul primitiv și în legende, deși persistă încă ideea că delictul (crima) se produce, fiind impus de destin (Oedip – paricidul și Oreste – matricidul).

S-a păstrat până în zilele noastre un fragment din Legea celor XII Table – „*si membrum rupit, ne cum eo pacit, talio esto*”, adică cel care a rupt o mână sau un picior altuia și n-au ajuns la împăcare să sufere un rău asemănător. Observăm astfel că talionul, deși era cunoscut și în Roma antică, începe să se aplice în mod subsidiar, și anume, dacă părțile nu se împăcau, ceea ce înseamnă că treptat își face loc principiul compoziției facultative [10].

Ideea răzburnării, în limitele talionului, se regăsește în legile barbare, în legislația feudală și regală, așa că în Evul mediu se poate afirma, pe drept cuvânt, că ideea de utilitate a pedepsei a fost înlocuită cu cea barbară, de răzburnare (în limitele talionului) [11]. Dacă se surpa un zid și omora un copil, tatăl victimei avea dreptul să ucidă pe copilul meșterului care construise zidul, deși copilul nu avea nici o vină. În toate cazurile, talionul conducea la sacrificări de vieți omenești și la mutilări

care aveau drept consecință slăbirea puterii de apărare a grupului social.

Cea mai expresivă reminiscență a legii talionului este însă pedeapsa cu moartea, pedeapsă pe care nici secolul XX nu a reușit să o înlăture, deși aboliționismul a fost consacrat și ca o cerință a unor documente internaționale (de exemplu, Convenția Europeană a Drepturilor Omului). Semnificativ este și faptul că în dreptul penal al unor popoare islamice această pedeapsă se execută și astăzi prin tăierea capului de către un aparținător al victimei.

Astfel, considerăm că talionul a reprezentat un însemnat pas de progres în materie de pedeapsă. Talionul nu numai că a constituit o modalitate de etalizare a reacției sociale împotriva infracțiunii, dar prin proporționarea reacției sociale împotriva infractorului s-a fundamentat ideea caracterului retributiv al pedepsei, idee de care nici doctrina penală modernă nu se poate dispensa; dimpotrivă, caută o revalorificare a acestui concept. Totodată, privit în sine, talionul, deși corespundea unei justiții ideale, practic avea încă destule neajunsuri și nu putea să rămână o formă durabilă de soluționare a conflictelor dintre oameni.

Compoziția facultativă (răzbunarea subsidiară) reprezenta o reminiscență a justiției private; ea consta dintr-o înțelegere între făptuitor și victimă sau rudele acesteia prin care făptuitorul accepta ca, prin plata unei sume de bani sau darea unor bunuri (vite, pământ etc.) să-și răscumpere vinovăția. Aceasta, ca modalitate prin care făptuitorul se salva de la pedeapsa capitală, a avut o largă aplicare. Ea a determinat să se creadă că omuciderea era „o pricină civilă”, ceea ce este o eroare. În realitate, documentele au consemnat numai cazurile când părțile se împăcau prin plată (având aparența unui litigiu civil), nu și pe cele când vinovații, neavând cu ce să se răscumpere, erau condamnați. Deținătorii puterii publice însă nu fixau și condițiile împăcării, părțile în conflict având latitudinea deplină de a fixa conținutul acesteia. În general, influența șefilor de familie sau grupuri sociale pentru împăcarea celor aflați în conflict era hotărâtoare. Erau însă și cazuri în care împăcarea era greu de realizat, mai ales când exista o disproporție între situația celor două părți. Astfel, era posibil ca victima să pretindă despăgubiri exagerate, când puterea era de partea sa, sau cel vinovat să ofere o despăgubire derizorie, știindu-se mai puternic și că victima nu se va încumeta să treacă la aplicarea talionului. Ca formă de represivitate, compoziția facultativă, deși foarte convenabilă, în practică era greu de realizat.

Compoziția obligatorie (legală). Sporirea continuă a autorității puterii publice, întărirea poziției față de membrii colectivității nu putea să rămână fără efect nici în planul represivității penale. În aceste condiții, era firesc ca părților aflate în conflict să li se impună îndatorirea de a încerca împăcarea, și numai dacă aceasta nu se realiza, victima putea recurge la aplicarea talionului [12]. Odată cu impunerea obligației de a se împăca,

s-a fixat și un tarif în care era prevăzută despăgubirea convenită pentru fiecare fel de fapte vătămătoare, nici una dintre părți neputând pune în discuție cuantumul despăgubirii fixate. Numai dacă făptuitorul refuza plata despăgubirii obligatorii, victima putea recurge la aplicarea talionului. Ca formă a justiției private cu funcții reparatorii, compoziția este întâlnită până în perioada evului modern [13].

O privire chiar sumară asupra pedepselor admise și folosite de vechile legiuri penale și chiar de legiurile care au existat până în pragul timpurilor moderne relevă convingător cruzimea fără margini a acestor pedepse menite să înspăimânte nu numai pe infractor, dar și pe cei din jurul lui. Pedepsele nu erau prevăzute în anumite limite generale și nu toate infracțiunile aveau limite speciale de pedeapsă; de regulă, alegerea și stabilirea sancțiunilor era lăsată la arbitriul judecătorilor care aplicau pedepse după obiceiul locului ori după fantezia lor, iar cel mai adesea recurgeau la pedeapsa cu moartea, precum și la pedepsele corporale [14]. Într-o anumită perioadă a evoluției represivității, normele de conduită priveau mai mult interdicțiile referitoare la relațiile dintre rude (incest), la prescripțiile magico-religioase (tabu) sau la riturile funerare. În caz de conflict, toate problemele erau rezolvate de cei interesați și, în majoritatea cazurilor, obiceiurile din strămoși reglementau totul [15].

Referințe:

1. Graur I. *Unele considerații privind evoluția istorică a pedepselor* În: *Revista Națională de Drept*. Chișinău, 2007, nr. 3.
2. Rotaru C. *Fundamentul pedepsei. Teorii moderne*. București, 2006, p.250.
3. Carrara F. *Programa del Corso di diritto Criminale*. Ed. Firenze, paragr. 696, Cours nr. 196, 1897, p.170.
4. Giuseppe Bettiol. *Diritto penale. Parte generale*. Padova, 1973, p.662.
5. Longinescu S. *Legi vechi românești și izvoarele lor*. Vol. I. București, 1912, p.76.
6. Graur I. *Op.cit.*, p.22.
7. Luis Proal. *Le crime et la peine*. Paris, 1911, p.320.
8. Ceterchi I. V. *Hanga și colaboratorii. Istoria dreptului românesc*. Vol. I. București: Ed. Academiei, 1980, p.431.
9. Antoniu G. *Codul penal pe înțelesul tuturor*. București: Ed. Politică, 1988, p.101.
10. Graur I. *Op.cit.*, p.84.
11. Findaca G., Musco E. *Diritto penale. Parte generale*. Terza ed., Bologna, Zanichelli, 1995, p.248.
12. Thonissen I. *Études sur l'histoire du droit criminel des peuples anciens*. Bruxelles, 1869, p.57.
13. Ceterchi I. V. *Op.cit.*, p.421.
14. Longinescu S. *Op.cit.*, p.176.
15. Luis Proal. *Op.cit.*, p.323.

DATA EMITERII, APROBĂRII SAU ADOPTĂRII ACTULUI OFICIAL

Mihai CORJ,
doctor în drept, conferențiar universitar

În prezentul articol, sunt supuse analizei unele curențe admise de către reprezentanții unor autorități publice la interpretarea și aplicarea prevederilor legale privind data adoptării/aprobării sau emiterii unui act oficial. De asemenea, se relevă și aspectul legat de atribuirea în decursul unui an calendaristic a numărului de identificare al unui act oficial. Autorul abordează și problema legată de semnarea unui act oficial de către o persoană neîmputernicită în acest sens.

Cuvinte-cheie: data actului oficial; data actului legislativ; data actului normativ; data adoptării actului; data aprobării actului; data emiterii actului; numărul actului oficial; semnătura reprezentantului legal al emitentului; formula de atestare a autenticității actului.

* * *

In this article some deficiencies that are admitted by representatives of public authorities in the interpretation and application of legal provisions on the date of adoption / approval or emission of an official act are analyzed. It also reveals the issue of attribution in the course of a calendar year of the identification number of an official act. In this regard, the author addresses the issue of signing an official document by an unauthorized person in this regard.

Keywords: date of the official document; the date of the legislative act; the date of the normative act; the adoption of the act; the date of approval of the document; date the document's emission; the official document number; signature of the legal representative of the issuer; attesting the authenticity of the document formula.

În acest studiu, noi ne vom concentra atenția asupra unor elemente de structură indispensabile unui act oficial adoptat/aprobat sau emis de către autoritățile enumerate *infra* și nu numai, iar în speța noastră va fi vorba despre data adoptării/aprobării sau emiterii acestuia, numărul atribuit actului oficial, precum și împuternicirea legală de a semna acest act.

În temeiul art. 66, 72, 74 din Constituție [1], Parlamentul Republicii Moldova *adoptă* legi, hotărâri și moțiuni. Conform prevederilor art. 94 din Constituție, Președintele Republicii Moldova *emite* decrete obligatorii pentru executare pe întreg teritoriul țării. În baza art. 102 din Constituție, Guvernul Republicii Moldova *adoptă* hotărâri, ordonanțe și dispoziții. Parlamentul Republicii Moldova, Președintele Republicii Moldova și Guvernul Republicii Moldova sunt autorități publice. Totodată, menționăm că Parlamentul și Guvernul, la rândul lor, sunt organe colegiale, iar Președintele Republicii Moldova este un organ unipersonal.

Pentru atingerea scopului stabilit, au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică: inductivă, deductivă, comparativă, a interpretării logice și gramaticale a normelor de drept, sistemică, istorică etc. În calitate de suport științific și normativ au servit lucrările cercetătorilor autohtoni, legislația pertinentă în domeniu și practica Curții Constituționale.

Expunerea analitico-comparativă a legislației naționale cu privire la subiectul dat va fi însoțită de propuneri de perfecționare a proiectului de *Lege cu privire la actele normative*.

Data actului oficial, împreună cu semnătura reprezentantului legal al emitentului și numărul actului, precum și indicația locului de emisie, constituie *formula de atestare a autenticității actului* [16, p.286; 17]. Data actului îl însoțește pe acesta pe tot parcursul existenței sale și este citat de fiecare dată când se invocă prevederile actului respectiv. În lipsa unei date din actul oficial,

nu este cunoscută curgerea anumitor termene etc. Deci, data adoptării sau a emiterii unui act este, în esență, una foarte importantă, deoarece ea constituie un criteriu de valabilitate al unui act juridic. Data actului este un element indispensabil oricărui act oficial; în lipsa datei, actul este lovit de nulitate absolută. Data actului oficial indică asupra faptului că o autoritate publică, la data respectivă, a adoptat/aprobat sau emis un act.

Așadar, actul oficial adoptat se semnează de reprezentantul legal al emitentului, se datează și se numero-tează.

Procedura de elaborare și adoptare a unui act normativ concret trebuie să fie precedată de determinarea și condiționarea structurii lui. Această cerință este condiționată de principiul legalității actului normativ.

Problema ce urmează a fi pusă în discuție este legată de data adoptării/aprobării sau emiterii unui act oficial. Chestiunea ce e pusă în discuție se referă, în primul rând, la actele Guvernului (ordonanțe, hotărâri și dispoziții), precum și la actele Parlamentului, adoptate în temeiul art. 106¹ din Constituție și a celor remise de către Președintele Republicii Moldova Parlamentului spre reexaminare în temeiul art. 93 alin. (2) din Constituție.

Data actului legislativ este data adoptării lui. Astfel, data legii este data la care aceasta a fost adoptată de către Parlament, în ședința plenară a acestuia. Actele Guvernului poartă data când s-a desfășurat ședința Guvernului, la care a fost aprobat/adoptat actul. Pe celelalte acte normative emise de un organ sau autoritate unipersonală se aplică data când au fost semnate.

În temeiul art. 54 alin. (1), (4) din Legea nr. 780-XV din 27 decembrie 2001 privind actele legislative, *după adoptare*, actului legislativ i se atribuie un număr, care devine numărul lui oficial și care ulterior este citat împreună cu acesta.

În art. 1, 2, 8 și 24 alin. (1) și (4) din Legea nr. 317-

XV din 18 iulie 2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale, legiuitorul operează cu noțiunea *act emis* de Guvern. În temeiul art. 24 alin. (1), (4) din legea citată *supra*, la emitere, actului normativ i se atribuie un număr oficial, care îl identifică și care este citat împreună cu actul. *Data actului normativ* este data emiterii lui. Deci, la prima vedere lucrurile par a fi destul de simple și clare, însă în realitate acestea sunt complicate de către Cancelaria de Stat a Republicii Moldova.

Totodată, în acest sens menționăm că, în temeiul art. 30 din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern, pentru exercitarea atribuțiilor constituționale și a celor ce decurg din prezenta lege, precum și pentru organizarea executării legilor, Guvernul *adoaptă* hotărâri. Dispozițiile se *emit* de către Prim-ministru pentru organizarea activității interne a Guvernului. Hotărârile și dispozițiile Guvernului se semnează de Prim-ministru. Hotărârile și dispozițiile Guvernului, cu excepția celor care conțin secret de stat, se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* în termen de 10 zile de la *data adoptării sau emiterii*.

În activitatea sa, Guvernul se conduce și de prevederile Regulamentului Guvernului Republicii Moldova [13], care la pct.25, de asemenea, statuează că, în conformitate cu Legea cu privire la Guvern, Guvernul *adoaptă* hotărâri, ordonanțe și dispoziții. În temeiul pct. 26 din Regulamentul Guvernului, textul redactat al procesului-verbal este prezentat de Cancelaria de Stat spre semnare cel mult peste 24 de ore după ședința Guvernului. Ca și în cazul actelor legislative, actelor normative (nonlege), de asemenea, li se atribuie un număr, iar data actului corespunde datei la care s-a desfășurat ședința Guvernului.

Urmărind îndeaproape activitatea Guvernului, uneori rămânem profund uimiți de unele inconsecvențe pe care le descoperim în activitatea acestuia.

Exemplificăm: Hotărârea Guvernului nr.187 din 3 aprilie 2012 cu privire la aprobarea proiectului de Lege pentru aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” a fost publicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 70-71 din 6 aprilie 2012, art. 226. Noi am rămas nedumeriți să aflăm precum că această Hotărâre ar fi fost adoptată de către Guvern pe data de 3 aprilie 2012, întrucât cunoaștem că la ședința din 21 martie 2012 raportorul a prezentat Guvernului proiectul hotărârii cu privire la aprobarea proiectului de Lege pentru aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020” [22]. **Mai mult decât atât, pe data de 3 aprilie 2012 nu a avut loc nicio ședință de Guvern. Următoarea ședință a Guvernului Republicii Moldova după cea din 21 martie 2012 a avut loc la 4 aprilie 2012** [23].

Astfel, deducem că la data de 3 aprilie 2012 Guvernul Republicii Moldova nu a adoptat nicio hotărâre. Deci, în Hotărârea nr.187 a fost indicată greșit data

adoptării ei. Data semnării Hotărârii de către Prim-ministru și contrasemnării de către miniștrii responsabili pentru punerea în aplicare a prevederilor acesteia este mai puțin relevantă, deoarece **actul normativ este adoptat de către o autoritate publică colegială în ședința acesteia (în ședința Guvernului)** și nu ulterior, după cum, cu regret greșit, rezultă din data de identificare a actului normativ. Astfel, data la care Prim-ministrul a semnat respectiva Hotărâre sau data când aceasta a fost înscrisă în Registrul actelor normative ale Guvernului nu pot servi drept reper de dată oficială a actului normativ.

Cancelaria de Stat, într-un răspuns adresat subsemnatului, confirmă faptul că „**Hotărârea Guvernului nr. 187/2012 a fost examinată și aprobată în ședința Guvernului din 21 martie 2012, dar emisă la 3 aprilie 2012**” [15]. O ineptie mai mare nici nu se știe dacă se mai putea inventa. Deci, conchidem că alineatul doi coroborat cu alineatul patru din răspunsul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova nr.1508-180 din 14 mai 2012 este o demonstrație crasă a slabei pregătiri profesionale a unor funcționari publici din cadrul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova. Pentru a fi mai convingători în cele relatate *supra* și *infra*, noi punem la dispoziția dvs. răspunsul parvenit din partea Cancelariei de Stat a Republicii Moldova.

Așadar, Guvernul însuși, prin scrisoarea sa nr. 1508-180 din 14 mai 2012, recunoaște că hotărârea respectivă a fost examinată și aprobată în ședința Guvernului Republicii Moldova din 21 martie 2012. Totodată, menționăm că Guvernul indică greșit că această hotărâre ar fi fost emisă pe data de 3 aprilie 2012. Noi nu putem și nici nu dorim să înțelegem și/sau să acceptăm logica autorităților la acest compartiment. Oare un act oficial, odată aprobat de către o autoritate colegială la data de 21 martie 2012, mai poate fi și ulterior emis de către aceasta la data 3 aprilie 2014? Este evident

că, la acest compartiment, Guvernul stă foarte prost cu logica formală.

Guvernul este autoritatea publică executivă supremă în stat. Guvernul Republicii Moldova este un organ colegial. Deci, hotărârile Guvernului se adoptă în ședințele acestuia, iar ședința respectivă de Guvern a avut loc la 21 martie 2012, și nu la 3 aprilie 2012.

Prin urmare, ceea ce atesta Cancelaria de Stat în răspunsul său, este o încercare de a mușamaliza lipsa de competență. Astfel, legal, dacă Guvernul confirmă faptul că hotărârea respectivă a fost examinată și aprobată în ședința sa din 21 martie 2012, actul normativ aprobat nu mai poate fi prezentat spre emiterie, ci se prezintă pentru semnare, înregistrare și trimitere spre publicare, care sunt operațiuni tehnice obligatorii, dar care nu pot modifica data adoptării/emiterii actului. De altfel, **un act aprobat prin definiție nu mai poate fi emis. Non bis in idem.**

În continuare, mai propunem atenției dvs. un alt caz de sfidare a legii din partea Cancelariei de Stat a Republicii Moldova. În ședința Guvernului din 15 septembrie 2011 a fost aprobată HG nr.707/2011. Subliniem că ședința Guvernului la care a fost aprobată HG nr.707/2011 [18] s-a desfășurat la 15 septembrie 2011 [19], și nu la 20 septembrie 2011, după cum greșit este indicat în aceasta. Prin urmare, este vorba despre un fals și/sau o neînțelegere a lucrurilor a celor de la Guvern. Apropos, în luna septembrie 2011, Guvernul s-a întrunit în patru ședințe, și anume: la 6 septembrie 2011, 15 septembrie 2011, 21 septembrie 2011 și la 28 septembrie 2011. După cum vedem, ceva nu-i în regulă la „marea Cancelarie guvernamentală”, deoarece o hotărâre de Guvern este un act adoptat de către un organ colegial în ședința sa de la 15 septembrie. Deci, un act al unei autorități publice colegiale nu poate fi adoptat într-o zi și emis în altă zi, fapt de altfel confirmat și de către Ministerul Justiției în răspunsul său *infra*. Prin urmare, HG nr.707/2011, fiind aprobată la 15.09.2011 și nu la 20.09.2011, după cum greșit este indicat în textul ei, este una ilegală, deoarece hotărârile Guvernului se aprobă de către organul colegial – Guvern, în plenul ședințelor acestuia, și nu se emit de către Prim-ministru, după cum eronat susțin funcționarii de la Cancelaria de Stat. De altfel, dacă e să lecturăm atent răspunsul parvenit de la Ministerul Justiției, vom observa că Ministerul Justiției, în penultima propoziție, susține că *prim-ministrul semnează hotărârile Guvernului adoptate în ședința respectivă a Guvernului*. De asemenea, menționăm că printre condițiile de valabilitate ale actelor Guvernului, se regăsesc și următoarele: **adoptarea de către Guvern – este clar că actul emană de la o autoritate publică colegială; să cuprindă data adoptării – data ședinței în care a fost inclus în ordinea de zi, dezbătut și, respectiv, votat; să fie adoptate cu respectarea procedurii de votare;** etc.

Prin urmare, este cert că data actului nu poate fi alta decât data la care a avut loc ședința Guvernului când a fost inclusă pe ordinea de zi și dezbătută chestiunea respectivă. Deci, indicarea altei date a actului oficial (HG nr. 707/2011) decât cea în care această hotărâre a fost aprobată (15.09.2011) este una ilegală și, drept consecință, atrage sancțiunea de nulitate a actului normativ.

Astfel, actele Guvernului, hotărârile și ordonanțele se adoptă de Guvern și se semnează de Prim-ministru, iar în unele cazuri se cotrasemnează de miniștrii responsabili de executarea acestor acte, iar dispozițiile se emit de către Prim-ministru. Așadar, Prim-ministrul are obligația de a semna, iar miniștrii respectivi de a cotrasemna orice hotărâre sau ordonanță aprobată/adoptată în ședința respectivă a Guvernului, iar data acestor acte nu poate fi alta decât data aprobării/adoptării lor de către Guvern în ședința respectivă, adică data la care a avut loc propriu-zis ședința de Guvern. Ulterior, se va efectua definitivarea, redactarea, verificarea, coordonarea, contrasemnarea, semnarea, înregistrarea, publicarea, iar toate aceste faze obligatorii și necesare au un caracter tehnic, care nu trebuie să atingă **data actului la care acesta a fost aprobat**. În activitatea sa, Guvernul asigură colegialitatea și răspunderea personală a membrilor Guvernului în procesul elaborării, adoptării și realizării hotărârilor [6]. Dispozițiile emise de Prim-ministru sunt datate cu data emiterii acestora de către prim-ministru, ca factor decizional suprem întru organizarea activității interne a Guvernului. Prin urmare, în special, **un organ sau autoritate publică colegială aprobă sau adoptă un act juridic, pe când un funcționar, unilateral, unipersonal și uninominal, emite actul respectiv**. În general, verbul *a emite* este generic, având semnificație generală și poate îngloba și verbul *a adopta* și *a aproba*. Deci, se vede că legiuitorul când operează cu termenul *emite* are în vedere totalitatea actelor oficiale emise de autorități, inclusiv aprobate și adoptate.

Astfel, conchidem că hotărârile și ordonanțele Guvernului se aprobă/adoptă în ședința de Guvern, de către o autoritate colegială și obligatoriu se semnează de către Prim-ministru și cotrasemnează de către miniștrii responsabili pentru punerea în executare a acestora, iar dispozițiile se emit de către Prim-ministru unipersonal, fără a consulta opinia Guvernului și a o supune procedurii de vot de către organul colegial în ședința sa. Actele Guvernului nu sunt emise de către Prim-ministru, după cum greșit invocă Cancelaria de Stat, ci sunt aprobate/adoptate de către Guvern în ședința sa, iar Prim-ministrul are obligația de a le semna. În temeiul art.25 pct.8) din Legea nr.64-XII/1990, la ședințe Guvernul examinează adoptarea hotărârilor și ordonanțelor. Hotărârile și ordonanțele se adoptă cu votul majorității membrilor Guvernului [4]. **Deci, data hotărârilor și ordonanțelor Guvernului nu poate fi alta**

MINISTERUL JUSTIȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA MD 2012, nr. 218/19, din 31 August 1990, nr. 82 la 23-07-95, la 23-07-97		МИНИСТЕРСТВО ЮСТИЦИИ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА MD 2012, nr. 218/19, din 31 August 1990, nr. 82 la 23-07-95, la 23-07-97
A. G. G. 13 Nr. 03/1968		
La Nr. _____ din _____		D-lui Mihai CORJ,
Stimate domnule Mihai CORJ,		
Cu referire la petiția Dvs. din 29 august 2013, în adresa D-lui Iurie LEANĂ, Prim-ministru al Republicii Moldova, prin care abordați subiectul privind data adoptării hotărârilor Guvernului, vă comunicăm următoarele.		
Competența Guvernului de a adopta acte oficiale rezultă din conținutul art. 102 din Constituție. În temeiul acestei dispoziții constituționale, în exercitarea atribuțiilor sale Guvernul adoptă, pe baza și în vederea executării legilor, hotărâri prin care reglementează relații sociale în diverse sectoare ale administrației publice. Potrivit alin. (4) din articolul menționat hotărârile adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se cotrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii.		
Dispozițiile constituționale sunt detaliate în art. 30 din Legea nr. 64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern.		
Conform pct. 20 din Regulamentul Guvernului Republicii Moldova, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 34 din 17 ianuarie 2001, după încheierea ședinței Guvernului, Cancelaria de Stat transmite pentru definitivare materialele privind chestiunile examinate (ținându-se cont de completările și observațiile expuse în ședință) persoanei (direcției executoare) care a prezentat aceste materiale. Totodată, proiectele de hotărâri ale Guvernului se definesc în Cancelaria de Stat și urmează a fi prezentate spre semnare în următoarele trei zile lucrătoare, dacă nu a fost stabilit un alt termen. Prim-ministrul semnează hotărârile Guvernului adoptate în ședința respectivă a Guvernului. Semnătura Prim-ministrului este una din condițiile legale de valabilitate a actelor Guvernului.		
Cu respect,		
		 Nicolae ȘșANU, Viceministru

decât cea la care s-a desfășurat ședința Guvernului și a fost dezbătută și aprobată/adoptată și punctum.

Prin urmare, inserarea corectă a datei adoptării sau emiterii unui act oficial constituie o condiție *sine qua non* a valabilității acestuia. Astfel, subsemnatul a atenționat personal asupra acestui fapt, ca la scurt timp să observăm că această problemă a apărut și în Parlament.

Pentru o dezvăluire mai amplă, am decis să abordăm problema și din alt punct de vedere.

Data actului oficial este data la care actul a fost adoptat sau emis, după caz. Așadar, nu poate fi reținut argumentul unor funcționari, care susțin că este indiferent care dată este aplicată actului oficial: data adoptării sau data semnării hotărârii de către Prim-ministru sau data înregistrării actului după semnare.

Prin urmare, înainte de aplicarea unor prevederi legale, acestea urmează a fi interpretate, utilizând metoda gramaticală și logică. Dacă e să discutăm despre aceste verbe: *a adopta/a aproba* și, respectiv, *a emite*, urmează să precizăm că *lato sensu*, adică în sens uzual, între ele nu ar fi o mare diferență, însă *stricto sensu*, în sens juridic, actele normative se adoptă de către un organ colegial, precum este Guvernul, iar emiterea dispozițiilor este atribuția și competența unipersonală a Prim-ministrului.

Astfel, dispozițiile art.102 din Constituție fiind dezvoltate în art. 24 alin.(1) și alin.(2) în coroborare cu prevederile art.11 alin. (1) din Legea nr. 317-XV din 18.07.2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale și, respectiv, art. 30 din Legea nr. 64-XII din 31.05.1990 cu privire la Guvern ne întăresc în convingerea că în legislația pertinentă aplicată la speța respectivă este vorba despre adoptarea unei hotărâri de Guvern, iar aceasta **se consideră adoptată în ședința respectivă a Guvernului când ea a fost introdusă pe ordinea de zi, discutată și votată.** Astfel, data actului oficial este data la care actul a fost adoptat sau emis, după caz. Deci, nu poate fi reținut argumentul inserat în proiectul Legii cu privire la actele normative, precum că data actului oficial ar fi data înregistrării actului după semnarea hotărârii Guvernului de către Prim-ministru.

Alt argument care vine în susținerea tezei/opinie noastre. Așadar, pentru claritate, propunem examinarea complexă a clauzei „**Data actului normativ este data emiterii lui**”, invocând un alt exemplu: Hotărârea Guvernului nr.321 din 30 mai 2013 cu privire la aprobarea concesiunii activelor Î.S. „Aeroportul Internațional Chișinău” și a condițiilor concesiunii acestora a fost adoptată în ședința Guvernului Republicii Moldova din 29 mai 2013 [24], pe când aceasta este datată cu 30 mai 2013, dată la care, de asemenea, nu a avut loc nicio ședință de Guvern.

Această chestiune urma să fie pusă în discuție și de către Curtea Constituțională pentru a examina sesizarea privind neconstituționalitatea Hotărârii Guvernului nr.321 din 30 mai 2013 cu privire la aprobarea concesiunii activelor Î.S. „Aeroportul Internațional Chișinău” și a condițiilor concesiunii acestora. Așadar, Hotărârea Guvernului se consideră adoptată în ședința respectivă a Guvernului, când aceasta a fost pusă pe or-

dinea de zi, discutată și, respectiv, votată. Astfel, după mai multe ezitări, Curtea Constituțională și-a declinat competența, invocând faptul că această chestiune urmează să fie abordată și soluționată de către o instanță de judecată de drept comun.

Dacă e să urmărim *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, până în prezent se observă că unele hotărâri ale Guvernului sunt datate cu o altă dată decât cea la care acestea într-adevăr au fost adoptate de către Guvernul Republicii Moldova.

Așadar, ca urmare a celor relevate *supra*, nu încape nici o îndoială că **data adoptării hotărârilor și ordonanțelor Guvernului este data ședinței în cadrul căreia Guvernul a adoptat respectivele acte oficiale**, iar data emiterii dispozițiilor este data la care acestea au fost semnate de către Prim-ministrul Republicii Moldova. Hotărârile și dispozițiile Guvernului intră în vigoare la data publicării în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* sau la data indicată în textul acestora, *dar care nu poate precede data publicării lor.* Ordonanțele Guvernului se publică în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* și intră în vigoare în modul stabilit pentru actele oficiale.

În susținerea argumentelor invocate *supra*, venim și cu unele exemple din analogia legii și a dreptului și, de asemenea, a respectării principiului unității materiei constituționale și legale.

Așadar, actele oficiale ale Parlamentului sunt legile, hotărârile și moțiunile. Acestea se adoptă de către Parlament. Data adoptării acestor acte este data la care ele au fost adoptate în ședința plenului Parlamentului Republicii Moldova. Semnarea acestor acte este o procedură ulterioară adoptării.

În temeiul art. 20 alin. (1) din Legea nr. 436-XVI/2006 [8], deciziile consiliului local se semnează, în cel mult 5 zile de la data desfășurării ședinței lui, de președintele acesteia și se contrasemnează de secretarul consiliului. Deciziile sunt actele consiliilor locale, ele se adoptă în ședințele autorității deliberative și reprezentative a unității administrativ-teritoriale, iar data acestor decizii este *data desfășurării ședinței consiliului respectiv.* Semnarea deciziei de către președintele ședinței și contrasemnarea de către secretarul consiliului este o procedură ulterioară datei adoptării acesteia.

Primarul, întru exercitarea atribuțiilor sale în activitatea sa, emite dispoziții. Dispozițiile, fiind acte emise de către o autoritate publică locală unipersonală, se consideră emise la data semnării acestora de către primar.

Exemplu. Conform Decretului Președintelui interimar al Republicii Moldova nr. 563-V din 28.09.2010 privind dizolvarea Parlamentului, Parlamentul de legislatura a XVIII-a se dizolvă pe data de 29 septembrie 2010. Apare întrebarea: Președintele Parlamentului Republicii Moldova, la 1 octombrie 2010, avea dreptul să semneze o lege organică sau, mai exact, Legea nr.244 din 1 octombrie 2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative? Precizăm, în cazul când Parlamentul este deja dizolvat, acesta nu mai poate adopta legi organice. Se prezumă că proiectul în cauză urma a fi prezentat de către Guvern într-o ședință a Plenului Parlamentului, fapt, cu regret, ce nu s-a produs.

Totodată, menționăm că, în temeiul art. 54 alin. (4) din Legea nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative, *data actului legislativ este data adoptării lui*. Deci, conchidem că data adoptării *Legii nr.244/2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative* nicidecum nu putea fi 1 octombrie 2010, ci data la care proiectul este prezentat în plenul Parlamentului, cu toate că legiuitorul menționează că dacă în termen de 3 zile de la prezentarea proiectului de lege nu a fost depusă nicio moțiune de cenzură, atunci proiectul de lege prezentat se consideră adoptat. Totodată, trebuie să menționăm că în cazul în care am cădea de acord cu o asemenea interpretare și abordare, atunci ar reieși că Legea nr.244/2010, fiind semnată la 1 octombrie 2010, care este data adoptării acesteia, a fost adoptată de către Parlament prin procedura excepțională de legiferare, deci prin angajarea răspunderii politice a Guvernului în fața Parlamentului ***într-o perioadă când Parlamentul era deja dizolvat și nu era în drept să adopte asemenea acte oficiale***. Așadar, începând cu 29 septembrie 2010, nicio lege organică nu mai putea fi adoptată de către Parlament, nici în procedură ordinară și nici extraordinară (angajarea răspunderii) în perioada respectivă.

Prin urmare, judicios ar fi fost ca data adoptării Legii nr.244/2010 să fie data la care aceasta a fost sau trebuia să fie prezentată în plenul Parlamentului, de aceea inserarea în textul legii a unei date a adoptării, care depășește *limitele temporale* în perioada căreia legiuitorul era în drept să adopte o lege organică, inclusiv în procedura specială, exprimată prin angajarea răspunderii Guvernului, este una în fond ilegală și neconstituțională.

În opinia noastră, este discutabilă interpretarea neoficială a prevederii normei constituționale statuate la art. 106¹ alin. (3), conform căreia data adoptării legii în cazul nedeunerii moțiunii de cenzură, va fi data expirării termenului de 3 zile de la prezentarea proiectului de lege, termen în care deputații au avut posibilitatea să depună o moțiune de cenzură, a cărei lipsă, de fapt, transformă un proiect de lege în lege. Astfel, dacă urmăm șirul de interpretări cu referire la o altă situație, deducem că *data adoptării este data anunțării rezultatelor votării* moțiunii de cenzură. De asemenea, menționăm că nici Curtea Constituțională, în hotărârea sa nr. 28/2011, nu a fost explicită în raport cu data adoptării legii în procedura excepțională [3].

În speța noastră (*in extremis*), putem spune că data adoptării este data prezentării proiectului de lege în plenul Parlamentului și nu data la care a expirat termenul de 3 zile de la prezentarea proiectului de lege, deoarece ***legile se adoptă în ședințele plenare ale Parlamentului***, iar legile adoptate ca urmare a angajării răspunderii politice a Guvernului în fața Parlamentului, de asemenea, se prezintă în plenul Parlamentului. Acestea nu sunt supuse dezbaterilor de către deputați, dar se consideră adoptate dacă a existat cvorumul necesar pentru adoptarea unor astfel de acte și proiectului respectiv i s-a dat citire în ședința plenară a Parlamentului. Astfel, rezultă că proiectul de lege prezentat de Guvern în temeiul art.106¹ din Constituție în cazul nedeunerii moțiunii de cenzură după expirarea termenului de 3

zile ***se va considera adoptat la data prezentării acestuia în ședința plenului Parlamentului***.

Astfel, dacă e să analizăm toate cazurile adoptării unor legi, desprindem cu claritate că ***data adoptării acestora este data examinării și adoptării în lectură finală***, fapt confirmat și în *Instrucțiunea privind circulația proiectelor de acte legislative în Parlament, aprobată prin Hotărârea Biroului permanent al Parlamentului nr.30 din 7 noiembrie 2012* [12]. Și, respectiv, data adoptării legii în temeiul art.106¹ din Constituție va fi data prezentării acesteia în plenul Parlamentului, care va putea fi semnată de altfel nu mai devreme de trei zile după prezentarea ei în plen, dacă în această perioadă nu a fost depusă nicio moțiune de cenzură. Legile adoptate ca rezultat al angajării răspunderii Guvernului în fața Parlamentului intră în vigoare la data publicării [6]. Deci, data adoptării legii este data actului legislativ adoptat în ședința respectivă a Parlamentului Republicii Moldova, dar care se aplică condiționat de unele statuări constituționale și legale.

Așadar, pentru claritate, Parlamentul adoptă legi [1; 6] numai în ședințele plenului acestuia, fie în procedură ordinară, fie în procedură specială sau excepțională (*in extremis*).

Descriem o altă situație cu referire la *data adoptării actului oficial în cazul reexaminării legii*, când Președintele Republicii Moldova are obiecții asupra legii. Unii doctrinari, la interpretarea neoficială a unor prevederi constituționale, afirmă că, în acest caz, data adoptării trebuie să se considere data reexaminării legii, fapt discutabil, în opinia noastră.

Drept rezultat al studiului efectuat, constatăm că toate legile trimise spre reexaminare Parlamentului, unde acesta și-a menținut votul sau a acceptat obiecțiile Președintelui Republicii Moldova, rămân a fi considerate adoptate la data ce precede data reexaminării acestora. Deci, legile trimise spre reexaminare, dacă au trecut din nou testul Parlamentului, se consideră adoptate la data inițială, când acestea au fost adoptate de către Parlament în lectură finală.

În conformitate cu prevederile *Instrucțiunii privind circulația proiectelor de acte legislative în Parlament* [12], actele legislative trimise Parlamentului spre reexaminare își pierd data de adoptare anterioară și preiau data la care sunt adoptate definitiv după reexaminare, prevederi care, de altfel, au intrat în vigoare abia începând cu 1 ianuarie 2013. Subsemnatul pune la dispoziția dvs. practica existentă *de facto* până la acea dată. De asemenea, în *Instrucțiune* se menționează că numărul actului legislativ se atribuie în anul în care acesta a fost adoptat definitiv. Legile returnate de la promulgare își păstrează același număr numai în cazul în care au fost reexaminare în același an. În cazul în care legea a fost reexaminată în alt an, acesteia i se atribuie un număr nou care să corespundă cu ziua de reexaminare.

Începerea activității unei noi legislaturi a Parlamentului nu poate modifica sau întrerupe numerotarea actelor legislative din anul respectiv, însă practica numerotării diferă puțin de cea descrisă în *Lege* și în *Instrucțiune*. Pe parcursul anului 2009, au activat trei parlamente: Parlamentul Republicii Moldova de legislatură a XVI-a, a XVII-a, precum și Parlamentul Repu-

blicii Moldova de legislatura a XVIII-a, care au înregistrat cu unul și același număr mai multe acte oficiale, spre exemplu, Legea nr. 21-XVI din 03.02.2009 cu privire la folosirea unor bunuri imobile [9], Legea nr. 21-XVII din 12.06.2009 pentru ratificarea Acordului dintre Republica Moldova și Asociația Internațională pentru Dezvoltare cu privire la finanțarea suplimentară a proiectului II al Fondului de Investiții Sociale [10] și, respectiv, Legea nr. 21-XVIII din 18.09.2009 pentru modificarea Legii nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern [11]. Și aici nu e vorba de un caz singular, dar de zeci de acte oficiale cărora legiuitorul, contrar prevederilor legale statuate la art.54 alin. (2) și (3) din Legea nr.780-XV/2001, pe parcursul anului calendaristic 2009 le-a atribuit unele și aceleași numere oficiale. Astfel, nu ne rămâne altceva decât să constatăm care este calitatea corpului de legiuitori și al Secretariatului Parlamentului Republicii Moldova. *No comment.*

În plus, mai semnalăm că un șir de legi reexaminat de către legiuitor și-au păstrat atât numărul inițial al actului, cât și data adoptării inițiale a acestora. În acest sens, exemplificăm: 1) Legea nr. 109 din 3 mai 2013 nu a fost promulgată de către Președintele Republicii Moldova și a fost restituită Parlamentului pentru reexaminare (declarată neconstituțională prin HCC nr.18 din 2 iunie 2014) [31]; 2) Codul învățământului nr.293-XVI din 19 decembrie 2008 nu a fost promulgat de către Președintele țării. La 13 aprilie 2009, Președintele, având obiecții de ordin conceptual și redacțional asupra codului respectiv, în temeiul art.93 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova, a remis Codul învățământului pentru reexaminare Parlamentului Republicii Moldova (la revotare Legea a picat); 3) Legea nr.304-XVI din 25.12.2008 pentru modificarea și completarea Legii nr.140-XV din 10 mai 2001 privind Inspekția Muncii, reexaminată, cu menținerea votului Parlamentului [32]; 4) Legea nr.246-XVI din 27.11.2008 pentru modificarea și completarea Legii nr.382-XIV din 6 mai 1999 cu privire la circulația substanțelor narcotice și psihotrope și a precursorilor (după reexaminare, Parlamentul și-a menținut votul) [33]; 5) Legea nr.20-XVI din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice (reexaminată, cu menținerea votului) [34]; 6) Codul familiei nr. 1316-XIV din 26 octombrie 2000 [35] etc.

În afară de aceasta, în procesul examinării actelor am descoperit probleme de alt gen, precum semnarea actului oficial. De exemplu, în ultimele patru acte citate *supra*, observăm că acestea sunt semnate de către președintele Parlamentului viitoarei/următoarei legislaturi, pe când actele sunt considerate a fi adoptate de către precedentul Parlament, conținând numărul, legislatura și data adoptării acestora de către Parlamentul de legislatura respectivă. Astfel stând lucrurile, apare întrebarea: **Este în drept președintele noului Parlament să semneze acte adoptate de către precedentul Parlament, când el nu fusese în precedentul Parlament nici chiar deputat?**

Luând în considerație cele relevate, conchidem că, de asemenea, urmează a fi stabilit exhaustiv 1) momentul finalizării procedurii de reexaminare a legii în

aceeași legislatură sau 2) în legislatura următoare cu condiționarea și modificarea unor aspecte de formă a actului legislativ, astfel asigurându-se continuitatea procedurii în noul Parlament.

Aducem în susținerea celor invocate de către noi Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 04.12.2012 pentru controlul asupra constituționalității unor prevederi referitoare la exercitarea dreptului la inițiativă legislativă care aduce puțină ordine și claritate cu privire la proiectele de legi și propunerile legislative înscrise pe ordinea de zi a Parlamentului precedent care își continuă procedura în noul Parlament [2].

În sensul acestei practici, considerăm că: 1) actul adoptat de către Parlamentul de o legislatură să nu mai fie semnat de către președintele noului Parlament și 2) în cazul semnării acestuia de către președintele Parlamentului care a reexaminat legea, acesteia i se va atribui numărul și data adoptării din Parlamentul respectiv. **Deci, să nu mai avem situații de genul celorla descrise supra, când semnatarul legii în cauză, nu numai că la acea perioadă de timp nu era președintele Parlamentului, ba și mai mult, acesta nici deputat în Parlamentul respectiv nu era.**

În temeiul art.54 alin. (1) din Legea nr.780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative, *după adoptare*, actului legislativ i se atribuie un număr, care devine numărul lui oficial și care ulterior este citat împreună cu acesta, iar conform alin. (3), în cazul în care actul legislativ cu număr oficial nu a intrat în vigoare, actul păstrează acest număr, el neputând fi atribuit în același an calendaristic unui alt act legislativ.

Prin urmare, în cadrul reexaminării legii, când legiuitorul își menține votul sau acceptă obiecțiile Președintelui țării, există situații diferite, de aceea chestiunea privitor la data adoptării și numărul unei legi reexaminată este discutabilă. De altfel, noi considerăm că odată ce legiuitorul deja i-a atribuit actului oficial un număr cu indicarea datei adoptării, acestea nu mai pot fi și nici nu trebuie modificate. În *Instrucțiunea* respectivă a biroului permanent al Parlamentului deja se invocă faptul că, la reexaminarea legii în același an, vor fi păstrate atât data actului, cât și numărul acestuia, însă dacă reexaminarea nu a avut loc în același an calendaristic, atunci la reexaminare legii i se va atribui o nouă dată și un nou număr. Legile citate *supra* ori nu au fost promulgate de către Președintele Republicii Moldova și au fost trimise la reexaminare în Parlament, sau numai nu au fost semnate de către președintele Parlamentului precedent. Astfel, în cazul primelor 3 legi citate *supra*, **Parlamentul de legislatura a XVIII-a a reconfirmat votul Parlamentului de legislatura a XVI-a. Și în aceste condiții legile au fost promulgate și publicate după o perioadă de mai bine de un an de zile de la adoptarea lor. Deci, după cum observăm, data adoptării și numărul legii, chiar și după reexaminare a rămas intact.** Pentru exemplele vizate, problema constă în faptul că **dl Mihai Ghimpu în Parlamentul Republicii Moldova de legislatura a XVI-a nu era nici deputat, prin urmare el nu putea să dețină funcția de președinte al Parlamentului.** În asemenea condiții, apare o întrebare legitimă: **Era îndreptățit acesta să semneze legile în cauză?** În legătură cu acest fapt, constatăm că le-

giuitorul până în prezent nu a elucidat aspectul acestei probleme: poate o lege să fie reexaminată de către noul Parlament, dacă aceasta a fost adoptată de Parlamentul precedent și nu a fost promulgată de Președintele RM? Credem că noul Parlament nu-și poate menține votul său sau să-l reconfirme, deoarece **acesta nu a adoptat legea respectivă**, dar noul Parlament poate accepta obiecțiile Președintelui RM și reconfirma votul Parlamentului precedent. În acest caz, problema ține de data adoptării legii și semnării acesteia, întrucât procedura legislativă în acest caz a fost finalizată de către noul Parlament. În asemenea condiții, considerăm oportun să venim cu un amendament atât la Legea nr.780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative, precum și la Regulamentul Parlamentului și propunem completarea acestor legi cu următoarea prescripție: **„Legilor reexamineate de către Parlament li se atribuie o nouă dată a adoptării și un nou număr de ordine, ce corespund anului calendaristic respectiv”**. Astfel, o lege reexaminată de către noul Parlament va putea fi semnată de președintele ședinței Parlamentului (președintele Parlamentului sau vicepreședinte) cu respectarea regulamentărilor legale. În caz contrar, la reexaminare, noul Parlament va fi nevoit să respingă legea votată de către precedentul Parlament, deoarece edictarea unui asemenea act oficial, în modul practicat de către legiuitorul nostru până în prezent, este una lipsită de orice logică și, în esență, este una ilegală. Astfel, actul oficial fiind semnat de către o persoană care nu avea asemenea împuterniciri la momentul respectiv nu are putere juridică, deoarece sunt violate condițiile de validitate ale acestuia.

Alt aspect al problemei este că un act legislativ, fiind adoptat de către Parlamentul precedent, nu este semnat de către președintele respectivului Parlament. Această chestiune a fost abordată de noi în *Lumea cunoașterii* [14, p.236]. Aceasta este o situație puțin diferită de cea descrisă mai sus. Pentru a elimina practica nocivă când actele oficiale ale Parlamentului la sfârșitul legislaturii nu sunt semnate de către președintele sau vicepreședintele acestuia, propunem completarea Regulamentului Parlamentului cu următoarea dispoziție: **„Actele legislative sunt semnate de către președintele sau vicepreședintele Parlamentului care le-a adoptat. Actele legislative adoptate de către Parlament și nesemnate până la sfârșitul legislaturii respective sunt nule”**.

Întrucât Legea nr.244 din 01.10.2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative nu a constituit obiectul unei sesizări depuse la Curtea Constituțională, noi vom opera cu instituția analogiei. După cum rezultă din constatările Curții Constituționale statuate în Hotărârea nr. 28 din 22.12.2011 privind controlul asupra constituționalității Legii nr.184 din 27 august 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative [3], Curtea constată că o dezbateră politică privind demiterea Guvernului prin retragerea încrederii acordate poate avea loc în condițiile art.106 din Constituție: **numai în ședința plenară a Parlamentului**. Depunerea la Secretariatul Parlamentului a hotărârii Guvernului privind angajarea răspunderii cu materialele anexate, fără prezentarea acestui act politic de angajare a răspunderii

în ședința plenară, nu corespunde cerințelor normelor constituționale privind angajarea răspunderii „în fața” Parlamentului. În afara sesiunilor parlamentare, procedura angajării răspunderii Guvernului este condiționată de convocarea unei sesiuni extraordinare sau speciale, iar termenul de 3 zile pentru depunerea moțiunii curge din momentul prezentării în plenul Parlamentului a proiectului de lege dat. Procedura angajării răspunderii Guvernului nu exclude și nu poate fi folosită pentru a exclude controlul parlamentar prin inițierea unei moțiuni de cenzură. Ceea ce exclude această procedură constituțională este dezbateră proiectului de lege ca atare, însă aceasta nu este o consecință neconstituțională, după cum rezultă din art.106¹ din Constituție. Curtea constată că **Legea nr. 184 din 27 august 2011 a fost adoptată prin angajarea răspunderii Guvernului în timpul vacanței parlamentare, fără prezența exponentului puterii executive în ședința plenară a Parlamentului**, determinând imposibilitatea depunerii moțiunii de cenzură și, implicit, a dezbaterii politice privind menținerea sau retragerea încrederii acordate Guvernului la investitură. Curtea consideră că modalitatea în care Guvernul a făcut uz de procedura angajării răspunderii sale în fața Parlamentului a lipsit în mod efectiv Parlamentul de control asupra unor astfel de măsuri excepționale. Pornind de la necesitatea de a asigura transparența în actul de guvernare, Curtea reține că, **în procedura de angajare a răspunderii Guvernului în fața Parlamentului, urmează a fi publicat obligatoriu în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nu doar textul hotărârilor de Guvern propriu-zise, dar și textul integral al proiectelor de legi ce constituie obiectul acestei proceduri**. În acest sens, Curtea reamintește că, pornind de la primatul Constituției și al asigurării conformității legilor și a altor acte juridice cu Legea Supremă (art. 7 din Constituție), toți participanții la procesul legislativ sunt obligați să respecte procedura instituită de Legea Supremă. Rigorile impuse de Constituție față de adoptarea legilor au un caracter obligatoriu și nu pot fi modificate la discreția participanților la procesul legislativ. Or, o lege are putere juridică numai dacă la etapele de elaborare și adoptare au fost respectate normele juridice respective. Astfel, Curtea Constituțională a declarat ca fiind neconstituțională Legea nr. 184 din 27 august 2011 privind modificarea și completarea unor acte legislative, ca **fiind adoptată cu încălcarea procedurii de adoptare** [3]. Așadar, în urma celor analizate și în situația creată, în cazul sesizării *Înaltei Curți* de către un subiect abilitat cu dreptul de sesizare a acesteia, și **Legea nr. 244 din 01.10.2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative urmează a fi declarată ca fiind neconstituțională**.

În concluzie, orice act oficial, ca o condiție *sine qua non* a valabilității acestuia, printre multe alte elemente, cuprinde și data adoptării/emiterii acestuia.

Data adoptării actului legislativ precedă atribuirea numărului oficial și semnarea acestuia. Parlamentul adoptă legi numai în ședințele plenului fie că au fost adoptate în procedură legislativă ordinară sau de urgență, sau *in extremis*, deci prin angajarea răspunderii Guvernului. Așadar, orice act legislativ se adoptă în ședința plenului Parlamentului și data actului va fi data

desfășurării ședinței plenului Parlamentului în cadrul căreia actul legislativ a fost votat în lectură finală sau numai prezentat, pentru actele, pentru care Guvernul și-a angajat răspunderea. Deci, data legii este aceea la care legea a fost adoptată, și nu data când această lege a fost semnată sau înregistrată în Registrul actelor Parlamentului Republicii Moldova.

Cât privește actele normative (nonlege), data actului normativ este data emiterii/adoptării/aprobării acestuia.

Paradoxul constă în faptul că funcționarii de la Cancelaria de Stat consideră că **emiterea actului normativ are loc după adoptarea acestuia de către Guvern**. Cu toate că legiuitorul în Legea nr. 317-XV/2003 operează cu noțiunea act *emis* de Guvern, noi observăm că acesta în art. 30 din Legea nr. 64-XII/1990 operează cu sintagmele relevate de către legiuitorul constituant la art.102: Guvernul *adoptă* hotărâri, ordonanțe și dispoziții. Dar, după cum am mai spus nu o dată, actele Guvernului (hotărârile și ordonanțele) se adoptă în ședințele Guvernului, iar dispozițiile se emit de către Prim-ministru. Prin urmare, data adoptării hotărârilor și ordonanțelor Guvernului nu poate fi alta decât data ședinței în cadrul căreia actul oficial a fost adoptat de către Guvernul Republicii Moldova, iar data emiterii dispozițiilor va fi data când Prim-ministrul semnează respectiva dispoziție.

În art. 51 alin. (3) din *proiectul Legii cu privire la actele normative* este inserată următoarea clauză: **„Data actelor normative ale Guvernului este data înregistrării acestora după semnarea de către prim-ministru...”** [17].

Așadar, considerăm că Guvernul Republicii Moldova prin această redacție a art. 51 alin.(3) din *proiectul Legii cu privire la actele normative*, reconfirmă justetea criticilor aduse de către subsemnat în repetate rânduri, adresate Guvernului cu privire la interpretarea și aplicarea eronată de către Guvern a prevederilor art.24 alin. (1) și (4) din Legea nr. 317-XV din 18 iulie 2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale.

Prin urmare, **Guvernul Republicii Moldova recunoaște tacit că un act oficial, odată ce a fost adoptat de către acesta, nu mai poate fi și ulterior emis**. Se efectuează o singură procedură, ori adoptarea, ori aprobarea sau emiteria unui act oficial și aceste proceduri nu pot fi dublate, după cum greșit invocă cei de la Guvern în răspunsurile expediate la adresa subsemnatului.

Așadar, funcționarii Cancelariei de Stat, conștientizând faptul că interpretează greșit și aplică eronat prevederile art.24 din Legea nr.317-XV/2003, pentru a-și justifica încălcările săvârșite, propun în noul proiect al *Legii cu privire la actele normative* la art.51 alin. (3) următoarea clauză aplicabilă actelor normative ale Guvernului: **„Data actelor normative ale Guvernului este data înregistrării acestora după semnarea de către prim-ministru...”** [17], în raport cu existenta clauză actualmente în vigoare, statuată în art. 24 din Legea nr. 317-XV/2003, – „La emiterie, actului normativ i se atribuie un număr oficial, care îl identifică și care este citat împreună cu actul. *Data actului normativ* este data emiterii lui”.

Astfel, conchidem că Guvernul sau mai exact funcționarii responsabili din cadrul Cancelariei de Stat indirect recunosc că au interpretat și aplicat eronat prevederile legale cu privire la data actului normativ adoptat de către Guvern și astfel în *proiectul noii Legi cu privire la actele normative* [17] se străduie să aducă la rang de lege (prevedere legală) practica sa vicioasă din ultimul timp, care de altfel nu avea temei legal și în așa mod aceștia încearcă să-și justifice acțiunile lor ilegale anterioare.

Prin urmare, asemenea deducții efectuate de către funcționarii Cancelariei de Stat, precum că emiteria actului normativ are loc după adoptarea acestuia de către Guvern, sunt niște aberații și alegații ce nu pot fi susținute de către subsemnat. De altfel, subsemnatul pentru o mai bună înțelegere a lucrurilor, a insistat ca Guvernul să consulte atât prevederile art. 24 alin. (1) și (4) din Legea nr. 317-XV/2003, din care, în opinia noastră, rezultă clar, *lex certa*, că data actelor Guvernului este data adoptării/emiterii acestora în dependență de categoria actului (ordonanță, hotărâre sau dispoziție), cât și prevederile art. 54 alin. (1), (4) din Legea nr.780-XV/2001. Deci, un act normativ adoptat/aprobat de către o autoritate publică, ce constituie în sine un organ colegial, poate fi adoptat/aprobat numai în cadrul unei ședințe a acestuia, astfel data actului va fi data la care s-a petrecut respectiva ședință și unde a fost pusă în discuție și votată chestiunea în cauză. Așadar, actul normativ se consideră adoptat la data în/la care s-a petrecut ședința respectivă, și nu data când acesta a fost semnat de către Prim-ministru, sau și mai grav, când actul a fost înregistrat la Cancelaria de Stat. Astfel, **din dispozițiile proiectului Propus, desprindem că nu contează data la care s-a petrecut ședința Guvernului Republicii Moldova, însă ceea ce contează atunci e faptul, când actul va fi semnat de către prim-ministru, mai cu seamă când acesta va fi înregistrat în Cancelaria de Stat**. Nimeni nu contestă importanța lucrărilor de secretariat, însă aceste proceduri cu caracter pur tehnic nu pot nicicum prevala asupra procesului de luare a deciziilor și astfel nu pot substitui momentul luării deciziei de către un organ colegial prin momentul înregistrării actului în cancelaria respectivă, fie chiar și în Cancelaria de Stat a Republicii Moldova.

Așadar, deja **prin lege se propune a aprecia lucrările de secretariat ale Cancelariei de Stat, ca fiind mai esențiale decât activitatea propriu-zisă decidentă a Guvernului Republicii Moldova de a adopta hotărâri**. Deci, după unii, nu mai are importanță data ședinței Guvernului, ci data semnării hotărârii de către prim-ministru, ba și mai mult, în final e importantă numai data înregistrării acesteia. **Astfel, ajungem în situația când eroarea săvârșită ani de zile în șir trebuie acoperită prin amendarea legii**. În scopul justificării acțiunilor ilegale anterioare, autoritățile doresc ridicarea acestora la rang de lege, și astfel încetățenirea unei practici ce nu le-ar crea nici un disconfort. Așadar, dacă ajungem să instituiem prin lege reglementări contrare logicii formale și procedurilor similare de adoptare/aprobare a actelor oficiale de către autoritățile publice, atunci e foarte grav. Prin urmare, pentru proceduri similare trebuie să existe o practică uniformă, iar în acest scop se instituie

bunele practici, care mai trebuie să fie și respectate de către autorități, dar nu neglijate și desconsiderate. Așa, precum legile sunt adoptate de către legiuitor în ședința Parlamentului, așa și hotărârile Guvernului sunt adoptate/aprobate de către acesta în ședința sa. Prin urmare, ambele autorități publice sunt organe colegiale și **data actelor adoptate de către acestea nu poate fi alta decât data ședinței în cadrul căreia au fost puse în discuție și adoptate aceste acte normative**. Așadar, este inexplicabil faptul când în art.51 din *proiectul Legii cu privire la actele normative* la alin. (2) este statuat faptul că, „Data actelor normative ale Parlamentului este data adoptării acestora”, iar la alin. (3) „Data actelor normative ale Guvernului este data înregistrării acestora după semnarea de către prim-ministru”.

În final, Guvernul, sau mai cu seamă Cancelaria de Stat, ar fi bine să nu-și justifice practica sa anterioară neortodoxă privind datarea hotărârilor Guvernului, dar să-și recunoască greșeala și deja să aplice un concept unic în noul *proiect al Legii cu privire la actele normative*, atât cât privește actele normative ale Parlamentului, cât și cele ale Guvernului. Astfel, în concluzie, propunem o singură și unică reglementare cu privire la data actului oficial, pentru actele normative ale Parlamentului și ale Guvernului: „Data actelor normative ale Parlamentului și Guvernului este data adoptării acestora în ședința plenară a Parlamentului și, respectiv, a Guvernului”.

Generalizând materia expusă *supra*, tragem mai multe **concluzii**:

1. Data actului legislativ este data adoptării lui.

2. Legile se adoptă de către Parlament în procedură ordinară, în procedură de urgență sau în procedură excepțională (*in extremis*) numai în ședințele plenare ale acestuia. Astfel, proiectele legilor care trebuie adoptate în urma angajării răspunderii politice a Guvernului în fața Parlamentului, se prezintă, de asemenea, în plenumul Parlamentului. Acestea 1) nu sunt supuse dezbaterilor de către deputați, dar se consideră adoptate doar dacă a existat 2) cvorumul necesar pentru adoptarea unor astfel de acte și 3) proiectului respectiv i s-a dat citire în ședința plenară a Parlamentului și 4) în decurs de trei zile nu a fost depusă nici o moțiune de cenzură; sau dacă a fost depusă, aceasta nu a fost susținută de către Parlament. De aici, rezultă că proiectul de lege prezentat de Guvern în temeiul art.106¹ din Constituție, în cazul nedepunerii moțiunii de cenzură, după expirarea termenului de 3 zile, se va considera adoptat la data prezentării acestuia în ședința plenului Parlamentului.

3. Legea nr.244/2010, fiind datată cu 1 octombrie 2010, care este data adoptării acesteia, a fost adoptată de către Parlament prin procedura excepțională de legiferare, deci prin angajarea răspunderii politice a Guvernului în fața Parlamentului într-o perioadă când Parlamentul era deja dizolvat și nu era în drept să adopte asemenea acte oficiale. Începând cu 29 septembrie 2010 și după acea dată, nici o lege organică (Legea nr.244/2010) nu mai putea fi adoptată de către Parlament, nici în procedură ordinară și nici excepțională (*in extremis*).

4. Data adoptării actelor legislative este data examinării și adoptării acestora în lectură finală.

5. Actele legislative trimise de către Președintele Republicii Moldova Parlamentului spre reexaminare își pierd data de adoptare anterioară și preiau data la care sunt adoptate definitiv după reexaminare.

6. Legilor reexaminat de către Parlament li se atribuie o nouă dată a adoptării și un nou număr de ordine ce corespund anului calendaristic respectiv.

7. Legile pot fi reexaminat de către Parlament numai pe perioada legislaturii sale.

8. Actele legislative sunt semnate de către președintele sau vicepreședintele Parlamentului care le-a adoptat. Actele legislative adoptate de către Parlament și nesemnate până la sfârșitul legislaturii respective sunt nule.

9. În cazul sesizării Înaltei Curți de către un subiect abilitat cu dreptul de sesizare a acesteia, Legea nr.244 din 01.10.2010 pentru modificarea și completarea unor acte legislative urmează a fi declarată ca fiind neconstituțională.

10. Începerea activității unei noi legislaturi a Parlamentului nu poate modifica sau întrerupe numerotarea actelor legislative din anul respectiv.

11. Președintele noului Parlament sau unul dintre vicepreședinții acestuia nu este în drept să semneze acte oficiale adoptate de către precedentul Parlament.

12. Data actului normativ este data emiterii lui.

13. Actul oficial este adoptat de către o autoritate publică colegială numai în ședința acesteia (de exemplu: în ședința Parlamentului, în ședința Guvernului, în ședința Consiliului local etc.).

14. Proiectul unui act oficial odată examinat și aprobat în ședința unei autorități publice nu mai poate fi ulterior prezentat spre emiterie, după cum greșit invocă Cancelaria de Stat, ci se prezintă pentru semnare, înregistrare și trimitere spre publicare, care sunt operațiuni tehnice necesare și obligatorii, dar care nu pot afecta data adoptării/emiterii actului oficial de către un organ colegial, care ia decizii numai în cadrul ședințelor Guvernului. De altfel, un act aprobat nu mai poate fi și emis. *Non bis in idem*.

15. Ministerul Justiției, de asemenea, susține teza expusă de subsemnat, precum că prim-ministrul semnează hotărârile Guvernului adoptate în ședința respectivă a Guvernului.

16. Indicarea altei date a actului oficial (HG nr. 707/2011, HG nr.187/2012, HG nr. 321/2013), decât cea în care această hotărâre a fost aprobată este ilegală și, drept urmare, atrage sancțiunea de nulitate a actului normativ.

17. În speță, un organ sau o autoritate publică colegială aprobă sau adoptă un act juridic, pe când un funcționar, unilateral, unipersonal și uninominal emite actul respectiv. Totodată, menționăm că termenul „a emite”, de asemenea, are și o semnificație generală, care înglobează termenii: „a adopta” și „a aproba”.

18. Data hotărârilor și ordonanțelor Guvernului nu poate fi alta decât cea la care s-a desfășurat ședința Guvernului.

19. În final, funcționarii Cancelariei de Stat, conștientizând faptul că interpretează greșit și aplică eronat prevederile art. 24 din Legea nr. 317-XV/2003, și astfel indică greșit data adoptării hotărârilor Guvernului.

nului Republicii Moldova, pentru a-și justifica fărâdelegile săvârșite de către aceștia până în prezent, propun în noul proiect al *Legii cu privire la actele normative* la art.51 alin. (3) următoarea dispoziție, aplicabilă actelor normative ale Guvernului: „Data actelor normative ale Guvernului este data înregistrării acestora după semnarea de către prim-ministru...”, în raport cu existența clauză actualmente în vigoare, statuată în art. 24 din Legea nr. 317-XV/2003, – „La emitere, actului normativ i se atribuie un număr oficial, care îl identifică și care este citat împreună cu actul. *Data actului normativ* este data emiterii lui”. Astfel, conchidem că Guvernul, sau mai exact funcționarii responsabili din cadrul Cancelariei de Stat, indirect recunosc că au interpretat și aplicat eronat prevederile legale cu privire la data actului normativ adoptat de către Guvern și astfel în proiectul noii Legi cu privire la actele normative se străduie să aducă la rang de lege (prevedere legală) practica lor vicioasă din ultimul timp, care de altfel este una ilegală, și în așa mod, aceștia încearcă să-și justifice acțiunile lor ilegale anterioare. Astfel, ajungem în situația când eroarea săvârșită ani în șir trebuie acoperită prin amendarea legii. În așa mod, este desconsiderată unitatea materiei constituționale și legale și se aplică tratamente diferite la cazuri sau situații similare. Deci, trebuie respectată unitatea materiei juridice și este inadmisibil ca orice neghiobie să fie adusă la rang de lege.

20. Așadar, deja prin lege se propune a aprecia lucrările de secretariat ale Cancelariei de Stat, ca fiind mai esențiale și/sau importante decât activitatea propriu-zisă decidentă a Guvernului Republicii Moldova, de a adopta hotărâri.

21. Data actelor oficiale ale Parlamentului și Guvernului este data adoptării acestora în ședință plenară a Parlamentului și, respectiv, a Guvernului.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 1 din 12.08.1994.
2. Hotărârea Curții Constituționale nr. 15 din 04.12.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi referitoare la exercitarea dreptului la inițiativă legislativă (Sesizarea 18a/2012). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 273-279 din 28.12.2012, art. 27.
3. Hotărârea Curții Constituționale nr. 28 din 22.12.2011 privind controlul constituționalității Legii nr. 184 din 27 august 2011 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Sesizarea nr.28a/2011). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 7-12 din 13.01.2012, art. 3.
4. Legea nr. 64-XII din 31.05.1990 cu privire la Guvern. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 131-133 din 26.09.2002, art. 1018.
5. Legea nr. 780-XV din 27.12.2001 privind actele legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 36-38 din 14.03.2002, art. 210.
6. Legea nr. 797-XIII din 02.04.1996 pentru adoptarea Regulamentului Parlamentului. Republicată în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 50 din 07.04.2007, art. 237.
7. Legea nr. 317-XV din 18.07.2003 privind actele normative ale Guvernului și ale altor autorități ale administrației publice centrale și locale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 208-210 din 03.10.2003, art. 783.
8. Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006 privind administrația publică locală. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 32-35 din 09.03.2007, art.116.
9. Legea nr. 21-XVI din 03.02.2009 cu privire la folosirea unor bunuri imobile. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 37-40 din 20.02.2009, art. 114.

10. Legea nr. 21-XVII din 12.06.2009 pentru ratificarea Acordului dintre Republica Moldova și Asociația Internațională pentru Dezvoltare cu privire la finanțarea suplimentară a proiectului II al Fondului de Investiții Sociale. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104 din 19.06.2009, art. 271.

11. Legea nr. 21-XVIII din 18.09.2009 pentru modificarea Legii nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 149 din 22.09.2009, art. 412.

12. Hotărârea Biroul permanent al Parlamentului nr.30 din 7 noiembrie 2012 pentru aprobarea Instrucțiunii privind circulația proiectelor de acte legislative în Parlament. <http://www.parlament.md/CadruLegal/Instruc%C5%A3iuneprivindcircula%C5%A3iaproiectelordeact/tabid/197/language/ro-RO/Default.aspx>. (vizitat la 04.05.2015).

13. Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului Guvernului Republicii Moldova, nr. 34 din 17.01.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 8-10 din 25.01.2001. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=296154&lang=1>

14. Corj M. *Lumea cunoașterii*. Chișinău: Concernul „Presa”, 2001.

15. Răspunsul Cancelariei de Stat a Republicii Moldova nr.1508-180 din 14 mai 2012.

16. Gutuleac V. *Drept administrativ*. Chișinău: F.E.-P. „Tipografia Centrală”, 2013.

17. http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/proiecte_spre_examinare/2014.05.26_L_acte_normative.pdf (vizitat la 04.05.2015).

18. <http://www.gov.md/sedintevew.php?l=ro&idc=495&id=4239>, http://demo.rt.md/cnp/images/stories/doc/oz_15.09.pdf (vizitat la 04.05.2015).

19. <https://www.privesc.eu/arhiva/6393/Sedinta-Guvernului-Republicii-Moldova-din-15-septembrie-2011> (vizitat la 04.05.2015).

20. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312895>.

21. <http://lex.justice.md/md/341842/> (vizitat la 04.05.2015).

22. <http://www.gov.md/sedintevew.php?l=ro&idc=495&id=4845> (vizitat la 04.05.2015).

23. <http://www.gov.md/sedintevew.php?l=ro&idc=495&id=4907> (vizitat la 04.05.2015).

24. <http://www.gov.md/sedintevew.php?l=ro&idc=495&id=6397> (vizitat la 04.05.2015).

25. <http://www.gov.md/lib.php?l=ro&idc=495&year=2013&month=5> (vizitat la 04.05.2015).

26. http://constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_2013/d_11.2013.ro.pdf (vizitat la 04.05.2015).

27. Hotărârea Curții Constituționale nr. 9 din 14.02.2014 pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) din Constituția Republicii Moldova (*Sesizarea nr. 52b/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 78-79 din 01.04.2014, art. 9.

28. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=330763> (vizitat la 04.05.2015).

29. <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=331645&lang=1> (vizitat la 04.05.2015).

30. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=332319> (vizitat la 04.05.2015).

31. Hotărârea Curții Constituționale nr. 18 din 02.06.2014 pentru controlul constituționalității Legii nr. 109 din 3 mai 2013 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (Legea cu privire la Curtea Constituțională și Codul jurisdicției constituționale), (statutul judecătorilor, competențele și procedura Curții Constituționale), (*Sesizarea nr. 34a/2014*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 256-260 din 29.08.2014, art. 35.

32. Legea nr. 304-XVI din 25.12.2008 pentru modificarea și completarea Legii nr. 140-XV din 10 mai 2001 privind Inspekția Muncii. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 64-65 din 30.04.2010, art. 190.

33. Legea nr. 246-XVI din 27.11.2008 pentru modificarea și completarea Legii nr. 382-XIV din 6 mai 1999 cu privire la circulația substanțelor narcotice și psihotrope și a precursorilor. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 72-74 din 14.05.2010, art. 202.

34. Legea nr. 20-XVI din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 11-12 din 26.01.2010, art. 17.

35. Codul familiei nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 47-48 din 26.04.2001, art. 210.

EVOLUȚIA CHELTUIELILOR DE EXECUTARE ÎN SISTEMUL DE DREPT AL REPUBLICII MOLDOVA

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Cristina PRISĂCARI,
candidat la funcția de judecător

Procedura de executare, ce este parte componentă la un proces echitabil, presupune și apariția cheltuielilor de executare care până la ziua de azi naște mai multe întrebări decât răspunsuri la ele.

Cuvinte-cheie: evoluția cheltuielilor de executare; procedura de executare; cheltuieli de executare; executorul judecătoresc; onorariul executorului judecătoresc.

* * *

The enforcement procedure that is a constituent part of a fair trial presumes the appearance and execution of expenses which until today give birth to more questions than answers.

Keywords: development costs of enforcement; enforcement proceedings; costs of execution; bailiff; the bailiff's fee.

Procedura de executare a hotărârilor judecătorești reprezintă ultima parte, dar nu mai puțin importantă, a procesului civil, Curtea Europeană expunându-se expres, de nenumărate ori, în hotărârile sale că executarea reprezintă parte componentă a dreptului la un proces echitabil, iar în cazul neexecutării acestora într-un termen de timp rezonabil, Curtea Europeană va constata încălcarea art.6 al Convenției Europene, or despre ce fel de justiție poate fi vorba în cazul când hotărârile judecătorești nu sunt executate având doar un caracter iluzoriu și formal?

Definind executarea silită ca acea fază a procesului civil în cadrul căreia creditorul își poate realiza în mod efectiv drepturile statornicite într-un titlu executoriu, prin constrângerea patrimonială a debitorului, iar această fază procesuală se caracterizează prin existența unor norme procedurale destinate a institui mijloace eficiente pentru realizarea dispozițiilor cuprinse într-un titlu executoriu.

Înțelegând importanța executării hotărârilor judecătorești, încercăm să vorbim despre procedura de executare, analizând specificul și particularitățile acesteia privity prin prisma cheltuielilor de executare.

Începând cu o retrospectivă la un trecut nu prea îndepărtat, vom menționa că odată cu reformarea sistemului de executare din 2010, trecerea la sistemul privat de executare a hotărârilor judecătorești, odată cu investirea în funcții a executorilor judecătorești, executarea hotărârilor judecătorești a devenit, probabil, mai rapidă, dar și mai costisitoare pentru participanții la procedura de executare.

La moment, art.38 alin. (1) Cod de executare prevede expres trei părți componente ale cheltuielilor de executare, și anume: taxele pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc, spezele procedurii de executare și onorariul executorului judecătoresc. În plus, la aceste costuri, mai pot fi calculate, după caz, dobânzi, penalități și alte sume rezultate din întârzierea executării.

În continuare, ne vom referi la fiecare componentă a cheltuielilor de executare în parte, încercând a scoate în evidență particularitățile și specificul fiecăreia.

Conform Codului de executare, taxele pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc sunt plățile, a căror minime și maxime sunt stabilite conform Hotărârii Guvernului nr. 886 din 23.09.2010 cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de determinare a mărimii taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc și a spezelor procedurii de executare, pe care creditorul sau partea care solicită efectuarea acestor acțiuni le va achita pentru toate acțiunile efectuate de executorul judecătoresc din oficiu sau la cererea părților în procedura de executare.

Așadar, **taxele** sunt sumele pentru acțiunile efectuate de executorul judecătoresc, a căror mărime variază între 20 și 1.500 de lei și se achită de partea care solicită efectuarea acestora, ca de exemplu: intentarea și formarea dosarului de executare; arhivarea dosarului; întocmirea borderoului de calcul; expedierea demersurilor; încheierilor, dispozițiilor, întocmirea procesului-verbal de sechestru, desfășurarea licitației, înmânarea, comunicarea personală a actelor procedurale sau altor documente; întocmirea actului de constatare a faptului, stării de fapt; depozitare, administrare a bunurilor sechestrate etc.

Spezele procedurii de executare se constituie din cheltuielile pentru transportul, păstrarea și vânzarea bunurilor debitorului; deschiderea forțată și închiderea încăperilor; remunerarea specialiștilor, experților, maritorilor asistenți și altor persoane antrenate în procesul de executare; deplasările executorului judecătoresc; căutarea debitorului și a bunurilor lui; organizarea și desfășurarea licitației; eliberarea copiilor și duplicatelor de pe actele procedurale.

De menționat că cheltuielile pentru asistență juridică, suportate de părți în procedura de executare, nu se includ în categoria cheltuielilor de executare.

Taxele și spezele procedurii de executare se pot avansa integral sau parțial de creditor, acesta fiind în drept să solicite restituirea cheltuielilor avansate prin înaintarea unei cereri executorului judecătoresc, care va emite, în acest sens, o încheiere și va încasa de la debitor sumele avansate de creditor.

Penalitățile și alte sume rezultate din întârzierea executării pot fi calculate în sarcina debitorului la cererea creditorului, în funcție de rata inflației și în conformitate cu art. 619 din Codul civil. Dobânda de întârziere se calculează în mărime de 5% peste rata de bază a BNM pentru consumatori sau de 9% peste rata de bază a BNM pentru alte categorii de persoane.

Dacă privim sub aspect comparativ, putem menționa că în România, anterior, cheltuielile pentru executare silită (cu excepția onorariului), suportate de executorul judecătoresc, erau stabilite cu referire la limita maximă ce putea fi percepută. Situația s-a schimbat în anul 2013 când, prin Hotărârea UNEJ nr. 1/2013, a fost abrogată lista care prevedea valorile maxime pe care executorii judecătorești le puteau percepe pentru cheltuielile de executare silită. Astfel, la momentul actual, executorii judecătorești români **nu mai au o listă cu sumele maxime de bani pe care le pot percepe pentru executarea silită, ci vor fi percepute numai sumele de bani dovedite ca fiind efectuate în scopul executării silită – și nu cele prezumate a fi suportate.**

Spre deosebire de România, în Republica Moldova, cuantumul taxelor pentru actele efectuate de executorul judecătoresc și spezele procedurii de executare sunt stabilite în *Regulamentul privind modul de determinare a mărimii taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătoresc și a spezelor procedurii de executare*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 886 din 23.09.2010.

Referindu-ne la taxele și spezele procedurii de executare, atunci constatăm, conform Codului de executare, că acestea se avansează (obligatoriu) de partea care solicită îndeplinirea unui act sau întreprinderea unei acțiuni în cadrul procedurii de executare.

Făcând o retrospectivă, am observa că într-un trecut nu prea îndepărtat lucrurile stăteau nu tocmai așa, cheltuielile necesare pentru efectuarea actelor de executare fiind considerate cheltuielile oficiului de executare (existente la acea perioadă), iar avansarea cheltuielilor de către creditorul urmăritor era doar un drept al acestuia, nu și o obligațiune.

La prima vedere, se părea reglementarea menționată ca fiind una logică și venea din raționamentul ocrotirii drepturilor creditorului care, având emis în beneficiul său o hotărâre judecătorească, devenită definitivă și un document executoriu emis în baza acesteia, nu putea fi impus la suportarea unor cheltuieli suplimentare, legate de procedura de executare, aceasta fiind (conform reglementărilor la acel moment) *un drept și nu o obligație*. Însă lucrurile au evoluat nu tocmai așa, efectul prevederilor respective ducând uneori la imposibilitatea practică de realizare cu succes a măsurilor de executare, deoarece oficiilor de executare – instituții de stat la acel moment, nu li se alocau mijloace bugetare în acest scop, iar avansarea cheltuielilor de către creditorii urmăritori era doar un drept al acestora, nu și o obligațiune, cu toate că era expres prevăzut în lege că, în cazul avansării de către creditor a cheltuielilor pentru acțiunile de exe-

cutare, acesta era deja asigurat că sumele necesare vor fi restituite, în ordine prioritară, înainte de satisfacerea tuturor creanțelor.

Situația deplorabilă înregistrată (conform statisticii pentru anul 2006, s-a atestat aproximativ în 60% cazuri de tergiversare a executării și 40% de neexecutare a documentelor executorii înaintate spre executare) a făcut necesară luarea urgentă a unor măsuri în scopul sporirii calității executării hotărârilor judecătorești, al reducerii numărului de hotărâri neexecutate și, respectiv, a numărului de condamnări al Republicii Moldova la CEDO pe motiv de neexecutare.

În acest sens, a fost necesară ralierea legislației RM la practica internațională în materie de executare – cu precădere a țărilor Uniunii Europene, în legislația căroră este prevăzut expres că creditorul-urmăritor este persoana care suportă în prealabil cheltuielile pentru actele procedurale de executare silită, urmând ca în finalul procedurii de executare acestea să fie încasate de la debitor și restituite creditorului. În acest sens, am menționa prevederile Codului privind procedura de executare al Estoniei, conform căruia executorul judecătoresc este în drept să solicite, prin decizia proprie, avansarea de către creditor a cheltuielilor pentru efectuarea actelor de executare. Ulterior, aceste sume sunt încasate de la debitor și restituite creditorului. Mai mult decât atât, în cazul în care creditorul refuză să avanseze cheltuielile pentru efectuarea actelor de executare sau suma avansată nu este transferată pe contul executorului judecătoresc, cel din urmă este în drept să renunțe la efectuarea actelor de executare.

Codul de procedură civilă al Germaniei (Cartea VIII „Executarea silită”) prevede că cheltuielile pentru efectuarea actelor de executare sunt acoperite de debitor și se încasează odată cu efectuarea actelor de executare, instanța de judecată din oficiu fiind în drept să oblige creditorul să avanseze cheltuielile pentru efectuarea actelor de executare.

Codul de procedură civilă al Letoniei, de asemenea, prevede expres că, odată cu depunerea documentului executoriu spre executare, creditorul este obligat să achite taxa de stat, să indice care acțiuni de executare urmează a fi efectuate de către executorul judecătoresc și să achite imediat plata pentru efectuarea acestora. La fel, dacă în procesul efectuării acțiunilor de executare apare necesitatea unor cheltuieli adăugătoare, executorul judecătoresc solicită imediat avansarea cheltuielilor respective de către creditor. Totodată, creditorul, care nu este scutit de avansarea cheltuielilor pentru efectuarea actelor de executare, nu le avansează în termenul stabilit de executorul judecătoresc, cel din urmă restituie documentul executoriu creditorului, fără a-l executa.

Ca urmare a studierii legislațiilor statelor europene sub acest aspect, precum și ca urmare a implementării recomandărilor făcute de experții Consiliului Europei din 11 iunie 2004 (Raportul de evaluare pentru Moldova „Întărirea și dezvoltarea executării deciziilor judecătorești în cazurile civile și comerciale – partea A

Cheltuielile de executare”), au fost operate modificările corespunzătoare în Codul de executare, fiind modificate prevederile art.35-36. Conformându-se practicilor europene la acest capitol, Republica Moldova a depășit momentul critic menționat, înregistrat în perioada 2006.

Fără îndoială, progresul în procedura de executare a hotărârilor cu caracter civil prin stipulația legală că costurile pentru executarea hotărârilor judecătorești se achită de creditor, este evident și incontestabil, or, îi motivează financiar pe executorii judecătorești de a executa titlurile executorii.

Dar, apare o altă întrebare, și o altă parte a monedei, care există la situația actuală și care, deși pare a nu se impune atât de insistent, totuși există, și anume: care va fi raționamentul că actul de justiție va fi efectiv executat atunci când creditorul nu are surse financiare pentru avansarea taxelor de executare, iar debitorul nu are venituri sau bunuri ce pot fi urmărite și, în consecință, executarea titlului executoriu este imposibilă. Or, în acest caz, se încalcă art. 6 al Convenției Europene, și anume – „dreptul la un proces echitabil”, manifestat prin „neexecutarea unei hotărâri judecătorești definitive”.

În situația creată, unii reprezentanți ai societății civile, cărora li se alătură și avocații parlamentari, consideră că este necesară o modificare a mecanismului de percepere a taxelor pentru executare, prin modificarea art.36-38 din Codul de executare al Republicii Moldova. Propunerea este argumentată sub următoarele aspecte, care nu sunt lipsite de sens, și anume, Republica Moldova este un stat în curs de dezvoltare, conform sondajelor, marea parte a populației realizează un venit sub minimul necesar de existență. Apare întrebarea: ar fi oare în stare un simplu cetățean (sau a câta parte dintre ei) să aibă puterea financiară de a obține executarea unei hotărâri judecătorești în situația în care este necesară avansarea, de către reclamant, în cazul executării unei obligații cu caracter pecuniar a multor cheltuieli consecutive în cadrul procesului civil de la depunerea cererii de chemare în judecată până la **executarea reală** a hotărârii emise de instanță. Lista acestor cheltuieli ar fi cam următoarea:

- achitarea taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată;
- suportarea cheltuielilor de judecată necesare, inclusiv de asistență juridică;
- avansarea cheltuielilor de executare.

Însă chiar și în cazul parcurgerii tuturor etapelor menționate, creditorul urmăritor nu este sigur de faptul restituirii tuturor cheltuielilor suportate, or legea reglementează **modul restituirii lor**, dar nu și garanția restituirii lor în cazul în care debitorul (persoana fizică sau juridică) este insolubil.

Luând în considerație cele expuse, apare foarte reală întâlnirea următoarelor situații: fie creditorul urmăritor, deținând o hotărâre judecătorească definitivă în beneficiul său nu dispune de suficiente surse financiare necesare punerii în executare a titlului executoriu emis

în baza acesteia, fie ca, rezultat al intentării procedurii de executare și avansării tuturor cheltuielilor necesare, executorul judecătorec constată imposibilitatea executării documentului executoriu din cauza că debitorul nu deține bunuri sau venituri pentru satisfacerea creanțelor creditorului. În cea din urmă situație, chiar dacă creditorului i-ar fi fost eşalonată plata cheltuielilor de executare de către executor la intentarea procedurii, oricum, în caz de neexecutare a documentului executoriu, executorul va emite o încheiere prin care va dispune încasarea cheltuielilor suportate în cadrul respectivei proceduri de executare.

Reglementările actuale nu conțin prevederi care ar da posibilitate unor categorii de creditor, care au o situație financiară deplorabilă, de a fi scutiți de plata (avansarea) taxelor pentru cheltuielile de executare, or art. 37 alin. (5) Cod de executare stabilește doar dreptul executorului judecătorec de a accepta eşalonarea achitării taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătorec.

Făcând o tangență cu Codul de procedură civilă, menționăm că spre deosebire de Codul de executare, CPC revede expres posibilitatea judecătorului de a amâna sau de a scuti reclamantul de plata taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată.

În situația descrisă, considerăm necesară modificarea prevederilor art. 36-37 prin indicarea posibilității de scutire de avansarea taxelor pentru cheltuielile de executare a unor categorii de creditor, care au o situație financiară deplorabilă.

Referindu-ne anterior la cheltuielile de executare sub aspectul taxelor pentru efectuarea actelor executorului judecătorec și spezele procedurii de executare, în continuare vom încerca să vorbim despre mărimea onorariului executorului judecătorec, ca parte a cheltuielilor de executare sub prisma modificărilor aduse Codului de executare, operate recent, la 09 mai 2014.

În linii generale, onorariul executorului judecătorec este de fapt venitul realizat de acesta ca urmare a activității sale de punere în executare a documentului executoriu.

Referindu-ne la onorariul executorului judecătorec, menționăm că acesta constituie componentul cel mai oneros din cheltuielile de executare și ca regulă este încasat de la debitor în toate cazurile de stingere totală sau parțială a obligației stabilite în documentul executoriu sau de încetare a procedurii de executare.

Codul de executare prevede expres, la art. 38 alin. (2), onorariul executorului judecătorec pentru executarea documentelor cu caracter pecuniar, și care urmează a fi calculat în cotă procentuală din suma datoriei stinse, va constitui: 10% din suma stinsă pentru sumele de până la 100.000 lei, dar nu mai puțin de 500 lei; 10.000 lei plus 5% din suma ce depășește 100.001 pentru sumele cuprinse între 100.001 lei și 300.000 lei; și 20 de mii lei plus 3% din sumele ce depășesc 300.000 lei pentru sumele de peste 300.000 lei.

La data de 09 mai 2014, a intrat în vigoare Legea nr.42 din 27.03.2014 pentru modificarea și comple-

tarea Codului de executare al RM nr. 443-XV din 24 decembrie 2004 prin care a fost completat art.38 alin. (2) lit. c) cu următorul cuprins „dar nu va fi mai mare de 300.000 lei”. Așadar, odată cu intrarea în vigoare a legii noi, a fost plafonat onorariul executorului judecătoresc, fiind expres indicat că mărimea acestuia nu poate depăși 300.000 lei. Dar care a fost totuși raționamentul modificărilor introduse?

Dacă să facem o tangentă cu plata taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată, atunci am putea menționa următoarele:

- până în anul 2010, nu era prevăzută o limită a taxei de stat la depunerea cererii de chemare în judecată;

- la data de 20 mai 2010, prin Legea nr. 90 a fost modificată Legea taxei de stat, fiind stabilit un plafon maxim al taxei de stat pentru acțiunile civile cu caracter patrimonial: nu mai mult de 25.000 lei pentru persoane fizice și nu mai mult de 50.000 lei pentru persoane juridice.

Introducerea plafonărilor în privința plafonării onorariilor executorilor judecătorești a fost motivată de către Ministerul Justiției prin necesitatea înlăturării impedimentelor de natură financiară pentru realizarea liberului acces la justiție, precum și întru evitarea situației ca pe umerii justițiabililor să fie pusă o povară financiară excesivă. Deci, în contextul explicațiilor menționate, plafonarea onorariului executorului s-ar putea justifica prin „ușurarea” situației debitorului, care pe lângă datorii enorme (uneori și în mărime de milioane de lei), în cadrul executării silite, urmează a achita și onorarii pe măsura executorului.

Privind însă situația plafonării onorariilor executorului judecătoresc din alt punct de vedere, am remarca că spre deosebire de taxa de stat, care este o sursă de venit la Bugetul Public Național, onorariul executorilor judecătorești reprezintă, de fapt, venitul realizat de acesta ca urmare a activității sale de punere în executare a documentului executoriu.

Odată cu introducerea respectivei reglementări, în societate imediat au apărut opinii diverse și controversate, în ceea ce privește **motivele** plafonării onorariului executorilor judecătorești, vehiculându-se cu ideea precum că motivul ar fi fost fie limitarea onorariilor excesive ale executorilor judecătorești, fie stabilirea unei „protecții” debitorilor cu datorii excesive.

Dacă se privea problema sub aspectul limitării veniturilor executorilor la executarea unui document executoriu cu sume enorme, se argumenta prin faptul că la nivelul actual de dezvoltare economică a Republicii Moldova, posibilități de încasare a unor onorarii de peste 300.000 lei rar sunt cazuri mai rar întâlnite, cu toate că există, iar onorariul executorului, fiind un venit legitim al acestuia, nu ar necesita și justifica o plafonare, atât timp cât veniturilor unor altor categorii de profesii și activități, cum ar fi: agenții economici, instituțiile financiare, avocații, nu sunt supuse unor asemenea limitări. Cu atât mai mult, dacă ne referim la practica statelor europene reglementări de acest gen

nu întâlnim. La fel, se mai argumenta și prin faptul că executorul judecătoresc nu acționează de unul singur, ci are în spate un aparat întreg care necesită cheltuieli de întreținere (cheltuieli pentru întreținerea biroului, salariaților etc.).

Dacă se aborda problema din punctul de vedere al ușurării situației financiare a debitorilor, răspunsul venea simplu: oricare ar fi suma debitoare, onorariul care urmează a fi încasat de la acesta nu va depăși suma de 300.000 lei. Reiese că, în cadrul procedurii de executare silită, un debitor cu o datorie de 100.000 lei ar fi discriminat în raport cu un debitor a cărei datorie înregistrează milioane, or, în primul caz, onorariul va fi perceput din întreaga sumă, în cel de-al doilea caz – maximum 300.000 lei. Logic judecând, ajungem la concluzia că modificările operate ar fi în interesul debitorilor cu sume enorme, asigurându-li-se prin aceasta, chiar o anumită „siguranță”.

Punctul tuturor discuțiilor l-a pus Curtea Constituțională, care prin Decizia nr. 9 din data de 09 octombrie 2014 a declarat inadmisibilă sesizarea pentru controlul constituționalității sintagmei „dar nu va fi mai mare de 300.000 de lei” din art.38 alin. (2) lit.c) al Codului de executare nr.443-XV din 24 decembrie 2004.

Cât privește completarea alin. (2) art.38 Cod de executare cu lit. f), conform căreia *în cazul executării de către debitor a hotărârii instanței de judecată în termen de până la 15 zile de la intentarea procedurii de executare, onorariul executorului judecătoresc va fi achitat de debitor în proporție de 50%* o considerăm salutară și necesară, fiind un aport major în a spori interesul debitorului de a achita cât mai repede suma datorată, pentru a nu-și majora debitul cu onorariul integral de executare plus alte cheltuieli legate de procedurile de executare.

În concluzie, am putea evidenția că atât onorariul, cât și celelalte cheltuieli de executare silită sunt în sarcina debitorului și urmează a fi recuperate integral de către acesta chiar în cazul avansării lor de către creditor, cu excepția cazului când creditorul a renunțat la executare.

Aceasta presupune ca debitorul să fie solvabil, adică să dispună de bunuri și venituri din care urmează a fi recuperată atât datoria de bază, cât și cheltuielile de executare avansate de creditor întru asigurarea executării silite. Ținând cont de faptul că art.38 alin.(5) Cod de executare permite negocierea avansării totale sau parțiale a onorariului executorului judecătoresc, întru evitarea riscului integral privitor la insolvabilitatea debitorului, **ar fi mai convenabil creditorilor** negocierea avansării doar a unei părți a onorariului executorului judecătoresc, pentru a-l cointeresa indirect în instrumentarea rapidă și completă a dosarului de executare, cu atât mai mult că legislația expres prevede că *executorii pot negocia avansarea totală sau parțială a onorariului, nu însă și să condiționeze punerea în executare a documentelor executorii de achitarea anticipată a onorariului*.

CERCETAREA ACCIDENTELOR DE MUNCĂ

Tatiana MACOVEI,
doctor în drept, lector universitar (USM)

Accidentele de muncă afectează mediul de afaceri și societatea în întregime, manifestate prin afectarea sănătății sau pierderea de vieți omenești și cauzarea de suferințe salariaților și membrilor familiilor lor. Mai puține accidente de muncă implică mai puține costuri pentru concediile medicale și perturbări ale activității obișnuite a unităților, evitarea cheltuielilor pentru recrutarea și formarea noului personal. Pentru a preveni accidentele la locul de muncă, angajatorii ar trebui să stabilească un sistem de management al siguranței care să includă proceduri de evaluare a riscurilor.

Cuvinte-cheie: salariat; angajator; accidente la locul de muncă.

* * *

As well as the cost in terms of lost lives and suffering to workers and their families, accidents affect business and society as a whole. Fewer accidents mean fewer sick leaves, which result in lower costs and less disruption of the production process. It also saves employers the expense of recruiting and training new staff, and can cut the cost of early retirement and insurance pay-outs.

To prevent accidents occurring in the workplace, employers should establish a safety management system that incorporates risk assessment and monitoring procedures.

Keywords: employee, employer, accidents at the workplace.

Conform art.16 alin.(1) și (2) din Constituția [1] Republicii Moldova, respectarea și ocrotirea persoanei sunt îndatoriri primordiale ale statului. Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.

Conform art.43 alin.(1) și (2) din Constituția Republicii Moldova, orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului. Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.

Politica statului în domeniul securității și sănătății în muncă se elaborează și se reexaminează cu consultarea patronatelor și a sindicatelor, ținând cont de evoluția reglementărilor internaționale în acest domeniu și de progresul tehnic.

Potrivit art.5 al Legii securității și sănătății în muncă [2], politica statului în domeniul securității și sănătății în muncă include următoarele sfere de acțiune, în măsura în care ele afectează securitatea și sănătatea lucrătorilor, mediul de lucru:

a) conceperea, încercarea, alegerea, înlocuirea, instalarea, amenajarea, utilizarea și întreținerea componentelor materiale ale muncii (locurile de muncă, mediul de lucru, uneltele, mașinile și materialele, substanțele și agenții chimici, fizici și biologici, procedeele de lucru);

b) legăturile care există între componentele materiale ale muncii și persoanele care execută sau supervizează munca, precum și adaptarea mașinilor,

materialelor, timpului de muncă, organizării muncii și procedeele de lucru la capacitățile fizice și mintale ale lucrătorilor;

c) instruirea, inclusiv instruirea periodică, calificarea și motivația lucrătorilor care participă, cu un titlu sau altul, la atingerea nivelurilor suficiente de securitate și sănătate în muncă;

d) comunicarea și cooperarea în domeniul securității și sănătății în muncă la toate nivelurile, de la nivelul grupului de lucru, nivelul unității și până la nivelul național.

Astfel statul este preocupat de asigurarea securității și sănătății în muncă a salariaților în scopul evitării îmbolnăvirilor ca urmare a prestării muncii (boală profesională) sau ca urmare a producerii accidentelor de muncă.

Angajatorul trebuie să asigure condiții pentru ca fiecare lucrător să primească o instruire suficientă, adecvată, teoretică și practică în domeniul securității și sănătății în muncă, în special sub formă de informații, instrucțiuni și/sau lecții:

a) la angajare, care include instruirea introductiv-generală și instruirea la locul de muncă;

b) în cazul schimbării locului de muncă, transferului sau permutării;

c) la introducerea unui nou echipament de lucru sau la modificarea echipamentului de lucru existent;

d) la introducerea oricărei noi tehnologii sau proceduri de lucru;

e) la executarea unor lucrări speciale.

Instruirea lucrătorilor în domeniul securității și sănătății în muncă trebuie să fie:

a) adaptată în funcție de evoluția riscurilor profesionale sau de apariția unor riscuri noi;

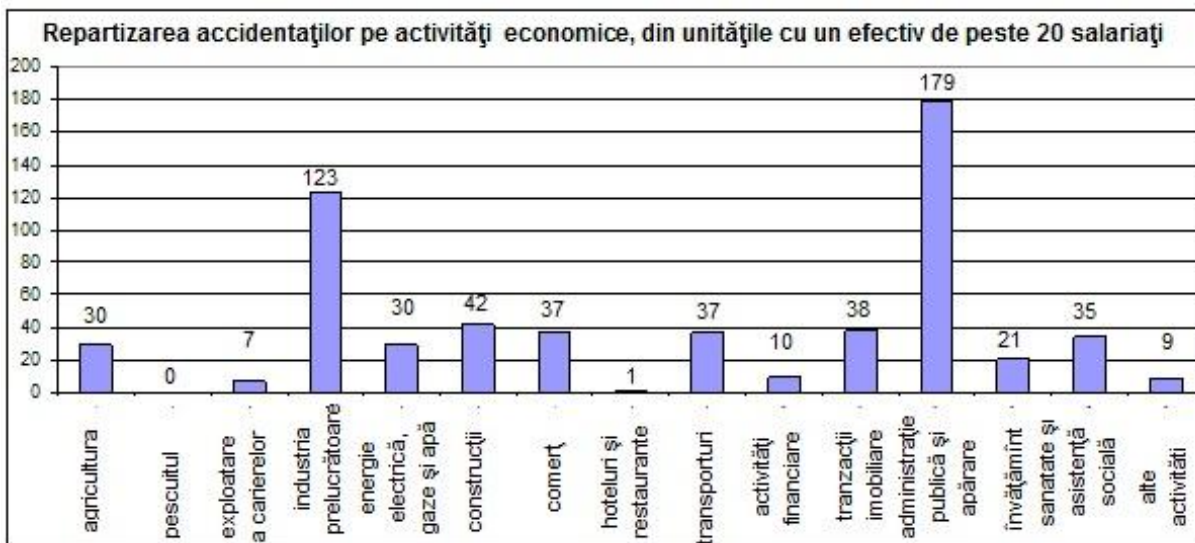
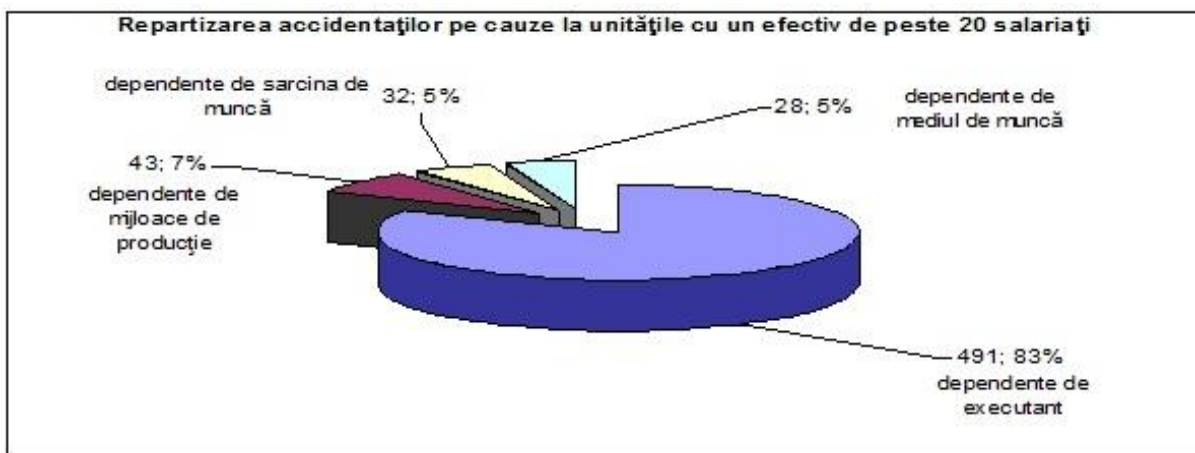
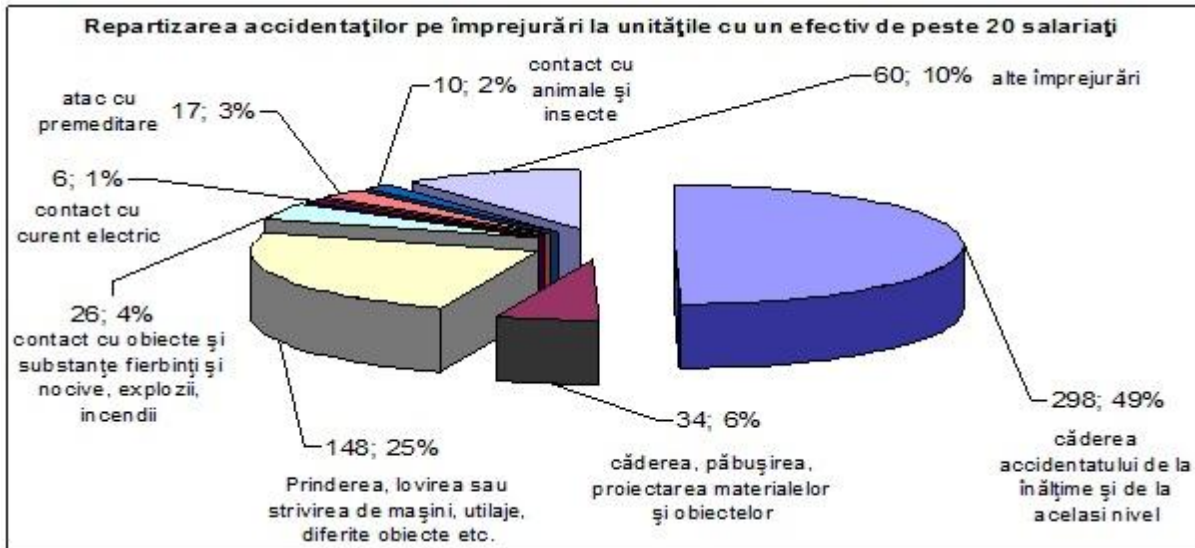
b) periodică și pe măsura necesității.

Instruirea salariaților este deosebit de importantă, deoarece astfel salariații au posibilitatea de a acumula cunoștințele necesare ce țin de securitatea și sănătatea la locul de muncă în scopul evitării bolilor profesionale sau accidentelor de muncă.

Din cauza deficiențelor de securitate, anual, potrivit statisticilor [3], se înregistrează un număr impună-

tor de accidentați proveniți din accidente de muncă. În perioada de referință, la unitățile cuprinse în statistici, s-a înregistrat un număr total de 599 de accidentați, proveniți din accidente de muncă, ce determină un indice de frecvență de 1,0256 (numărul de accidentați care revine la o mie de salariați).

Numărul total de zile-om de incapacitate temporară de muncă a accidentaților a fost de 14.369, determinând un indice de durată medie al incapacității temporare de muncă cauzată de accidente de muncă de 23,99 (număr de zile-om de incapacitate temporară de muncă ce-i revin unui accidentat).

Conform art.222 din Codul muncii, una din direcțiile principale ale politicii de stat în domeniul securității și sănătății în muncă este cercetarea și evidența accidentelor de muncă și a bolilor profesionale. Potrivit art.13 lit. p) din Legea securității și sănătății în muncă nr.186-XVI din 10 iulie 2008, angajatorul este obligat să asigure comunicarea, cercetarea, evidența și raportarea corectă și în termenele stabilite a accidentelor de muncă și a bolilor profesionale produse în unitate, elaborarea și realizarea măsurilor de prevenire a acestora. Cercetarea accidentelor de muncă se efectuează în conformitate cu Regulamentul privind modul de cercetare a accidentelor de muncă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1361 din 22 decembrie 2005 [4]. Regulamentul în cauză obligă angajatorul să comunice imediat Inspectoratului de Stat al Muncii despre producerea accidentelor de muncă și să asigure cercetarea acestora.

Anual inspectorii de muncă cercetează circa 200 de accidente de muncă. Astfel pe parcursul anului 2013, la Inspectoratul de Stat al Muncii au fost comunicate 445 de accidente (inclusiv 10 accidente produse în anii precedenți). Prin dispoziția Directorului Inspectoratului de Stat al Muncii au fost dispuse spre cercetare inspectorilor de muncă 191 de accidente, în urma cărora au suferit 219 persoane. Au fost cercetate 254 de accidente cu incapacitate temporară de muncă de către comisiile de cercetare a întreprinderilor. Din numărul total de accidente cercetate de inspectorii de muncă, 112 au fost clasificate ca accidente de muncă, din care 38 mortale (un accident produs în anul 2012) – în urma cărora au avut de suferit mortal 40 de persoane (inclusiv 1 minor, care a fost accidentat mortal la lucrări de încărcat lemne), 74 grave (un accident produs în anul 2009, 3 accidente produse în anul 2012) – în care au suferit 89 de persoane. Pe parcursul anului, inspectorii muncii au cercetat 21 de accidente cu incapacitate temporară de muncă, în urma cărora au fost accidentate 29 de persoane.

Dosarele de cercetare a accidentelor de muncă grave și mortale, întocmite de inspectorii de muncă, au fost remise pe adresa organelor de poliție pentru examinare sub aspect penal.

Din informațiile parvenite, Organele de urmărire penală au intentat proceduri penale pe marginea a 10 dosare. Au fost înaintate spre examinare instanțelor de judecată 10 dosare penale, 7 – fiind clasate. În proces de examinare se află 2 dosare penale. Conform art. 183 din Codul penal, a fost emisă 1 sentință de condamnare.

Pierderile materiale în urma accidentelor de mun-

că suportate de unitățile, vizate în statistici, în anul 2013 se estimează la 3153,3 mii lei, din care 61 la sută constituie plățile conform certificatelor de concediu medical, 2 la sută reprezintă plăți pentru repararea prejudiciului cauzat, 18 la sută sunt plățile indemnizațiilor unice în cazul reducerii capacității de muncă sau decesul angajatului și 19 la sută constituie valoarea mijloacelor de producție defectate. Pentru realizarea anumitor garanții stabilite de legislație, în anul raportat au beneficiat de cel puțin de un fel de înlesniri și sporuri pentru condiții nefavorabile de muncă 76.653 salariați, dintre care 46.411 femei.

Clasificarea și definirea accidentelor

Accidentele de muncă se clasifică în diferite categorii. O primă clasificare se referă la:

- a) accidente de muncă;
- b) accidente în afara muncii.

Prin accident de muncă se înțelege un eveniment care a produs vătămarea violentă a organismului salariatului (leziune, stres psihologic, electrocutare, arsură, degerare, asfixiere, intoxicație acută, leziuni corporale provocate de insecte și animale, de calamități naturale etc.), ca urmare a acțiunii unui factor de risc (însușire, stare, proces, fenomen, comportament) propriu unui element al sistemului de muncă (executant, sarcini de muncă, mijloace de producție, mediu de muncă) și care a condus la pierderea temporară sau permanentă a capacității de muncă ori la decesul salariatului, survenit:

a) în timpul îndeplinirii sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu;

b) înainte de începerea sau după încetarea lucrului, când salariatul se deplasează de la intrarea în incinta întreprinderii, instituției, organizației (în continuare – unitate) până la locul de muncă și invers, își schimbă îmbrăcămintea personală, echipamentul individual de protecție și de lucru, și invers, preia sau predă locul de muncă și mijloacele de producție;

c) în timpul pauzelor stabilite, când salariatul se află pe teritoriul unității sau la locul său de muncă, precum și în timpul frecventării încăperilor sanitario-igienice sau auxiliare;

d) în timpul deplasării de la domiciliu la lucru, și invers, cu transportul oferit de unitate, în modul stabilit, precum și în timpul îmbarcării sau debarcării din acest mijloc de transport;

e) în timpul deplasării de la unitatea în care este încadrat salariatul, până la locul de muncă, organizat în afara teritoriului unității, sau până la o altă unitate, și invers, pentru îndeplinirea unei sarcini de muncă sau a obligațiilor de serviciu, în timpul util pentru aceasta și pe traseul stabilit al deplasării, indiferent de modul de deplasare sau mijlocul de transport utilizat;

f) în cadrul participării la acțiuni culturale, sportive sau la alte activități organizate de unitate în baza ordinului sau dispoziției emise de angajator;

g) în cadrul acțiunii întreprinse din proprie inițiativă pentru prevenirea sau înlăturarea unui pericol ori pentru salvarea altui salariat de la un pericol în circumstanțele specificate la literele a),b),c),d) și f) ale prezentului punct;

h) în timpul instruirii de producție sau practicii profesionale în bază de contract încheiat între angajator și instituția de învățământ, între angajator, elevi și studenți.

Prin accident în afara muncii se înțelege un eveniment care a provocat vătămarea violentă a organismului salariatului, chiar dacă s-a produs în timpul de muncă al acestuia, la locul de muncă sau pe teritoriul unității, în condiții neprevăzute la punctul 3 din prezentul Regulament, cauza directă a căruia este determinată de fapte ce nu au legătură cu îndeplinirea sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu (joacă, încăierare, automutilare intenționată, sinucidere, cazuri de boală latentă și moarte naturală, folosire a mijloacelor de producție în scopuri personale fără permisiunea angajatorului sau conducătorului, comitere a unui furt din avutul unității, angajatorului persoană fizică și altele de acest gen). Activitățile, actele sau faptele menționate în prezentul punct trebuie să fie confirmate prin documente corespunzătoare.

În dependență de consecințele produse, accidentele de muncă se clasifică în următoarele categorii:

a) accident care produce incapacitate temporară de muncă – eveniment ce a provocat pierderea parțială sau totală de către salariat a capacității de muncă pentru un interval de timp de cel puțin o zi, cu caracter reversibil după terminarea tratamentului medical, confirmată de instituția medicală în modul stabilit;

b) accident grav – eveniment care a provocat vătămarea gravă a organismului salariatului, confirmată de instituția medicală în modul stabilit;

c) accident mortal – eveniment care a cauzat, imediat sau după un anumit interval de timp de la producerea lui, decesul salariatului, confirmat de instituția de expertiză medico-legală în modul stabilit.

În dependență de numărul de victime, accidentele de muncă se clasifică în:

a) accident individual, în urma căruia este afectat un singur salariat;

b) accident colectiv, în urma căruia sunt afectați, în același timp, în același loc și din aceeași cauză, minimum doi salariați.

Comunicarea despre accidentul de muncă

Fiecare accidentat sau martor ocular este obligat să anunțe imediat despre accidentul produs conducătorul său direct sau oricare conducător superior al acestuia și să acorde, după caz, primul ajutor. Un obstacol în cercetarea obiectivă a circumstanțelor și cauzelor în care se produc accidentele de muncă, prin urmare, un obstacol în determinarea măsurilor de prevenire a unor evenimente similare, este comunicarea cu întârziere

sau necomunicarea de către angajator Inspectoratului de Stat al Muncii despre producerea acestor evenimente. O dificultate aparte în procesul de cercetare o constituie accidentele produse cu persoanele aflate într-o relație de muncă nedeclarată.

Conducătorul, fiind anunțat despre accident:

- va organiza acordarea ajutorului medical accidentatului și, dacă va fi necesar, îl va transporta la o instituție medicală de la care va solicita certificatul medical cu privire la caracterul vătămării violente a organismului acestuia;

- va evacua, după caz, personalul de la locul accidentului;

- va informa angajatorul despre accidentul produs;

- va menține neschimbată situația reală, în care s-a produs accidentul, până la primirea acordului persoanelor care efectuează cercetarea, cu excepția cazurilor în care menținerea acestei situații ar provoca alte accidente ori ar periclita viața sau sănătatea altor persoane. În cazul în care se impune modificarea situației reale, în care s-a produs accidentul, în prealabil, se vor face fotografii și scheme ale locului unde s-a produs accidentul, se vor aduna probe, materiale ce pot furniza informații despre accidentul produs, pentru a fi predate persoanelor care efectuează cercetarea.

Angajatorul este obligat să comunice imediat despre producerea accidentelor la locul de muncă (prin telefon sau prin orice alte mijloace de comunicare) Inspectoratului de Stat al Muncii, Casei Naționale de Asigurări Sociale și, după caz, forului superior, organului sindical de ramură sau interramural, organelor pentru supraveghere tehnică sau energetică, Centrului de Medicină Preventivă teritorială (în cazurile de intoxicație acută).

În cazul producerii accidentelor grave și mortale, va comunica suplimentar comisariatului de poliție din raza raionului sau sectorului în care s-a produs accidentul de muncă.

În cazul în care printre accidentați se vor afla salariați ai altor unități din țară sau din străinătate, angajatorul la care s-a produs accidentul va comunica imediat despre aceasta administrației unității respective și reprezentanței diplomatice a țării, cetățenia căreia o avea accidentatul (în cazul accidentului mortal al salariatului unei unități din străinătate, detașat în interes de serviciu la o unitate din Republica Moldova).

Instituția medicală care acordă asistență accidentatului este obligată să anunțe Inspectoratul de Stat al Muncii sau inspecția teritorială de muncă, în raza căruia se află, datele cunoscute ce țin de identitatea accidentatului și a unității în care s-a produs accidentul.

Comunicarea despre producerea accidentelor va cuprinde următoarele date:

- denumirea, adresa unității sau a angajatorului persoanei fizice;

- numele, prenumele, starea familială, vârsta și profesia accidentatului/accidentaților;
- data și ora producerii accidentului;
- locul și circumstanțele care se cunosc în legătură cu accidentul produs;
- caracterul vătămării violente a organismului accidentatului;
- numele și funcția persoanei care a transmis comunicarea, numărul telefonului de legătură.

Comunicarea accidentelor de muncă, din cele relatate *supra*, este obligatorie, în caz contrar, cei vinovați de necomunicarea accidentelor de muncă sunt pasibili de a fi sancționați.

Cercetarea accidentelor

Scopul cercetării accidentelor de muncă constă în clasificarea lor, determinarea circumstanțelor, cauzelor și încălcărilor actelor normative și altor reglementări ce au condus la accidentarea salariaților, stabilirea persoanelor care au încălcat prevederile actelor normative și a măsurilor corespunzătoare întru prevenirea unor asemenea evenimente.

Accidentele grave și mortale produse la locul de muncă sunt cercetate de Inspectoratul de Stat al Muncii, cele cu incapacitate temporară de muncă – de comisia angajatorului, iar în unele cazuri – de Inspectoratul de Stat al Muncii (în cazul în care angajatorul nu dispune de posibilitatea de a constitui o comisie de cercetare a evenimentului).

La cercetarea accidentelor au dreptul să participe, după caz, reprezentanții împuterniciți ai forului superior, ai autorităților administrației publice locale (specialiști pentru protecția muncii), Casei Naționale de Asigurări Sociale și ai organului sindical, Centrului de Medicină Preventivă teritorial, precum și să asiste persoanele care reprezintă, în modul stabilit, interesele accidentaților sau ale familiilor acestora.

La cercetarea accidentelor care s-au produs la obiectele supuse controlului organelor pentru supraveghere tehnică sau energetică, au dreptul să participe și reprezentanții împuterniciți ai acestor organe.

Persoanele desemnate să cerceteze accidentele au dreptul:

- a) să pună întrebări și să ia declarații de la orice persoană cu funcții de răspundere, salariat, persoană ce deține informații referitoare la accident;
- b) să examineze orice documente ale angajatorului necesare pentru identificarea circumstanțelor și cauzelor producerii accidentelor;
- c) să dispună, după caz, efectuarea expertizei tehnice a mijloacelor de producție.

Fiecare participant la cercetarea unui accident, pe parcursul desfășurării acesteia, în prezența inspectorului de muncă, are dreptul să pună întrebări persoanelor cu funcții de răspundere, salariaților, persoanelor ce dețin informații referitoare la accident, să înainteze propuneri și, după caz, să-și expună în scris opinia

privind circumstanțele, cauzele producerii accidentului și despre persoanele care au încălcat actele normative și alte reglementări, ce au condus la producerea accidentului. Opinia va fi înaintată persoanelor care cercetează evenimentul spre a fi inclusă în dosarul de cercetare.

Cercetarea accidentelor în afara muncii se va efectua în modul stabilit de Regulamentul privind cercetarea accidentelor de muncă. Comisia unității, iar, după caz, inspectorul de muncă, va finaliza cercetarea, cu întocmirea în formă liberă a unui proces-verbal de cercetare a accidentului în afara muncii, în care vor fi expuse doar circumstanțele și cauzele producerii acestui eveniment. Procesul-verbal întocmit de comisia unității va fi aprobat de conducătorul unității respective, cu aplicarea ștampilei unității. Inspectorul de muncă va întocmi procesul-verbal pe blancheta cu antet a inspecției teritoriale de muncă.

Legislația în vigoare prevede reglementări speciale de cercetare a accidentelor de muncă în dependență de categoria acestora.

Cercetarea accidentelor cu incapacitate temporară de muncă

Pentru cercetarea unui accident cu incapacitate temporară de muncă, în termen de cel mult 24 de ore din momentul primirii comunicării despre acest eveniment, angajatorul va desemna prin dispoziție scrisă comisia de cercetare. Comisia va fi formată din cel puțin trei persoane, în componența căreia vor intra conducătorul serviciului (specialist) pentru protecția muncii și câte un reprezentant al angajatorului și al sindicatului (salariaților).

Persoanele desemnate în comisia de cercetare trebuie să dispună de pregătire tehnică respectivă și să nu facă parte dintre persoanele care aveau obligația de a organiza, controla sau conduce procesul de muncă la locul unde s-a produs accidentul. În unele cazuri, astfel de accidente vor fi cercetate de Inspectoratul de Stat al Muncii, în modul stabilit de prezentul Regulament.

Accidentul suportat de salariatul unei unități în timpul îndeplinirii sarcinii de muncă sau obligațiilor de serviciu la o altă unitate va fi cercetat de către comisia unității la care s-a produs accidentul, cu participarea reprezentantului unității al cărei salariat este accidentatul.

Un exemplar al dosarului de cercetare va fi expediat unității al cărei salariat este accidentatul.

Accidentul suportat de salariatul unității care efectuează lucrări pe un sector repartizat acesteia de o altă unitate va fi cercetat de unitatea ce efectuează lucrările respective. Accidentele suportate de elevi și studenți în timpul când prestează munca sau își desfășoară practica profesională în unități vor fi cercetate de comisia unității, cu participarea reprezentantului instituției de învățământ.

De la data emiterii dispoziției respective, comisia unității va cerceta circumstanțele și cauzele producerii accidentului, va întocmi și va semna, în termen de cel mult 5 zile lucrătoare, procesul-verbal de cercetare, care ulterior va fi aprobat și semnat de către angajator în termen de 24 de ore. Accidentele cercetate de Inspectoratul de Stat al Muncii se vor finaliza cu întocmirea unui proces-verbal de cercetare pe blancheta cu antet a inspecției teritoriale de muncă respectiv.

Cercetarea accidentelor grave și mortale

Accidentele grave și mortale vor fi cercetate de către Inspectoratul de Stat al Muncii, care va desemna inspectorii de muncă ce vor efectua cercetarea accidentelor, fără a se preta influențelor de orice fel.

La cererea Inspectoratului de Stat al Muncii sau unității, instituția medicală care acordă asistență accidentatului va elibera, în termen de 24 de ore, certificatul medical cu privire la caracterul vătămării violente a organismului acestuia, iar instituția de expertiză medico-legală, în termen de 5 zile după finalizarea expertizei, va elibera Inspectoratului de Stat al Muncii, în mod gratuit, concluzia din raportul de expertiză medico-legală asupra cauzelor decesului accidentatului.

Evenimentul produs în timpul îndeplinirii obligațiilor de serviciu cu transport auto, aerian, fluvial, naval sau feroviar va fi cercetat în conformitate cu prevederile prezentului Regulament, folosind, după caz, materialele de cercetare întocmite de organele de supraveghere a traficului.

Organele de supraveghere a traficului, în temeiul unui demers, vor elibera angajatorului sau inspectorului de muncă, în termen de 5 zile de la momentul finalizării cercetării, concluzia asupra cauzelor producerii accidentului și persoanelor care au încălcat prevederile actelor normative.

De la data emiterii dispoziției de cercetare a accidentului, inspectorul de muncă va întocmi și va semna, în termen de cel mult 30 de zile (cu excepția cazurilor care necesită expertize tehnice, situațiilor în care Inspectoratul de Stat al Muncii poate prelungi termenul până la obținerea documentelor necesare și rezultatelor expertizelor), procesul-verbal de cercetare (conform Anexei nr.2 la prezentul Regulament) pe blancheta cu antet a inspecției teritoriale de muncă respectiv.

În cazul participării reprezentanților, specificați la pct. 15 și 16 din prezentul Regulament, procesul-verbal va fi semnat și de aceștia.

Finalizarea cercetării accidentelor

Cercetarea accidentelor se va finaliza cu întocmirea dosarului de cercetare care va cuprinde:

a) procesul-verbal de cercetare a accidentului de muncă (în cazul accidentelor colective, procesul-verbal se va întocmi pentru fiecare accidentat);

b) procesul-verbal de cercetare a accidentului în afara muncii;

c) opiniile participanților la cercetarea accidentului (după caz);

d) declarațiile accidentaților (dacă va fi posibil);

e) declarațiile persoanelor care au obligația să asigure măsurile de protecție a muncii la locul de muncă unde s-a produs accidentul;

f) declarațiile martorilor oculari;

g) fotografii și scheme ale locului unde s-a produs accidentul;

h) alte acte și documente necesare pentru clarificarea circumstanțelor și cauzelor ce au condus la producerea accidentului;

i) încheierea expertizei tehnice (dacă este necesară);

j) certificatul medical cu privire la caracterul vătămării violente a organismului accidentatului;

k) concluzia din raportul de expertiză medico-legală asupra cauzelor decesului accidentatului (în cazul accidentelor mortale).

Toate materialele din dosar vor fi paginate și șnu-ruite. Inspectorul de muncă va expedia, în termen de cel mult 3 zile de la data semnării procesului-verbal de cercetare, câte un exemplar al dosarului de cercetare al accidentului: Inspectoratului de Stat al Muncii, organului de poliție, inspecției teritoriale de muncă, unității respective, după caz, organelor și instituțiilor reprezentanții cărora au participat la cercetare. Originalul dosarului de cercetare a accidentului se expediază unității, iar, după caz, autorității administrației publice locale care înregistrează și ține evidența accidentelor produse la angajatori-persoane fizice.

Dacă Inspectoratul de Stat al Muncii va constata că la cercetarea accidentului au fost comise erori sau au apărut noi circumstanțe ale producerii accidentului, inspectorul general de stat al muncii este în drept să dispună o cercetare nouă sau suplimentară a accidentului în cauză.

Înregistrarea și evidența accidentelor

Accidentele se înregistrează și se țin în evidență de către unități, ai căror salariați sunt sau au fost accidentații, iar cele produse la angajator-persoană fizică se înregistrează și se țin în evidență de către autoritatea administrației publice locale (primărie) pe teritoriul căreia este înregistrat contractul individual de muncă.

Accidentele suferite de elevi și studenți în timpul prestării muncii sau în cadrul practicii profesionale la unități se înregistrează de unitate.

Accidentele de muncă se înregistrează și se țin în evidență separat de accidentele în afara muncii.

Dosarele de cercetare a accidentelor se țin în evidență și se păstrează la unitate (primărie) timp de 50 de ani, iar la organele interesate – în funcție de necesitate.

În cazul lichidării unității (primăriei) sau neasigurării integrității documentelor, dosarele de cercetare

a accidentelor se vor transmite spre păstrare arhivei de stat.

Unitățile (primăriile) vor raporta anual organelor de statistică, în modul stabilit, despre situația statistică a accidentelor de muncă înregistrate în perioada de referință.

Dispoziții finale

La cererea accidentatului sau a persoanei care reprezintă interesele familiei acestuia și a organelor interesate, angajatorul sau Inspectoratul de Stat al Muncii îi va expedia, în termen de cel mult 3 zile din data adresării, copia autenticată a procesului-verbal de cercetare a accidentului de muncă sau copia procesului-verbal de cercetare a accidentului în afara muncii.

În cazul în care unitatea refuză întocmirea procesului-verbal de cercetare a accidentului de muncă sau procesului-verbal de cercetare a accidentului în afara muncii, precum și în cazul în care accidentatul sau persoana care îi reprezintă interesele nu este de acord cu conținutul procesului-verbal, litigiul va fi soluționat în conformitate cu legislația referitoare la soluționarea litigiilor individuale de muncă.

Responsabilitatea pentru comunicarea, cercetarea, raportarea, evidența corectă și oportună a accidentelor produse în muncă, pentru întocmirea proceselor-verbale și pentru realizarea măsurilor de lichidare a cauzelor accidentelor de muncă o poartă conducătorul unității.

Controlul asupra comunicării, cercetării, raportării și evidenței accidentelor produse în muncă, precum și asupra realizării măsurilor de lichidare a cauzelor accidentelor de muncă îl exercită inspecțiile teritoriale de muncă.

Cheltuielile aferente cercetării accidentelor, efectuării expertizelor, perfectării și expedierii dosarelor cercetării le suportă angajatorul al cărui salariat este sau a fost accidentatul.

Persoanele culpabile de împiedicarea sau tergiversarea cercetării accidentelor poartă răspundere în conformitate cu legislația în vigoare.

Potrivit art.1 al Legii asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale [5] dreptul la asigurare pentru accidente de muncă și boli profesionale este garantat de stat. Asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale constă în stabilirea unor raporturi specifice, prin care se asigură protecția socială împotriva următoarelor categorii de riscuri profesionale: diminuarea capacității de muncă, pierderea capacității de muncă, deces ca urmare a accidentului de muncă sau a bolii profesionale. Asigurarea pentru accidente

de muncă și boli profesionale face parte integrantă din sistemul public de asigurări sociale obligatorii. Asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale garantează persoanelor asigurate un ansamblu de prestații și indemnizații pentru: diminuarea și compensarea consecințelor accidentelor de muncă și bolilor profesionale și promovarea securității muncii și a prevenirii accidentelor de muncă și bolilor profesionale.

Asigurații au dreptul la următoarele prestații și indemnizații de asigurare: prestații pentru reabilitare medicală; prestații pentru recuperarea capacității de muncă; prestații pentru reabilitarea profesională; indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă; indemnizație pentru transferarea temporară la altă muncă; indemnizație de invaliditate; indemnizație de deces.

Concluzie

Statul, angajatorii și fiecare salariat este obligat să respecte condițiile ce țin de securitatea și sănătatea în muncă în scopul prevenirii accidentelor de muncă. Organizația Internațională a Muncii estimează că anual 2,34 mil. de oameni mor din cauza accidentelor de muncă și a bolilor profesionale. Data de 28 aprilie la nivel internațional are o semnificație dublă și este orientată în două direcții: este o zi dedicată comemorării celor care și-au pierdut viața în urma accidentelor de muncă și bolilor profesionale, și, de asemenea, este ziua special dedicată promovării securității și sănătății în muncă. Din anul 2010, la inițiativa sindicatelor și în Republica Moldova ziua de 28 aprilie este oficial recunoscută ca „Ziuă Mondială pentru Securitate și Sănătate în muncă”.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova adoptată la 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial*, nr. 1 din 1994.
2. Legea securității și sănătății în muncă nr. 186 din 10.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 143-144 din 05.08.2008.
3. Raport de activitate al Inspectoratului de Stat al muncii pe anul 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 160-166 din 20.06.2014.
4. Hotărârea Guvernului nr. 1361 din 22.12.2005 pentru aprobarea Regulamentului privind modul de cercetare a accidentelor de muncă. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 9-12/51 din 20.01.2006.
5. Legea asigurării pentru accidente de muncă și boli profesionale nr. 756 din 24.12.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 31-32 din 23.03.2000.

DREPTUL LA INDEMNIZAȚII AL PERSOANELOR ASIGURATE ȘI NEASIGURATE ÎN PERIOADA DE MATERNITATE, CREȘTERE ȘI ÎNGRIJIRE A COPILULUI

Ludmila PROCA,
doctor în drept

Prezentul articol este dedicat cetățenilor cu statut de persoană asigurată sau neasigurată, se reflectă drepturile lor la indemnizații: de maternitate, unică la nașterea copilului, de creștere și îngrijire a copilului până la vârstele de 1,5/3 ani, în baza legislației Republicii Moldova, cu cele mai esențiale modificări din anii 2012- 2015.

Indemnizația unică la nașterea copilului și indemnizația de creștere și îngrijire a copilului până la vârstele de 1,5 /3 ani sunt denumite de legiuitorul național – indemnizații adresate familiilor cu copii.

Dreptul la indemnizația de maternitate se acordă femeilor salariate și ucenicilor, soțiilor aflate la întreținerea soților salariați, șomerelor cu dreptul la ajutor de șomaj.

Dreptul de a beneficia de indemnizații adresate familiilor cu copii îl au atât persoanele asigurate, cât și cele neasigurate cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: persoană asigurată; persoană neasigurată; indemnizația de maternitate; indemnizația unică la nașterea copilului; indemnizația de creștere și îngrijire a copilului.

* * *

This article is dedicated to insured and uninsured persons, there are reflected their rights to benefits: maternity leave unique at child-birth, child-rearing and bringing up till the age of 1.5- 3 years old, according to legislation of Republic of Moldova with the most essential changes from 2012- 2015.

Unique child- birth indemnity and child rearing and bringing up till the age of 1.5-3 years old are called by national legislators- indemnities to families with children. Entitlement to maternity benefit is granted to employed women, to spouses who are supported by employed husbands, unemployed women with the right to unemployment benefits.

The right to benefit of indemnities to families with children is granted to insured and uninsured persons residing in the Republic of Moldova.

Keywords: insured and uninsured persons; maternity leave; indemnity; unique child- birth indemnity; child rearing allowance.

Politicile în domeniul protecției sociale a familiei și copilului sunt orientate spre încurajarea natalității prin promovarea acțiunilor eficiente de susținere a familiei [1].

Constituția Republicii Moldova, prin art.48-49, desemnează familia în calitate de „element natural și fundamental al societății”, care are „dreptul la ocrotire din partea societății și a statului” [2].

Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin. Statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, stimulând dezvoltarea instituțiilor necesare [3].

Acordarea unui ajutor din partea statului familiei în scopul întreținerii și educării copiilor reprezintă o problemă, care formează obiectul reglementării juridice nu numai în plan național, dar și internațional.

Conform: art. 16 și art. 25 din Declarația Universală a Drepturilor Omului [4], art.26 din Convenția cu privire la drepturile copilului [5], art. 16 din Carta Socială Europeană (revizuită) [6], este consacrat dreptul familiei, în calitate de celulă fundamentală a societății, la o protecție socială, juridică și economică corespunzătoare, în vederea asigurării deplinei sale dezvoltări.

Actualmente, pentru copiii educați în familii, statul garantează două tipuri de *indemnizații*:

- *indemnizații, ca prestații sociale*, care se acordă persoanelor neasigurate, finanțate de la bugetul de stat;

- *indemnizații, ca prestații de asigurări sociale*, care se acordă persoanelor asigurate, finanțate de la bugetul asigurărilor sociale de stat (BASS).

Indemnizațiile, ca prestații sociale, sunt acele beneficii bănești, adresate familiilor cu copii, și reprezintă principalul suport economic din partea statului, care se exprimă în plăți unice sau periodice, acordate familiei pentru nașterea, îngrijirea și creșterea copilului [7].

Prestațiile sociale reprezintă niște beneficii necontributorii de asistență socială (în bani sau în natură), care se acordă fără plata unei contribuții prealabile și se finanțează de la bugetul de stat, pe baza dreptului de cetățean, tuturor cetățenilor [8].

În sistemul public, persoanele asigurate au dreptul la *prestații de asigurări sociale*, ce reprezintă drepturi în bani sau în natură, ce se cuvin persoanelor asigurate, în condițiile legii, corelative contribuțiilor de asigurări sociale [9].

Indemnizațiile, ca prestații de asigurări sociale, sunt niște venituri de înlocuire pentru pierderea totală sau parțială a salariilor, ca urmare a survenirii riscului maternității și de creștere și îngrijire a copilului [10].

Statutul persoanei asigurate în legislația Republicii Moldova, îl regăsim în art.1, 4, 5 și 6 din Legea privind sistemul public de asigurari sociale, modificată prin Legea Parlamentului nr.160 din 18.07.2014 [11].

Potrivit art.1 din Legea nominalizată, prin noțiunea

de *asigurat* în sistemul public, se înțelege persoană fizică, aptă pentru muncă, cu domiciliul sau reședința în Republica Moldova, având obligația de a plăti contribuții de asigurări sociale la BASS, în vederea beneficii de dreptul pentru prevenirea, limitarea sau înlăturarea riscurilor sociale asigurate, prevăzute de lege [12] (vârsta, dizabilitatea, accidente de muncă, bolile, maternitatea, pierderea locului de muncă, decesul), iar prin art.4 s-a determinat cercul de persoane, asigurate obligatoriu, prin efectul Legii, și anume:

1) persoana care desfășoară activitate pe bază de contract individual de muncă;

2) persoana care desfășoară activitate în funcție electivă sau este numită la nivelul autorității executive, legislative sau judecătorești, pe durata mandatului, ale cărei drepturi și obligații sunt asimilate, cu cele ale persoanei prevăzute la pct.1;

3) persoana care realizează un venit anual echivalent cu cel puțin 4 salarii medii lunare pe economie și se regăsește în una din situațiile următoare:

a) este asociat unic, comanditar, acționar sau manager în societate comercială cu care nu a încheiat contract individual de muncă;

b) este manager cu contract de management;

c) este membru al unei asociații familiale;

d) este autorizată să desfășoare activitate independentă;

e) este angajată în o instituție internațională, dacă nu este asiguratul acesteia;

f) este membru de cooperativă meșteșugărească;

g) desfășoară activitate în o unitate de cult recunoscută și nu are încheiat contract individual de muncă;

h) a atins vârsta de 16 ani și nu întâmpină restricții în asigurarea obligatorie conform prezentei legi;

4) persoana care realizează un venit anual echivalent cu cel puțin 3 salarii medii lunare pe economie și se regăsește în una din situațiile următoare:

b) desfășoară activitate agricolă în cadrul gospodăriei țărănești sau activitate privată în domeniul forestier;

c) este membru al unei societăți agricole sau al altor forme de asociere din agricultură;

5) persoana care realizează prin cumul un venit anual echivalent cu cel puțin 4 salarii medii lunare pe economie și se regăsește în două sau în mai multe situații din acest articol.

Plătitorii contribuțiilor la BASS sunt obligați să prezinte, pe suport de hârtie, sau utilizând metode automatizate de raportare electronică cu aplicarea semnăturii digitale, declarația privind calcularea și utilizarea contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii și declarația privind evidența nominală a asiguraților, după cum urmează [13]:

a) angajatorii, indiferent de tipul de proprietate și de forma juridică de organizare – lunar, până la data de 25 a lunii următoare celei de gestiune;

b) persoanele fizice: întreprinzători individuali, avocați, notari publici, executori judecătorești și mediatori, care au obținut dreptul de a desfășura activitate în modul stabilit de lege, indiferent de forma juridică de organizare, care nu au persoane angajate prin contract

individual de muncă – o dată pe an, până la data de 15 ianuarie a anului următor celui de gestiune;

c) declarațiile de corectare pentru perioadele anului de gestiune – până la 25 martie a anului următor celui de gestiune.

Categoriile de persoane, care nu se regăsesc în situațiile prevăzute la art.4 din Legea privind sistemul public de asigurări sociale, se pot asigura pe bază de contract individual de asigurare, în condițiile legii [14].

Asigurații din sistemul public de asigurări sociale au dreptul la indemnizația de maternitate și indemnizația pentru creșterea și îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, reglementate de art.5 alin. (1) lit.d), f) ale Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr.289-XV din 22 iulie 2004 [15], modificată prin Legea Parlamentului nr.50 din 28.03.2014 [16].

În cazul persoanelor neasigurate indemnizația lunară pentru creșterea și îngrijirea copilului se stabilește până la împlinirea vârstei de 1,5 ani.

Atât indemnizația lunară pentru creșterea și îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani – în cazul persoanelor asigurate, cât și indemnizația lunară pentru creșterea și îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 1,5 ani – în cazul persoanelor neasigurate, sunt reglementate de Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1478 din 15 noiembrie 2002 [17], cu modificările și completările ulterioare, aprobate prin Hotărârea nr.1020 din 22.12.2014 [18] (în continuare Regulament).

Persoanele asigurate și neasigurate au dreptul de a beneficia și de indemnizație unică la nașterea copilului, finanțată de la bugetul de stat și reglementată de Regulamentul nominalizat.

Potrivit acestui Regulament, *persoană asigurată* se consideră persoana, care îndeplinește condițiile prevăzute în art. 6 alin. (1), (2) sau (3) al Legii nr. 289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, și anume:

1) dacă are stagiul total de cotizare de cel puțin 3 ani;

2) dacă are stagiul total de cotizare de până la 3 ani, atunci beneficiază de dreptul la indemnizație pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, dacă confirmă un stagiul de cotizare de cel puțin 9 luni în ultimele 24 de luni, premergătoare datei nașterii copilului;

3) dacă desfășoară activitate pe bază de contract individual de muncă pe durată determinată, inclusiv cei care muncesc la lucrări sezoniere, beneficiază de dreptul la indemnizație pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, dacă are stagiul de cotizare, specificat mai sus ori de cel puțin 12 luni, realizat în ultimele 24 de luni, anterioare nașterii copilului.

La calcularea stagiului de cotizare, ce acordă dreptul la indemnizația lunară pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani (în cazul persoanelor asigurate), se includ și perioadele necontributive asi-

milate stagiului de cotizare: perioadele de îndeplinire a serviciului militar în termen sau cu termen redus; perioada de îngrijire a unui copil până la vârsta de 3 ani de către unul dintre părinți sau de tutore, în caz de deces al ambilor părinți; perioada de primire a ajutorului de șomaj; perioada în care persoana a beneficiat de alocație pentru integrare sau reintegrare profesională; perioada în care persoana a beneficiat de indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă [19].

Persoană neasigurată se consideră, în condițiile Regulamentului, mama/tata, adoptatorul/tutorele care la data nașterii copilului [20]:

- a) nu este încadrat în câmpul muncii;
- b) este încadrat în câmpul muncii, însă nu întrunește stagiul necesar de cotizare pentru acordarea indemnizației lunare pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani;
- c) întrunește stagiul necesar de cotizare, dar nu are dreptul la concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului;
- d) întrunește stagiul necesar de cotizare, se află în concediu pentru îngrijirea copilului și în perioada luată în calcul nu are realizat venit asigurat din alte motive decât concediul medical, concediul de maternitate, concediul pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, șomajul cu drept de ajutor de șomaj;

e) desfășoară activitate în calitate de: întreprinzător individual, titular al patentei de întreprinzător, avocat, notar public, executor judecătoresc, pe baza licenței obținute în modul stabilit de lege, indiferent de forma juridică de organizare, și de mediator, pe baza atestativului eliberat de către Consiliul de Mediere, cu excepția persoanelor menționate care activează și în alte unități, în care realizează venit asigurat și au dreptul, în condițiile legii, la indemnizație pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani”.

Indemnizația de maternitate. Prin maternitate se înțelege situația femeii, care are copil, însușirea de a fi mamă [21] și include: gravitatea (starea femeii în perioada de sarcină); nașterea copilului; leuzia sau lăuzia (starea femeii în primele șase săptămâni după naștere).

Conform Codului muncii, femeilor salariate și ucenicelor, precum și soțiilor aflate la întreținerea soților salariați, li se acordă un concediu de maternitate, ce include concediul prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți – 112 zile calendaristice) și concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în cazul nașterilor complicate sau nașterii a doi sau mai mulți copii – 70 de zile calendaristice), plătinându-li-se pentru această perioadă indemnizația de maternitate, în modul prevăzut de legislație [22].

Indemnizația de maternitate se acordă femeilor indicate *supra* în perioada incapacității temporare de muncă, în legătură cu gravitatea, nașterea copilului, lăuzia.

Dreptul la indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă se confirmă prin certificat de concediu

medical, eliberat în conformitate cu Instrucțiunea privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 469 din 24.05.2005 [23].

Certificatul reprezintă un formular-tip unic, aprobat în modul stabilit de Ministerul Sănătății și coordonat cu Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, ce confirmă dreptul salariatului la indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă și maternitate și se eliberează de instituțiile medico-sanitare care efectuează expertiza incapacității temporare de muncă în conformitate cu legislația. Certificatul se eliberează pentru prezentare la locul de muncă de bază [24]. Certificatul pentru maternitate se eliberează femeilor salariate, ucenicelor și soțiilor aflate la întreținerea soților salariați. Persoanelor neîncadrate în câmpul muncii nu li se eliberează certificat, cu excepția șomerilor care beneficiază de ajutor de șomaj [25].

Indemnizația de maternitate este reglementată de Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr.289-XV din 22 iulie 2004, modificată prin Legea Parlamentului nr.50 din 28.03.2014. Urmare a operării de către Parlament a modificărilor la Legea nr. 289-XV din 22 iulie 2004, Guvernul a asigurat prin Hotărârea nr. 544 din 8.07.2014 [26] conformitatea Regulamentului cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale, aprobat prin Hotărârea nr.108 din 3 februarie 2005 (în continuare Regulament) [27].

Din această ordine de idei, rezultă, că *dreptul la indemnizația de maternitate* se acordă femeilor salariate, ucenicelor, soțiilor aflate la întreținerea soților salariați, șomerelor, care s-au aflat la evidență în instituțiile medico-sanitare din Republica Moldova, cărora li s-a eliberat certificat pentru maternitate și care au dreptul la concediu de maternitate.

Indemnizația de maternitate se acordă integral la a 30-a săptămână de sarcină (gestație) pe o perioadă de 126 de zile calendaristice, iar în cazul nașterilor complicate ori a nașterii a doi copii – de 140 de zile calendaristice. În cazul sarcinilor cu 3 sau mai mulți feți, indemnizația de maternitate se acordă integral la a 24-a săptămână de sarcină, pe o perioadă de 182 de zile calendaristice [28, 29]. Astfel, în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți, indemnizația de maternitate se acordă pe o perioadă majorată cu 42 de zile calendaristice pentru concediul prenatal și cu 14 zile calendaristice pentru concediul postnatal.

În cazul nașterii premature și în cazul în care copilul se naște mort, indemnizația de maternitate se acordă pentru perioada concediului medical, confirmat prin certificat de concediu medical, eliberat în modul aprobat de Guvern.

În cazul înregistrării căsătoriei după producerea riscului asigurat (acordării concediului de maternitate), indemnizația de maternitate se stabilește soțiilor aflate la întreținerea soților asigurați din data înregistrării căsătoriei și până la expirarea concediului de maternitate,

fără a ține cont de condițiile, prevăzute la pct.49 al Regulamentului, și anume:

Se consideră că soția se află la întreținerea soțului asigurat, dacă pe parcursul a 9 luni consecutive, premergătoare lunii acordării concediului de maternitate, nu a fost încadrată în nici una dintre situațiile prevăzute la art. 4 al Legii privind sistemul public de asigurări sociale (ca persoană asigurată) sau dacă și-a pierdut statutul de asigurat în această perioadă din motive, ce nu i se pot imputa (art. 86 alin. (1) lit. b), c), d), f), x) și y) din Codul muncii) [30], fapt confirmat prin carnetul de muncă sau prin declarația scrisă pe propria răspundere (Anexa nr. 6 din Regulament), că nu este persoană asigurată și nu are venit asigurat [31].

În cazul în care căsătoria a fost înregistrată în termen mai mic de 9 luni până la data acordării concediului de maternitate, soțiilor aflate la întreținerea soților asigurați indemnizația de maternitate se stabilește cu condiția că în perioada de la data înregistrării căsătoriei și până la data acordării concediului de maternitate soția nu a realizat venit asigurat.

În cazul acordării concediului de maternitate în perioada concediului pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, persoana îndreptățită va beneficia de ambele indemnizații (de maternitate și de creștere a copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani) [32].

Codul muncii al Republicii Moldova stipulează în art.127 alin. (1) că salariatul care a adoptat un copil nou-născut sau a instituit tutela nemijlocit în maternitate i se acordă un concediu social plătit, pe o perioadă ce începe din ziua adopției (luării sub tutelă) și până la expirarea a 56 de zile calendaristice din ziua nașterii copilului (în caz de adopție a doi sau mai mulți copii concomitent – 70 de zile calendaristice) și, în baza unei cereri scrise, un concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani. Indemnizațiile pentru concediile menționate se plătesc din bugetul asigurărilor sociale de stat [33].

Indemnizația de maternitate a salariatului, prevăzută la art.127 alin. (1) Codul muncii este reglementată de pct.45 al Regulamentului, și anume:

Persoanei asigurate care a adoptat un copil nou-născut sau a instituit tutela nemijlocit în maternitate, indemnizația de maternitate se stabilește din ziua adopției (luării sub tutelă) și până la expirarea a 56 de zile calendaristice din ziua nașterii copilului, iar în cazul adopției sau instituirii tutelei nemijlocit din maternitate asupra a doi sau mai mulți copii concomitent, indemnizația de maternitate se stabilește în baza actelor corespunzătoare, din ziua adopției (instituirii tutelei) și până la expirarea a 70 de zile calendaristice din ziua nașterii copiilor.

În cazul femeilor asigurate, certificatul medical se prezintă angajatorului de la locul de muncă de bază, care, în aceeași zi, completează pe versoul certificatului medical la compartimentele „Completează pontatorul” și „Completează secția de cadre, conform carnetului de muncă” și îl restituie femeii asigurate pentru a fi depus la structurile teritoriale de asigurări sociale.

În cazul soțiilor aflate la întreținerea soților asigu-

rați, certificatul medical se prezintă angajatorului de la locul de lucru de bază al soțului, care în aceeași zi perfectează pe versoul certificatului medical la compartimentul „Completează pontatorul” și „Completează secția de cadre, conform carnetului de muncă” în baza carnetului de muncă al soțului și îl restituie pentru a fi depus la structurile teritoriale de asigurări sociale.

În cazul în care soția se află la întreținerea soțului asigurat, indemnizația de maternitate se stabilește pe numele soției. Faptul că persoana în cauză este soția angajatului se confirmă prin buletinul de identitate și certificatul de căsătorie [34].

Actele pentru stabilirea indemnizației de maternitate [35] se înaintează de către solicitantă sau de către soțul acesteia la structura teritorială de asigurări sociale de la locul de domiciliu sau la structura teritorială în deservirea căreia se află unitatea de la locul de lucru de bază, la alegere, unde ulterior urmează a fi solicitată indemnizația pentru creșterea/îngrijirea copilului.

În cazul femeilor, care beneficiază de ajutor de șomaj, certificatul medical se prezintă agențiilor teritoriale pentru ocuparea forței de muncă.

Din cele expuse, rezultă că indemnizația de maternitate femeilor salariate, ucenicilor și soțiilor aflate la întreținerea soților asigurați se stabilesc de către structurile teritoriale de asigurări sociale, iar indemnizația de maternitate șomerelor se stabilește de către agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, în evidența cărora se află [36].

În cazul femeilor salariate (asigurate), baza de calcul a indemnizației de maternitate o constituie venitul mediu lunar asigurat, realizat în ultimele 12 luni calendaristice, premergătoare lunii producerii riscului asigurat, venit din care au fost calculate contribuții individuale de asigurări sociale (detalii la calcularea venitului mediu lunar asigurat: a se vedea baza de calcul a indemnizațiilor pentru ITM) [37].

Baza de calcul a indemnizației de maternitate, acordate soțiilor aflate la întreținerea soților asigurați, o constituie venitul mediu lunar asigurat al soțului.

În cazul femeilor șomere, baza de calcul a indemnizației de maternitate o constituie cuantumul lunar al ajutorului de șomaj, în vigoare la data producerii riscului asigurat [38].

Cuantumul lunar al indemnizației de maternitate este de 100% din baza de calcul stabilită [39]. Atât femeile asigurate, cât și șomerile au dreptul la indemnizația de maternitate, indiferent de durata stagiului de cotizare [40].

Plata indemnizației de maternitate are loc: a) în cel mult 10 zile calendaristice de la data depunerii certificatului medical de către agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă – în cazul șomerilor; b) în luna următoare a lunii în care a fost aprobată decizia privind stabilirea indemnizației de maternitate de către structurile teritoriale de asigurări sociale [41].

Indemnizația de maternitate se plătește o singură dată pentru întreaga perioadă a concediului de maternitate de către prestatorii de servicii de plată în baza informației primite în mod electronic de la Casa Nați-

onală de Asigurări Sociale și de la Agenția Națională pentru ocuparea forței de muncă.

Indemnizațiile de maternitate pentru persoanele angajate prin contract individual de muncă și indemnizațiile de maternitate pentru soțiile aflate la întreținerea soților salariați se calculează de structurile teritoriale ale Casei Naționale de Asigurări Sociale și se plătesc, prin intermediul prestatorilor de servicii de plată desemnați, prin cerere, de către beneficiari. Prestatorul de servicii de plată desemnat de către beneficiar va încheia contract cu Casa Națională de Asigurări Sociale [42].

Indemnizația unică la nașterea copilului constituie o formă de sprijin bănesc, acordată tuturor femeilor-mame, la nașterea copiilor, prin intermediul sistemului public de asigurări sociale. Acest tip de indemnizație se stabilește atât persoanelor asigurate, cât și celor neasigurate, în baza cererii lor, depusă la casa teritorială de asigurări sociale, și cu respectarea următoarelor condiții [43]:

- pentru fiecare copil născut viu, inclusiv în cazul gemenilor;
- mamei, iar în cazul decesului ei – reprezentantului legal al copilului;
- cu condiția că copilul a fost înregistrat la oficiul stării civile;
- cu condiția că a fost solicitată cel târziu în termen de 12 luni de la nașterea copilului [44].

Începând cu anul 2005, cuantumul indemnizației unice, acordată la nașterea copilului, se stabilește anual, prin Legea BASS, atât pentru persoanele asigurate, cât și pentru persoanele neasigurate (dinamica creșterii indemnizației o prezentăm în tabelul *infra*).

Pentru anul 2015, cuantumul indemnizației unice la nașterea copilului atât pentru persoanele asigurate, cât și pentru cele neasigurate este același ca și în anul 2014 și constituie:

- 3.100 lei – la nașterea primului copil;
- 3.400 lei – la nașterea fiecărui copil următor [45].

Cuantumul indemnizației unice la nașterea copilului

Anul	Cuantumul indemnizației, lei	
	la nașterea primului copil	la nașterea fiecărui copil următor
2005	500	500
2006	800	800
2007	1000	1000
2008	1200	1500
2009	1400	1700
2010	1700	2000
2011	2000	2300
2012	2300	2600
2013	2600	2900
2014	3100	3400
2015	3100	3400

Indemnizația lunară pentru creșterea și îngrijirea copilului. Conform art. 124 alin. (2) din Codul mun-

cii al Republicii Moldova nr.154 din din 28.03.2003, femeile salariate și ucenicele, precum și soțiile aflate la întreținerea soților salariați, după expirarea concediului de maternitate înaintează o cerere scrisă către angajator pentru a beneficia de concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani, cu achitarea indemnizației din bugetul asigurărilor sociale de stat. Acest concediu poate fi folosit integral sau parțial în orice timp, până când copilul va împlini vârsta de 3 ani. Concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani se include în vechimea în muncă, inclusiv în vechimea în muncă specială, și în stagiul de cotizare [46]. Concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului poate fi folosit opțional, în baza unei cereri scrise, și de tatăl copilului, bunică, bunel sau altă rudă, care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului, precum și de tutore [47].

Concediul parțial plătit pentru îngrijirea copiilor născuți dintr-o sarcină gemelară, de tripleți sau multipleți se acordă, la cerere scrisă, ambilor părinți sau altor persoane asigurate prevăzute la art. 124 alin. (4) din Codul muncii al Republicii Moldova [48].

Asiguratul care se află în concediu parțial plătit pentru creșterea și îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani la toate unitățile în care desfășoară activități are dreptul la indemnizație lunară pentru creșterea copilului de la data acordării concediului și până la vârsta de 3 ani a copilului. În cazul în care data acordării concediului pentru creșterea și îngrijirea copilului diferă de la o unitate la alta, indemnizația se stabilește începând de la data ultimei acordări a concediului [49].

De indemnizație lunară pentru creșterea și îngrijirea copilului beneficiază, la cerere, opțional: unul dintre părinți, bunelul, bunica, o altă rudă care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului, precum și tutorele, dacă sunt persoane asigurate și îndeplinesc condițiile de realizare a stagiului de cotizare [50].

În cazul în care beneficiarul de indemnizație pentru creșterea și îngrijirea copilului își reia activitatea în condițiile timpului de muncă integral înainte de expirarea concediului pentru îngrijirea copilului sau se angajează la o altă unitate, indemnizația stabilită se suspendă și se stabilește unei alte persoane (unul dintre părinți, bunelul, bunica, o altă rudă care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului), dacă întrunește condițiile de realizare a stagiului de cotizare ca persoană asigurată [51]. În cazul în care mama sau tata (beneficiar de indemnizație) își reia activitatea în condițiile timpului de muncă parțial, indemnizația nu se suspendă. În cazul încetării contractului individual de muncă, în legătură cu lichidarea unității în perioada aflării beneficiarului în concediul pentru creșterea și îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani, indemnizația nu se suspendă, cu condiția că beneficiarul nu se angajează la o altă unitate [52].

Indemnizația lunară pentru creșterea și îngrijirea copilului nu se suspendă pentru perioada aflării persoanei asigurate/neasigurate în concediul anual de odihnă [53].

Baza de calcul a indemnizației lunare pentru creșterea și îngrijirea copilului se determină în conformitate cu prevederile cap. VII din Regulament. (Baza de calcul este stabilită conform art.7 al Legii privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr.289-XV din 22 iulie 2004, modificată prin Legea Parlamentului nr.50 din 28.03.2014) [54].

Începând cu anul 2010, cuantumul lunar al indemnizației pentru creșterea și îngrijirea copilului pentru persoanele asigurate a constituit 30% din baza de calcul stabilită conform art.7 al Legii nr.289-XV din 22 iulie 2004. Pentru persoanele neasigurate, cuantumul indemnizației lunare pentru creșterea și îngrijirea copilului până la 1,5 ani s-a stabilit în mărime fixă. Pentru anul 2014, cuantumul lunar al indemnizației pentru creșterea și îngrijirea copilului a constituit 30% din baza de calcul stabilită la art. 7 al Legii nr.289-XV din 22 iulie 2004, dar nu mai puțin de 400 de lei pentru fiecare copil [55].

Pentru anul 2015, cuantumul indemnizației pentru creșterea și îngrijirea copilului s-a stabilit identică ca și în anul 2014 (datele le prezentăm în Tab. *infra*).

Anul	Cuantumul indemnizației lunare pentru creșterea și îngrijirea copilului	
	pentru persoanele asigurate	pentru persoanele neasigurate
2010	30% din baza de calcul stabilită conform art. 7 al Legii nr.289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, dar nu mai puțin de 300 de lei	250 lei
2011-2013	30% din baza de calcul stabilită conform art. 7 al Legii nr.289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, dar nu mai puțin de 300 de lei	300 lei
2014	30% din baza de calcul stabilită conform art. 7 al Legii nr. 289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, dar nu mai puțin de 400 de lei	400 lei
2015	30% din baza de calcul stabilită conform art. 7 al Legii nr. 289-XV din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, dar nu mai puțin de 400 de lei	400 lei

Indemnizația lunară pentru creșterea și îngrijirea copilului se stabilește la cererea persoanei asigurate/neasigurate, depusă la casa teritorială de asigurări sociale, cu respectarea următoarelor condiții [56]:

a) *din ziua următoare datei expirării concediului de maternitate* – în cazul persoanelor care au beneficiat de indemnizație de maternitate și nu întrunesc condițiile pentru stabilirea indemnizației pentru creșterea și îngrijirea copilului ca persoană asigurată, cu excepția cazurilor de adopție sau de instituire a tutelei și de la data acordării concediului pentru îngrijirea copilului (acordat conform prevederilor legale) – în cazul persoanelor asigurate, cu excepția cazurilor de adopție sau de instituire a tutelei. În cazul în care data acordării concediului pentru îngrijirea copilului diferă de la o unitate la alta, indemnizația lunară pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani se stabilește începând de la data ultimei acordări a concediului.

În cazul în care persoana neasigurată nu beneficiază de dreptul la indemnizație de maternitate, indemnizația pentru creșterea și îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 ani se stabilește de la data nașterii copilului, cu excepția cazurilor de adopție sau de instituire a tutelei. Cuantumul indemnizației lunare pentru creșterea și îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 1,5 ani pentru persoanele neasigurate constituie 400 de lei.

a¹) pentru fiecare copil născut viu, inclusiv în cazul gemenilor;

b) cu condiția că a fost solicitată în termen de 12 luni de la nașterea copilului. În cazul în care indemnizația respectivă a fost solicitată mai târziu de termenul indicat, aceasta se stabilește retroactiv, dar nu mai mult decât pentru 12 luni premergătoare datei adresării cu condiția că a fost solicitată în termen de 3 ani – în cazul persoanelor asigurate și în termen de 1,5 ani – în cazul persoanelor neasigurate, de la data nașterii copilului;

b¹) în cazul decesului copilului, în baza certificatului de deces, pe perioada de viață a copilului, cu condiția adresării în termenul prevăzut la litera b);

c) în cazul în care ambii părinți nu sunt încadrați în muncă, la solicitare – părintelui care de fapt îngrijește copilul;

d) persoanelor asigurate, la cerere, opțional: unuia dintre părinți, adoptatorului/tutorelui, bunelului, bunicii, altei rude care se ocupă nemijlocit de îngrijirea copilului, cu condiția că se află în concediu pentru îngrijirea copilului la toate unitățile în care își desfășoară activitatea de muncă și confirmă stagiul necesar de cotizare;

d¹) persoanelor neasigurate încadrate în câmpul muncii și care nu au stagiul de cotizare necesar pentru acordarea indemnizației pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani, cu condiția aflării acesteia în concediu pentru îngrijirea copilului la toate unitățile în care activează;

e) în cazul în care unul dintre părinți nu este încadrat în câmpul muncii, la solicitare, părintelui neîncadrat i se stabilește indemnizație pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 1,5 ani sau uneia dintre persoanele asigurate menționate la litera d), la solicitarea acesteia,

i se stabilește indemnizație lunară pentru creșterea copilului până la vârsta de 3 ani, cu condiția că se află în concediu pentru îngrijirea copilului și confirmă stagiul necesar de cotizare;

f) în cazul copiilor gemeni sau în cazul mai multor copii în vârstă de până la 3 ani, de dreptul la indemnizație pentru creșterea copilului beneficiază, la cerere, opțional: concomitent ambii părinți sau concomitent două persoane asigurate, menționate la litera d). Fiecare persoană asigurată beneficiază de dreptul la indemnizație/indemnizații pentru copilul/copiii de care îngrijește nemijlocit. Pentru unul și același copil, se stabilește o singură indemnizație;

g) în cazul persoanelor asigurate, angajate în baza contractului individual de muncă pe durată determinată, care încetează până la împlinirea de către copil a vârstei de 3 ani, indemnizația lunară pentru creșterea copilului se stabilește începând de la data acordării concediului pentru îngrijirea copilului și până la împlinirea de către copil a vârstei de 3 ani. În cazul acordării concediului pentru îngrijirea copilului pe o perioadă mai mică decât durata contractului pe perioadă determinată, indemnizația pentru creșterea copilului se stabilește pe durata aflării asiguratului în concediu pentru îngrijirea copilului.

Pentru persoana care solicită indemnizație pentru creșterea și îngrijirea copilului, statutul persoanei asigurate sau neasigurate se determină la data nașterii copilului [57].

În cazul în care copilul s-a născut pe teritoriul altui stat, solicitantul de indemnizații adresate familiilor cu copii (cu excepția persoanelor angajate în câmpul muncii în Republica Moldova) prezintă casei teritoriale de asigurări sociale certificatul privind acordarea/neacordarea indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, eliberat de către autoritatea competentă a statului respectiv. În cazul confirmării acordării indemnizației unice la nașterea copilului și a celei lunare pentru creșterea și îngrijirea copilului pe teritoriul altui stat, indemnizația unică la nașterea copilului și/sau indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului (pentru perioada respectivă) nu se stabilește [58].

Beneficiarul de indemnizație lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului, în cazul reluării muncii/angajării în câmpul muncii, eliberării din serviciu, prezintă casei teritoriale de asigurări sociale, până la sfârșitul lunii calendaristice în care s-a produs evenimentul, extrasul din ordinul respectiv. Sumele indemnizației lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului achitate necuvenit din pricina neprezentării actelor menționate se restituie de către beneficiar la contul respectiv al Casei Naționale, în caz contrar, se încasează ca sume plătite în plus [59].

Sumele plătite în plus din vina beneficiarului (falsificarea unor date, tănuirea unor circumstanțe etc.) se restituie de beneficiar sau se rețin lunar, pe baza deciziei conducătorului casei teritoriale, în mărime ce nu depășește 20 la sută din cuantumul indemnizației sau, cu acordul beneficiarului, se reține în mărime de până la 100% din cuantumul indemnizației. În cazul în care

beneficiarul refuză să restituie suma indemnizației primite necuvenit, aceasta se încasează în baza hotărârii instanței judecătorești [60].

Modul de stabilire a indemnizațiilor: Cererea pentru stabilirea lor se depune la casa teritorială de asigurări sociale de la locul de domiciliu sau, în cazul în care a fost stabilită indemnizația de maternitate, la casa teritorială în deservirea careia se află unitatea de la locul de lucru de bază, unde a fost stabilită indemnizația de maternitate, personal de către persoana căreia i se va stabili indemnizația sau prin intermediul reprezentantului primăriei. Cererea se depune conform modelului stabilit de Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS).

La cererea pentru stabilirea indemnizației unice la nașterea copilului și indemnizației lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului, se anexează următoarele acte:

a) actul de identitate al solicitantului indemnizației, în original și în copie;

b) certificatul de naștere al copilului, după caz certificatul de naștere al copilului premergător în original și în copie;

c) adeverința de naștere a copilului (doar în cazul indemnizației unice la nașterea copilului) în original;

d) extrasul din ordinul de acordare a concediului pentru îngrijirea copilului, eliberat de fiecare unitate unde solicitantul activează, doar în cazul persoanelor încadrate în câmpul muncii, în original;

e) declarația persoanei asigurate de tip „pentru stabilirea drepturilor sociale” (în continuare – declarația Rev-5) în două exemplare, eliberată persoanei asigurate de către angajatorul de la fiecare unitate în care solicitantul își desfășoară activitatea pentru lunile trimestrului de gestiune (în cazul în care informația pentru lunile trimestrului de gestiune lipsește în Registrul de stat al evidenței individuale în sistemul public de asigurări sociale) în original;

f) după caz, documentul prin care se confirmă că mama (tatăl, tutorele, adoptatorul) nu este încadrată în câmpul muncii (carnetul de muncă, certificatul de la instituția de învățământ, certificatul de la agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă);

f') carnetul de muncă sau certificatul ce confirmă încadrarea în câmpul muncii (pentru persoanele încadrate în câmpul muncii), alte acte confirmative a stagiului de cotizare (livretul militar etc.);

g) alte acte, după caz: extras din ordinul privind reluarea activității/angajarea în condițiile timpului de muncă parțial, extras din ordinul privind acordarea concediului neplătit, certificat de naștere, certificat de căsătorie, certificat de deces al copilului sau al beneficiarului, hotărârea privind adopția și instituirea tutelei, certificat privind acordarea/neacordarea indemnizațiilor pe teritoriul altui stat;

h) în cazul în care solicitantul nu poate confirma documentar angajarea în câmpul muncii, acesta anexează o declarație scrisă în care confirmă sub responsabilitate personală faptul că nu este angajat în câmpul muncii.

Copiile actelor anexate la cererea de stabilire a indemnizației unice la nașterea copilului și a indemniza-

ției lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului se confirmă de casa teritorială.

În termen de 5 zile, actele pentru stabilirea indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, depuse la primărie în condițiile Regulamentului, sunt verificate, înregistrate și transmise de către reprezentantul primăriei către casa teritorială de asigurări sociale în raza de activitate a căreia se află primăria respectivă. Decizia cu privire la stabilirea indemnizațiilor se adoptă de către conducătorul casei teritoriale de asigurări sociale.

Cererea pentru stabilirea indemnizației și actele necesare se examinează în termen de 30 de zile calendaristice de la data înregistrării cererii la casa teritorială. Dacă la cerere nu sunt anexate toate actele necesare sau dacă actele prezentate sunt perfectate incorect/incomplet, solicitantul are dreptul să prezinte (personal sau prin intermediul reprezentantului primăriei), în termen de 30 de zile calendaristice de la data depunerii cererii, actele care lipsesc sau care au fost corectate/completate. Dacă acest termen este depășit, casa teritorială este în drept să ia decizia de a refuza stabilirea indemnizației. În acest caz, în termen de 10 zile calendaristice de la luarea deciziei de refuz, solicitantului i se comunică motivul refuzului. Cererea pentru stabilirea indemnizației cu toate actele anexate, inclusiv decizia casei teritoriale, se păstrează în dosarul personal al beneficiarului.

Plata indemnizațiilor se efectuează în numerar prin intermediul subdiviziunilor prestatorilor de servicii de plată, la locul de trai, iar în cazul lipsei acestora – prin intermediul persoanelor responsabile ale prestatorilor de servicii de plată. Indemnizațiile lunare pentru copii se plătesc pentru luna precedentă.

În cazul în care beneficiarul își schimbă domiciliul, plata indemnizației la locul vechi de trai se suspendă și este reluată, prin decizia casei teritoriale de la locul nou de trai, din luna suspendării. La cerere, casa teritorială de la locul vechi de trai al beneficiarului transmite dosarul la casa teritorială de la locul nou de trai, indicând luna de când a fost suspendată indemnizația.

Sumele indemnizației stabilite, dar neprimite la timp din vina beneficiarului, pot fi solicitate pentru perioada de 3 ani, premergători datei adresării.

Sumele indemnizației neachitate la timp din vina organului care stabilește și plătește indemnizația se plătesc retroactiv, fără nici o limitare.

Pentru perioada aflării copilului într-o instituție socială, unde îi este asigurată întreținerea deplină din partea statului, indemnizația nu se plătește. În cazul în care copilul a fost luat în familie pentru o perioadă de cel puțin o lună, indemnizația se stabilește în baze generale.

La apariția circumstanțelor care ar avea ca urmare anularea sau reluarea dreptului la stabilirea și plata indemnizației (adoptația copilului, decesul copilului, decesul beneficiarului, absolvirea instituției de învățământ etc.), plata indemnizației încetează sau este reluată din luna următoare celei în care au apărut condițiile respective.

În cazul decesului beneficiarului, indemnizația stabilită, dar neachitată din cauza decesului se plătește in-

clusiv până în luna decesului persoanei, în grija căreia a rămas copilul.

Sumele plătite în plus din vina organului care stabilește și plătește indemnizația nu se recuperează din contul beneficiarului. Surplusul achitat se percepe de la persoana culpabilă de prezentarea actelor false, în conformitate cu legislația.

Indemnizațiile acordate familiilor cu copii se stabilesc pentru persoanele îndreptățite să beneficieze de aceste prestații sociale de la bugetul de stat, prin intermediul sistemului public de asigurări sociale, de Casa Națională de Asigurări Sociale și se plătesc, prin intermediul prestatorilor de servicii de plată desemnați, prin cerere, de către beneficiari. Prestatorul de servicii de plată desemnat de către beneficiar va încheia contract cu CNAS [61]. Lunar, în sistemul informațional, se formează listele de plată ale beneficiarilor de indemnizații și registrul listelor privind numărul beneficiarilor și suma calculată. Casele teritoriale tipăresc un exemplar al listelor beneficiarilor și două exemplare ale registrului listelor privind numărul beneficiarilor și suma calculată. Listele beneficiarilor și un exemplar al registrului listelor se păstrează la casa teritorială, iar al doilea exemplar al registrului listelor se prezintă Casei Naționale de Asigurări Sociale.

Prestatorii de servicii de plată, în baza informației primite în mod electronic (separat pentru persoanele asigurate și neasigurate) de la Casa Națională de Asigurări Sociale, efectuează plata indemnizațiilor specificate mai sus strict din mijloacele destinate fiecărei categorii, de pe conturile respective.

Concluzii:

Din cele expuse *supra*, reținem următoarele:

- Persoanele asigurate beneficiază de indemnizație de maternitate.

- Persoanele asigurate/neasigurate beneficiază de următoarele tipuri de indemnizații:

- a) indemnizația unică la nașterea copilului;

- b) indemnizația lunară pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani în cazul persoanelor asigurate și indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului până la împlinirea vârstei de 1,5 ani – în cazul persoanelor neasigurate.

Cuantumul indemnizației unice și al indemnizației lunare pentru creșterea/îngrijirea copilului se stabilesc în mărimea, în vigoare la data nașterii copilului, în conformitate cu anexele nr.1 și nr.2 ale Regulamentului indicat *supra*.

Referințe:

1. Romandaș N., Proca L., Odinoakaia I. *Dreptul protecției sociale*. Chișinău, 2011, p.203.

2. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial*, nr.1 din 12.08.1994. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.

3. *Ibidem*, art. 49 alin. (1) alin. (2).

4. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10.12.1948. Ratificată prin Hotărârea Sovietului Suprem nr.217 din 28.07.1990. În: *Tratate internaționale*. Vol. I. Chișinău, 1998.

5. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20.11.1989. În: *Tratate internaționale*, 1998, vol. 1, p.51. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993.

6. Carta Socială Europeană (revizuită), adoptată la Strasbourg la 3 mai 1996; Legea nr. 484 din 28.09.2001 pentru ratificarea parțială a Cartei Sociale Europene (revizuită). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 130 din 26.10.2001.

7. Proca L. *Ce sunt prestațiile sociale*. În: *Revista Națională de Drept*. Chișinău, 2015, nr.3, p. 32.

8. Proca L. *Natura juridică a prestațiilor de securitate socială, clasificarea lor*. În: *Revista Națională de Drept*. Chișinău, 2011, nr.9, p. 55.

9. Legea privind sistemul public de asigurări sociale, art. 7 alin. (1), alin. (2). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.1-4 din 6.01.2000. Data intrării în vigoare: 01.07.2000.

10. *Ibidem*, art.7 alin. (3).

11. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 223-230 din 08.08.2014, în vigoare din 01.01.2015.

12. Legea privind sistemul public de asigurări sociale, art. 7 alin. (3).

13. *Ibidem*, art. 5 alin. (1), modificat prin LP nr.160 din 18.07.2014. În: *Monitorul Oficial*, nr. 223-230 din 08.08.2014, în vigoare din 01.01.2015.

14. *Ibidem*, art.6.

15. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.168-170/773 din 10.09.2004.

16. *Ibidem*, nr. 86 din 05.04. 2014, în vigoare 01.04.2014.

17. *Ibidem*, nr. 154-157 din 21.11.2002.

18. *Ibidem*, nr. 400-403 din 31.12.2014.

19. Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1478 din 15 noiembrie 2002, pct.3 modificat prin Hotărârea Guvernului nr. 36 din 15.01.2013. În: *Monitorul Oficial*, nr. 10-14 din 18.01.2013, în vigoare din 01.01.2013.

20. Proca L. *Ce sunt prestațiile sociale*, p. 33.

21. *Dicționar explicativ al limbii moldovenești*. Chișinău: Cartea moldovenească, 1977, p.764.

22. Codul muncii al Republicii Moldova. În: *MO al RM*, nr. 159-162 din 29.07.2003, art.124, modificat prin Legea Parlamentului nr. 324 din 23.12.2013; *MO al RM*, nr. 320-321 din 31.12.2013, în vigoare din 01.01.2014.

23. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.77-79/529 din 03.06.2005.

24. Instrucțiunea privind modul de eliberare a certificatului de concediu medical, aprobată prin Hotărârea nr. 469 din 24.05.2005, pct.2 modificat prin Hotărârea nr.535 din 20.07.2012. În: *MO al RM*, nr. 155-159 din 27.07.2012.

25. *Ibidem*, pct. 3, pct. 4.

26. *Ibidem*, nr. 185-199 din 18.07.2014.

27. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.24-25/162 din 11.02.2005.

28. Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale, aprobat prin Hotărârea nr.108 din 3.02. 2005, modificat prin Hotărârea nr. 544 din 8.07.2014 din *MO al RM*, nr. 185-199/18.07.2014, pct.41.

29. Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr.289-XV din 22 iulie 2004, modificată prin Legea Parlamentului nr.50 din 28.03.2014, art. 16 alin.(2).

30. *MO al RM*, nr. 159-162 din 29.07.2003.

31. Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacita-

te temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale, aprobat prin Hotărârea nr.108 din 3.02. 2005, pct.49 modificat prin Hotărârea nr. 544 din 8.07.2014.

32. *Ibidem*, pct.44.

33. Codul muncii al Republicii Moldova nr. 154 din 28.03.2003, art.127 alin. (2).

34. Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale, aprobat prin Hotărârea nr.108 din 3.02. 2005, pct.46-47.

35. A se vedea: Proca L. *Dreptul la indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă*. În: *Revista Națională de Drept*, 2014, nr.10, p. 37.

36. *Ibidem*, p. 35.

37. *Ibidem*, p. 36.

38. *Ibidem*.

39. *Ibidem*, p.39.

40. *Ibidem*, p.35.

41. Regulamentul cu privire la condițiile de stabilire, modul de calcul și de plată a indemnizațiilor pentru incapacitate temporară de muncă și altor prestații de asigurări sociale, pct.96.

42. Legea nr. 73 din 12.04.2015 a Bugetului asigurărilor sociale de stat (BASS) pe anul 2015, art.14 alin.(4). Publicat: 28.04.2015 în *Monitorul Oficial*, nr. 102-104, Data intrării în vigoare: 12.04.2015.

43. Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1478 din 15 noiembrie 2002 cu modificările și completările ulterioare, aprobate prin Hotărârea nr.1020 din 22.12.2014, pct.7 alin. (1).

44. *Ibidem*, pct.7 alin.(1).

45. <http://www.cnas.md/libview.php?l=ro&idc=360&id=3075>. Indemnizații adresate familiilor cu copii – totaluri către Ziua familiei-15 mai 2015.

46. Codului muncii al Republicii Moldova nr.154, art. 124 alin. (3).

47. *Ibidem*, art.124, alin. (4).

48. *Ibidem*, art.124, alin. (5), introdus prin LP 93 din 29.05.2014. În: *MO al RM*, nr. 174-177 din 04.07.2014.

49. Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr.289-XV din 22 iulie 2004, art.18, alin.(1).

50. *Ibidem*, alin.(2).

51. *Ibidem*, alin.(3).

52. Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1478 din 15 noiembrie 2002 cu modificările și completările ulterioare, aprobate prin Hotărârea nr.1020 din 22.12.2014, pct.7, subpct.6.

53. *Ibidem*, pct.7 subpct.9.

54. Proca L. *Dreptul la indemnizații pentru incapacitate temporară de muncă*, p. 36.

55. Legea privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale nr.289-XV din 22 iulie 2004, art.18, alin.(6).

56. Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor adresate familiilor cu copii, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1478 din 15 noiembrie 2002 cu modificările și completările ulterioare, aprobate prin Hotărârea nr.1020 din 22.12.2014 pct.7 sub pct.2.

57. *Ibidem*, pct.7 subpct.8.

58. *Ibidem*, pct.7¹.

59. *Ibidem*, pct. 7².

60. *Ibidem*, pct.26.

61. Legea BASS pe anul 2015 nr. 73 din 12.04.2015, Publicat: 28.04.2015 în *Monitorul Oficial*, nr. 102-104, în vigoare: 12.04.2015, art.14 alin.(1) modificat prin LP123 din 29.05.2015, *MO al RM*, nr. 139-143/05.06.2015.

FAPTA PREJUDICIABILĂ DIN CADRUL INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE LA art.191 „DELAPIDAREA AVERII STRĂINE” DIN CODUL PENAL

Partea I

Irina SELEVESTRU,
doctorand (USM)

Prezentul articol are ca obiect de investigare particularitățile faptei prejudiciabile din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM. Analiza efectuată permite formularea concluziei, potrivit căreia infracțiunile în cauză pot fi săvârșite exclusiv pe calea acțiunii. De asemenea, se demonstrează că infracțiunile specificate la articolul vizat 191 CP RM fac parte din rândul infracțiunilor săvârșite prin sustragere. Nu în ultimul rând, sunt formulate următoarele recomandări de perfecționare a legii penale: modificarea dispoziției de la alin.(1) art.191 CP RM după cum urmează: sintagma „însușirea ilegală” să fie substituită prin cuvântul „sustragerea”; excluderea sintagmei „averii străine” din denumirea și dispoziția art.191 CP RM.

Cuvinte-cheie: delapidarea averii străine; sustragere; latura obiectivă a infracțiunii; fapta prejudiciabilă; acțiune; luare; deposedare; imposable.

* * *

This article aims to investigate the characteristics of the prejudicial act of the offences provided in art.191 PC RM. The carried out analysis allows to form the ultimate conclusion, namely that the offences in question can be committed only through the means of action. It is also shown that the offences specified in this 191 article belong to the offences committed by theft. Finally but not least, the following recommendations are made to improve the criminal law: to amend the provision from par.(1) art.191 PC RM by changing the term „misappropriation” with the „theft” one; the exclusion of the collocation “others’ wealth” from the title and the provision of art.191 PC RM.

Keywords: embezzlement of others’ wealth; theft; the objective side of the offence; the prejudicial act; action; taking away; dispossession.

Latura obiectivă a infracțiunii reprezintă ansamblul unor semne relevante în plan juridic, care caracterizează aspectul exterior al infracțiunii [1]. Se are în vedere manifestarea extrinsecă a conduitei umane, presupunând atingerea efectivă sau potențială adusă valorilor și relațiilor sociale ocrotite de legea penală, care include: 1) fapta (acțiunea sau inacțiunea) prejudiciabilă; 2) urmările prejudiciabile (după caz); 3) legătura causală dintre fapta prejudiciabilă și urmările prejudiciabile (după caz); 4) locul, timpul, metoda, modul, mijlocul sau circumstanța săvârșirii infracțiunii (după caz) [2].

La concret, în cazul infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.191 CP RM, latura obiectivă include următoarele semne: 1) **fapta prejudiciabilă**, care constă în acțiunea de însușire ilegală, adică de sustragere; 2) **urmările prejudiciabile sub forma prejudiciului patrimonial efectiv** a cărui mărime se situează între 25-2.500 u.c., și care nu are un caracter considerabil; 3) **legătura causală** dintre această faptă prejudiciabilă și urmările prejudiciabile sus-menționate.

Sub aspectul laturii obiective, în principal, diferența dintre această infracțiune și celelalte infracțiuni specificate la art.191 CP RM se referă la **urmările prejudiciabile**: 1) daunele a căror mărime se situează între 25-2500 unități convenționale, și care au un caracter considerabil (în cazul infracțiunii prevăzute la lit.c) alin.(2) art.191 CP RM); 2) **daunele în proporții mari** (în ipoteza infracțiunii specificate la alin.(4) art.191 CP RM); 3) **daunele în proporții deosebit de mari** (în situația

infracțiunii prevăzute la alin.(5) art.191 CP RM). Precizăm că, în cazul infracțiunii specificate la alin.(2¹) art.191 CP RM, urmările prejudiciabile se exprimă în daunele a căror mărime se situează între 25-2.500 u.c.

După ce am prezentat structura laturii obiective a infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, în continuare vom analiza semnele constituente ale acesteia.

În cadrul articolului de față, va fi examinată fapta prejudiciabilă din cadrul respectivelor infracțiuni. *Supra* am consemnat că aceasta constă în acțiunea de însușire ilegală, adică de sustragere.

Este oare posibil ca infracțiunile specificate la art.191 CP RM să fie săvârșite pe calea inacțiunii?

A.I. Filanenko răspunde afirmativ la această întrebare: sustragerea în formă de delapidare a averii străine se caracterizează prin îmbinarea *inacțiunii* (care se exprimă în omisiunea ilegală de a restitui bunurile victimei) și a *acțiunii* (care constă în folosirea ilegală a prerogativelor care i-au fost conferite făptuitorului în vederea administrării acestor bunuri) [3]. Viziuni apropiate promovează L.D. Gauhman și S.V. Maksimov [4], precum și A.V. Șesler [5].

Alți doctrinari au un punct de vedere diferit. Astfel, I.I. Leapunov menționează: „Atât practic, cât și teoretic, nu este cu puțință a sustrage ceva pe calea inacțiunii” [6]. După V.N. Derendeaev, doar ca rezultat al unei acțiuni, bunurile, încredințate în administrarea făptuitorului, pot ieși din posesia victimei [7]. În opinia lui O.I. Godunov, este imposibil a săvârși sustragerea pe calea inacțiunii [8].

Sușinăm pozițiile lui I.I. Leapunov, V.N. Derendeaev și O.I. Godunov. Cei, care exprimă păreri contrare, admit o confuzie de noțiuni. Or, așa cum vom putea vedea *infra*, în contextul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de „delapidare a averii străine”, acțiunea de luare trebuie să aibă un caracter ilegal. Printre altele, ilegalitatea luării rezultă din lipsa la făptuitor a oricăror drepturi asupra bunurilor luate, ceea ce înseamnă că, atunci când sustrage bunurile de la victimă, făptuitorul **nu îndeplinește** obligația de a respecta posesia exercitată de aceasta. Cu toate că făptuitorul poate și trebuie să respecte posesia exercitată de victimă. Însă o asemenea obligație îi incumbă făptuitorului în cazul oricărei infracțiuni săvârșite prin sustragere, nu doar în ipoteza infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM și nu este un motiv a afirma că toate infracțiunile săvârșite prin sustragere sunt comise pe calea inacțiunii. Pur și simplu, omisiunea făptuitorului de a respecta posesia exercitată de victimă aparține nu de sistemul de referință al noțiunii „luare”, care exprimă chintesența conceptuală a faptei prejudiciabile în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine. Omisiunea vizată aparține de sistemul de referință al noțiunii „ilegalitatea luării”. Această din urmă noțiune este accesorie în raport cu noțiunea „luare” și nu poate exprima chintesența conceptuală a faptei prejudiciabile în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de „delapidare a averii străine”.

În concluzie, *infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM sunt săvârșite exclusiv pe calea acțiunii*.

În alt context, în opinia lui V.Hulea, infracțiunile specificate la art.191 CP RM nu se numără printre infracțiunile săvârșite prin sustragere [9]. O opinie similară este exprimată de către S.Kocioi [10].

În doctrina penală, prin „sustragere” se înțelege luarea ilegală și gratuită a bunurilor mobile din posesia altuia, care a cauzat un prejudiciu patrimonial efectiv acestuia, săvârșită în scop de cupiditate [11]. Din această definiție, rezultă că latura obiectivă a infracțiunilor săvârșite prin sustragere include, printre altele, fapta prejudiciabilă care constă în *acțiunea de luare ilegală și gratuită*.

Totuși, în art.191 CP RM, legiuitorul nu utilizează nici termenul „sustragere”, nici sintagma „luarea ilegală și gratuită”. În aceste condiții, apare ca întemeiată punerea la îndoială a raportării infracțiunilor, reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, la subgrupul infracțiunilor săvârșite prin sustragere.

Vom încerca să înlăturăm aceste îndoieli. În atare scop, vom apela la punctul de vedere al lui I.Botezatu: „În art.196 CP RM, se stabilește răspunderea pentru cauzarea de daune materiale în proporții mari proprietarului prin înșelăciune sau abuz de încredere, dacă fapta nu constituie o însușire (subl. de I.B. – *n.a.*). Totodată, (*sic!*) la art.106 din Codul contravențional

al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008 [12], se prevede răspunderea pentru cauzarea de daune materiale prin înșelăciune sau abuz de încredere, în cazul în care fapta nu reprezintă o sustragere (subl. de I.B. – *n.a.*) și nu întrunește elementele unei infracțiuni. Rezultă că, dacă reprezintă o sustragere, fapta se va califica în baza art.105 din Codul contravențional, care stabilește răspundere pentru sustragere în proporții mici din avutul proprietarului prin furt, însușire, delapidare, abuz de serviciu sau escrocherie (subl. de I.B. – *n.a.*). Din cele menționate *supra*, rezultă că în art.196 CP RM termenul «însușire» este folosit cu înțelesul termenului «sustragere» [13].

Considerăm că asemenea concluzie este valabilă nu doar în raport cu art.196 CP RM, ci și în raport cu art.191 CP RM. Deducem aceasta din următoarele:

1) în art.192¹, 192² și 275 CP RM, sintagma „scop de însușire” are înțelesul autentic de „scop de sustragere”. În caz contrar, nu ar fi posibilă delimitarea infracțiunilor specificate la aceste trei articole de infracțiunile săvârșite prin sustragere;

2) în Codul penal din 1961, art. 123 (care este corespondent cu art.191 CP RM) poartă titulatura „Sustragerea din avutul proprietarului prin însușire, delapidare sau abuz de serviciu”. Bineînțeles, componentele de infracțiuni prevăzute de art.191 CP RM și de art.123 CP RM din 1961 se caracterizează prin anumite deosebiri. Însă fundamentul conceptual, pe care se sprijină aceste componente de infracțiuni, a rămas același;

3) în proiectul Codului penal al Republicii Moldova [14], art.198 are denumirea „Delapidarea în proporții mici”, iar art.199 poartă titulatura „Delapidarea în proporții mari sau deosebit de mari”. Respectând terminologia legislației în vigoare, aceste două articole proiectate se referă la sustragerea în proporții mici și, respectiv, la sustragerea în proporții mari sau deosebit de mari. Considerăm că nu a fost deloc întâmplătoare această substituție a termenului „delapidare” cu termenul „sustragere”.

Apropo, în procesul de discuții asupra proiectului în cauză, o asemenea substituție a fost sugerată de către S.Brînza [15];

4) art.105 din Codul contravențional stabilește răspunderea pentru sustragerea în proporții mici din avutul proprietarului prin furt, însușire, delapidare, abuz de serviciu sau escrocherie. Nimeni nu poate pune la îndoială că, în cazul în care parametrii valorici ai bunurilor care reprezintă obiectul material al faptei depășesc 25 de unități convenționale, urmează a fi aplicat art.191 CP RM. Această complementaritate a art.191 CP RM și art.105 din Codul contravențional confirmă că între noțiunile „delapidare” și „sustragere” există un raport de tipul „parte-întreg”.

După prezentarea acestor argumente, consem-

năm că, față de noțiunea „delapidarea averii străine”, noțiunea „sustragere” apare într-o postură dublă: 1) între noțiunile „delapidarea averii străine” și „sustragere” există un raport de tipul „parte-întreg”. Aceasta înseamnă că: a) delapidarea averii străine reprezintă o formă de sustragere (alături de furt, jaf, tâlhărie, escrocherie și pungășie); b) infracțiunile specificate la art.191 CP RM se raportează la subgrupul infracțiunilor săvârșite prin sustragere; 2) sustragerea este cea care constituie chintesența oricăreia dintre infracțiunile specificate la art.191 CP RM. Aceasta tocmai datorită faptului că infracțiunile în cauză sunt săvârșite nu oarecum, ci **prin sustragere**.

O astfel de concluzie reiese dintr-o speță din practica judiciară: *în cazul delapidării averii străine, fapta prejudiciabilă constă în acțiunea de sustragere. În ședința de judecată nu a fost stabilită prezența în cele săvârșite a faptei prejudiciabile de însușire ilegală de către T.V. a unor mijloace bănești. Astfel, fapta acestuia nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii prevăzute la alin.(4) art.191 CP RM. De aceea, T.V. urmează a fi achitat* [16].

Este de menționat că nu doar legiuitorul autohton utilizează termenul „însușire”, atribuindu-i înțelesul autentic de „sustragere”. Analizând prevederile art.432 din Codul penal al Spaniei [17] (care este corespondent cu art.191 CP RM), I.Zaporojan susține: „În mod regretabil, legiuitorul spaniol utilizează, ca și legiuitorul moldovean, drept termeni interschimbabili, termenii «însușire» și «sustragere». Ceea ce contravine canoanelor legisticii formale, conform cărora pe parcursul unui act legislativ aceeași noțiune trebuie redată printr-un singur termen” [18].

Într-adevăr, potrivit lit.e) art.19 al Legii privind actele legislative, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2001 [19], textul proiectului de act legislativ se elaborează cu respectarea următoarei reguli: terminologia utilizată în actul elaborat este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative și în reglementările legislației comunitare; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia.

La elaborarea dispoziției de la alin.(1) art.191 CP RM, nu a fost respectată această regulă. De aceea, propunem modificarea acesteia după cum urmează: *sintagma „însușirea ilegală” să fie substituită prin cuvântul „sustragerea”*.

Această recomandare *de lege ferenda* constituie o premisă oportună pentru formularea alteia. Este cunoscut că obiectul material al sustragerii, în general, și al infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, în particular, îl reprezintă bunurile care sunt, printre altele, străine pentru făptuitor. În context, este util a reproduce punctul de vedere al lui S.Brînză: noțiunile, care desemnează formele sustragerii, trebuie descrise în forma noțiunilor de gen în raport cu noțiunea de specie – cea

de sustragere [20]. În consecință, considerăm de prisos expresia „averii străine”, nominalizată în denumirea și dispoziția art.191 CP RM. Odată ce este formă a sustragerii, delapidarea nu poate avea ca obiect material decât bunuri străine (avere străină).

Prin urmare, *propunem excluderea sintagmei „averii străine” din denumirea și dispoziția art.191 CP RM*. Totodată, concretizăm: în continuare, în cadrul prezentei lucrări, va fi necesar să recurgem la terminologia *de lege lata* din art.191 CP RM. Aceasta pentru a nu genera confuzii.

În altă privință, așa cum am stabilit anterior, latura obiectivă a infracțiunilor săvârșite prin sustragere include, printre altele, fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea de luare ilegală și gratuită.

După N.A. Lopașenko, luarea reprezintă însăși fapta prejudiciabilă din cadrul sustragerii [21]. Termenul „luare” este polisemantic. În *Dicționarul explicativ al limbii române* sunt consemnate câteva sensuri ale cuvântului „a lua”: a deposeda pe cineva de un lucru (fără intenția de a și-l însuși); a-și însuși ceea ce i se cuvine, a pune stăpânire pe ceva; a-și însuși un lucru străin etc. [22] Care din aceste sensuri exprimă cel mai reușit natura juridică a luării, reprezentând fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM?

Răspunzând la această întrebare, I.Zaporojan susține, pe bună dreptate: „Prin «a lua» trebuie de înțeles «a-și însuși un lucru străin». Aceasta deoarece «a însuși» înseamnă a pune stăpânire pe ceva, a lua în stăpânire, a-și apropria” [23]. „La fel de important este să accentuăm că, literalmente, prin «a sustrage» înseamnă a-și însuși, prin fraudă sau violență, un lucru care aparține altei persoane” [24, 25].

Observăm că, în sens literar, termenii „sustragere”, „luare” și „însușire” sunt interșanjabili. Aceasta demonstrează încă o dată că utilizarea în art.191 CP RM a termenului „însușire” nu este un impediment în a afirma că infracțiunile specificate la art.191 CP RM se raportează la subgrupul infracțiunilor săvârșite prin sustragere.

În continuarea demersului nostru de argumentare, vom menționa că, în nota 1 la art.158 din Codul penal al Federației Ruse, noțiunea de „sustragere” este definită în felul următor: „luarea și (sau) trecerea ilegală și gratuită a bunurilor străine în folosul făptuitorului ori al altor persoane, care a cauzat un prejudiciu proprietarului sau altui posesor al acestor bunuri, săvârșită în scop de cupiditate”. Interpretând această definiție, unii doctrinari ruși au conchis că nu termenul „luare”, ci termenul „trecere” ar fi cel care exprimă chintesența conceptuală a faptei prejudiciabile în cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine [26]. O asemenea viziune este exprimată și în doctrina penală ucraineană [27].

În opinia noastră, este inutilă utilizarea termenului „trecere” în vederea caracterizării faptei prejudiciabile

din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CPRM. În context, reproducem raționamentele lui S.Brînză: „Nu putem să nu amintim de aserțiunea din cadrul doctrinei penale române, potrivit căreia luarea «se săvârșește fie cu mișcarea și ridicarea bunului din locul unde se află, fie cu lăsarea bunului în același loc, dar, în orice caz, cu încetarea dispozițiunii posesorului de până atunci asupra bunului și stabilirea dispozițiunii asupra acestuia» [28]. Tocmai în această încetare și stabilire, sau în această scoatere (subl. de S.B. – *n.a.*) a bunului de sub stăpânirea („dispozițiunea”) proprietarului, posesorului sau a detentorului și în trecerea lui sub stăpânirea făptuitorului constă acțiunea luării. În acest sens, în literatura de specialitate, se observă pe bună dreptate: „...acțiunea sustragerii constă din două acte cu rezultate ce se îmbină: încetarea sau scoaterea din stăpânirea precedentă este actul extinctiv, iar trecerea în noua stăpânire este actul achizitiv; sau, mai scurt, constă din deposedare și imposedare. Deposedării îi urmează imposedarea” [29, 30].

Așadar, luarea, reprezentând fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, presupune nu doar scoaterea bunului din stăpânirea victimei, ci și trecerea lui în stăpânirea făptuitorului. Actul achizitiv, alături de actul extinctiv, reprezintă nu altceva decât părți ale aceluiasi întreg – ale acțiunii de luare. Fără actul achizitiv, această acțiune nu ar fi completă. Deci, termenul „luare” este cel care exprimă plenar chintesența conceptuală a faptei prejudiciabile în cazul respectivelor infracțiuni.

Z.A. Neznamova afirmă: „În cazul infracțiunilor reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine, specificul laturii obiective este condiționat, în principal, de calitatea specială a subiectului infracțiunii” [31]. Opinii asemănătoare sunt emise de către alți autori [32]. Bineînțeles, fiecare dintre infracțiunile săvârșite prin sustragere are un anumit specific. În acest plan, nu constituie excepții nici infracțiunile reunite sub denumirea marginală de delapidare a averii străine. Însă, dincolo de nuanțele individuale inerente ce caracterizează fiecare dintre infracțiunile săvârșite prin sustragere, în toate cazurile termenul „luare” își va păstra semnificația relevată *supra*, presupunând îmbinarea actului extinctiv și a celui achizitiv.

Această teză o confirmă N.S. Taganțev: „A-i lua victimei bunul înseamnă a înceta posesia pe care o exercită aceasta și a crea o nouă posesie în locul celei anterioare, contrar voinței victimei... Astfel, sustragerea presupune fie extragerea bunului din posesia victimei în cea a făptuitorului, fie deplasarea bunului din posesia victimei în cea a făptuitorului” [33]. Într-o manieră apropiată, A.V. Danilov susține: „Ca aspect exterior al sustragerii, luarea este caracteristică pentru toate formele de sustragere, inclusiv pentru delapidarea averii străine. Din această perspectivă, termenului «luare» trebuie să-i fie conferit sensul de excludere a

bunurilor din fondurile victimei. Aceasta deoarece, în actualele condiții economice, nu ar fi corect a-i conferi doar sensul de deplasare a bunului victimei dintr-un loc în altul” [34]. Aceste păreri sunt similare cu cele ale altor doctrinari [35].

În acest mod, ajungem la ideea că luarea, reprezentând fapta prejudiciabilă din cadrul infracțiunilor prevăzute la art.191 CP RM, poate să nu presupună deplasarea în spațiu a bunului victimei. Scoaterea bunului din sfera de stăpânire a victimei poate avea un caracter doar juridic. În condițiile în care bunurile victimei deja se află în posesia legală a făptuitorului, acestuia îi poate fi mai propice nu să le deplaseze dintr-un loc în altul, ci să le departajeze juridic de restul bunurilor victimei. O asemenea situație este posibilă, luând în considerare că bunurile, care constituie obiectul material al infracțiunilor specificate la art.191 CP RM, pot fi clasificate condițional în bunuri statice și bunuri dinamice. După I.Zaporojan, criteriul de delimitare între cele două tipuri de bunuri constă în locul de aflare a bunurilor, încredințate în administrarea făptuitorului, în momentul sustragerii. Astfel, dacă, în momentul sustragerii, bunurile se aflau pe un teritoriu păzit (uzină, fabrică, depozit etc.), atunci ele pot fi denumite condițional „bunuri statice”. În opoziție, bunurile dinamice se află în timpul transportării (livrării, furnizării) lor în posesia nemijlocită a făptuitorului. Din această cauză, acestuia nu-i mai este necesar să ia materialmente bunurile respective. În situația dată are loc așa-numita „luare formală”, caracterizată prin convertirea posesiei legitime în cea nelegitimă pe calea reținerii bunurilor la făptuitor și a neprezentării acestora celor îndrituiți a le recepționa [36].

Considerentele menționate *supra* conduc la concluzia că *infracțiunile prevăzute la art.191 CP RM fac parte din rândul infracțiunilor săvârșite prin sustragere.*

Referințe:

1. Журавлев М.П., Наумов А.В., Никулин С.И. и др. *Уголовное право России. Части общая и особенная*. Москва: ТК Велби, Проспект, 2008, с.70; Дудоров О.О. *Объективная сторона складу злочину*. В: Дудоров О.О. *Вибрані праці з кримінального права*. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010, с.631-647.
2. Бриллиантов А.В. *Уголовное право России. Части общая и особенная*. Москва: Проспект, 2011, с.149.
3. Филаненко А.Ю. *Хищение чужого имущества: уголовно-правовой и криминологический аспект: Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук*. Москва, 2010, с.12.
4. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. *Уголовная ответственность за преступления в сфере экономики*. Москва: ЮрИнфор, 1996, с.126-127.
5. Шеслер А.В. *Хищения: понятия и признаки*. В: Вестник Томского государственного университета. *Право*, 2012, № 4, с.70-80.
6. *Уголовное право России. Особенная часть* / Под

- ред. Н.И. Ветрова и Ю.И. Ляпунова. Москва: Новый юрист, 1998, с.249.
7. Дерендяев В.Н. *Уголовная ответственность за присвоение вверенного имущества*: Автореферат дисс. ... докт. юрид. наук. Москва, 1996, с.16.
8. Годунов О.И. *Присвоение и растрата как формы хищения: уголовно-правовой и криминологический анализ*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2005, с.76.
9. Hulea V. *Infracțiunile comise prin sustragere în legea penală a Republicii Moldova*. În: *Revista de Drept Penal*, 2008, nr.1, p.202-208.
10. Кочои С.М. *Ответственность за корыстные преступления против собственности*. Москва: Профобразование, 2000, с.195.
11. Brînza S., Ulianoschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II. Chișinău: Cartier, 2005, p.228; Гырла Л.Г., Табарча Ю.М. *Уголовное право Республики Молдова. Часть Особенная. Т.1*. Кишинэу: Cartdidact, 2010, p.295; Brînza S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.580; Brînza S. *Noțiunea și semnele sustragerii: aspecte teoretice și practice*. În: *Revista Științifică a USM „Studia Universitatis Moldaviae”*. Seria „Științe sociale”, 2014, nr.8, p.46-63; Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol.I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.821.
12. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.
13. Botezatu I. *Răspunderea penală pentru escrocherie*. Chișinău: CEP USM, 2010, p.143-144.
14. *Codul penal al Republicii Moldova. Proiect*. Chișinău: Garuda-Art, 1999.
15. Brînza S. *Infracțiuni contra proprietății prin prisma prevederilor proiectului noului Cod penal al Republicii Moldova (Partea I)*: În: *Legea și viața*, 2000, nr.5, p.15-20.
16. Sentința Judecătorei raionului Cimișlia din 22.10.2013. Dosarul nr.1-5/13. <http://jcm.justice.md>
17. Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal. <http://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf>.
18. Zaporojan I. *Răspunderea penală pentru delapidarea averii străine în legislația unor state occidentale: experiență susceptibilă de receptare*. În: *Revista științifică a USM „Studia universitatis”*. Seria „Științe sociale”. Chișinău: CEP USM, 2007, nr.6, p.217-221.
19. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38.
20. Brînza S. *Op.cit.* (Partea II): În: *Legea și viața*, 2000, nr.6, p.8-15.
21. Лопашенко Н.А. *Посягательства на собственность*. Москва: Норма-Инфра•М, 2012, с.72.
22. *Dicționarul explicativ al limbii române / Sub red. lui I.Coteanu, L.Seche, M.Seche*. București: Univers enciclopedic, 1998, p.582.
23. *Ibidem*, p.537.
24. *Ibidem*, p.1049.
25. Zaporojan I. *Probleme privind definirea noțiunii de sustragere și natura juridică a delapidării averii străine*. În: *Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2006, p.570-573.
26. Гаухман Л.Д., Максимов С.В. *Op.cit.*, p.75.
27. Соловйова А. *Деякі проблеми кримінально-правової охорони власності*. В: *Вісник Львівського університету. Серія Юридична*, 2014, Вип.59, с.327-333.
28. Rătescu C., Ionescu-Dolj I., Periețeanu I.Gr. et al. *Codul penal adnotat. Vol.III. Partea specială*. București: Soces, 1937, p.412.
29. *Ibidem*.
30. Brînza S., Ulianoschi X., Stati V. et al. *Drept penal. Partea specială*. Vol.II, p.237.
31. *Уголовное право. Особенная часть / Под ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамовой, Г.П. Новоселова*. Москва: Норма-Инфра•М, 1998, p.221.
32. Duvac C. *Asemănări și deosebiri între înșelăciune și alte incriminări din noul Cod penal*. În: *Dreptul*, 2012, nr.2, p.74-103; Лопашенко Н.А. *Посягательства на собственность*, с.71; Шарапов Д.П. *Уголовно-правовые и криминологические меры борьбы с присвоениями и растратами чужого имущества, совершаемыми организованными группами*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003, с.14.
33. Таганцев Н.С. *Уголовное уложение 22 марта 1903 г. С мотивами, извлеченными из объяснительной записки редакционной комиссии, представления Министерства Юстиции в Государственный Совет и журналов – особого совещания, особого присутствия департаментов и общего собрания Государственного Совета*. Санкт-Петербург: Издание Н.С. Таганцева, 1904, с.849.
34. Данилов А.В. *Квалификация присвоения и растраты, совершаемых в сфере экономической деятельности*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2004, с.18.
35. Годунов О.И. *Присвоение и растрата как формы хищения: уголовно-правовой и криминологический анализ*: Дисс. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2005, с.72; Шульга А.В. *Присвоение или растрата в условиях становления рыночных отношений*: Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2000, с.10; Смирнова С.Н. *Уголовно-правовая характеристика понятия безвозмездности применительно к преступлениям против собственности, совершаемых при исполнении обязанностей воинской службы*. В: *Электронное научное издание «Военное право», № 4*. <http://www.voennopravo.ru/node/5575>; Antoniu G., Duvac C., Lămășanu D.I. et al. *Explicații preliminare ale noului Cod penal*. Vol.III. București: Universul juridic, 2013, p.444; Diaconescu Gh. *Infracțiunile în Codul penal roman*. Vol.I. București: Oscar Print, 1997, p.419; Nistoreanu Gh., Boroș A. *Drept penal. Partea Specială*. București: ALL Beck, 2002, p.198.
36. Zaporojan I. *Obiectul material al delapidării averii străine*. În: *Analele Științifice ale USM. Seria „Științe socioumanistice”*. Vol.I. Chișinău: CEP USM, 2005, p.436-438.

Recenzent:
Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

LATURA SUBIECTIVĂ A VIOLENȚEI ÎN FAMILIE PREVĂZUTE LA alin.(1) art.201¹ CP RM

Nicolae CORCEA,
doctorand (USM)

Judecător la Judecătoria sec.Centru, mun.Chișinău

În cadrul acestui mesaj științific, ne-am propus drept scop analiza juridico-penală a laturii subiective a violenței în familie prin intermediul clarificării doctrinei de specialitate cu preponderență străină, precum și a practicii judiciare în materia violenței în familie. În urma studiului întreprins, s-a arătat că violența este o faptă prejudiciabilă intenționată, având la bază motivația de a menține controlul în relație. Violenței în familie îi sunt caracteristice unele motive speciale, cum ar fi: rolul soțului sau părintesc înțeles pervers; tendința de a domina și a controla situația; tendința de „a păstra familia”, „reeducarea” membrului de familie.

Cuvinte-cheie: violența în familie; membrul familiei; rudă apropiată; dependența familială; rele tratamente; neglijarea; abandonul copilului; cauză penală; caracter criminal.

The basic purpose of the present scientific research is the detailed legal analysis of the family violence from the perspective of the Criminal law. In order to obtain this goal we have performed the elucidation of the modern criminal doctrine, especially from foreign literature, as well as the examination of the judicial practice in the matter of family violence. As a result of the performed research there have been demonstrated that the basic motivation of the perpetrator is to keep the control over the relationship inside the family. Family violence is characterized by special motives such as: erroneous comprehension of the parental or spousal role; tendency to “keep the family”, “re-education” of the family member.

Keywords: family violence; family member; close relative; family dependence, cruel treatment; negligence; child abandonment; criminal reason; criminal purpose.

În conformitate cu alin.(1) art.6 CP RM, persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție. Prin urmare, *inexistența responsabilității exclude și existența vinovăției.*

Vinovăția prevede responsabilitate penală, presupunând prezența intenției și a discernământului asupra faptei, respectiv absența tulburărilor psihice cu semnificație psihiatrico-legală, astfel încât infractorul sănătos mintal va fi sancționat.

Orice faptă are o însemnătate socială, având o predestinație determinată. În același timp, conștientizarea faptei presupune și comprehensiunea unor fațete și caracteristici ale acesteia. Dacă există conștientizarea faptei, atunci trebuie să existe și atitudinea personală față de aceasta. În procesul perceperii caracterului obiectiv al faptei comise, persoanei îi este caracteristică nu doar o simplă reflectare a acestei fapte, ci și formarea unei atitudini selective față de aceasta. Prin intermediul comiterii unei fapte prejudiciabile, persoana nu doar conștientizează că se comite ceva obiectiv, dar și faptul că prin acest gest se manifestă atitudinea față de alte persoane, de societate în întregime, față de legi.

În acest context, autorul I.Coșciug precizează că „alienatul poate comite fapte care prezintă pericol social și care sunt prevăzute de legea penală, dar nu este responsabil, fapta fiind săvârșită fără vinovăție în sens juridic sau în sens medical fapta a fost comisă acționând fără discernământ. Prin urmare, fapta bolnavului mintal nu poate fi calificată ca infracțiune (ci ca acțiune social-periculoasă) și nu poate fi sancționată penal,

deoarece lipsa discernământului înlătură posibilitatea intenției normale, precum și capacitatea de prevedere și deliberare a acțiunilor” [1].

Așadar, există trei trăsături psihologice în determinarea responsabilității: de ordin cognitiv (percepție, raționament cunoaștere); de ordin afectiv (emoții, sentimente); cele referitoare la impulsuri, dorințe, voință [2]. Conținutul volitiv al vinovăției este specificat de către legiuitor în norma juridico-penală. Subliniem că *vinovăția* constituie aprecierea psihică a propriului comportament.

Pe cale de consecință, doctrina juridico-penală contemporană [3] a trasat două abordări diferite ale vinovăției:

1) Vinovăția ca semn al laturii subiective a componenței de infracțiune, fiind definitivată ca atitudine psihică manifestată sub formă de intenție sau imprudență manifestată față de fapta prejudiciabilă și urmările acesteia.

2) Vinovăția ca temei general pentru survenirea răspunderii penale care nu se limitează doar la atitudinea psihică, ci presupune existența unui ansamblu de împrejurări obiective și subiective ce mărturisesc despre aprecierea negativă a făptuitorului și a celor comise de către acesta.

Conținutul *vinovăției* este format și determinat prin atitudinea personală a făptuitorului care reflectă procese psihice dominante. Anume astfel de procese explică și arată trăiri lăuntrice ale persoanei, conținutul proceselor intelective, volitive și emotive. Deosebirile depistate în procesele numite stau la baza delimitării faptelor

care sunt prin aparență asemănătoare, însă, din punct de vedere subiectiv, aceste acțiuni și consecințe diferă substanțial.

I. Elementul intelectual. Atitudinea intelectuală a persoanei poate fi diferită față de diferite circumstanțe, astfel, unele din ele pot fi conștientizate absolut concret și determinat, altele pot fi conștientizate doar ipotetic (cu un grad anumit de probabilitate). Unele împrejurări pot fi conștientizate corect și adecvat, altele – eronat. *Absența elementului intelectual în cadrul atitudinii psihice manifestate la momentul comiterii faptei prejudiciabile exclude vinovăția persoanei și, prin urmare, răspunderea penală pentru cele comise.*

II. Elementul volitiv. În cadrul acestui segment de cercetare, se impune a fi extrem de importantă clarificarea categoriei de voință, având și o semnificație incontestabilă pentru doctrina și legea penală. Voința presupune că persoana nu face ceea ce dorește la moment, la ce îl impune necesitatea actuală, dar ceea ce corespunde intereselor generale ale acesteia. *Voința, prin urmare, este ceea ce cuprinde triada necesității, intereselor și scopurilor persoanei, unificându-le împreună.* În legea penală semnele volitive ale atitudinii psihice, de regulă, se exprimă în calitate de dorință a unui rezultat sau în admiterea conștientă a acestuia, sau în mizarea subiectului pe prevenirea urmărilor prejudiciabile (art.17-18 CP RM [4]). Așadar, acțiunea sau inacțiunea persoanei trebuie să fie una volitivă, adică trebuie să constituie mijloc pentru obținerea scopului conturat. În cazul în care actul volitiv lipsește (a scăpat din atenție, nu a observat, a pierdut etc.) persoana va răspunde pentru faptul că nu și-a folosit capacitățile sale pentru prevenirea urmărilor prejudiciabile.

Latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.201¹ CP RM se caracterizează, în primul rând, prin vinovăție sub formă de intenție directă sau indirectă. În acest sens, autorii S.Brînza și V.Stati menționează – ca și orice altă formă de violență, violența în familie presupune manifestarea intenției în raport cu oricare dintre urmările prejudiciabile pe care le implică.

Astfel, Organizația Mondială a Sănătății a propus o definiție a noțiunii de violență care ia în considerare toate situațiile posibile ce pot fi caracterizate ca fiind acte de violență. Violența este, în opinia acestei organizații internaționale, rezultatul „*utilizării intenționate sau amenințării deliberate cu forța fizică sau cu puterea contra propriei persoane, contra unei sau altei persoane sau contra unui grup sau comunitate, care produce sau riscă să producă un traumatism, un deces, un prejudiciu moral, o traumă sau o carență*” [5].

În această ordine de idei, specificăm că comportamentul membrilor de familie deseori este determinat prin particularitățile relațiilor familiale, caracterul lor continuu. Astfel, violenței în familie îi este caracteristică *provocarea cumulativă a victimei*. În acest sens, se argumentează necesitatea revizuirii vinovăției a ambelor părți pentru infracțiunea comisă. În relații de fami-

lie, deseori au loc următoarele fenomene: comportamentul negativ al victimei; vinovăția victimei; inversa vinovăției; provocarea victimei etc. Diferite forme ale comportamentului victimal din partea membrului de familie (spre exemplu, comportament indecent și amoral, agresiv-provocător, ilegal) pot influența decisiv asupra formării comportamentului deviant din partea făptuitorului.

Evidențiem că în cadrul tuturor modalităților infracționale ale violenței în familie (alin.(1) și alin.(2) art.201¹ CP RM), legiuitorul operează cu **prezumpția cunoașterii legăturii de familie existente între făptuitor și victimă**. Această prezumpție are un efect juridic deosebit. Specificul unei astfel de prezumpții constă în faptul că gradul de probabilitate a acestei „*cunoașteri*” crește substanțial în așa o măsură, încât această prezumpție devine incontestabilă.

Violența în familie are ca scop impunerea și câștigarea unei poziții dominante de putere, intimidare și control asupra partenerului/victimei sau asupra unui alt membru al familiei. Prima motivație a făptuitorului este *de a menține controlul în relație*.

Rezumând, conchidem că violența poate presupune manifestarea doar a intenției în raport cu prejudiciile pe care le implică. Manifestarea imprudenței față de aceste prejudicii nu este compatibilă cu esența juridică a violenței. Prejudiciile fizice cauzate victimei, față de care făptuitorul manifestă imprudență, depășesc limitele violenței, în general, și ale violenței în familie, în particular.

Motivete infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.201¹ CP RM pot fi diverse: răzbunare; gelozie; invidie; ură; interes material; motive huliganice; ură socială, națională, rasială sau religioasă etc. Totodată, violenței în familie îi sunt caracteristice unele motive speciale, cum ar fi: rolul soțului sau părintesc înțeles pervers, tendința de a domina și a controla situația, tendința de „*a păstra familia*”, „*reeducarea*” membrului de familie.

Vom aduce câteva spețe din practica judiciară pentru a demonstra diversitatea motivelor violenței în familie:

– **Arhiva Judecătoriei sect. Ciocana. Dosarul nr.1-256/2014. Sentința din 21.02.2014.** Din materialele cauzei, am reținut următoarele: *Inculpatul N.L., la data de 20.12.2013, aproximativ la ora 16:00 în timp ce se afla la domiciliu, având scopul violenței în familie, sistematic aplicând violența față de concubină, în urma unui conflict inițiat de inculpat, a deteriorat bunurile personale, după ce în mod intenționat, în prezența copilului minor, i-a aplicat multiple lovituri cu pumnii și picioarele în regiunea corpului, cea din urmă căzând jos la podea ca rezultat lovindu-se de perete cu capul, provocându-i conform raportului de expertiză medico-legală nr.3268/D din 27.12.2013, leziuni sub formă de traumatism cranio-cerebral, manifestat prin comoție cerebrală, edem al țesuturilor moi ale capu-*

lui, echimoză la articulația genunchiului stâng, care se califică ca vătămare corporală ușoară. Tot el, la data de 17.01.2014, aproximativ la ora 21:50, în timp ce se afla afară, având scop de violență în familie, sistematic aplicând violența față de concubină, ca rezultat al unui conflict inițiat de inculpat, în mod intenționat a blocat automobilul de taxi în care se afla concubina sa și i-a aplicat lovituri cu capul în regiunea feței, aceasta căzând jos pe carosabil s-a lovit la cap, prin ce i s-au cauzat conform raportului de expertiză medico-legală nr.215/D din 23.01.2014, leziuni sub formă de traumatism cranio-cerebral închis, manifestat prin comotie cerebrală, echimoză pe față și membrele superioare, edem al țesuturilor moi ale capului, care se califică ca vătămare corporală ușoară. Motivul violenței – partea vătămată se afla în căsătorie oficială cu un alt bărbat, iar cu el concubina. Cele săvârșite au fost calificate în baza alin.(1) art.201¹ CP RM.

– **Arhiva Judecătorei Sângerei. Dosarul nr.1-117/2013. Sentința din 04 iunie 2013.** Din materialele cauzei, am reținut următoarele: P.E. la data de 29.11.2012, aproximativ la ora 13:00, aflându-se la domiciliul bunicii sale M.E., fiind în stare de ebrietate alcoolică, acționând cu intenție directă, din motivul că cea din urmă nu dorea să-i dea 700 lei, s-a infuriat și a deteriorat mai multe bunuri din casă, a numit-o cu cuvinte necenzurate, după ce i-a aplicat o lovitură cu palma peste față și o lovitură cu piciorul în burtă, cauzându-i victimei dureri fizice și suferință psihică.

– **Arhiva Judecătorei Sângerei. Dosarul nr.1-197/2012. Sentința din 25 octombrie 2012.** Din materialele cauzei, am reținut următoarele: B.V. la 07.07.2012, aproximativ la ora 20.00, aflându-se la domiciliul mamei sale, i-a cerut bani, însă fiind refuzat a început să o amenințe cu răfuială fizică din care motiv sora sa B.S. i-a făcut observație. La aceste observații însă B.V. nu a reacționat, dar, din contra, a lovit-o pe sora B.S. cu palma peste față cauzându-i dureri fizice.

Într-un alt registru, avem de menționat că unul din motivele dominante în cazurile de violență în familie îl constituie – *gelozia*. În literatura de specialitate, sunt întâlnite diferite definiții ale noțiunii de „gelozie”. Însă cea mai relevantă definiție este următoarea: „*Gelozia înseamnă frica de a pierde dragoste, prietenie, atitudine pozitivă sau oricare tendință de a menține această atitudine din partea unei alte persoane*” [6].

Se disting două tipuri de persoane geloase:

1) *tiranii* – persoane cu egoism avansat, extrem de impulsivi și irascibili. Gelozia se manifestă în mod agresiv și stă la baza săvârșirii infracțiunilor contra persoanei;

2) *victimele* – persoane sensibile cu un caracter neliniștit, predispușe la exagerarea pericolului și a neplăcerilor. Construiesc concluzii neîntemeiate și au o fantezie bogată. Această formă de gelozie nu este atât de periculoasă ca prima, însă la fel de toxică pentru relații de familie.

Psihologii arată că gelozia masculină se deosebește de gelozie feminină, astfel dacă bărbatul e gelos pentru partenerii trecuți ai femeii, atunci femeia e geloasă pentru viitoarele pasiuni ale bărbatului. Gelozia bărbatului este mai profundă și consecințele acesteia sunt cu mult mai dramatice, bărbații fiind predispuși la infracțiuni violente pe fundal de gelozie. Femeile sunt mai pasive considerabil [7]. Nu totdeauna gelozia constituie motivul real al faptei infracționale săvârșite în relații de familie, în special în cadrul relațiilor de cuplu (căsătorie, concubinaj), însă săvârșirea faptei este raționalizată *post-factum* prin gelozie. Astfel, există motive conștientizate și mobiluri inconștiente, când persoana sub imperiul emoțiilor puternice ia decizia privind agresarea partenerului. În aceste cazuri, motivul real al atentatului este sentimentul de umilire și degradare pe care îl trăiește făptuitorul, o formă perversă și maladivă de egoism și tendința de dominare, iar nu gelozia față de persoana agresată. Uneori însuși agresorul nu are capacități suficiente pentru a conștientiza motivul real al infracțiunii, și aici în ajutor vine raționalizarea care permite afișarea unui motiv nobil, social acceptat și lipsit de caracter josnic, cum ar fi gelozia.

La momentul săvârșirii infracțiunii specificate la alin.(1) art.201¹ CP RM, făptuitorul trebuie să știe sau să admită, în mod conștient, că este membru al familiei victimei și să urmărească săvârșirea infracțiunii nu asupra oricui, ci asupra persoanei având respectiva calitate specială. Dacă făptuitorul consideră, în mod întemeiat, că victima nu are calitatea de membru de familie, nu-i poate fi aplicată răspunderea în baza alin.(1) art.201¹ CP RM. Aceasta nu înseamnă însă că făptuitorul nu va putea răspunde pentru una din faptele prevăzute la art.155 CP RM ori la alin.(3) art.78 din Codul contravențional, a căror prezență nu poate fi pusă la îndoială.

Comiterea unor fapte din imprudență (încrederea în sine exagerată sau neglijență) nu este cuprinsă de semnificația juridică a termenului legal de violență în familie. De aici rezultă că orice neglijare a membrului de familie, neacordarea de ajutor, lăsarea lui în condiții primejdioase, precum și o atitudine ușuratică manifestată față de obligațiile sale parentale sau familiale nu constituie violență în familie în sensul Legii Republicii Moldova nr.45 din 01.03.2007 și nici în sensul art.201¹ CP RM. În asemenea cazuri, se vor aplica norme juridico-penale cu caracter comun, în funcție de obiectul juridic prejudiciat, spre exemplu, lăsarea în primejdie (art.163 CP RM).

În acest segment de cercetare, ne punem o întrebare: *oare poate neglijența parentală, indiferent de forma ei de manifestare, să fie calificată drept violență în familie în sensul art.201¹ CP RM?* Pentru a răspunde la această întrebare, vom sublinia că, în primul rând, orice deviere de comportament familial, fiind *apriori* abuzivă, având un impact negativ asupra dezvoltării fizice, psihice și spirituale a copilului, constituie o formă de violență în familie. Însă nu toate formele de violență intrafamilială

lă cu implicarea copiilor minori se încadrează în sensul art.201¹ CP RM, ci doar cu respectarea a câtorva condiții obligatorii:

– *cerința obiectivă* – prezența prejudiciului material sau moral (suferințe fizice sau psihice);

– *cerința subiectivă* – prezența intenției care cuprinde atât conștientizarea caracterului prejudiciabil al acțiunilor (inacțiunii) sale, capacitatea de prevedere a inevitabilității sau a posibilității reale de survenire a urmărilor prejudiciabile, precum și dorința rezultatului sau admiterea lui, în mod conștient, ori atitudine indiferentă față de survenirea acestuia.

Prin urmare, dacă se va stabili vinovăție sub formă de imprudență (fie încredere în sine exagerată, fie neglijență) norma cu privire la violența în familie (art.201¹ CP RM) nu poate fi operată.

Pornind de la cele expuse, ajungem la concluzia că doar forma intenționată a atentatelor violente intrafamiliale asupra vieții și sănătății copilului care au atins pragul severității cerut expres de lege, constituie violență în familie (art.201¹ CP RM), în celelalte cazuri fapta infracțională comisă în familie urmează a fi calificată în conformitate cu norme juridico-penale din capitolul II al părții speciale CP RM, sau după caz, în funcție de împrejurări, ca o contravenție administrativă.

Pentru argumentarea propriei poziții, vom supune analizei neglijarea parentală în cadrul familiei. *Violența prin deprivare/neglijare* reprezintă forma nonfizică a violenței. Se manifestă prin incapacitatea sau refuzul agresorului (adultului) de acordare a celor necesare persoanei pentru toate aspectele vieții sale: sănătate, educație, dezvoltare emoțională, nutriție, adăpost, siguranța vieții – în contextul în care familia sau îngrijitorul legal are acces la resursele necesare. Include nesupravegherea și lipsa protecției/ajutorul persoanei în fața pericolului, lipsirea de libertate, abandon de familie, nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului, alugarea de la domiciliu ș.a. [8].

Astfel, *neglijarea copilului* se poate prezenta sub mai multe forme: *neglijarea alimentară* – privarea de hrană, absența mai multor alimente esențiale pentru creștere, mese neregulate, alimente nepotrivite sau administrate necorespunzător cu vârsta copilului; *neglijarea vestimentară* – haine nepotrivite pentru anotimp, haine prea mici, haine murdare, lipsa hainelor; *neglijarea igienei* – lipsa igienei corporale, mirosuri respingătoare, paraziți; *neglijarea medicală* – absența îngrijirilor necesare, omiterea vaccinărilor și a vizitelor de control, neaplicarea tratamentelor prescrise de medic, neprezentarea la programe de recuperare; *neglijarea educațională* – substimulare, instabilitatea sistemului de pedepse și recompense, lipsa de urmărire a progreselor școlare; *neglijarea emoțională* – lipsa atenției, a contactelor fizice, a semnelor de afecțiune, a cuvintelor de apreciere.

Părăsirea copilului (abandonul de familie) reprezintă

cea mai gravă formă de neglijare. Neglijarea severă, mai ales a copiilor de vârstă mică, afectează major creșterea și dezvoltarea fizică și intelectuală a copilului, iar în cazurile extreme poate conduce la spitalizarea, instalarea unei dizabilități și/sau decesul copilului.

O problemă extrem de delicată este neglijarea medicală a copiilor. Există câteva forme de neglijare medicală a copilului:

1) *amânarea adresării pentru asistență medicală* – părinții nu atrag atenția la simptome evidente ale unei maladii grave la copil, sau nu acordă copilului asistență medicală profilactică necesară;

2) *asistența medicală neregulată a copiilor care suferă de boli cronice* – părinții nu respectă regimul de tratament al copilului, nu administrează la timp preparatele necesare în doză deplină, nu execută prescripții privind păstrarea produselor și regimul alimentar al copilului, nu prezintă copilul pentru supraveghere dispensară regulată;

3) *lipsirea de asistență medicală* – părinții în mod conștient refuză să îndeplinească recomandări medicale, sau nu sunt apti să îndeplinească prescripții medicale, sau nu pot asigura îngrijiri necesare în cazul de înrăutățire a sănătății copilului [9].

Cel mai des neglijarea medicală se atestă în cazurile în care copilul suferă de o boală gravă incurabilă, de dezvoltare locomotorie sau psihică. Diagnosticul neglijenței medicale la copii reprezintă un proces complicat și necesită o confirmare convingătoare.

Neglijarea medicală este prezentă, dacă sunt depistați următorii indici:

1) în urma absenței asistenței medicale este cauzat prejudiciul sănătății copilului, sau există un risc potențial de pericol pentru viața și sănătatea copilului;

2) asistența medicală recomandată are efectul pozitiv evident sau demonstrat pentru sănătatea copilului;

3) este demonstrat că asistența medicală propusă este accesibilă, însă nu este utilizată;

4) este evident că tratamentul (profilaxia) acestei patologii oferă mai multe avantaje decât evoluția naturală a bolii (în absența intervenției medicale);

5) părintele copilului a fost informat în mod adecvat despre necesitatea asistenței medicale [10].

În acest context, subliniem că refuzul de tratament al copiilor de către părinte constituie lăsare în primejdie prevăzută de alin.(1) art.163 CP RM, și nu violență în familie, așa cum s-a procedat într-un caz din practica judiciară (*Arhiva Judecătorei sect. Râșcani. Dosarul nr.1-1341/2014. Sentința din 09 decembrie 2014: Inculpata B.E. a fost pusă sub învinuire în baza lit.a) alin.(2) art.201¹ CP RM, deoarece fiind bolnavă de tuberculoză de gr.I pe parcursul lunii iunie 2013 și până în prezent, categoric refuza tratamentul copiilor B.A. (a.n. 18.06.2007) și B.D. (a.n.07.09.2009), ambii bolnavi de tuberculoză, iar la cerințele administrației IMSP „Spitalul Clinic Municipal de Ftiziopneumologie” și Direcției pentru protecția drepturilor copilului*

din sect. Râșcani mun. Chișinău, cet. B.E. refuză să prezinte copiii minori la tratament, prin ce pune în pericol viața și sănătatea acestora.

În conformitate cu Decizia Comisiei pentru protecția copilului aflat în dificultate a Direcției pentru protecția drepturilor copilului sect. Râșcani, mun. Chișinău, examinând situația copiilor B.D. (2009) și B.A. (2007) au considerat ca fiind necesară și oportună luarea forțată a acestori minori din familie pentru asigurarea și realizarea drepturilor copiilor la sănătate și la îngrijire medicală. Astfel, B.E. se învinuiește în aceea că, prin inacțiunea sa intenționată, a săvârșit fapta de violență în familie, manifestată în refuz categoric de la tratamentul obligatoriu contra tuberculozei a celor doi copii minori aflați la îngrijirea ei. Prin acest refuz, inculpata B.E. a pus în pericol grav viața și sănătatea minorilor.

Cele săvârșite au fost calificate în baza lit.a) alin. (2) art.201¹ CP RM. Totodată, potrivit certificatului de deces nr.3558 din 09.09.2014 eliberat de OSC mun. Chișinău, cet.B.E., anul nașterii 04.02..1984, a decedat la 08.09.2014, cauza decesului – tuberculoză pulmonară. Procesul penal în acuzarea lui B.E., pornit în baza lit.a) alin.(2) art.201¹ CP RM, a fost încetat din cauza survenirii decesului.

În opinia noastră, calificarea faptei de lăsare în primejdie ca violență în familie asupra două sau mai multe persoane prevăzută la lit.a) alin.(2) art.201¹ CP RM este lipsită de fundament legal, iar cele întâmplate urmau a fi calificate în baza alin.(1) art.163 CP RM (Lăsarea în primejdie). Luând ca ipoteză faptul că mama copiilor a fost bolnavă de tuberculoză în faza activă, adică prezenta pericol real de contaminare pentru cei din jur, în special pentru copiii săi minori care se aflau în contact direct cu ea, ea era obligată să-și prezinte copiii în instituția medicală specializată pentru tratamentul obligatoriu al copiilor care se aflau în contact cu făptuitoarea, însă nu a îndeplinit această obligație părintească.

Împrejurarea că copiii deja au fost bolnavi, însă mama lor nu le acorda ajutorul necesar și i-a lăsat în situație primejdioasă pentru viață constituie componentă de lăsare în primejdie, prevăzută de alin.(1) art.163 CP RM, adică lăsarea, cu bună-știință, fără ajutor a unei persoane care se află într-o stare periculoasă pentru viață și este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinței, dacă cel vinovat știa despre primejdie și a avut posibilitatea de a acorda ajutor părții vătămate, fie că el însuși a pus-o într-o situație periculoasă pentru viață.

În acest sens, este relevantă afirmația autorilor S.Brînză și V.Stati: „A lăsa fără ajutor înseamnă a lipsi victima de sprijin, de asistență, de îngrijire. Lăsarea fără ajutor se poate manifesta prin eschivarea pentru totdeauna de la obligațiile sale sau numai într-un anumit interval de timp. Ceea ce contează este dacă în timpul cât a durat lăsarea fără ajutor a existat un pericol real pentru viața victimei și aceasta a fost lipsită de posibilitatea de a se salva” [11]. Latura subiectivă a

acestei infracțiuni se caracterizează prin vinovăție sub formă de intenție indirectă, iar motivele infracțiunii pot fi diverse: egoism, lașitate, indiferență etc.

Expresia „cu bună-știință”, utilizată în art.163 CP RM indică asupra faptului că, la momentul săvârșirii infracțiunii, subiectul are certitudinea că persoana, pe care o lasă fără ajutor, se află într-o stare periculoasă pentru viață și că aceasta e lipsită de posibilitatea de a se salva [12].

Cu toate că, din punct de vedere psihologic, social și criminologic neglijarea sau atitudinea ușuratică față de executarea propriilor obligații privind membrii familiei constituie un act de violență domestică, din punct de vedere juridico-penal, se solicită prezența unei fapte intenționate pentru întrunirea condițiilor legale de recunoaștere a faptei de violență în familie.

Referințe:

1. Coșciug I. *Particularitățile expertizei psihiatrice legale la minori în procesul penal*. În: *Expertiza judiciară în cauzele privind minorii* / Col. de autori: I. Dolea, S. Doraș, Gh. Baciu. Chișinău: Institutul de Reforme Penale, 2005, p.97-98.
2. Vasilcu M.S. *Expertiza medico-legală psihiatrică*. <http://www.umfiasi.ro/Rezidenti/suporturidecurs/Facultatea de Medicina/Medicina Legala - modul Medicina Legala/Expertiza medico-legala psihiatrica.pdf> (acesat 18.06.2015).
3. Грунтов И.О. *Принцип личной виновной ответственности в уголовном законодательстве*. Минск: Тесея, 2012, с.22.
4. Codul penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129, nr.134.
5. <http://www.who.int/topics/violence/en/> (acesat: 12.06.2015).
6. Савиченко И.А. *Ревность как мотив совершения преступления*. В: *Материалы научно-практических конференций «Актуальные проблемы правотворчества и правоприменительной деятельности»* (31 марта и 3 ноября 2005 года). Иркутск: Иркутский государственный университет, 2005, с.314.
7. *Ibidem*, p.314.
8. Долгова С.И. *Административная ответственность родителей и лиц, их заменяющих, за неисполнение обязанностей по содержанию и воспитанию несовершеннолетних в Российской Федерации*. Автореферат дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность: 12.00.14 – административное право; административный процесс. Москва: Всероссийский научно-исследовательский институт Министерства внутренних дел Российской Федерации, 2014, с.11-12.
9. Котова Н.В. *Медицинская запущенность – форма жестокого обращения с детьми*. В: *Здоровье ребенка*, 2013, №7(50), с.82.
10. *Ibidem*, p.83.
11. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. În 2 volume. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.413.
12. *Ibidem*, p.414.

Recenzent:
Lilia GÎRLA,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

NOȚIUNEA ȘI PRINCIPIILE FLEXICURITĂȚII

*Nicolae ALCAZ,
doctorand (USM)*

În acest articol, este descris conceptul de „flexicurate” și importanța acestuia pentru dezvoltarea raporturilor juridice de muncă. Flexicuratea reprezintă combinația armonioasă a flexibilității și securității raporturilor juridice de muncă, prin intermediul căreia acestea nu mai sunt văzute ca opuse, ci complementare pe piața muncii. Este important de menționat că flexicuratea este implementată în baza unor principii comune, însă ca instituție se dezvoltă diferit, în funcție de cadrul juridico-socioistoric al fiecărui stat comunitar. La fel, în acest articol au fost analizate cele patru componente ale flexicuratei, și anume: prevederi contractuale flexibile și sigure, strategii cuprinzătoare de învățare pe tot parcursul vieții, politici active eficiente pentru piața forței de muncă, sisteme moderne de securitate socială.

Cuvinte-cheie: flexicurate; „triunghiul de aur danez”; piața muncii; securitate socială; raport juridic de muncă; angajator; salariați; strategie; flexibilitate salarială; mobilitate internă; securitatea angajării.

* * *

This article describes the concept of flexicurity and its importance for the development of juridical work records. The flexicurity is an integrated strategy for enhancing simultaneously the flexibility and security of juridical work records, which are apprehended on labor market as being complementary and not opposite. The flexicurity is implemented according to common criteria but as an institution it develops differently according to each state juridical, social and historical frames. This article also analyses the four aggregates of flexicurity: flexible and secure contractual provisions, acknowledgement strategies, labor market efficient active policies and modern social security systems.

Keywords: flexicurity; the „Golden Danish Triangle”; labor market; social security; juridical work record; employer; employees; strategy; wage flexibility; inner mobility and employment security.

Piața muncii poate fi considerată una dintre cele mai rigide pieți după caracterul reglementării sale, datorită faptului că la baza realizării acesteia se află contractul individual de muncă pe o perioadă nedeterminată ca model tipic, iar alte tipuri de contracte sunt considerate atipice și au un acces redus pe piață. Totuși, în anumite condiții, aceasta trebuie să se adapteze la condițiile existente făcând față provocărilor prezente cu anticipări pe viitor.

La moment, dinamicitatea pieței muncii este determinată de așa factori ca recesiunea economică, globalizarea, dezvoltarea tehnologică, dezvoltarea unei piețe de muncă segmentate, îmbătrânirea demografică ș.a. Cel mai important factor poate fi considerată recesiunea economică care a impus efectuarea modificărilor raporturilor juridice de muncă atât la nivel de stat, cât și la nivel de instituție-angajatoare. Astfel, pentru a putea menține o rată de șomaj relativ mică și a mări atractivitatea pieței forței de muncă, a fost necesar a mări flexibilitatea raporturilor juridice de muncă, fără a diminua securitatea muncii, cu atât mai mult că securitatea muncii nu mai era privită ca securitatea menținerii aceluiași loc de muncă, ci ca securitatea angajării. Pentru a putea efectua aceste modificări, a fost necesară instituirea conceptului de „flexicurate”, care reprezintă o combinație armonioasă dintre flexibilitate și securitatea raporturilor juridice de muncă. Prin intermediul flexicuratei, flexibilitatea și securitatea nu mai sunt văzute ca opuse, ci complementare pe piața muncii.

În literatura de specialitate, sunt mai multe divergențe cu privire la originea conceptului de flexicurate. Majoritatea fiind de acord cu faptul că noțiunea vizată a apărut în Olanda, însă ca concept a

fost utilizat pentru prima dată în Danemarca. Totuși putem remarca că flexibilizarea raporturilor juridice de muncă și securizarea muncii ca idee se dezvoltă deja din anii 1980, când au fost elaborate primele strategii de modernizare a dreptului muncii în spațiul comunitar.

În anul 1995, în Olanda, sociologul și membrul Consiliului științific olandez pentru Politici Publice (WPR), profesorul Hans Adriaansens, a lansat noțiunea de flexicurate folosind-o în discursuri și interviuri. Acesta a definit *flexicuratea* ca schimbarea priorităților de la siguranța locului de muncă în siguranța angajării și a menționat o atitudine diferențiată față de flexibilitate (în rândul angajaților) și sistemul de securitate socială flexibil și activ.

În anii '90, în Danemarca, pentru prima dată a fost utilizat și implementat conceptul de „flexicurate” de către Prim-ministrul Danemaricii social-democratul Poul Nyrup Rasmussen. Premisele pentru utilizarea acestuia au fost că rata șomajului în Danemarca depășea 10%, iar ajutorul de șomaj încuraja adesea un comportament de tip oportunist, deoarece salariile erau mici, iar ajutorul de șomaj prea mare, chiar șomerii nu mai aveau mare interes de reîncadrare în câmpul muncii. Din această cauză, a fost necesar de a reforma legislația muncii prin implementarea conceptului de flexicurate, care nu a diminuat gradul de protecție oferit de stat, ci a introdus politici active pentru piața muncii, ceea ce a constituit o adevărată inovație pentru piața forței de muncă.

Ca efect al implementării conceptului de flexicurate a fost creat „triunghiul de aur” format dintr-un mix din trei laturi: 1) flexibilitatea pieței forței de muncă combinată cu 2) securitatea socială și 3) o politică

activă pe piața muncii cu prevederea unor drepturi și obligații pentru șomeri.

Flexibilitatea pieței a fost asigurată prin reducerea protecției de concediere și simplificarea procedurii de angajare, aceasta permite angajatorului să concedieze angajații în perioadele de criză și de a angaja personal nou când situația economică se îmbunătățește. Astfel angajatorul deține o mobilitate sporită și poate reacționa rapid la schimbările de piață prin diminuarea cheltuielilor pentru salarizare sau prin majorarea producției prin noi angajări. Aproximativ 25% dintre lucrătorii danezi din sectorul privat își schimbă locul de muncă în fiecare an. Cea de a doua latură a triunghiului – securitatea socială – este realizată printr-un ajutor de șomaj generos, până la 80% din ultimul salariu, pe o perioadă de până la patru ani. A treia latură a triunghiului – politici active pe piața muncii – este realizată prin crearea centrelor pentru ocuparea forței de muncă și prin subvenționarea angajării sau creării unor noi locuri de muncă. În același timp, șomerii sunt obligați să contacteze regulat Serviciul Public de Ocupare și să-și pregătească planuri de acțiuni personale pentru reîncadrarea în câmpul de muncă. Astfel Danemarca consumă circa 1,5 din PIB-ul său pentru realizarea politicilor active pe piața muncii, acest indicator fiind cel mai ridicat din statele comunitare.

În urma implementării conceptului de flexicuritate, rata șomajului în Danemarca a ajuns la nivelul de 3%, fiind cel mai mic din statele comunitare, iar rata de ocupare a fost de peste 75%, ceea ce o plasează pe primul loc în UE. Acest „miracol” danez a sporit interesul față de instituția flexicurității, fiind tot mai des abordată de către specialiști din domeniu în analizele modelelor socioeconomice și juridice de modernizare a pieței forței de muncă.

Deși inițial unii autori considerau că conceptul de flexicuritate este unul specific olandez/danez, ideea s-a răspândit în toată Europa în câțiva ani. Deja în anul 2005 flexicuritatea era prevăzută ca mijloc de realizare a Strategiei de la Lisabona (modificată). Iar în anul 2007 au fost puse bazele flexicurității la nivel european prin Comunicarea Comisiei Europene: „Către principii comune ale flexicurității: Locuri de muncă mai multe și mai bune prin flexibilitate și securitate”, care a definit *flexicuritatea* ca fiind o strategie integrată de consolidare simultană a flexibilității și securității pe piața forței de muncă.

Definiția formulată de către Comisia Europeană a fost inspirată din definiția propusă de către Wilthagen și Rogowski, 2002, care ulterior a fost modernizată la fel de către Wilthagen și Tros, 2004. Astfel Wilthagen și colegii săi definesc flexicuritatea ca: o strategie politică care încearcă sincron și în mod deliberat să sporească flexibilitatea piețelor muncii, organizarea muncii și a relațiilor de muncă, pe de o parte, și să întărească securitatea (securitatea socială și securitatea ocupării) mai ales, pentru grupuri dezavantajate pe/sau în afara pieței forței de muncă, pe de altă parte. Flexibilizarea pieței muncii poate fi realizată doar prin

creșterea securității muncii, însă care nu mai este un obiectiv general, ci mai degrabă o metodă de a ajunge la un compromis între angajatori și angajați. Cel mai mare paradox în flexicuritate este că muncitorii sunt mult mai flexibili și creativi, atunci când au siguranța raporturilor de muncă [1].

Cu toate acestea, Keller și Seifert în lucrările lor consideră definițiile date de Wilthagen și colegii săi unele prea generale și vagi, acestea lăsând loc pentru interpretări. Ei văd realizarea flexicurității prin găsirea echilibrului dintre flexibilitatea pieței muncii și securitatea socială, implementată prin dereglementare [2]. Andranik Tangian, în lucrările sale, a încercat să dea o definiție cantitativă a flexicurității. Potrivit acestuia, flexicuritatea reprezintă ocuparea forței de muncă și securității sociale a persoanelor angajate atipic, cu alte cuvinte, celor care de obicei nu au un loc de muncă permanent cu normă întreagă. Pe baza acestei definiții relativ îngustă, Tangian construiește un index de flexicuritate, care se bazează pe date juridice calitative și mai mulți alți indicatori (ca ajutorul de șomaj, concedii medicale, concedii de maternitate ș.a.).

Eamets și Paas definesc flexisecuritatea prin creșterea mobilității pe piața forței de muncă – fluxurile de locuri de muncă, circulația forței de muncă, mobilitatea funcțională și profesională, mobilitatea geografică și organizarea flexibilă a timpului de lucru – cu posibilități de a obține un nou loc de muncă, fără diminuarea substanțială a nivelului de venit. Ambele caracteristici din urmă înseamnă că șomerii ar trebui să primească instruire suficientă și un sprijin activ pe piața muncii, în scopul de a asigura cât mai repede posibil un nou loc de muncă. Ajutorul de șomaj trebuie să fie suficient pentru a putea acoperi pierderile majore de venit, iar durata de plată să fie relativ scurtă, astfel încât oamenii nu vor pierde motivația de a căuta noi locuri de muncă [3].

Cum observăm, o definiție unanim acceptată de toți nu există, însă toți menționează faptul că flexicuritatea reprezintă o strategie de combinare armonioasă a flexibilității și securității, iar ceilalți indicatori menționați ca: liberalizarea, mobilitatea, dereglementarea ș.a. reprezintă specificul fiecărei regiuni-țări în baza căreia a fost efectuat studiul cu privire la implementarea flexicurității.

Instituția flexicurității trebuie analizată și sub aspect economic, deoarece aceasta poate fi considerată și un instrument de intervenție pe piață. Ca instrument microeconomic acesta permite întreprinderii să reacționeze la orice perturbare a pieței prin micșorarea/majorarea numărului de angajați sau prin reducerea timpului de lucru pentru perioada cu risc sporit. Ca instrument macroeconomic acesta permite de a ține sub control așa indicator ca rata șomajului sau a ocupării forței de muncă ș.a.

În același timp, trebuie de menționat că majoritatea sindicatelor și o bună parte dintre specialiștii din domeniul dreptului muncii nu consideră flexicuritatea o strategie eficientă, dat fiind faptul că o percep ca pe

un compromis, în urma căruia vor avea de pierdut o parte din drepturile a angajaților în folosul angajatorilor. O astfel de abordare eronată stagnează procedura de implementare a flexicurității. În Comunicarea Comisiei Europene 359/2007 sunt indicate beneficiile și mecanismele de implementare a flexicurității care presupune că aceasta nu poate fi implementată ca un model unic, dar va trebui adaptată la condițiile fiecărei țări în parte. Totuși a fost specificat faptul că toate țările comunitare vor avea de înfruntat aceleași provocări cu privire la modernizare și adaptarea la globalizare, din această cauză s-a propus stabilirea unor principii comune pentru dezvoltarea instituției de flexicuritate [4].

1. **Flexisecuritatea** implică prevederi contractuale flexibile și sigure (din perspectiva angajatorului și a angajatului, a persoanelor încadrate în muncă și a celor care fac parte din categoriile excluse), strategii cuprinzătoare de învățare pe tot parcursul vieții, politici active în domeniul pieței forței de muncă eficiente și sisteme de asigurare socială moderne. Obiectivul acesteia este de a consolida punerea în aplicare a strategiei de creștere și locuri de muncă, și modelul social european, asigurând noi forme de flexibilitate și securitate pentru creșterea adaptabilității, a ocupării forței de muncă și a coeziunii sociale.

2. **Flexisecuritatea** implică un echilibru între drepturi și responsabilități pentru angajatori, lucrători, cei care caută un loc de muncă și autoritățile publice.

3. **Flexisecuritatea** ar trebui adaptată circumstanțelor, piețelor forței de muncă și relațiilor de muncă specifice ale statelor membre. Flexisecuritatea nu se referă la un model unic de piață a forței de muncă sau la o strategie unică de politici.

4. **Flexisecuritatea** ar trebui să reducă diferența dintre persoanele încadrate în muncă și cele care fac parte din categoriile excluse. Cei care sunt încadrați în muncă în prezent au nevoie de asistență pentru a fi pregătiți și protejați în timpul tranziției de la un loc de muncă la altul. Cei care fac parte din categoriile excluse în prezent – inclusiv cei care nu au un loc de muncă, printre care predomină ca număr femeile, tinerii și migranții – au nevoie de căi de acces facile spre un loc de muncă și de baze de pornire pentru a permite progresul spre prevederi contractuale stabile.

5. Pe plan intern (în cadrul societății), precum și pe plan extern (de la o societate la alta) ar trebui promovată **flexisecuritatea**. O flexibilitate suficientă în ceea ce privește angajarea și disponibilizarea trebuie să fie acompaniată de tranziții sigure de la un loc de muncă la altul. Mobilitatea ascensională trebuie facilitată, precum și cea dintre șomaj sau inactivitate și muncă. Locurile de muncă de calitate cu o conducere capabilă, o bună organizare a muncii și actualizarea continuă a competențelor reprezintă obiective ale flexisecurității. Protecția socială trebuie să sprijine, nu să împiedice mobilitatea.

6. **Flexisecuritatea** trebuie să sprijine egalitatea de șanse promovând accesul egal la locuri de muncă de

calitate pentru bărbați și femei și oferind posibilitatea de a reconcilia viața profesională și cea familială, precum și asigurând șanse egale pentru migranți, lucrători tineri, cei cu dizabilități și în vârstă.

7. **Flexisecuritatea** prevede un climat de încredere între autoritățile publice și partenerii sociali, toți fiind pregătiți să își asume responsabilitatea pentru schimbări și să inițieze pachete echilibrate de politici.

8. Politicile de **flexisecuritate** implică costuri bugetare și ar trebui aplicate, de asemenea, luând în considerare contribuția la politicile bugetare solide și durabile din punct de vedere financiar. De asemenea, acestea ar trebui să urmărească împărțirea justă a costurilor și beneficiilor, în special între activitățile economice, cele individuale și bugetele publice, acordând o atenție deosebită situației specifice a IMM-urilor. În același timp, politicile de flexisecuritate eficiente pot contribui la atingerea acestui obiectiv general.

Prin instituirea principiilor s-a creat un mediu benefic de implementare a flexicurității în țările comunitare fiind expuse componentele și procedeele de implementare, și au fost excluse barierele ideologice precum flexicuritatea este un compromis în fața pierderii securității în favoarea flexibilității.

Astfel flexibilitatea nu mai poate fi privită ca un monopol al angajatorilor față de angajați, deoarece înșiși angajații au nevoie de o organizare mai flexibilă a muncii pentru a putea satisface propriile preferințe și necesități, de exemplu, în combinarea de muncă și sarcinile, și responsabilitățile personale. În același timp, securitatea nu mai este monopolul angajatorilor, deoarece înșiși angajatorii au interes în relații de muncă stabile și în asigurarea angajamentelor angajaților și a capitalului uman în companiile lor [5].

La fel, a fost specificat că pentru implementarea acesteia, este necesar a se ține cont de specificul geopolitic al fiecărei regiuni (Mediterraneană, Nordică ș.a.) unii autori mergând mult mai departe indicând că la implementarea flexicurității trebuie de ținut cont de principiul teritorialității atât la nivel de regiune-țară până la localitate-întreprindere angajatoare. Totuși la început, pentru o bună implementare, aceasta trebuie efectuată la nivel de regiune comunitară. Literatura de specialitate indică cinci Euroregiuni cu sisteme de muncă diferite:

A. **Regiunea Anglo-Saxonă** care include Marea Britanie și Irlanda, caracterizată cu un nivel scăzut de securitate și unul mare de flexibilitate. Acest tip este foarte atrăgător pentru angajați permițând efectuarea modificărilor necesare în perioade scurte de timp, având astfel posibilitate de a reacționa rapid la perturbațiile pieței economice. În același timp, nivelul scăzut al securității impune șomerii să acționeze mult mai rapid pentru găsirea unui loc de muncă, din această cauză în Marea Britanie este cel mai mic indice de șomaj pe termen lung din UE. Totuși, nivelul scăzut al securității indirect creează bariere tot mai mari pentru subiecții care nu sunt incluși pe piața muncii reglementată.

B. Regiunea Nordică care include Norvegia, Danemarca, Olanda, Finlanda și Suedia. Acest tip de sistem este caracterizat printr-un nivel ridicat de securitate, iar flexibilitatea și impozitarea se află la un nivel mediu spre ridicat. Acest sistem este considerat unul din cele mai eficiente, datorită faptului că a generat condiții optime pentru menținerea securității angajabilității și protecției sociale, fără a diminua din flexibilitate. Acest sistem implică condiții optime de menținere a subiecților pe piața muncii reglementate având un număr foarte mic de outsiders ai pieței forței de muncă.

C. Regiunea Continentală, care include Germania, Franța, Austria, Belgia și Luxemburg, caracterizată printr-un nivel de flexibilitate medie spre scăzut și securitate și impozitare medie spre ridicat. Acest sistem se aseamănă cu sistemul anglo-saxon, fiind mai puțin generos, deoarece depinde mult de veniturile obținute anterior, totuși nivelul mediu de securitate permite o trecere și o circulație mai eficientă a subiecților pieței forței de muncă.

D. Regiunea Europei Centrale și de Est, sistemul catching-up, care include Cehia, Slovacia, Slovenia, România, Bulgaria și Țările Baltice, care sunt caracterizate prin combinarea primelor trei sisteme, fiecare țară având propriul sistem.

E. Regiunea Mediteraneană, care include Spania, Portugalia, Italia și Grecia, caracterizate printr-un nivel scăzut de securitate și flexibilitate. Acest sistem poate fi considerat cel mai defectuos sau de tip pierdere-pierdere, în sensul că niciunul dintre partenerii sociali nu are de câștigat, căci atât flexibilitatea companiilor, cât și securitatea salariaților sunt relativ reduse. În plus, situația grupurilor excluse de pe piața formală a muncii reprezintă un serios motiv de îngrijorare.

La fel, în Comunicarea Comisiei Europene au fost expuse patru componente prin intermediul cărora politicile de flexibilitate pot fi puse în aplicare, și anume, prevederi contractuale flexibile și sigure, strategii cuprinzătoare de învățare pe tot parcursul vieții (*Life Long Learning* – LLL), politici active eficiente pentru piața forței de muncă și sisteme moderne de securitate socială.

1. Prevederi contractuale flexibile și sigure (din perspectiva angajatorului și a angajatului, a persoanelor încadrate în muncă și a celor care fac parte din categoriile excluse) printr-o legislație a muncii, contracte colective și organizarea a muncii moderne. Ambele prevederi trebuie implementate simultan, însă analizate separat.

Flexibile sunt acele prevederi care reprezintă un grad sporit de mobilitate și adaptabilitate din partea ambelor subiecți, creându-se astfel un compromis între necesitățile organizaționale ale angajatorului (productivitatea muncii, termene scurte de executare, inovare ș.a.) și necesitățile, și interesele angajaților (un bun echilibru între viața profesională și viața personală, dezvoltarea carierei profesionale ș.a.). Noțiunea de flexibilitate în raporturile de muncă se referă la mai multe aspecte, în doctrină

evidențiindu-se patru dintre ele – flexibilitatea: externă, internă, funcțională și salarială.

Flexibilitatea externă – mai este denumită și flexibilitatea angajărilor și concedierilor care se realizează în mod special prin: angajări cu contracte de muncă pe perioadă determinată, agent de muncă temporară, prin condiții flexibile la angajare și prin restricții rezonabile la concediere. Pentru a preveni abuzurile din partea angajatorilor, au fost impuse anumite restricții în privința încheierii contractelor de muncă pe o perioadă determinată, și anume, limitarea perioadei determinate (de la 2 la 5 ani) și limitarea prelungirii contractelor (în majoritatea cazurilor nu mai mult de trei ori). În același timp, angajaților pe o perioadă determinată sau angajaților prin agent de muncă le sunt garantate aceleași drepturi și privilegii ca și angajaților cu contracte pe perioadă nedeterminată.

Flexibilitatea internă – aceasta ține de activitatea internă a întreprinderii și permite întreprinderii de a modifica orele de muncă și distribuția acestora, în funcție de necesitățile întreprinderii, fără a concedia sau a efectua oarecare modificări în statele întreprinderii. Astfel întreprinderea poate reacționa rapid la fluctuațiile cererilor și ofertelor bunurilor și serviciilor, micșorând sau majorând cantitatea ofertei, fără a suporta pierderi în legătură cu concedierea, menținerea aceluși număr de angajați sau antrenarea unor noi angajați.

Flexibilitatea funcțională – mai este denumită *flexibilitate organizațională*, și se referă la mobilitatea angajaților și capacitatea lor de a ocupa diferite posturi, în funcție de necesitățile îndeplinirii unor sarcini de muncă. Mobilitatea propriu-zisă presupune mișcarea angajaților în cadrul întreprinderii dintr-un departament în altul, pentru a putea realiza anumite obiective, și în același timp presupune angajarea muncitorilor prin utilizarea muncii la domiciliu sau telemunca. Mobilitatea prin rotație presupune schimbarea ciclică a obligațiilor de serviciu care oferă un grad sporit de calificare și realizează o formare profesională continuă.

Flexibilitatea salarială se realizează prin stabilirea salariilor în mod diferențiat, în funcție de anumite criterii ca: performanțele obținute, calificarea și experiența profesională ș.a. Aceasta are ca obiectiv reducerea costului forței de muncă pentru o unitate produsă prin stabilirea unui anumit indicator pentru fiecare unitate produsă. Astfel întreprinderea poate stabili cu o precizie mai mare costul muncii pentru o unitate produsă, singura condiție pentru realizarea acesteia fiind obligarea angajatorului de a crea condiții și de a oferi cele necesare pentru producerea bunurilor în cantități realizabile de către angajat. În consecință, salariații primesc recompensele bănești și de altă natură în raport cu productivitatea întreprinderii și cererea de pe piață. Prin această politică de flexibilizare salarială, se poate contribui la eliminarea unor rigidități legate de indexarea automată a salariilor, fiscalitatea forței de muncă etc.

Siguranța raporturilor juridice de muncă reprezintă al doilea element-cheie cu privire la implementarea flexicurității. Siguranța este privită sub prisma asigurării sau garantării veniturilor continue ale angajaților în cazurile survenirii unor riscuri sociale ca boala, invaliditatea, maternitatea, pensionarea, sarcinile familiale și, nu în ultimul rând, șomajul. Securitatea raporturilor juridice în funcție de criteriul de securitate poate fi de patru tipuri: securitatea păstrării locului de muncă, securitatea angajării, securitatea veniturilor salariaților și securitatea combinată [6].

1) *Securitatea păstrării locului de muncă* – reprezintă siguranța păstrării unei anume funcții sau post, a rămânerii lucrătorului la același serviciu, la același angajator. În prezent, acest tip de securitate ține mai mult de domeniul trecutului, dat fiind faptul schimbării priorităților angajaților. Astfel angajații au nevoie tot mai mare de siguranța ocupației mai degrabă decât de siguranța locului de muncă. În baza datelor oferite de Eurobarometrul special 1261, octombrie 2006, a fost stabilit că 76% dintre europeni sunt de acord cu faptul că locurile de muncă pe viață la același angajator sunt de domeniul trecutului. Totuși, securitatea păstrării locului de muncă reprezintă un drept apărat care nu ține doar de interesele angajatului, dar și de cele ale angajatorului, care va putea reduce cheltuielile pentru recrutare, iar vechii angajați vor avea deja o experiență bogată de activitate în cadrul întreprinderii.

2) *Securitatea angajării* în prezent a devenit prioritară, întrucât asigură angajatul că acesta va rămâne salariat, chiar dacă nu în același post ori funcție și nici la același angajator. Aceasta se referă la șansele lucrătorilor de a se putea angaja în muncă, de a avea posibilitatea tranziției spre un alt loc de muncă, ori de la o formă de pregătire spre un loc de muncă, sau din șomaj ori dintr-o formă de angajare precară spre un loc de muncă stabil. Pentru a putea fi realizată, este necesar asigurarea șanselor egale la angajare și promovare și în același timp să fie efectuate acțiuni de stimulare/subvenționare a întreprinderilor ce angajează șomeri sau grupe vulnerabile de muncitori. În același timp, securitatea angajării mai este determinată și de politicile statului cu privire la formarea continuă a angajatului, cât și prin instituțiile sale care ar putea facilita angajarea șomerilor prin elaborarea strategiilor comune de angajare.

3) *Securitatea veniturilor salariaților*. Salariul, de cele mai multe ori, este singura sursă de venit a marii majorități a angajaților, însă problema securității venitului nu trebuie privită doar sub aspectul unui venit strict salarial, ci și sub cel al asigurării unui venit nesalarial, în caz de boală sau accident de muncă, șomaj și chiar după ieșirea din șomaj ori pe perioada formării profesionale. În același timp, există o practică negativă, când veniturile nesalariale erau la același nivel cu cele salariale, în urma cărora „outsiderii” nu erau stimulați pentru a se angaja în câmpul muncii. Totuși, în scopul flexibilizării raporturilor juridice de muncă securitatea veniturilor devine un punct important, astfel încât doar angajații care au asigurat un venit nesalarial relativ

mare (de la 60 până la 90% din salariul precedent) pot permite prevederi mai flexibile în raporturile de muncă. Aici putem menționa exemplul Danemaricii care are cea mai mare rată de mobilitate pe piața muncii europene în sectorul privat – 25%, însă care, în ultimul timp, se întâlnește cu anumite probleme în ceea ce privește angajarea outsiderilor din cauza faptului că indemnizația de șomaj este foarte mare și se oferă pentru o perioadă de 4 ani. Ministrul danez de finanțe Claus Hjort Frederiksen a declarat că patru ani de șomaj este un lux pe care nu ni-l putem permite noi înșine. Din această cauză, guvernul danez a fost obligat să reducă indemnizația de șomaj de la patru la doi ani. Ianin Begg, profesor de la London School of Economics, a declarat că nu e de mirare că guvernul a început să curățe programele care sunt extrem de costisitoare și dau o tentă de tratament Rolls-Royce pentru cetățeni.

4) *Securitatea combinată* are capacitatea de a îmbina munca salarială cu alte responsabilități și obligații sociale [7]. Astfel securitatea combinată reprezintă o îmbinare a muncii salariate cu alte forme de activitate și/sau de îndeplinire de către salariați a unor obligații de genul celor legate de educație, de formarea profesională, de familie sau sociale ș.a.

2. Strategii cuprinzătoare de învățare pe tot parcursul vieții (Lifelong Learning – LLL) reprezintă strategiile de flexicuritate care ar trebui să includă măsuri pentru a asigura adaptabilitatea permanentă și capacitatea de angajare de lucrători, începând cu nivelul școlar și finalizând cu cel postpensionar. Ideea este că investiția în resurse umane devine tot mai necesară pentru a răspunde schimbărilor rapide și inovației. Investițiile continue în competențe îmbunătățesc oportunitățile întreprinderilor de a face față schimbărilor economice și șansele lucrătorilor de a rămâne angajați sau de a găsi noi locuri de muncă. Astfel angajatorul și angajatul au siguranța continuării raportului juridic de muncă prin faptul că angajatul va putea răspunde noilor solicitări apărute odată cu modificările efectuate pe piață.

Acest lucru devine un factor crucial atât pentru competitivitatea firmelor, cât și pentru șansele de angajare pe termen lung a lucrătorilor. Participarea ridicată în procesul de învățare continuă este asociată în mod pozitiv cu ocuparea sporită a forței de muncă și reducerea (pe termen lung) a șomajului.

O abordare bazată pe flexicuritate ar trebui să includă pachete de politici care să prevadă stimulente mai puternice pentru învățarea continuă. Acestea pot include reduceri fiscale pentru angajați, precum și promovarea de fonduri la nivel de ramură în loc de finanțare de către angajatorii individuali (deoarece angajatorii individuali pot fi descurajați să investească în aptitudinile angajaților lor din cauza riscului că personalul instruit de ei să fie recrutat de alți angajatori). În același timp, ÎPV trebuie promovat în rândul angajatorilor care deseori rămân indiferenți față de această problemă, îndeosebi în Euroregiunea Europei Centrale și de Est, cel mai slab indicator fiind în România. Cu cât mai repede angajatorul va înțelege că un angajat

dezvoltat multilateral este mai eficient ca schimbarea angajaților în funcție de necesitățile științifico-practice ale întreprinderii, cu atât mai mult va dori să investească în dezvoltarea resurselor umane ale întreprinderii.

Dar nu toate întreprinderile pot să-și permită singuri ÎPV pentru angajații lor, din această cauză, statul trebuie să creeze centre de predare și grupare după interesele angajaților cu ulterioara lor instruire. Strategia de învățare continuă totală necesită implicarea activă a guvernelor, a partenerilor sociali, a întreprinderilor și a lucrătorilor individuali.

3. Politici active eficiente pentru piața forței de muncă. Politicile active pe piața muncii ar trebui să ajute oamenii să facă față schimbărilor rapide, să reducă perioadele de șomaj și să faciliteze tranziția către noi locuri de muncă.

Politicile active prevăd crearea mecanismelor clare ce ar putea facilita reîncadrarea în câmpul muncii a șomerilor, în același timp este pusă în prim-plan necesitatea încadrării în câmpul muncii legal a subiecților excluși „output”.

Printre politicile active pe piața muncii cele mai eficiente au fost crearea agențiilor pentru găsirea locurilor de muncă și participarea la cursuri specializate de găsire a locurilor de muncă, la fel o precondiție pentru eficiența politicilor este de a sprijini prin anumite stimulente (fiscale, publicitare ș.a.) angajatorii care ar crea și oferi locuri de muncă.

4. Sisteme moderne de securitate socială. Elementele esențiale ale unui sistem de securitate socială sunt furnizarea veniturilor și sprijinului în perioada: de șomaj, de tranziție către noi locuri de muncă sau în timpul incapacității de muncă parțială sau totală. Modernizarea sistemului de securitate socială prevede faptul că acesta nu mai poate fi analizat separat de politicile active și de condițiile existente pe piața muncii.

Ajutoarele de șomaj sau indemnizațiile pentru nașterea copilului au drept scop de a mări siguranța veniturilor angajaților, însă ca efect acestea trebuie să prevadă niște termeni reduși pentru a putea exclude un comportament oportunist din partea subiecților. Cum a fost indicat *supra*, exemplul Olandei care avea ajutoare de șomaj foarte mari în comparație cu salariile, ceea ce micșora semnificativ dorința de a întreprinde acțiuni concrete pentru a se reangaja. La polul opus poate fi indicat exemplul din Marea Britanie, unde ajutoarele de șomaj sunt relativ mici, ceea ce impune șomerii de a se reîncadra cât mai urgent în câmpul muncii.

Toate cele patru elemente constitutive ale flexicurității se află într-o interdependență strânsă, astfel încât în funcție de coeficientul de flexibilitate și securitate, celelalte componente vor fi modificate. Deci putem spune că coeficientul flexicurității este un element fix, iar politicile active pe piața muncii și ajutoarele de șomaj moderne reprezintă elementele variabile ale flexicurității și politicile de învățare pe tot parcursul vieții reprezintă unul din elementele-cheie de realizare

a acestora. În baza acestor date, se pot crea matricele de flexicuritate prin care ar fi identificate modelele de bază de realizare a flexicurității pe piața muncii. Acestor modele le vor corespunde patru tipuri de piețe ale muncii din Uniunea Europeană – nordică, continentală, anglo-saxonă și mediteraneană. În baza modelelor create, observăm că cel mai eficient este cel nordic cu o flexibilitate și securitate mare, ceea ce permite a crea un mediu economic favorabil, totodată, fiind asigurată și securitatea muncii. Totuși modelul nordic nu trebuie privit ca un ideal spre care celelalte țări trebuie să tindă, dat fiind faptul că flexicuritatea permite de a eficientiza piața muncii, chiar și în condițiile unei flexibilități sau securități slabe.

Într-un final, putem menționa faptul că flexicuritatea reprezintă un răspuns adecvat la provocările sec. XXI în domeniul reglementării pieței muncii. Aceasta s-a format la combinarea armonioasă a flexibilității și securității și a avut drept scop de a mări atractivitatea pieței muncii prin flexibilizarea raporturilor juridice de muncă, fără a diminua securitatea salariaților. Cele patru dimensiuni ale flexicurității și principiile acestea ar putea să contribuie efectiv la relansarea economică și la reducerea efectivă a șomajului.

Referințe:

1. Janine Leschke, Günther Schmid, Dorit Griga. *On the Marriage of Flexibility and Security: Lessons from the Hartz-reforms in Germany*, aprilie 2006, p.1.
2. Berndt Keller, Hartmut Seifert. *Flexicurity: ein europaisches Konzept und seine nationale Umsetzung*. WISO Diskurs, aprilie 2008, p. 6.
3. Kaia Philips, Raul Eamets. *Approaches to flexicurity: EU models*. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, Dublin, Ireland, 2007, p. 8.
4. Comunicarea Comisiei Europene „Către principii comune ale flexisecurității: Locuri de muncă mai multe și mai bune prin flexibilitate și securitate”, 379/2007. Bruxelles, p.5-6.
5. Ton Wilthagen and Frank Tros. *The concept of „flexicurity” a new approach to regulating employment and labour markets*. TRANSFER, 2/04, p. 169.
6. Andranik Tangian. *European flexicurity: concepts and consistent policies*. Hans Bokler Foundation, D-40476 Düsseldorf, Germany, 2007, p. 4-5.
7. Marie-Ange Moreau, Serfino Negrelli, Philippe Pochet. *Building anticipation of restructuring in Europe*. PIE Peter Lang, Brussels, 2009, p. 311.

Recenzent:

Nicolai ROMANDAȘ,
doctor în drept, profesor universitar (USM)

PROTECȚIA MIGRANȚILOR ÎN BAZA CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ȘI A CARTEI SOCIALE EUROPENE

Ala LUCA,
doctorand (USM)

Continutul european se confruntă de câțiva ani cu o presiune migraționistă crescândă. Anume această presiune a determinat cele două organizații europene principale, Consiliul Europei și Uniunea Europeană, să acționeze decisiv pentru protecția migranților. Deși sistemul european de drept oferă un standard ridicat de protecție a drepturilor omului, fiind adoptate de-a lungul deceniilor instrumente relevante și create mecanisme eficiente – cele două organizații europene au folosit și mai folosesc toate metodele legale, cum ar fi rezoluțiile și recomandările, prevăzute de ordinea lor internă. Vom analiza dreptul la muncă și protecția lucrătorilor migranți, interzicerea discriminării, interzicerea sclaviei și a muncii forțate, condițiile de muncă, dreptul la securitate socială.

Cuvinte-cheie: organizații europene; protecția migranților; dreptul la muncă; grupuri vulnerabile; societate democratică.

* * *

The European continent has been facing for several years an increasing migratory pressure. Exactly this pressure led to the two main European organizations, the Council of Europe and the European Union to act decisively to protect migrants. Although the European system of law offers a high standard of human rights protection, being adopted throughout the decades, relevant instruments and create effective mechanisms - the two European organizations have used and still use all legal methods, such as resolutions and recommendations provided by their internal order. We are going to analyze the right to work and the protection of migrant workers, the prohibition of discrimination, prohibition of slavery and forced labour, working conditions, the right to social security.

Keywords: European organizations; protection of immigrants; migrants' protection; right to work; vulnerable groups; democratic society

a. Dreptul la muncă și protecția lucrătorilor migranți

Dreptul la muncă presupune o serie de obligații pentru state, variind de la eforturile de a crea și oferi locuri de muncă, până la garantarea protecției persoanelor împotriva muncii forțate, servituții și sclaviei. Fiind membri ai grupurilor vulnerabile, migranții sunt în special susceptibili să fie puși în fața riscurilor traficului de ființe umane și muncii forțate, sau să fie subiecți ai discriminării la căutarea unui loc de muncă sau la locul lor de muncă. Cerințele impuse statelor, în conformitate cu dreptul la muncă, sunt, prin urmare, de o mare importanță pentru migranți.

Există mai multe prevederi din cadrul instrumentelor Consiliului Europei relevante pentru ocuparea forței de muncă, precum și pentru drepturile și protecția lucrătorilor; cu toate acestea, dreptul de a lucra este, în mod expres, prevăzut în articolul 1 ESC (r) [1]. Acesta prevede că, pentru a obține o realizare eficientă a dreptului la muncă, părțile se angajează:

1. să recunoască drept unul dintre principalele obiective și responsabilități, realizarea și menținerea nivelului cel mai ridicat și stabil posibil al locului de muncă în vederea realizării unui loc de muncă cu normă întreagă;

2. să protejeze de o manieră eficientă dreptul lucrătorului de a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă;

3. să stabilească sau să mențină servicii gratuite de angajare pentru toți lucrătorii;

4. să asigure sau să favorizeze o orientare, formare și readaptare profesională corespunzătoare.

Interpretarea acestui articol, furnizată de jurisprudența CEDS, detaliază obligațiile pe care statele și le-au asumat. În conformitate cu art.1.1 ESC (r) ei s-au angajat să urmeze o politică de ocupare totală, ceea ce înseamnă că ele vor adopta o politică economică care să conducă la crearea și păstrarea locurilor de muncă, și că ei iau măsuri adecvate pentru a ajuta șomerii în găsirea sau calificarea pentru un post de muncă [2]. Acțiunile autorităților în vederea îndeplinirii acestor obiective vor fi evaluate în raport cu situația economică a statului și nivelul de șomaj. Deoarece cerințele din art.1.1 nu sunt obligații de rezultat, ci mai degrabă de mijloace, incapacitatea de a atinge ocuparea deplină nu va însemna în mod automat o încălcare a ESC (r).

În analiza sa, CEDS evaluează nivelul de transformare a creșterii economice în ocupare de forță de muncă, inclusiv asistență pentru șomeri, prin examinarea la nivel național a situației economice – bazată pe PIB și creșterea ocupării forței de muncă, inflația etc., în comparație cu ratele de ocupare. O atenție specială este acordată șomajului grupurilor vulnerabile, cum ar fi membri ai minorităților etnice [3]. CEDS, de asemenea, examinează eforturile depuse pentru punerea în aplicare a măsurilor luate în conformitate

cu politica ocupării forței de muncă, cantitatea de resurse alocate pentru aceste măsuri și efectele concrete ale măsurilor asupra creșterii ocupării forței de muncă [4]. Aceasta a constatat, de exemplu, că lipsa unui angajament declarat privind politica ocupării complete a forței de muncă, sau măsurile insuficiente în lupta cu șomajul de lungă durată și a cărui rată este extrem de ridicată, au fost asimilate încălcărilor obligațiilor statelor în conformitate cu ESC (r) [5].

Art.1.2 ESC (r), care garantează o protecție eficientă a dreptului lucrătorului de a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă; a fost interpretată ca implicând interzicerea tuturor formelor de discriminare din câmpul muncii [6]. Conform anexei la ESC (r), dreptul la muncă se acordă numai migranților care au reședința legală și cetățenilor altor state semnatare [7]. Cu toate acestea, prin referire la art.G ESC (r), CEDS a decis că aceste categorii de străini nu pot pretinde dreptul lor de a lucra în posturi care sunt indisolubil legate de protecția interesului public sau securitatea națională și implică exercitarea autorității publice [8].

În plus, art.18 ESC (r) este de interes pentru lucrătorii migranți din unul din statele semnatare, din moment ce el garantează dreptul de a se angaja într-o activitate lucrativă pe teritoriul unui alt stat semnatar. Se recunoaște în mod expres „dreptul cetățenilor de a-și părăsi țara pentru a se angaja într-o activitate lucrativă pe teritoriul celorlalte state” [9], cerându-se statelor de a simplifica formalitățile și liberalizarea angajării lucrătorilor migranți străini.

b. Interzicerea discriminării

În conformitate cu art.E al ESC (r), care interzice discriminarea, CEDS a subliniat necesitatea de a avea o legislație aplicabilă care împiedică toate formele de discriminare, directă sau indirectă, în ocuparea forței de muncă, bazată pe sex, rasă, origine etnică, religie, handicap, vârstă, orientare sexuală, opinie politică etc. Aceasta se referă atât la recrutare, procedură și condițiile generale de muncă, inclusiv remunerația, promovare, formare profesională, de transfer și concediere.

În conformitate cu ESC (r), „diferența de tratament între persoane în situații comparabile constituie discriminare și este o încălcare a Cartei revizuite, dacă aceasta nu urmărește un scop legitim și nu se bazează pe motive obiective și rezonabile” [10]. Discriminarea poate apărea de la măsurile aplicate în mod uniform, fără a lua în considerare diferențe relevante și impactul disproportionat pe care l-ar putea avea asupra anumitor grupuri sau persoane, cum ar fi minoritățile etnice. Discriminarea poate apărea, de asemenea, ca o consecință a lipsei de acțiune pentru asigurarea accesului efectiv la drepturi și avantaje pentru toți lucrătorii. CEDS a stabilit, de asemenea,

că sarcina probei nu revine reclamantului în cazurile de discriminare.

Exemple:

– CEDS, Association Internationale Autisme-Europa (AIAE) v. Franța, Plângere nr. 13/2002, fond, 04 noiembrie 2003, punctul 52 (despre avantaje colective cu adevărat accesibile tuturor);

– CEDS, Syndicat Sud Travail et Affaires Sociales v. Franța, Plângere nr. 24/2004, fond. 16 noiembrie 2005, pct. 33 (cu privire la atenuarea sarcinii probei în favoarea reclamantului).

CEDS a identificat în continuare o serie de măsuri care să contribuie la lupta împotriva discriminării, cum ar fi:

– Recunoașterea dreptului sindicatelor de a lua măsuri în cazurile de discriminare la ocuparea forței de muncă, inclusiv acțiuni în numele persoanelor fizice.

– Acordarea dreptului grupurilor care au un interes de a obține hotărâri care să stipuleze că interzicerea discriminării a încălcat dreptul de a recurge la acțiuni colective.

– Crearea unui organ special, independent de promovare a egalității în tratament, în special prin oferirea ajutorului de care au nevoie victimele discriminării pentru a iniția procedurile judiciare [11].

Scopurile legitime care pot justifica restricțiile la interzicerea discriminării și permite o diferențiere în tratamentul persoanelor aflate în situații comparabile sunt enumerate în art.G din ESC (r). Acestea sunt „respectarea drepturilor și libertăților altora sau pentru a proteja ordinea publică, securitatea națională, sănătatea publică sau bunele moravuri”, cu condiția că măsurile luate sunt proporționale și necesare într-o societate democratică. Prin urmare, statele pot restrânge în mod legitim dreptul la muncă al cetățenilor străini sau al anumitor categorii de persoane, cum ar fi solicitanții de azil, atâta timp cât această limitare este justificată și nu e, pur și simplu, bazată pe motive de etnie, rasă, sex etc.

De exemplu, interzicerea tuturor formelor de discriminare la locul de muncă nu împiedică statele de a limita accesul străinilor la muncă pe teritoriul lor, chiar și al cetățenilor străini care sunt în posesia unui permis de muncă. O interdicție generală a cetățenilor altor state semnatare de a se angaja, din alte motive decât cele enumerate în art.G din ESC (r), ar constitui, pe de altă parte, o încălcare a dreptului la nediscriminare garantat de ESC (r).

În plus, în conformitate cu art.15.3 din Carta UE, „resortisanții țărilor terțe care sunt autorizați să lucreze pe teritoriul statelor membre au dreptul la muncă în condiții echivalente cu cele ale cetățenilor Uniunii”.

La nivel internațional, art.17.1 din Convenția de

la Geneva prevede că „statele semnatare vor acorda refugiaților care stau legal pe teritoriul lor, cel mai favorabil tratament acordat cetățenilor unei țări străine, în aceleași condiții, în ceea ce privește dreptul de a se angaja în calitate de salariat”.

c. Interzicerea sclaviei și a muncii forțate

În timp ce interzicerea muncii forțate se deduce din art.1.2 ESC (r) și dreptul pentru a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă, ea este prevăzută în mod expres în CEDO, în conformitate cu art.4 privind interzicerea sclaviei și a muncii forțate.

Sclavia și servitutea sunt, pe larg, prevăzute drept infracțiuni și sunt interzise de numeroase instrumente juridice internaționale. Interzicerea sclaviei este recunoscută drept *ius cogens* de dreptul internațional. CEDO, cu toate acestea, a listat o serie de premise pentru ca o situație să se încadreze în domeniul de aplicare al sclaviei și servitutei. În *Rantsev v. Cipru și Rusia*, CEDO a statuat că: având în vedere domeniul de aplicare al „sclaviei”, în conformitate cu art.4, Curtea a făcut referire la definiția clasică a sclaviei conținute în Convenția cu privire la Sclavie din 1926, care impune exercitarea unui drept veritabil de proprietate și reducere a statutului persoanei în cauză la un „obiect”. În ceea ce privește noțiunea de „servitute”, Curtea a apreciat că ceea ce este interzis este o „formă deosebit de gravă de negare a libertății”. Conceptul de „servitute” implică o obligație, sub constrângere, de oferire a serviciilor, și este legată de conceptul de „sclavie” [12].

În mod similar, interzicerea muncii forțate a devenit *ius cogens*, fiind universal recunoscut drept un drept de la care nu se poate deroga [13].

În conformitate cu jurisprudența CEDO, munca forțată și obligatorie se referă la „orice muncă sau serviciu care este obținut de la o persoană sub amenințarea oricărei sancțiuni și pentru care persoana dată nu s-a oferit voluntar”, ea fiind definiția stabilită de OIM [14].

Munca forțată este recunoscută drept o formă de exploatare care intră sub incidența domeniului de aplicare a traficului de ființe umane. Ea este interzisă, în mod expres, în conformitate cu art.4 din Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane și în conformitate cu art.3 al Protocolului de la Palermo adițional la Convenția ONU împotriva criminalității transnaționale organizate.

De exemplu:

– CEDO, *Van der Musselle v. Belgia* (plena), 23 noiembrie 1983, pct. 32 (definiție de muncă forțată și obligatorie identică cu definiția OIM).

În *Rantsev v. Cipru și Rusia*, Curtea a completat, de asemenea, definiția prin identificarea de condiții pentru calificarea muncii drept forțată și obligatorie,

statuând că: pentru ca „munca forțată sau obligatorie” să poată fi invocată, Curtea a hotărât că trebuie să existe constrângere fizică mentală, precum și o forțare a voinței persoanei [15].

CEDO a contribuit, de asemenea, la dezvoltarea definiției muncii forțate prin derivarea interzicerii ei din dreptul lucrătorului de a-și câștiga existența printr-o muncă liber întreprinsă. Consecința corelativă a acestui drept este libertatea de a renunța în mod liber de a mai munci.

Prin urmare, în conformitate cu interpretarea art.1.2 ESC (r), interzicerea muncii forțate sau obligatorii este legată de libertatea persoanei de a-și alege locul de muncă, și implică libertatea de a renunța la locul de muncă.

De exemplu:

– CEDS, Federația Internațională a Ligilor Drepturilor Omului (FIDH) v. Grecia, Plângere nr. 7/2000, fond. 05 decembrie 2000, pct.17.

În cele din urmă, interzicerea sclaviei, servitutei și a muncii forțate presupune măsuri luate de state în vederea prevenirii și investigării acestor crime. CEDO a stabilit prin jurisprudența sa că statele au datoria de a proteja persoanele de munca forțată și munca obligatorie, în cazul în care acestea știau sau ar fi trebuit să știe că persoanele riscă să fie traficate sau exploatate și supuse la muncă forțată și obligatorie.

În acest sens, cazul *Siliadin v. France* este extrem de important. CEDO a examinat cererea depusă de o cetățeană togoleză, care era minoră și se afla ilegal în țară în momentul săvârșirii faptelor, și care a lucrat timp de câțiva ani, începând cu 1994 ca un servitor neremunerat pentru un cuplu care o obliga să muncească șapte zile pe săptămână, și îi confiscase pașaportul. Curtea a considerat că art.4 CEDO a dat naștere la obligații pozitive pentru ca statele să adopte și să implementeze, în mod eficient, în legea penală dispoziții care să criminalizeze practicile condamnate prin acest articol. În cazul dat, Curtea a constatat că solicitanta, supusă unui tratament care încalcă art.4 și care a fost ținută în servitute, nu a putut cere pedeapsa penală pentru răufăcători. Astfel, prevederile legii penale în vigoare la momentul săvârșirii faptelor nu i-au asigurat reclamantei, o minoră migrantă, victimă a traficului de persoane, o protecție specială și eficientă împotriva actelor în legătură cu care ea a devenit victimă [16].

În cele din urmă, Curtea a stabilit că obligația de a investiga acuzațiile de muncă forțată nu depinde de o plângere din partea victimei, și că, de îndată ce autoritățile iau cunoștință de fapte care pot constitui muncă obligatorie sau forțată, ele trebuie să ia măsuri *ex officio*. Cu toate acestea, ea este o obligație de mijloc și nu una de rezultate. CEDO a detaliat cerințele față de

o anchetă efectivă, explicând că: aceasta trebuie să fie independentă de cei implicați în evenimente. Acesta trebuie să fie, de asemenea, de natură să conducă la identificarea și pedepsirea persoanelor responsabile, o obligație nu de rezultat, ci de mijloace. O cerință a promptitudinii și a urgenței rezonabile este implicită în toate cazurile, iar în cazul în care posibilitatea de îndepărtare a individului din situația nocivă este disponibilă, ancheta trebuie să fie efectuată de urgență. Victima sau ruda sa cea mai apropiată în viață trebuie să fie implicate în procedură în măsura în care acest fapt este necesar pentru protejarea intereselor lor legitime [17].

d. Condițiile de muncă

ECS (r) conține o serie de prevederi care reglementează condițiile de muncă și protejează lucrătorii contra condițiilor de muncă inechitabile, abuzive sau nesănătoase. Cu toate acestea, drepturile conținute în art.2-4 și 24-27 ESC (r) fac obiectul domeniului de aplicare restrictiv al competenței personale indicate în anexa la ECS (r), care limitează protecția acestor drepturi la resortisanții din alte state semnatare care sunt rezidenți legali, sau cei în posesia unui permis de muncă, pe teritoriul statului dat.

Cu toate acestea, pct. 2 și 3 din Anexa la Carta Socială Europeană (revizuită) privind câmpul de aplicare în privința persoanelor protejate prevede faptul că statele vor respecta în continuare obligațiile ce le revin în temeiul Convenției de la Geneva [18] și Convenției privind statutul apatrizilor [19] de a acorda refugiaților și apatrizilor „care locuiesc legal pe teritoriul său, un tratament cât mai favorabil posibil și în orice caz nu mai puțin favorabil decât cel la care aceasta s-a angajat în virtutea Convenției din 1951, precum și a celorlalte acorduri internaționale existente și aplicabile refugiaților mai sus menționați” [20].

Drepturi ale lucrătorilor prevăzute de Carta Socială Europeană (revizuită) în ceea ce privește condițiile de muncă:

- Dreptul la condiții de muncă echitabile (art.2);
- Dreptul la securitate și igienă în muncă (art.3);
- Dreptul la o salarizare echitabilă (art.4);
- Dreptul la protecție în caz de concediere (art.24);
- Dreptul lucrătorilor la protecția propriilor creanțelor în caz de insolvență patronului lor (art.25);
- Dreptul la demnitate în muncă (art.26);
- Dreptul lucrătorilor cu responsabilități familiale să aibă șanse egale și să fie tratați egal (art.27).

În plus, ESC (r) prevede, în mod expres, drepturile lucrătorilor migranți, care le asigură lor și familiilor acestora asistență și protecție. Toate statele semnatare care au acceptat dispozițiile art.19 ESC (r), sunt obligate, prin urmare, printre altele să garanteze lu-

crătorilor care se găsesc în mod legal pe teritoriul lor, în măsura în care aceste chestiuni sunt reglementate prin legislație sau alte prevederi ori sunt supuse controlului autorităților administrative, un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat cetățenilor lor în ceea ce privește următoarele elemente:

- a) salarizarea și alte condiții de angajare și de muncă;
- b) afilierea la organizațiile sindicale și beneficiul avantajelor oferite de convențiile colective;
- c) locuința.

La fel, să asigure lucrătorilor care se găsesc în mod legal pe teritoriul lor un tratament nu mai puțin favorabil decât cel acordat cetățenilor lor în ceea ce privește impozitele, taxele și contribuțiile aferente muncii, încasate în privința lucrătorului.

Art.19 ESC (r) garantează în continuare egalitatea de tratament în cadrul procedurilor judiciare, reîntregirea familiei, servicii adecvate de sănătate, de asistență medicală și condiții bune de igienă în timpul plecării, călătoriei și primirii migrantilor, protecția împotriva expulzării etc.

e. Dreptul la securitate socială

În conformitate cu art.12.4 (a) al ESC (r), lucrătorii migranți și familiile lor au dreptul, la fel ca toți lucrătorii de pe teritoriul unei state semnatar, la securitate socială.

În special, statele au obligația să ia măsuri, prin încheierea de acorduri bilaterale sau multilaterale corespunzătoare sau prin alte mijloace și sub rezerva condițiilor stipulate în aceste acorduri, pentru a asigura egalitatea de tratament între cetățenii fiecărei părți și cetățenii celorlalte părți în ceea ce privește drepturile la securitate socială, inclusiv păstrarea avantajelor acordate de legislațiile de securitate socială, indiferent de deplasările pe care persoanele protejate le-ar putea efectua între teritoriile părților.

În ceea ce privește domeniul de aplicare, anexa explică faptul că prevederile ESC (r) se pot aplica pentru noncetățeni cu condiția că acestea provin dintr-un alt stat semnatar și că își au reședința legală sau lucrează în mod regulat pe teritoriul statului în cauză, cu excepția art.12.4 ESC (r). Domeniul de aplicare al dreptului la securitate socială în ceea ce privește persoanele cărora li se aplică este, prin urmare, mai mare decât aria de acoperire a ESC (r) și include străini din alte state semnatare care nu mai lucrează sau locuiesc sau pe teritoriul statului în cauză, dar, de asemenea, și persoanele care nu vin neapărat dintr-un alt stat semnatar, cum ar fi refugiații și apatrizii. CEDS a recunoscut, de asemenea, extinderea aplicării dreptului la securitate socială a lucrătorilor independenți.

De exemplu:

- CEDS, „Concluzii XIV-1”, Turcia (privind drep-

mul la securitate socială a lucrătorilor care desfășoară activități independente).

CEDS a stabilit că dreptul la egalitate de tratament implică pentru state obligația de a elimina toate prevederile discriminatorii din legile interne cu privire la securitatea socială, în scopul de a garanta exercitarea efectivă a dreptului la securitate socială pentru străinii care vin din alte state semnatare. Această cerință protejează atât împotriva discriminării directe, cât și a celei indirecte și înseamnă că beneficiile de securitate socială nu pot fi limitate la cetățeni, sau să facă obiectul unor condiții restrictive sau a unor criterii de eligibilitate, care unor străini le-ar fi mult mai greu să le întrunească. Cu toate acestea, CEDS a constatat că, atâta timp cât rămâne rezonabilă, cerința de a se fi consumat o anumită perioadă de reședință pentru a avea acces la beneficiile noncontributive este compatibilă cu ESC (r). În mod similar, CEDS a acceptat, de asemenea, condiția ca alocațiile pentru copii să fie acordate doar în cazul în care copilul își are reședința pe teritoriul statului în cauză, așa cum este compatibilă cu articolul 12.4 ESC (r).

De exemplu:

– CEDS, „Concluzii XIII-4”, declarația de interpretare a art.12 pct. 43 (privind condițiile care ar face accesul la beneficii sociale mai greu de obținut pentru străini și i-ar afecta într-o măsură mai mare);

– CEDS, „Concluzii XIII-4”, declarația de interpretare a art.12 pct.44; și CEDS, „Concluzii 2004”, Lituania, p.370 (cu privire la condiția unei perioade rezonabile de reședință);

– CEDS, „Concluzii 2006”, declarația de interpretare a art.12.4 pct.13 (cu privire la condiția de rezidență în ceea ce privește alocațiile pentru copii).

Dreptul la securitate socială, de asemenea, există în domeniul drepturilor civile și politice. CEDO a stabilit că dreptul la beneficii, care este un drept pecuniar, este legat de dreptul la proprietate garantat de art.1 al Protocolului nr.1 al CEDO. Această protecție se aplică atunci când o persoană care locuiește în țară a plătit contribuțiile la sistemul de pensii. CEDO, cu toate acestea, a precizat că restrângerea drepturilor garantate de art.1 al Protocolului nr.1 nu va fi calificată automat drept discriminare arbitrară în cazul în care persoana care pretinde beneficii nu este nici cetățean, nici rezident în statul în cauză.

De exemplu:

– CEDO, Müller v. Austria, Cererea nr. 5849/72, decizie, 16 decembrie 1974 (privind protecția declanșată în momentul în care persoana a plătit contribuții la sistemul de pensii) [21];

– CEDO, X. v. Republica Federală Germania, Cererea nr. 6572/74, decizie, 04 martie 1976 (suspendarea plății unei pensii pentru un străin cu reședința în

străinătate este justificată de motive de interes general).

În Gaygusuz v. Austria, CEDO a explicat că protecția s-ar aplica indiferent de existența unei „legături între dreptul la asistență de urgență și obligația de a plăti impozite sau alte contribuții”. Aceasta a constatat că refuzul de a oferi, unui lucrător migrant rezident în mod legal, scheme sociale noncontributorii doar din cauza naționalității sale străine, a încălcat articolul 14 al CEDO și dreptul persoanei de a se proteja împotriva discriminării.

De exemplu:

– CEDO, Gaygusuz v. Austria, 16 septembrie 1996, pct.41, 46-52 (privind asistența de urgență și nondiscriminarea);

– CEDO, Poirrez v. Franța, 30 septembrie 2003, pct.37-50 (cu privire la schemele sociale noncontributive și nediscriminare).

În plus, CEDO a hotărât că beneficiile de maternitate și alocațiile pentru copii derivă, de asemenea, din art.8 al CEDO și din dreptul la respectarea vieții private și de familie. Aceasta a considerat că limitarea acordării de alocații pentru copiii noncetățenilor care dețin un permis de ședere, cât și refuzul de a acorda alocații altor străini a constituit discriminare arbitrară și a încălcat art.8 coroborat cu art.14 din CEDO.

De exemplu:

– CEDO, Niedzwiecki v. Germania și Okpisz v. Germaniei, 25 octombrie 2005 (discriminare în cazul alocațiilor pentru copii, pe baza unui permis de ședere stabil) [22];

– CEDO, Fawsie v. Grecia și Saoudin împotriva Greciei, 28 octombrie 2010 (discriminare în cazul unei indemnizații plătite mamelor unor familii numeroase, recunoscute oficial drept refugiate politice, în baza naționalității).

ESC (r) face distincția între securitate socială și asistență socială, care sunt garantate în conformitate cu art.12 și, respectiv, 13 ESC (r) [23].

Convenția Europeană cu privire la Statutul Juridic al lucrătorului migrant din 24 noiembrie 1977 este cel mai comprehensiv instrument al Consiliului Europei în domeniul migrației de muncă.

Obiectivele Convenției sunt: „reglementarea situației juridice a lucrătorilor migranți, cetățeni ai statelor membre ale Consiliului Europei, cu scopul de a le asigura, în măsura în care este posibil, un tratament care să nu fie mai puțin favorabil decât cel de care beneficiază lucrătorii, cetățeni ai statului de primire, pentru toate aspectele legate de condițiile de viață și de muncă” și „să faciliteze promovarea socială și bunăstarea lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora”.

Convenția se referă doar la lucrătorii migranți

cetățeni ai unui stat membru al Consiliului Europei autorizați să lucreze doar în alt stat membru al Consiliului Europei. Acest act se prezintă ca un instrument-cadru, dar care nu reglementează toate aspectele ce țin de statutul juridic al lucrătorului migrant, făcând referire la alte instrumente bi- și multilaterale, precum și la legislația națională. Mai mult decât atât, majoritatea prevederilor sunt parafrazate sub formă de obligații interstatuale decât drepturi ale lucrătorilor migranți. Până la art. 19, Convenția se referă la întreg procesul migrațional, de la recrutare la admitere, recepție, ședere și returnare. În mare parte, Convenția se preocupă de statutul legal al lucrătorului migrant în timpul aflării acestuia pe teritoriul unui alt Stat membru, în vederea asigurării unui tratament echitabil similar cetățenilor statului respectiv [24].

Totuși, în Convenție lipsesc prevederi privind dreptul de acces la un post de muncă. Orice Parte contractantă, care admite un lucrător migrant să ocupe un loc de muncă salarizat, îi va elibera sau îi va reînnoi acestuia (cu excepția cazului în care este scutit de această cerință) un permis de muncă, în condițiile prevăzute de propria legislație (art. 8). Un anumit grad de protecție se prevede în art. 8 (2) – un permis de muncă eliberat pentru prima dată nu va putea, ca regulă generală, să lege lucrătorul de același patron sau de aceeași localitate pentru o perioadă mai mare de un an.

Referințe:

1. The European Social Charter. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Presentation/AboutCharter_en.asp#
2. CEDS 2008, interpretarea articolului 1, p.20.
3. CEDS, Concluzii XVI-1, în conformitate cu articolul 1.1, p.9.
4. CEDS 2008, interpretarea articolului 1, p.20.
5. CEDS, Concluzii XVI-1, Olanda (Antilele Olandeze și Aruba); CEDS, Concluzii 2004, Bulgaria.
6. CEDS, Concluzii II, în conformitate cu articolul 1.2, p.4; CEDS, Concluzii XVI-1, în conformitate cu articolul 1.2, p.9.
7. Există o excepție: CEDS a decis, că partea populației care nu respectă definiția din anexă nu poate fi lipsită de drepturile lor legate de viață și demnitate în ESC(r) (CEDS, COHRE v. Italia, Plângerea nr. 58/2009, fondul 25 iunie 2010, punctul 33).
8. CEDS, „Concluzii 2008”, Albania; CEDS, „Concluzii 2006”, Albania.
9. Articolul 18.4 ESC(r).
10. Syndicat national des professions du tourisme v France (Complaint no. 6/1999) <http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Syndicat%20national%20des%20professions%20du%20tourisme%20v.%20France.pdf>.

11. Ktistakis Yannis, *Protecting migrants undeer the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Council of Europe publishing, Strasbourg, 2013. 137 p.

12. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Rantsev v. Cipru și Rusia, 07 ianuarie 2010, pct.276. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96549>.

13. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Siliadin împotriva Franței, 26 iulie 2005, pct.82. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69891> CEDO a afirmat că, împreună cu art.2 și 3 CEDO, interzicerea muncii forțate sau obligatorii, la fel ca și a sclaviei și servituții, „consacră una dintre valorile de bază ale societăților democratice care formează Consiliul Europei. Spre deosebire de majoritatea clauzelor fundamentale ale Convenției și ale Protocoloalelor nr. 1 și 4, articolul 4 nu prevede excepții și nici o derogare de la ea nu este permisă în conformitate cu articolul 15 § 2, chiar și în caz de urgență publică care amenință viața națiunii”.

14. Convenția Organizației Internaționale pentru migrație privind abolirea muncii forțate nr.105 din 25 iunie 1957 (ratificată de către Republica Moldova la 10.10.1993), art.2.

15. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Rantsev v. Cipru și Rusia, 07 ianuarie 2010, punctul 276. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96549>, punctul 276.

16. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Siliadin împotriva Franței, 26 iulie 2005, pct.82. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-69891>.

17. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Rantsev v. Cipru și Rusia, 07 ianuarie 2010, pct.276. <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-96549>, pct.288.

18. Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951. <http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/pdf/resurse/conventii/conventia-privind-statutul-refugiabilor/conventiei-din-1951.html>.

19. Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951. <http://www.unhcr-centraleurope.org/ro/pdf/resurse/conventii/conventia-privind-statutul-refugiabilor/conventiei-din-1951.html>.

20. Anexa la ECS (r) (Domeniul de aplicare, alin.2 și 3).

21. <http://www.ier.ro/sites/default/files/traduceri/cedo-5849-72.pdf>

22. CEDO, Niedzwiecki/Germania 58453/00, 25 octombrie 2005.

23. Ktistakis Yannis, *Protecting migrants undeer the European Convention on Human Rights and the European Social Charter*, Council of Europe publishing, Strasbourg, 2013, p.61-71, 137.

24. Ryszard Cholewinski, *The legal status of migrants admitted for employment – A comparative study of law and practice in selected European States*, Consiliul Europei, Strasbourg, 2005, p.19, 92.

Recenzent:

Victoria ARHILIUC,
doctor habilitat, profesor universitar (USM)

CARACTERELE JURIDICE ALE ATRIBUTELOR DE IDENTIFICARE A PERSOANEI FIZICE

Ludmila ȚARANU,
doctorand (ÎCJP al AȘM)

Subiecții care fac parte dintr-un raport juridic pot fi persoane fizice – considerate indivizi, și sunt numite „părți” ale raportului juridic. Într-adevăr, raportul juridic este întotdeauna privit ca legătura dintre părți, este o relație socială și aceasta apare numai dacă subiecții sunt persoane, privite individual sau colectiv. Pentru a fi subiect al unui raport juridic, legea permite persoanelor de a avea drepturi și de a-și asuma obligații. Aceasta înseamnă că persoanele care au capacitate juridică pot face parte dintr-un raport juridic. Ca subiecți de drept, persoanele fizice au trei caracteristici: nume, domiciliu și stare civilă. Atributele de identificare a persoanei fizice au următoarele caractere juridice: sunt drepturi absolute, *opposable erga omnes*; inalienabile; imprescriptibile; strict personale și nu pot fi evaluate în bani. Aceste atribute sunt drepturi personale și nepatrimoniale pentru orice persoană fizică și sunt protejate de lege.

Cuvinte-cheie: subiect; persoană fizică; identificare; caractere juridice; personal; nepatrimonial.

* * *

The subjects of a juridical link can be physical persons – considered as individuals and so-called “parties” of the juridical relationship. Indeed, juridical relationship is always linked between their parties. The juridical relationship is a social relationship and it appears only if the subjects are persons taken either as individuals or collectively. In order to be subject of juridical relationship, law allows persons to have rights and to assume obligations. It means that the persons have a legal capacity to take part in juridical relationships. As subjects to juridical links, the physical persons have three characteristics: they have a name, a place and a civil status. The identification attributes of a physical person have the following juridical characters: there are absolute rights, *opposable erga omnes*; inalienable, indefeasible, strictly personal rights and rights which cannot be evaluated in money. These attributes are personal and non-patrimonial rights of any natural person are protected by law.

Keywords: subject; physical person; identification; juridical characters; personal; non-patrimonial.

Identificarea omului este necesară și evidentă, latunci când nici o persoană fizică nu va putea să dobândească și să valorifice față de alte persoane drepturile lor subiective civile atâta vreme cât ea nu-și va stabili identitatea potrivit legii [8, p. 9].

O definiție expresă a persoanei fizice o găsim în art.17, Cod civil RM, potrivit căruia „persoană fizică este omul, privit individual, ca titular de drepturi și de obligații civile” [3].

Autorii I.Reghini, Ș.Diaconescu, P.Vasilescu apreciază sintagma „persoana fizică” ca fiind o denumire convențională dată omului ca entitate juridică, ca participant individual la raporturile juridice în general. Aceasta fiind o calificare dată de lege individului, iar vocația acestuia și-a găsit expresia în conceptul de „capacitate juridică”, care desemnează aptitudinea persoanei fizice de a participa la raporturile juridice și de a dobândi drepturi și obligații. Se consideră că între persoana fizică și capacitatea juridică există o relație de interdependență, întrucât persoana fizică este suportul material al capacității juridice, iar capacitatea juridică este însușirea esențială a persoanei fizice în calitatea ei de ființă juridică [11, p. 84].

În studiul *Drept civil. Persoanele*, autorii I.Dogaru, S.Cercel susțin ideea că calitatea de subiect de drept a ființei umane nu este condiționată de existența facultății sale de a discerne, de însușirea și puterea psihointelectuală de a aprecia și de a deosebi între bine și rău, licit și ilicit, moral și imoral, pentru

că existența capacității juridice nu este condiționată de existența discernământului juridic [6, p. 13].

În opinia noastră, atributele de identificare a persoanei fizice desemnează, în mod indubitabil, trăsături morale și intelectuale pe care trebuie să le posedez fiecare individ, fiind imposibilă existența acestora și cu atât mai mult acțiunea în exercitarea drepturilor civile și răspunderea pentru obligațiile civile.

Participarea oamenilor, ca persoane fizice, la raporturile juridice de drept civil presupune o identificare a fiecăruia în parte. Identificarea persoanei fizice în raporturile juridice la care participă are în vedere individualizarea ei cu ajutorul unor atribute sau elemente de identificare stabilite de lege.

Sintagma „atribute de identificare” cunoaște două înțelesuri:

- Totalitatea atributelor sau calităților care servesc la individualizarea persoanei fizice și care sunt reglementate de lege.

- Totalitatea mijloacelor (înscrișurilor) prin care se dovedesc atributele sau calitățile ce individualizează persoana fizică (de exemplu, actele de stare civilă).

În această ordine de idei, autorul T.Mircea enumeră următoarele caractere juridice ale atributelor de identificare a persoanei fizice [10, p. 275]: absolute, inalienabile, imprescriptibile, personale și nepatrimoniale.

În continuare, vom comenta fiecare caracter în parte, după cum urmează:

- sunt drepturi *absolute*, opozabile *erga omnes*, ceea ce presupune că îi privesc pe toți, fără excepție. Aceste drepturi sunt exercitate de titular fără implicarea altor persoane, cărora le corespunde obligația negativă a tuturor celorlalți subiecți de drept de a nu le aduce atingere;

- sunt drepturi *inalienabile*, neputând fi înstrăinate prin acte între vii sau pentru cauză de moarte și nici prin moștenire; dreptul la nume, domiciliu sau starea civilă nu poate fi transmis altor generații, deoarece sunt drepturi proprii fiecărui subiect de drept;

- sunt drepturi *imprescriptibile*, ceea ce ne vorbește despre faptul că rămân valabile totdeauna, atât în mod extinctiv (nu se pierde prin a fi neexercitată pe un timp îndelungat), cât și achizitiv (nu poate fi dobândit prin simpla folosire), astfel că nu se pot stinge prin neuz și nu se pot dobândi prin folosință îndelungată. Spre exemplu, atunci când soții au statut de persoane căsătorite, dar nu locuiesc în același domiciliu, din motiv de serviciu sau studii în altă localitate, aceasta nu ar însemna nevalabilitatea căsătoriei acestora. O altă situație ar fi atunci când într-un cuplu, în care părinții sunt necăsătoriți, se naște un copil, oricât de mult aceștia nu ar investi (financiar și personal) în creșterea și educația lui, acesta nu va avea statut de copil din căsătorie, ci din afara căsătoriei;

- sunt drepturi *personale* – sunt legate de persoana titularului, nesusceptibile de executare prin reprezentant, respectiv dreptul la nume sau domiciliu nu poate fi utilizat prin procură. Ca excepție de la această regulă ne servește, drept exemplu, posibilitatea exercitării acestui drept în interesul persoanei fizice de către alți subiecți, cum ar fi stabilirea paternității copilului din afara căsătoriei de către părinții acestuia. Conceptul respectiv este întărit prin prevederile art.47 alin.(5) din Codul familiei al RM „Paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl său printr-o declarație comună a acestuia și a mamei copilului, depusă la organul de stare civilă”;

- sunt drepturi *nepatrimoniale*, ce nu pot fi evaluate în bani și care nu fac parte din patrimoniul titularului. Este evident faptul că atributele de identificare sunt lipsite de un conținut economic, aceasta din perspectiva faptului că reflectă niște caracteristici de ordin personal ale fiecărui subiect de drept.

În dreptul civil, atributele care contribuie la identificarea persoanei fizice sunt: numele, domiciliul, starea civilă, iar în literatura juridică mai este specificat și **codul numeric**. În general, se evidențiază următoarele – **numele**: numele de familie, prenumele și pseudonimul; **domiciliul** cuprinde: domiciliul de drept comun, domiciliul legal și domiciliul ales sau convențional, iar în strânsă legătură cu domiciliul se află **reședința**; starea civilă se înfățișează ca un complex de raporturi juridice cu caracter personal nepatrimonial, prin care

se individualizează persoana fizică în societate și familie [13, p.317-318].

Aceste drepturi subiective aparțin tuturor persoanelor fizice, fiind drepturi generale și având caracter de *universalitate*.

În afară de aceste caractere juridice, care sunt comune tuturor drepturilor subiective civile nepatrimoniale, există și anumite caractere proprii fiecărui drept nepatrimonial, care este atribut de identificare a persoanei fizice [5, p.62-63].

În cele ce urmează, ne raliem opiniei autorului M.N. Costin, care formulează ideea că capacitatea persoanei fizice de a participa la raporturile juridice civile este concretizată în aptitudinea de a-și pune în valoare drepturile și obligațiile ce-i sunt recunoscute, respectiv impuse. Această vocație se fondează pe capacitatea juridică a titularului de drepturi și obligații, adică pe o calitate specific umană, care sintetizează două atribute fundamentale ale ființei umane, rațiunea și libertatea, dându-le relevanță sub aspect juridic [4, p. 9].

Facultatea de a avea drepturi și obligații reiese din faptul că persoana fizică dispune de capacitate, care, la rândul ei, este clasificată în capacitatea de folosință și capacitatea de exercițiu, prin urmare conform art.18 alin.(1) din Codul civil al RM capacitatea de folosință este precizată ca fiind „capacitatea de a avea drepturi și obligații civile”; potrivit art.19, „capacitate de exercițiu este aptitudinea persoanei de a dobândi prin fapta proprie și de a exercita drepturi civile, de a-și asuma personal obligații civile și de a le executa”.

Capacitatea de folosință este recunoscută, în mod egal, tuturor persoanelor fizice. Apare odată cu nașterea persoanei și încetează odată cu moartea ei, este inseparabilă de persoană pe tot parcursul vieții, indiferent de vârstă și starea sănătății. Anume legea atribuie persoanei fizice această calitate firească [1, p.256].

Potrivit art.20 alin.(1) din Codul civil al RM „Capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani”.

Existența persoanei fizice nu e suficientă pentru ca subiectul de drept civil să poată încheia personal acte juridice civile. Numai persoana fizică ajunsă la o anumită maturitate psihică poate încheia în mod valabil, conștient și sigur acte juridice civile. Această maturitate psihică este condiția în care legea recunoaște persoanei fizice capacitatea de exercițiu.

Capacitate de folosință are orice persoană fizică, iar capacitate de exercițiu numai persoana fizică având maturitate psihică, maturitate de care legea leagă dobândirea acestei capacități [1, p.264].

Sub un alt aspect, în literatura de specialitate, se susține ideea că atributele persoanei fizice pot fi privite și ca elemente din conținutul capacității de folosință

(în sensul de aptitudine a persoanei fizice de a avea drepturile nepatrimoniale prevăzute de lege), în acest caz, caracterele juridice, care sunt ale capacității de folosință a persoanei fizice (legalitatea, generalitatea, egalitatea, inalienabilitatea, intangibilitatea și universalitatea), sunt și caracterele juridice ale atributelor de identificare a persoanei fizice [2, p.350].

Legalitatea este acel caracter ce rezidă în faptul că legea reglementează modul de instituire, conținutul și încetarea capacității civile de folosință, nefiind necesar acordul expres al persoanei, ci aceste drepturi și obligații civile apar odată cu nașterea persoanei și încetează odată cu moartea acesteia. Conform art.15 din Constituție „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea”.

Generalitatea capacității de folosință a persoanei fizice este acel caracter care constă în faptul că prin capacitatea de folosință a persoanei fizice se exprimă aptitudinea generală și abstractă de a dobândi drepturi și obligații civile [12, p.14].

Egalitatea reprezintă materializarea principiului egalității în fața legii civile. Drept fundament juridic la nivel internațional constituie art.26 din Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului: „Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii. În această privință, legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare”.

Prin *inalienabilitate* se percepe faptul că capacitatea de folosință nu poate fi obiect de renunțare sau de înstrăinare. A se vedea art. 23 alin.(4) Cod civil al RM „Renunțarea totală sau parțială a unei persoane fizice la capacitatea de folosință sau la alte acte juridice îndreptate spre limitarea persoanei în capacitatea de folosință sunt nule”.

Intangibilitatea capacității de folosință a persoanei fizice decurge din art.23 alin.(3) Cod civil al RM care specifică: „Nimeni nu poate fi limitat în capacitatea de folosință decât în cazul și în modul prevăzut de lege.”

Universalitatea capacității de folosință a persoanei fizice o înțelegem prin faptul că este caracteristică fiecărei persoane fizice în parte. Acest fapt își cunoaște justificarea în prevederile art. 6 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: „Fiecare om are dreptul să i se recunoască pretutindeni personalitatea juridică”.

În cele ce urmează, vom releva caracterele juridice ale capacității de exercițiu a persoanei fizice, dar nu înainte de a enunța definiția capacității de exercițiu. În

studiile juridice se formulează ideea că prin „capacitate de exercițiu a persoanei fizice” se înțelege acea parte a capacității de drept civil a omului care constă în aptitudinea de a dobândi și a exercita drepturi civile și de a asuma și executa obligații civile prin încheierea de acte juridice civile.

Corespunzător, capacității de exercițiu a persoanei fizice i se atribuie următoarele caractere juridice: legalitatea, generalitatea, inalienabilitatea și intangibilitatea.

Legalitatea capacității de exercițiu presupune faptul că legea este cea care stabilește instituirea, conținutul și încetarea ei, normele legale având un caracter imperativ. Astfel, art. 20 alin.(1) Cod civil al RM „Capacitatea deplină de exercițiu începe la data când persoana fizică devine majoră, adică la împlinirea vârstei de 18 ani”. Din această reglementare desprindem ideea că persoana fizică nu poate dobândi capacitate de exercițiu după propria voință, excepție fiind obținerea dispensei de vârstă, dar și aici legiuitorul recurge la acest fapt doar în cazuri întemeiate, respectiv art.14 alin.(2) din Codul familiei al RM se specifică: „Pentru motive temeinice, se poate încuviința încheierea căsătoriei cu reducerea vârstei matrimoniale, dar nu mai mult decât cu doi ani. Reducerea vârstei matrimoniale va fi încuviințată de autoritatea administrației publice locale în a cărei rază teritorială își au domiciliul persoanele care doresc să se căsătorească, în baza cererii acestora și acordului părinților minorului.”

În această ordine de idei, în art.20 alin.(2) Cod civil al RM se menționează: „Minorul dobândește prin căsătorie capacitate deplină de exercițiu”, iar alin.(3) stabilește că „Minorul care a atins vârsta de 16 ani poate fi recunoscut ca având capacitate de exercițiu deplină dacă lucrează în baza unui contract de muncă sau, cu acordul părinților, adoptatorilor sau curatorului, practică activitate de întreprinzător”.

Prin *generalitatea* capacității de exercițiu a persoanei fizice, înțelegem conținutul acesteia și aptitudinea omului de a dobândi drepturi subiective civile și de a-și asuma obligații civile, să exercite drepturile și să execute obligațiile civile prin încheierea oricăror acte juridice civile, cu excepția celor oprite expres de lege. Gradul de generalitate poate fi privit după capacitatea de exercițiu deplină sau restrânsă [6, p. 85-86].

Inalienabilitatea capacității de exercițiu a persoanei fizice evocă ideea că ea nu poate constitui obiectul unei renunțări sau înstrăinări după bunul plac, ci doar prin prevederile legale ale art.23 alin.(4) Cod civil al RM „Renunțarea totală sau parțială a unei persoane fizice la capacitatea de exercițiu, alte acte juridice îndreptate spre limitarea persoanei în capacitatea de exercițiu sunt nule”.

Intangibilitatea capacității de exercițiu a persoanei fizice o regăsim în art.25 alin.(1) Cod civil al RM „Persoana care, în urma consumului abuziv de alcool

sau consumului de droguri și de alte substanțe psihotrope, înrăutățește starea materială a familiei sale poate fi limitată de către instanța de judecată în capacitatea de exercițiu”. Intangibilitatea capacității de exercițiu permite a afirma că și capacitatea de exercițiu, și capacitatea de folosință sunt categorii juridice și nu pot fi considerate valori naturale pe care persoana fizică le dobândește în virtutea faptului că este om [1, p. 266].

În continuare vom atrage atenția asupra art.28 din Codul civil al RM care prevede următoarele:

„(1) Orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii.

(2) Numele cuprinde numele de familie și prenumele, iar în cazul prevăzut de lege, și patronimicul.

(3) Numele de familie se dobândește prin efectul filiației și se modifică prin efectul schimbării stării civile, în condițiile prevăzute de lege.

(4) Prenumele se stabilește la data înregistrării nașterii, în baza declarației de naștere”.

În plus, caracterele juridice ale numelui – *lato sensu* – privesc atât numele de familie, cât și prenumele, așa încât aceasta va avea următoarele trăsături: legalitate, egalitate, inalienabilitate, intangibilitate, universalitate, opozabilitate *erga omnes* și imprescriptibilitate [6, p.140-141].

Vom încerca să studiem fiecare aspect în parte, al caracterelor juridice ale numelui de familie, respectiv:

Legalitatea poate fi privită ca obligativitatea persoanei fizice de a dispune de numele de familie. Din start art. 55 alin.(2) din Codul civil al RM prevede că „Copilul dobândește numele de familie al părinților săi”. Astfel suntem în prezența unui drept al persoanei fizice, ce apare odată cu nașterea și nu cunoaște o procedură deosebită de atribuire a acestuia, doar că modificarea sau schimbarea numelui se realizează în condițiile legii.

Egalitatea presupune că tuturor oamenilor li se recunoaște dreptul la nume, fapt confirmat prin art.16 alin.(2) din Constituția RM – „Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”.

Inalienabilitatea indică ideea că numele este strict personal și nu poate fi exercitat decât personal de către titular, titularul dreptului subiectiv la nume nu poate renunța la numele său, nu-l poate vinde [1, p. 276]. Atragem atenția asupra faptului că „Dreptul de a-și schimba numele de familie și/sau prenumele îl au cetățenii Republicii Moldova care au atins vârsta de 16 ani” (pct. 103 din Instrucțiunea nr. 4/2004). În caz de excepție, „Schimbarea prenumelui copilului până la vârsta de 16 ani se soluționează de către OSC, pe baza cererii ambilor părinți, făcându-se rectificările corespunzătoare în actul de naștere al copilului. În caz de

neînțelegere între părinți, se va lua în considerație avizul autorității tutelare, ținându-se cont, în exclusivitate, de interesele copilului” (pct. 104 din Instrucțiunea nr. 4/2004). De asemenea, faptul că numele de familie se transmite prin efectul filiației, aceasta nu se raportează și la prenumele persoanei fizice. În situația în care numele de familie este transmis prin filiație, căsătorie sau adopție, aceasta se efectuează prin capacitatea și efectul legii, dreptul la nume fiind inalienabil.

Intangibilitatea evocă faptul că nimeni nu poate să aducă atingere dreptului la numele purtat de persoana fizică. Respectul este temelia „Cel care utilizează numele altuia este răspunzător de toate confuziile sau prejudiciile care rezultă. Atât titularul numelui, cât și soțul sau rudele lui apropiate pot să se opună acestei utilizări și să ceară repararea prejudiciului” (art. 29 alin.(3) din Codul civil al RM).

Universalitatea prezintă acel caracter al numelui potrivit căruia orice subiect de drept are drept la numele stabilit ori dobândit potrivit legii. Acest element își are confirmare legală prin art.7 pct.1 din Convenția privind drepturile copilului care dispune: „Copilul se înregistrează imediat după nașterea sa și are, prin naștere, dreptul la un nume”. În felul acesta, sunt garantate libertatea, demnitatea și justiția persoanei fizice.

Opozabilitatea erga omnes ne atenționează că dreptul la nume este unul absolut, iar celelalte persoane fizice cu care interacționează un subiect de drept au obligația de a nu-l încălca, fiindu-i respectate principiile și valorile.

Imprescriptibilitatea admite că dreptul la nume nu este supus extinderii termenului de prescripție (nu este vorba nici de prescripția extinctivă și nici de cea achizitivă). Dacă dreptul la nume este încălcat, titularul poate cere apărarea dreptului la nume. Dacă dreptul la nume este încălcat, titularul poate cere apărarea dreptului său oricând, indiferent de timpul care s-a scurs de la încălcare. Nu se are în vedere nici dobândirea dreptului de proprietate asupra dreptului la nume [1, p. 276].

Făcând parte din categoria drepturilor personale nepatrimoniale, la fel și prenumele beneficiază de caractere juridice ale acestor drepturi:

- Este un drept absolut, opozabil *erga omnes*.
- Este un drept inalienabil în sensul că nu poate forma obiectul transmisiunii prin acte juridice între vii sau pentru cauze de moarte.
- Este un drept imprescriptibil extinctiv cât și achizitiv. Titularul dreptului la prenume nu pierde dreptul la acțiune pentru apărarea lui prin intermediul justiției, indiferent de perioada de timp în care el nu a fost exercitat. De asemenea, dreptul la prenume nu este susceptibil de a fi dobândit prin efectul prescripției extinctive.
- Este un drept ce aparține tuturor persoanelor fizice. Astfel, fiecare persoană fizică are nu numai dreptul

la prenume, dar este și obligată de a purta un prenume în scopul individualizării [13, p.334-335].

Doctrinarii G.C. Ferentiu, B.D. Moloman completează această enumerare descrisă mai sus prin următoarele caractere: unitate și personalitate.

Unitatea, afirmă aceștia, deși este alcătuită din numele de familie și prenume, aceste elemente împreună individualizează aceeași persoană fizică.

Personalitatea, în viziunea acestora, se explică prin aceea că numele este strâns legat de persoana omului, el nu se poate exercita decât personal, nefiind posibilă reprezentarea [7, p.32].

Despre relevanța drepturilor personale nepatrimoniale își consacră studiul doctrinarul V.A. Reașențev, care afirmă că acestea sunt acele drepturi ce nu au un conținut economic (patrimonial), ce sunt indisolubil legate de subiectul de drept, recunoscute de societate și, din acest considerent, au nevoie de protecție juridică. Astfel de drepturi, în viziunea autorului, sunt: numele, dreptul de autor, onoarea, demnitatea și altele. Spre deosebire de munca creativă, posesia acestora nu este o condiție a apariției relațiilor patrimoniale: aceste drepturi nu pot fi echivalate în bani. Deoarece drepturile personale nu au un conținut economic, acestea sunt obiect exclusiv al drepturilor personale nepatrimoniale. Acestea determină starea spirituală a persoanei, lumea interioară a acesteia, individualitatea, solicitările morale și estetice, care au importanță în societatea dezvoltată. Practic, toate aceste drepturi apar odată cu nașterea și încetează cu decesul persoanei. Aceste drepturi personale nepatrimoniale determină poziția socială a persoanei [14, p.181].

Doctrinarii D.Lupulescu și A.M. Lupulescu consideră că necesitatea individualizării persoanei fizice este determinată, pe de o parte, de interese generale, obștești, iar pe de altă parte, de interese personale sau individuale. Statul are interesul ca fiecare persoană fizică să fie identificată prin nume, în multiplele raporturi juridice la care participă, precum și la activități cu caracter social, politic, artistic, cultural, sportiv etc. Nu este de neglijat faptul că există și un interes personal, individual al fiecărui participant la raporturile juridice de a fi individualizat ca titular de drepturi și obligații [9, p.7].

Pe toată durata vieții, persoanei fizice i se impune a fi identificată, acest proces își are începutul la nașterea ei, prin stabilirea numelui și prenumelui și continuă odată cu trecerea timpului prin domiciliul, starea civilă care îi sunt atribuite și sunt susceptibile de a suferi modificări.

Din cele relatate, susținem faptul că atributele de identificare a persoanei fizice pot fi privite ca importante valori, indispensabile pentru fiecare individ în

parte, însoțite de capacitatea juridică, contribuie la realizarea drepturilor personale și patrimoniale și îndeplinirea obligațiilor civile, necesare pentru a participa la viața juridică.

În ce ne privește, considerăm că pe atributele de identificare se fundamentează toată viața juridică a persoanelor în societate. Atributele de identificare sunt în posesia tuturor persoanelor fizice, în mod egal. Odată ce se atestă existența unei persoane fizice se confirmă, în mod imperativ, necesitatea existenței și a atributelor de identificare a acesteia. Este de neconceput ca o persoană fizică să nu aibă o stare civilă aparte, un nume și un prenume specifice, precum și un domiciliu prin intermediul cărora să fie individualizate în societate, în familie și în spațiu.

Referințe:

1. Baieș S., Roșca N. *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Ed. a V-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 391 p.
2. Boroi G. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*. Ed. a 4-a. București: Hamangiu, 2010. 485 p.
3. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 6 iunie 2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.06.2002, nr. 82-86.
4. Costin M.N. *Marile instituții ale dreptului civil român. Vol 2. Persoana fizică și persoana juridică*. Cluj-Napoca: Dacia. 1984. 492 p.
5. Cuda S. *Persoana fizică*. Cluj-Napoca: Risoprint, 2010. 164 p.
6. Dogaru I., Cercel S. *Drept civil. Persoanele*. București: C.H. Beck, 2007. 353 p.
7. Ferentiu G.C., Moloman B.D. *Elemente de dreptul familiei și de procedură civilă*. București: Universul juridic, 2011. 304 p.
8. Lupan E., Sabău-Pop I. *Tratat de drept civil român. Vol. II. Persoanele*. București: C.H. Beck, 2007. 453 p.
9. Lupulescu D., Lupulescu A.M. *Identificarea persoanei fizice. Numele de familie. Domiciliul. Actele de stare civilă*. București: Lumina Lex, 2002. 339 p.
10. Mircea T. *Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică*. București: Argument, 2003. 395 p.
11. Reghini I., Diaconescu Ș., Vasilescu P. *Introducere în dreptul civil*. București: Hamangiu. 2013. 808 p.
12. Stătescu C. *Drept civil*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1970. 880 p.
13. Tărchilă P. *Drept civil. Partea generală și persoanele*. Arad: Gutenberg, 2008. 529 p.
14. Рясенцев В.А. *Советское гражданское право. Часть 1*. Москва: Юридическая литература, 1986. 559 с.

Recenzent:
Valentina CEBOTARI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

EROAREA ÎN CAZUL COMITERII INFRAȚIUNII ȘI POSIBILITATEA APLICĂRII UNOR CIRCUMSTANȚE CARE ÎNLĂTURĂ URMĂRIREA PENALĂ

Vadim OLTU,
doctorand (ICJP al AȘM)
Ion PAVEL,
doctorand (ICJP al AȘM)

Delimitarea conceptuală și normativă a circumstanțelor care exclud urmărirea penală (art.275 CPP RM) este principia-lă. În acest sens, urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată inclusiv în cazurile în care *nu există faptul infracțiunii ori fapta nu întrunește elementele infracțiunii, cu excepția cazurilor când infracțiunea a fost săvârșită de o persoană juridică*. Pentru a clarifica, din punct de vedere doctrinar, semnificația fiecărei cauze enunțate (și nu numai), se impune clarificarea esenței și conținutului juridic ale fiecăreia dintre ele. În particular, dacă poate fi raportată o singură situație, concomitent, la cazul lipsei faptului infracțiunii și lipsei în conținutul faptei comise a elementelor infracțiunii, sau aceste situații sunt paralele și nu pot fi referite la o singură situație faptică?! Prin conținutul articolului științific elaborat se identifică, din punct de vedere conceptual, unitatea și realitatea existenței uneia ori altei circumstanțe care exclude urmărirea penală. În fapt, se materializează discursul științific de la semnificație juridică la esență și conținut juridic, prin descrierea elementelor care determină în mod individual o situație juridică – în calitate de circumstanță care exclude urmărirea penală.

Cuvinte-cheie: urmărirea penală; circumstanță care exclude urmărirea penală; fapt al infracțiunii; faptă prejudiciabilă; element al infracțiunii; temei real al răspunderii penale; temei juridic al răspunderii penale.

* * *

Delimitation of conceptual and normative circumstances which exclude criminal proceedings (article. 275 CPP RM) is a case of principle. In this regard, the prosecution can not be started, and if it was on, it can not be done, and will be terminated even in cases where there is no crime or actions do not meet the elements of the crime, unless the cases when the crime is committed by a legal entity. To clarify, in doctrinal view, meaning of each case listed (and more) is necessary to clarify the legal essence and content of each of them. In particular, if a single event can be reported simultaneously in the absence of crime and when actions do not meet the elements of the crime, or these situations are parallel and can be referenced to a single factual situation?! The content of this scientific article identifies, from a conceptual point of view, unity and reality of one or other circumstances which exclude criminal proceedings. In fact, scientific discourse materializes from legal significance to the essence and legal content by describing the elements that determine, individually, a legal situation - as a circumstance that excludes prosecution.

Keywords: prosecution; a circumstance that precludes prosecution; act of a crime; prejudice action; element of a crime; a real basis of a criminal liability; a legal basis for a criminal liability.

În contextul eforturilor de integrare în Uniunea Europeană, depuse de către Republica Moldova, armonizarea legislației și a politicilor statului la standardele UE în domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului reprezintă o prioritate. Conform art.3 alin.(1)-(2) CP RM, „nimeni nu poate fi declarat vinovat de săvârșirea unei infracțiuni nici supus unei pedepse penale, decât în baza unei hotărâri a instanței de judecată și în strictă conformitate cu legea penală. Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise”. În baza art.4 alin.(1) CP RM, „întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia”[5].

În acest context, o semnificație teoretică și practică deosebită o capătă instituția circumstanțelor (cauzelor, temeiurilor) care înlătură urmărirea penală. Anume caracterul principal și semnificația vizată denotă necesitatea unei analize profunde și complexe a instituției respective de drept procesual-penal, a cadrului legislativ național existent și elaborarea recomandărilor originale privitor la perfecționarea legislației penale și procesual-penale în vigoare, precum și a practicii de aplicare a normelor în materia circumstanțelor care exclud urmărirea penală.

Or, în opinia noastră, se cer a fi examinate cauzele respective din perspectiva evidențierii listei exhaustive și limitelor de acțiune a acestora, precum și crearea unui mecanism eficient de aplicare a instituției, inclusiv prin elaborarea recomandărilor de perfecționare a legii penale și procesual-penale a Republicii Moldova în această materie, precum și a practicii de aplicare a circumstanțelor care exclud urmărirea penală.

O problemă aparte care poate fi impusă, în această ordine de idei, este dacă în cazul unei erori (*de drept* ori *de fapt*) poate fi pusă în acțiune norma art.275 CPP RM și, în acest ultim caz, care sunt premisele și posibilitățile de incidentă ale acestei norme? Anume acest ultim moment urmează a fi analizat în ideea acestui material științific.

În opinia autorului A.Țuculeanu, extinderea criminalității în societatea modernă și necesitatea luării unor măsuri eficiente pentru garantarea siguranței cetățenilor implică, în mod obligatoriu, stabilirea unui echilibru între posibilitățile de reacție ale societății împotriva criminalității și protecția drepturilor individuale. Or, altfel, subliniază autorul citat, se ajunge ca legea să nu mai reprezinte mijlocul de ocrotire a celor care o respectă, ci, în principal, a celor care nu o respectă [13, p.12].

Cu adevărat, săvârșirea infracțiunii determină

nașterea raportului juridic de drept penal. În context, T.Ōsoianu indică faptul că conținutul acestui raport juridic cuprinde dreptul statului de a-l atrage la răspundere penală pe infractor și obligația acestuia de a suporta consecințele faptei săvârșite. Pentru a soluționa asemenea conflict intervenit între stat și infractor, este necesară o activitate succesivă [12, p.8]. Această activitate demarează în cadrul unui proces penal. Procesul penal reprezintă o realitate vie, constată P.Buneci, o activitate concretă și se desfășoară ori de câte ori trebuie restabilită ordinea de drept, prin aplicarea sancțiunilor de drept penal pe cale de constrângere [14, p.21].

După cum menționează, pe bună dreptate, autorii A.Tulbure și A.Tatu, anume acțiunea penală constituie instrumentul juridic prin intermediul căruia se deduce în fața organelor judiciare conflictul de drept penal în vederea tragerii la răspundere a celui vinovat de comiterea unei infracțiuni [10, p.59].

În baza celor consemnate, se constată faptul că urmărirea penală este un moment procesual cu semnificații deosebite [15, p.387; 17, p.105], care marchează declanșarea unui proces penal și presupune că organele competente de stat cunosc faptul săvârșirii unei infracțiuni și întreprind toate acțiunile prevăzute de lege în scopul constatării acestei fapte infracționale [16, p.27]. Deci, pe de o parte, începerea urmăririi penale marchează declanșarea procesului penal, iar pe de altă parte, ea implică drepturi și obligații specifice atât pentru organul de urmărire penală, cât și pentru ceilalți participanți la proces [17, p.105].

Astfel, pentru a începe urmărirea penală, trebuie să fie identificate două condiții: una cu caracter *pozitiv* (să rezulte un minim de date care să determine concluzia comiterii unei infracțiuni [17, p.105]) și alta cu caracter *negativ* (inexistența circumstanțelor de împiedicare a punerii în mișcare a acțiunii penale – circumstanțe care înlătură urmărirea penală) [11, p.71]. Or, limitele urmăririi penale sunt configurate inclusiv de încetarea acesteia [11, p.9; 14, p.11]. Conform art.275 CPP RM, „urmărirea penală nu poate fi pornită, iar dacă a fost pornită, nu poate fi efectuată, și va fi încetată în cazurile în care:

- 1) nu există faptul infracțiunii;
- 2) fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune;
- 3) fapta nu întrunește elementele infracțiunii, cu excepția cazurilor când infracțiunea a fost săvârșită de o persoană juridică;
- 4) a intervenit termenul de prescripție sau amnistia;
- 5) a intervenit decesul făptuitorului;
- 6) lipsește plângerea victimei în cazurile în care urmărirea penală începe, conform art.276, numai în baza plângerii acesteia sau plângerea prealabilă a fost retrasă;
- 7) în privința unei persoane există o hotărâre judecătorească definitivă în legătură cu aceeași acuzație sau prin care s-a constatat imposibilitatea urmăririi penale pe aceleași temeuri;
- 8) în privința unei persoane există o hotărâre neanulată de neîncepere a urmăririi penale sau de încetare a urmăririi penale pe aceleași acuzații;
- 9) există alte circumstanțe prevăzute de lege care

condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală” [5].

În aspect comparativ, legislația procesual-penală a României prevede, la art.16 alin.(1) CPP al României, că acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare, iar când a fost pusă în mișcare nu mai poate fi exercitată dacă:

- a) fapta nu există;
- b) fapta nu este prevăzută de legea penală;
- c) nu există probe că o persoană a săvârșit infracțiunea;
- d) există o cauză justificată sau de neimputabilitate;
- e) lipsește plângerea prealabilă, autorizarea sau sesizarea organului competent ori altă condiție prevăzută de lege, necesară pentru punerea în mișcare a acțiunii penale;
- f) a intervenit amnistia sau prescripția, decesul suspectului ori al inculpatului persoană fizică sau s-a dispus radierea suspectului ori inculpatului persoană juridică;
- g) a fost retrasă plângerea prealabilă, în cazul infracțiunilor pentru care retragerea acesteia înlătură răspunderea penală, a intervenit împăcarea ori a fost încheiat un acord de mediere în condițiile legii;
- h) există o cauză de nepedepsire prevăzută de lege;
- i) există autoritate de lucru judecat;
- j) a intervenit un transfer de proceduri cu un alt stat, potrivit legii [18].

O atenție aparte intervine în raport cu reglementarea prevăzută de art.16 alin.(1) lit. d) CPP al României, în special *existența erorii – cauză de neimputabilitate*. Or, spre deosebire de legea penală a RM, CP român identifică eroarea ca fiind una dintre cauzele de neimputabilitate (art.30 CP al României), alături de constrângerea fizică și constrângerea morală, excesul neimputabil, minoritatea făptuitorului, iresponsabilitatea, intoxicația, cazul fortuit [8]. În acest sens normativ, „nu constituie infracțiune fapta prevăzută de legea penală săvârșită de persoana care, în momentul comiterii acesteia, nu cunoștea existența unei stări, situații ori împrejurări de care depinde caracterul penal al faptei” [8].

CPP RM operează în art.6 pct.11¹, cu noțiunea de *eroare gravă de fapt* (stabilirea eronată a faptelor, în existența sau inexistența lor, prin neluarea în considerare a probelor care le confirmau sau prin denaturarea conținutului acestora; eroarea gravă de fapt nu reprezintă o apreciere greșită a probelor) [5], dar semnificația acesteia este una strict judiciară și cu totul diferită de cea care are influență în context infracțional (asupra răspunderii penale, asupra vinovăției, asupra calificării juridice a infracțiunii). CPP RM utilizează această sintagmă numai în art.427 alin.(1) pct.6) pentru a determina că admiterea de către instanța de apel a unei *erori grave de fapt* constituie unul dintre temeiurile pentru recurs.

Din raționamentele normative prevăzute, în cazul legii procesual-penale a României nu apare necesitatea unei raportări a situației de admitere a unei erori – cauză de neimputabilitate – la situațiile în care *fapta nu există* ori *fapta nu este prevăzută de legea penală* (art.16 alin.(1) lit. a) și b) CPP al României). Această necesitate intervine însă în cazul în care se operează cu legea procesual-penală a Republicii Moldova. Or, nere-

glementsarea instituției erorii în aspect penal determină neexaminarea acesteia în calitate de circumstanță care ar determina excluderea urmăririi penale.

Totuși, în viziunea noastră, cazurile prevăzute de art.275 pct.4)-8) CPP RM nu sunt relevante unor legături incidente cu situația erorii (*de drept ori de fapt*). De principiu, aceste cazuri au caracter obiectiv și nu influențează semnificația elementului subiectiv al infracțiunii. În cazul prevăzut de art.275 pct.9) CPP RM, alte circumstanțe invocate urmează a fi prevăzute expres de lege și sunt în afara regulilor erorii penale. Anume această ultimă constatare apare impusă ca urmare a lipsei unor descrieri ale instituției erorii în Partea generală a CP RM. Din această perspectivă, analiza științifică a incidenței art.275 CPP RM în contextul existenței erorii (*de drept ori de fapt*) poate fi corelată, direct ori indirect, pct.1), 2), 3) ale acestei norme.

Pentru a stabili această ultimă corelație, vor fi supuse, mai întâi de toate, cauzele prevăzute de art.275 pct.1)-3) CPP RM, iar ulterior se vor evidenția anumite reperi legate de instituția erorii penale.

Inexistența faptului infracțional (nu există faptul infracțiunii). Pentru aplicarea legii penale la infracțiunile concrete, subliniază V. Dongoroz, adică pentru realizarea justiției represive, este util ca, alături de cercetarea faptului din punct de vedere juridic, să se examineze faptul concret și ca fenomen uman, natural, social, politic, moral etc. [25, p.197].

În opinia noastră, legiuitorul din Republica Moldova operează în mod eronat cu noțiunea de „fapt” în locul celei de „faptă”. În context, susținem ideea legiuitorului român care a indicat, în art.16 alin.(1) lit. a) CPP al României, o asemenea cauză precum „fapta nu există” [18].

Conform interpretărilor gramaticale, noțiunea de „fapt” reflectă un conținut mult mai extins decât noțiunea de „faptă”. În acest sens, *faptul* are semnificația atât de *întâmplare sau împrejurare reală, lucru petrecut în realitate, cât și de acțiune săvârșită de cineva; faptă* [19].

Doctrinariii români (A.Tulbure și A.Tatu) atribuie această cauză la categoria celor care determină inexistența temeiului juridic al răspunderii penale [20, p.107]. Însă, este de amintit că în baza art.15 alin.(2) CP al României, *infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale* [8]. Or, apelând la art.51 alin.(1) CP RM, *temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală, reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale* [21].

În acest curs al analizelor desfășurate, se impune, în viziunea noastră, modificarea art.51 alin.(1) CP RM, prin identificarea unui singur temei al răspunderii penale – **infracțiunea**. Or, nu poate fi catalogat un element abstract (componența de infracțiune) în calitate de premisă a unei situații reale (răspunderea penală). Această modificare ar determina, pe cale de efect, necesitatea modificării și a art.275 pct.1) CPP RM – din *lipsa faptului infracțiunii în fapta nu există*. De altfel, lipsa faptei infracționale ar condiționa lipsa temeiului răspunderii penale în ansamblu.

Deci, elementul material este componentul princi-

pal al laturii obiective a infracțiunii. De fiecare dată, determinându-se răspunderea penală pentru anumite comportamente prescrise sau interzise de legea penală, legiuitorul are în vedere acțiunile voite de către făptuitor, și nicidecum oarecare forțe ale naturii sau de alt gen. În acest sens, autorii V. Cușnir, V. Berliba, S. Carp et al. menționează că nu trebuie confundată voința acțiunii cu mișcarea corporală a persoanei, deoarece poate exista voința fără mișcare corporală, după cum poate exista o mișcare a corpului, fără o participare a voinței [9, p.14].

În această situație, lipsește imputațiunea de fapt ca temei real al răspunderii penale – prevăzută de art.51 alin.(1) CP RM, ulterior, ca analiză – este lipsă și în calitate de temei juridic al acestei răspunderi. În cazul în care se invocă art.275 pct.1) CPP RM nu există fapta în materialitatea sa [20]. Nu suntem pe deplin de acord, în context, cu autorii I. Dolea, D. Roman, T. Vizdoagă et al., care susțin că în cazul absenței faptului infracțiunii, evenimentul există, dar nu este rezultatul unei fapte umane, ci este rezultatul unor factori naturali sau se produce ca rezultat al acțiunilor persoanei decedate (se invocă exemplul sinuciderii) [22, p.420]. Raliindu-ne la opinia autorilor V.Cușnir, V.Berliba, S.Carp et. al, în cazul când persoana își cauzează o anumită daună sie, care, dacă ar fi fost cauzată altor persoane ar fi fost supusă răspunderii penale, faptul infracțiunii este prezent [9, p.14]. În acest din urmă caz, se poate apela la lipsa semnelor componenței de infracțiune. Inexistența elementului material determină și lipsa oricărei răspunderi juridice, alta decât cea penală [22, p.420].

Absența faptei infracționale nu poate opera în cazul unei erori infracționale admise. Or, eroarea infracțională admisă indică existența unei oarecare fapte.

Fapta nu este prevăzută de legea penală ca infracțiune. Legea penală, după cum subliniază V. Dongoroz, statornicind care anume activități sunt considerate ca infracțiuni, ca ilicit penal, este de la sine înțeles că rânduilele sale nu vor putea fi aplicate decât acestor *fapte concrete* care corespund perfect vreunei din activitățile prevăzute, în chip abstract (incriminate) de legea penală [25, p.187]. Un fapt (o acțiune), constată autorul citat, oricât de neconvenabil ar fi pentru viața de relațiune, oricât de inuman, antisocial, imoral ar apărea prin natura sa, nu este încă infracțiune cât timp o normă de drept nu îl incriminează și sancționează ca atare [25, p.199]. Cu adevărat, norma de drept, care incriminează, nu intră în compunerea infracțiunii [25, p.199]. Or, norma juridică, edictată de legiuitor, nu este un element al faptului juridic corespunzător [25, p.200].

Fapta săvârșită nefiind prevăzută de legea penală nu este infracțiune (*nullum crimen sine lege*) și nu atrage răspunderea penală [23, p.186]. Numai legea penală prevede care fapte constituie infracțiuni. Deci, pentru existența unei infracțiuni nu este suficientă existența unei fapte prejudiciabile săvârșite cu vinovăție, ci în mod obligatoriu trebuie ca această faptă să fie prevăzută de lege ca infracțiune și sancționată cu o anumită pedeapsă [24, p.212-215].

În cazul săvârșirii unei fapte prejudiciabile cu vinovăție, dar care la momentul săvârșirii ei nu a fost prevăzută de legea penală, se impune necesitatea ape-

lării la normele altor ramuri de drept care prescriu răspunderea corespunzătoare faptei comise [9, p.15]. În acest context, susținem ideea legiuitorului român ca să fie unificate cauzele vizând *fapta nu este prevăzută de legea penală* cu *fapta nu întrunește elementele infracțiunii*. Această concluzie are ca fundament ideea precum că o faptă devine infracțională doar în cazul în care întrunește elementele unei infracțiuni care este prevăzută de legea penală. În acest sens, dacă lipsește un element al infracțiunii, această faptă în varianta analizată nu este prevăzută de legea penală.

În acest sens, susținem ideea autorilor I.Dolea, D.Roman, T.Vizdoagă, A.Tulbure, A.Tatu et al., care subliniază că în cadrul acestei categorii intră și faptele dezincriminate. Or, lipsind o trăsătură obligatorie a infracțiunii – prevederea în legea penală (semnul *ilegalității penale*) – nu există nici o infracțiune [22, p.421; 20, p.107-108; 10, p.93].

Fapta nu întrunește elementele infracțiunii, cu excepția cazurilor când infracțiunea a fost săvârșită de o persoană juridică. Se poate întâmpla ca, uneori, menționează V. Dongoroz, legea să incrimineze fapte care, prin natura lor, să nu fie intrinsec neconvenabile, astfel că, pentru a caracteriza ceea ce norma consideră ilicit și incriminează ca atare, nu este suficient arătarea faptului, ci trebuie să se mai adauge *condițiunea săvârșirii*: în mod nejust, pe nedrept, fără justă cauză sau alte expresiuni similare [25, p.200]. În atare cazuri, se spune că avem de afacere cu o condițiune de ilicite sau antijuridicitate specială, care va constitui unul din elementele incriminării. Așadar, nu dispozițiunea incriminatoare (care rămâne un termen al infracțiunii) intră în atare cazuri ca element în conținutul infracțiunii, ci condițiunea de antijuridicitate specială, inserată în norma incriminatoare [25, p.200].

Conform art.52 CP RM, se consideră componență a infracțiunii totalitatea semnelor obiective și subiective, stabilite de legea penală, ce califică o faptă prejudiciabilă drept infracțiune concretă. În acest sens, subliniază autorii V.Cușnir, V.Berliba, S.Carp et al., pentru ca o faptă prejudiciabilă (ceea ce constituie temeiul real al răspunderii penale) să constituie infracțiune, ea trebuie să îndeplinească toate condițiile prevăzute în dispoziția de incriminare, adică să se săvârșească în asemenea circumstanțe încât să satisfacă modelul legal general și abstract al infracțiunii, fiind prezente toate semnele obiective și subiective specificate de acest model, toate cerințele care formează componența infracțiunii [9, p.15-16]. I.Dolea, D.Roman, T.Vizdoagă et al. indică, în acest caz, și faptul că în contextul acestui temei se include și cauza de comitere a faptei fără vinovăție [22, p.422]. În situația în care această cauză ar fi exclusă, operarea în continuare ar fi în baza cauzei *fapta nu este prevăzută de legea penală*. Or, vinovăția constituie un semn obligatoriu al infracțiunii, precum și un semn constitutiv obligatoriu al tuturor faptelor infracționale.

Detaliind eroarea – cauză de neimputabilitate potrivit legii penale a României și nereglementată în nici un mod de legea penală a Republicii Moldova, stabilim necesitatea precizării acesteia atât în context penal, cât și în aspect procesual-penal.

Astfel, art.32 al Statutului Curții Penale Interna-

ționale (Roma, 17 iulie 1998) [7, p.15-16] prevede că o eroare de fapt nu este un motiv de exonerare a răspunderii penale decât dacă face să dispară elementul psihologic al crimei. O eroare de drept care se referă la faptul de a ști dacă un comportament dat constituie o crimă ce ține de competența Curții nu este un motiv de exonerare a răspunderii penale. Cu toate acestea, o eroare de drept poate fi un motiv de exonerare a răspunderii penale, dacă face să dispară elementul psihologic al crimei (*n.a. – dar nu elementul material*) sau dacă decurge din art.33 (ordinul ierarhic și ordinul legii).

Interpretările textuale ale termenului de „eroare” indică faptul că aceasta este *o cunoștință, idee, părere, opinie greșită; o falsă reprezentare asupra unei situații de fapt ori asupra existenței unui act normativ* [3, p.347], iar *ignoranța* prezumă *o lipsă de cunoștințe (elementare), de învățătură, incultură; faptul de a ignora, de a nu ști ceva* [3, p.473].

I.Tănoviceanu constată, cu adevărat, că greșeala sau comiterea fără voință a infracțiunii este întotdeauna rezultatul ignoranței fie de fapt, fie de drept (or, se menționează că eroarea nu trebuie confundată cu ignoranța: prima este cunoștința greșită relativ la o faptă, pe când ignoranța este lipsa cunoștinței; confuzia devine iminentă datorită faptului că eroarea provine din ignoranță) [1, p.665].

În opinia lui T.Pop, ignoranța este *necunoașterea unui lucru, unei chestiuni*, iar eroarea este *cunoașterea falsă, greșită a unui lucru sau a unei chestiuni* [2, p.457].

Anume în această gamă de idei, V. Dongoroz afirmă că a nu cunoaște deloc ceva înseamnă a nu ști, a ignora acel ceva; a cunoaște un chip greșit sau trunchiat ceva înseamnă a fi în eroare. Aceste stări psihice negative sunt tratate în dreptul penal sub o singură denumire (*eroare sau ignoranță*) și sunt supuse aceluiași reguli juridice [4, p.419].

V.Păvăleanu definește eroarea, din contextul normelor reglementări adoptate în România, ca fiind necunoașterea sau cunoașterea greșită, de către cel care a săvârșit o faptă prevăzută de legea penală, fie a unei stări, situații sau împrejurări esențiale pentru corecta caracterizare a faptei, fie a unui element circumstanțial de agravare, fie a unei dispoziții legale nepenale sau a caracterului ilicit al faptei. Aceasta înseamnă, subliniază autorul citat, că făptuitorul are o reprezentare greșită a realității, care formează condițiile erorii [6, p.269].

În afară de legătura dintre eroare și ignoranță, V. Păvăleanu face apel și la legăturile dintre eroare – îndoială (*neîncredere, ezitare, șovăială, îndoire; a fi nesigur, nehotărât* [3, p.527]), eroare – nepricepere (*lipsă de iscusință, de îndemânare, de destoinicie, de competență; incapacitate* [3, p.688]), menționând că cel care are o îndoială în legătură cu realitatea nu trebuie să acționeze dacă nu o cunoaște, în caz contrar, fapta îi este imputabilă, fiind comisă cu intenție directă, iar nepriceperea constituie o formă a culpei cu care acționează cei care nu cunosc realitatea în care acționează sau au insuficiente cunoștințe în legătură cu aceasta, deși puteau și trebuiau să le cunoască [6, p.269].

Așadar, teoria dreptului penal face distincție între eroarea de drept (eroarea juridică) și eroarea de

fapt. Eroarea juridică constituie perceperea eronată a circumstanțelor juridice ale faptei comise. Însă, acestea în fapt există. Or, eroarea de drept poate să se manifeste prin următoarele forme: *eroarea vizavi de caracterul prejudiciabil al infracțiunii și nivelul ilegalității penale a faptei comise și eroarea referitoare la încadrarea faptei prejudiciabile comise și limitele pasibilității de pedeapsă* [26, p.392-395].

La nivelul erorii vizavi de caracterul prejudiciabil al faptei și nivelul ilegalității penale a faptei comise, în viziunea autorului M. Fatkulina, susținută și de noi în cea mai mare măsură, poate fi redată ideea unei delimitări între eroarea de drept *pozitivă și negativă* [27, p.16, 17, 44, 84 citat după 26, p.392-395].

În cazul erorii pozitive infractorul consideră că comite o faptă prejudiciabilă apreciată ca infracțiune, în realitate nu este vorba despre o infracțiune; în cea de-a doua situație – persoana apreciază fapta drept una în afara limitelor normativului penal, ea, însă, fiind o infracțiune. La examinarea minuțioasă a erorii de drept negative, aceasta trebuie să fie raportată obligatoriu la caracterul faptei comise [26, p.392-395].

În cazul unei erori de drept (juridice), se poate apela totuși la existența unei circumstanțe care înlătură caracterul penal al faptei, cu condiția că persoana a considerat că cele comise întrunesc semnele componenței de infracțiune, însă realmente această faptă nu era una tipic infracțională (*eroarea de drept pozitivă*). În acest din urmă caz, nu se poate renunța la necesitatea invocării unei alte răspunderi juridice, în cazul în care faptele se încadrează în modul aferent. În viziunea noastră, în cazul respectiv se poate apela la *fapta nu este prevăzută de legea penală*. În caz contrar, adică dacă persoana a considerat că fapta comisă nu este infracțională, însă ea este una de asemenea gen, urmează a fi identificată existența răspunderii penale (*eroarea de drept negativă*).

Cele consemnate indică asupra importanței cunoașterii minuțioase, în procesul calificării juridice a infracțiunilor, nu numai a semnelor reieșite din conținutul infracțiunii, ci și a unor reguli generale și speciale de calificare a faptelor în limitele unui sau altui conținut normativ, în limitele unei sau altei răspunderi juridice, cu referire la una sau la altă formă de vinovăție prin care se manifestă actul infracțional. Însă, certă devine necesitatea modificării cadrului normativ în vigoare în materie penală și procesual-penală, în particular prin reglementarea materială a instituției erorii [26, p.392-395].

1. Cazurile prevăzute de art.275 pct.4)-8) CPP RM nu sunt relevante unor legături incidente cu situația erorii (*de drept ori de fapt*).

2. Este necesară modificarea art.51 alin.(1) CP RM, prin identificarea unui singur temei al răspunderii penale – *infracțiunea*. Or, nu poate fi catalogat un element abstract (componența de infracțiune) în calitate de premisă a unei situații reale (răspunderea penală).

3. Se impune necesitatea modificării art.275 pct.1) CPP RM – din *lipsa faptului infracțional în fapta nu există*. De altfel, lipsa faptei infracționale ar condiționa lipsa temeiului răspunderii penale în ansamblu.

4. Urmează a fi exclusă cauza care înlătură caracterul

penal al faptei prevăzute de art.275 pct.3) CPP RM, și anume: *fapta nu întrunește elementele infracțiunii, cu excepția cazurilor când infracțiunea a fost săvârșită de o persoană juridică*.

5. Este necesară o reglementare normativă în materie de eroare, care să se regăsească în CP RM.

Referințe:

1. Tănoveanu I. *Tratat de drept și procedură penală*. Ed. a doua a cursului de drept și procedură penală. Revăzut și completat. Doctrina de V.Dongoroz. Vol. I. București: Tiparnița „Curier Judiciar”, 1924. 1044 p.
2. Pop T. *Drept penal comparat. Partea generală*. Vol. II. Cluj: Institutul de Arte Grafice „Ardealul”, 1923. 914 p.
3. *Dicționarul explicativ al limbii române* / I. Coteanu, L. Seche, M.Seche. Ed. a II-a. București: Univers enciclopedic, 1998. 1194 p.
4. Dongoroz V. *Drept penal*. București: „Tirajul” Institut de Arte Grafice, 1939. 772 p.
5. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova*. În: *Monitorul Oficial*, 2003, nr.104-110, art.447. În vigoare: 12.06.2003. <http://lex.justice.md/md/326970/>. Vizitat: 5.04.2015.
6. Păvăleanu V. *Drept penal general. Conform noului Cod penal*. București: Universul juridic, 2012. 504 p.
7. *Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale*. 47 p. https://www.google.md/?gws_rd=cr,ssl&ei=6PcgVZmgHsYlsAHYnIG4Dw#q=satutul+curtii+penale+internationale+de+la+roma+de+la+17+Iulie+1998. Vizitat: 5.04.2015.
8. *Codul oenal al României* (Legea nr.286/2009). Publicat în *Monitorul Oficial*, Partea I nr.510 din 24/07/2009, care a intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014, actualizat la data de 23 octombrie 2014. <http://www.avocatura.com/11491-noul-cod-penal.html>. Vizitat: 5.04.2015.
9. Cușnir V., Berliba V., Carp S. et al. *Studiu selectiv în materie de drept penal*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare”, 2004. 192 p.
10. Tulbure A., Tatu A. *Tratat de drept procesual penal*. București: All Beck, 2001. 608 p.
11. Păvăleanu V. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Lumina Lex, 2002. 636 p.
12. Osoianu T. *Procedură penală*. Chișinău: Asociația Tinerilor Juriști Cercetători, 2000. 98 p.
13. Țuculeanu A. *Instituții de drept procesual penal. Reținerea. Arestarea preventivă. Obligația de a nu părăsi localitatea*. București: 2003. 166 p.
14. Buneci P. *Drept procesual penal. Partea specială*. București: Editura Fundației România de mâine, 2003. 384 p.
15. Paraschiv C. S. *Drept procesual penal*. București: Lumina Lex, 2002. 766 p.
16. Dolea I., Roman D., Sedlețchi Iu. et al. *Drept procesual penal*. Vol. II. Ed. II, revăzută și completată. Chișinău: USM, 2006. 335 p.
17. Mrejeru Th. *Drept procesual penal*. București: Sylvi, 2001. 206 p.
18. *Codul de procedură penală al României actualizat 2014* – Legea 135/2010 republicată. Acțiunea penală și acțiunea civilă în procesul penal art.14-28. <http://e-juridic.manager.ro/articole/-actiunea-penala-si-actiunea-civila-in-procesul-penal-art-14-28-14525.html>. Vizitat: 28.04.2015.
19. *DEX (Dicționar al limbii române)* online. <http://dexonline.ro/definitie/fapt>. Vizitat: 28.04.2015.
20. Tulbure A., Tatu A. *Tratat de drept procesual penal*. Ed. II. București: All Beck, 2003. 688 p.
21. *Codul penal al Republicii Moldova* nr.985 din 18 aprilie 2002. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=331268>. Vizitat: 28.04.2015.
22. Dolea I., Roman D., Vizdoagă T. et al. *Codul de procedură penală. Comentariu*. Chișinău: Cartier, 2005. 768 p.
23. Pitulescu I., Abraham P., Derșidan E., Ranete I. *Dicționar de termeni juridici uzuali (explicativ-practic)*. București, 1997.
24. Berliba V. *Incorectitudinea normelor juridico-penale și legalitatea în statul de drept*. În: *Materialele Conferinței internaționale științifico-practice cu genericul „Edificarea statului de drept”*. Chișinău: 26-27 septembrie 2003, p.212-215.
25. Dongoroz V. *Drept penal*. București: Institutul de Arte Grafice, 1939. 772 p.
26. Oltu V. *Unele elemente ce identifică eroarea în contextul infracțiunii de fabricare sau punere în circulație a banilor falși ori a titlurilor de valoare false*. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Aspecte economico-financiare și sociale ale economiei Republicii Moldova în contextul transformărilor sistemice și integrării în spațiul european*. Chișinău: USM, 2010, p.392-395.
27. Фаткуллина М.Б. *Юридические и фактические ошибки в уголовном праве. Проблемы квалификации*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Москва: РГБ, 2003.

Recenzent:
Tudor OSOIANU,
doctor în drept, conferențiar universitar

PRIMIREA UNEI REMUNERAȚII ILICITE PENTRU ÎNDEPLINIREA LUCRĂRILOR LEGATE DE DESERVIREA POPULAȚIEI: ELEMENTE CARE INDICĂ PERICOLUL SOCIAL ȘI JUSTIFICAREA INCRIMINĂRII

Ion PAVEL,
doctorand (ICJP al AȘM)
Sergiu GAVAJUC,
doctorand (ICJP al AȘM)

Pare a fi absurdă ideea de modificare a relațiilor sociale incidente răspunderii penale, fără ca să se modifice însăși intervenția – ca atare – în cadrul acestor relații. Parcurgerea etapelor de trecere la o economie de piață, procesul de privatizare a bunurilor materiale, libera dezvoltare a sistemului comercial etc. au determinat și determină necesitatea implicării legiuitorului în reformularea unor texte de norme penale, care să corespundă atât realităților curente, cât și necesităților eventuale de prevenire și combatere a faptelor ilegale.

Cuvinte-cheie: primire; remunerație; recompensă; ilicit/ilicită; lucrări; servicii; deservire a populației; domeniu de deservire.

* * *

It seems to be an absurd idea of amending the criminal liability incidents of social relations, to modify them without intervention – as such – in these relationships. Following the steps of transition to a market economy, privatization of goods, the free trade system development, etc. have determined and determine the need to involve legislator in reformulating texts of criminal provisions that would correspond to both current state of relationships, as well as the possible need of preventing and combating illegal acts.

Keywords: reception; remuneration; reward; illicit/illegal (unlawful); works; services; population service; service area.

Domeniul de deservire a populației este unul complex și variat, fapt care impune și mecanisme specifice și bine calculate de intervenție a mijloacelor juridice, în particular juridico-penale, în această sferă. De asemenea, aceste relații sociale suportă modificări de la o etapă la alta de dezvoltare a societății, iar din perspectiva tendințelor de dezvoltare actuală a Republicii Moldova, ele au fost conturate sub un alt unghi de vedere decât în trecutul nu prea îndepărtat. În fapt, incoerențele și incertitudinile normative dictează imposibilități și ineficiențe aplicative ale normativului penal în acest domeniu. Prin prisma celor anunțate, lipsa necesității modificării normei prevăzute de art. 256 C.pen. RM a reieșit inclusiv din faptul că nu s-a operat cu un studiu sistematizat în această materie, prin care s-ar fi indicat asupra eventualității ori lipsei acesteia în cadrul intervenției de modificare a normativului penal. Or, nu se mai poate anunța la moment, în mod completamente, ideea care a justificat introducerea în C. pen. a normei art. 155/2 – *primirea unei remunerații ilicite de la cetățeni pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației* – că aceasta împiedică activitatea normală a instituțiilor, organizațiilor, întreprinderilor din sfera de deservire a populației din interior, adică se comit de către lucrătorii acestei sfere a economiei naționale și atentează la principala funcție a ei – repartizarea bunurilor materiale și a altor valori printre membrii societății în forma îndeplinirii de lucrări și prestări de servicii, atât contra plată, cât și fără plată [1, p.4].

Raționamentele unei norme învechite și necorespunzătoare relațiilor sociale de ultimă oră sunt deduse și din elaborarea mai multor lucrări dedicate acestui subiect doar în perioada ex-sovietică (anii '80-90 ai sec. trecut). La moment, deși norma există, se aplică uneori

în practică, eficiența și forma juridică prin care își păstrează esența definitorie nu a fost cercetată. Toate cele consemnate semnaleză necesitatea și realitatea unui studiu științific raportat la forma și conținutul juridic al normei prevăzute de art.256 C.pen. RM, în particular sub aspectul identificării gradului de pericol social al infracțiunii și justificarea incriminării.

Cu adevărat, etapa actuală de dezvoltare a economiei naționale este caracterizată de dezvoltarea complexă și dinamică a sferei de deservire. Prin intermediul acestui domeniu al economiei naționale, se tinde a soluționa un ansamblu de probleme sociale, legate nemijlocit de asigurarea necesităților tot mai mari ale populației prin utilizarea unei varietăți de lucrări și servicii. Identificarea unor forme și metode noi de reglementare a sferei de deservire constituie o prioritate iminentă. Pentru că numai prin asigurarea acestor elemente ale economiei naționale se va putea decide nivelul de eficiență al sistemului economic în ansamblu. Așadar, sfera de deservire a populației se manifestă ca un complex de elemente economice componente, care este orientat spre asigurarea bunăstării populației în ansamblu și a fiecărei persoane în parte [2, p.3].

Totuși, limitele asigurării sferei de deservire a populației sunt evidențiate nu numai de caracterul categoriilor care formează acest domeniu complex, de reglementările ce se impun în cadrul acestuia, ci și de sistemul de măsuri aplicate din numele statului persoanelor care au admis încălcări ale regimului normal de deservire a populației. În acest sens, un rol aparte le revine *răspunderii penale și pedepsei penale* pentru comiterea infracțiunilor din domeniul de deservire a populației.

Deservirea populației este constituită dintr-un an-

sambulu de ramuri, precum deservirea comunală, deservirea socială, transportul, comerțul, alimentația publică, medicina, învățământul, cultura etc. Și dacă anterior faptele de natură penală în domeniul deservirii populației, de rând cu cele din domeniul comerțului, formau un subgrup foarte larg al infracțiunilor economice, numărul lor a fost redus, odată cu fortificarea aspirației de dezincriminare a legislației și implicare modestă a dreptului penal în reglementarea problemelor de ordin civil.

În literatura de specialitate, uneori subgrupul de infracțiuni care vizează domeniul de deservire a populației este denumit *infracțiuni în domeniul comerțului și deservirii populației*. Nu suntem de acord cu acest ultim punct de vedere, având la bază justificarea faptului că comerțul constituie un element component al deservirii populației. Din aceste considerente, subgrupul de infracțiuni economice ar fi rațional de revăzut sub aspectul clasic – *infracțiuni în domeniul de deservire* (sfera complexă de îndeplinire a lucrărilor și de prestare a serviciilor) [2, p.4]. O caracteristică distinctă a oricărei profesii o constituie, după cum subliniază V. Stati, acceptarea obligațiilor acesteia față de public. Atitudinea și comportamentul lucrătorilor (salariaților) din sfera comerțului, alimentației publice, transportului, deservirii sociale, comunale, medicale sau de altă natură la prestarea serviciilor și executarea lucrărilor influențează bunăstarea economică a societății în ansamblu. Lucrătorii din aceste domenii vor putea menține această poziție avantajoasă numai cu condiția că serviciile prestate și lucrările executate de către aceștia vor rămâne la un nivel înalt, ceea ce va asigura păstrarea încrederii publicului față de profesie. Salariații trebuie să acționeze într-o manieră corespunzătoare reputației profesiei și să evite orice comportament care ar putea discredita profesia. Cea din urmă se ia în considerație la elaborarea cerințelor etice, ținându-se cont de responsabilitatea salariatului față de client [3, p.418-419].

În ipoteza acestor prevederi normative, legiuitorul a prevăzut, prin art. 256 C. pen. RM, răspunderea penală pentru infracțiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației (o denumire marginală) [3, p.419].

Evident, cele constatate însă nu exclud posibilitatea aplicării unor măsuri de influență socială față de persoanele, care, în mod conștient, caută să corupă salariații (lucrătorii) din sfera de deservire a populației pentru valorificarea unor situații privilegiate ori obținerea unor bunuri. În acest context totuși, în viziunea noastră, important, dar nu cel mai principal mijloc, este cel de natură juridico-penală [4, p.22].

Autorul rus V.Ia. Tați specifică ca obiect generic al infracțiunilor economice sistemul economic în ansamblu. În componența acestui sistem intră o totalitate de ramuri ale economiei naționale, sistemul de raporturi social-productive, structura organizațională a economiei naționale și sistemul de dirijare corespunzător [5, p.15]. În acest sens, relațiile sociale ca obiect al protecției juridico-penale reflectă anumite raporturi între oameni (subiecți ai relațiilor), care apar în procesul ac-

tivității lor materiale și spirituale și determină dezvoltarea societății. Această definiție este preluată și de alți autori la nivel general.

În dreptul penal român, obiectul juridic generic al *infracțiunilor la regimul stabilit pentru anumite activități economice* îl formează acele relații sociale referitoare la buna desfășurare a activităților economice, a regimului legal stabilit pentru acestea [6, p.222-223].

Susținem în prealabil anume această idee, specificând însă că sistemul economic care cuprinde aceste activități economice constituie acel cumul de procese sociale care au loc în baza raporturilor patrimoniale și a formelor ei organizaționale existente în societate. Ca elemente de bază ale acestui sistem ar trebui evidențiate: relațiile social-economice, bazate pe toate formele de proprietate recunoscute în societate asupra resurselor și rezultatelor activității economice; formele juridico-organizatorice ale activității economice, raporturile concrete create între subiecții economici. Ca urmare a celor expuse, putem concluziona că infracțiunile economice pot fi considerate acele fapte săvârșite în dauna relațiilor sociale referitoare la buna desfășurare a mecanismului economic luat în ansamblu.

Deoarece sfera de deservire a populației este, la etapa actuală de dezvoltare a relațiilor sociale, puternic conturată de domeniul larg al comerțului, este importantă stabilirea, în fapt, a legităților social-juridice vizând necesitatea și realitatea implicării normativului penal în cadrul răspunderii juridice vizând primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației (art. 256 C. pen. RM; anterior art. 156/2 C. pen.), precum și semnele constitutive obiective și subiective care identifică această infracțiune sub aspectul componentelor tipice și circumstanțiale ale ei.

Pentru prima dată, răspunderea penală pentru infracțiunea de primire de remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației a fost fixată în C. pen. al RFSSR la 21 septembrie 1981 [4, p.3], ca, de altfel, și pentru încălcarea regulilor de comerț. În fapt, se constată că de atunci și până la etapa actuală, textul legii, operat de către legiuitorul Republicii Moldova prin norma art. 256 C. pen., nu a suportat esențiale modificări. Alte state (foste republici unionale, care intrau în componența URSS) însă s-au impus cu modificări semnificative la acest capitol (inclusiv Federația Rusă a exclus această normă din acțiune).

Cu adevărat, se susține de către V.I. Kolosov și L.K. Malakov, că inițial răspunderea penală pentru infracțiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației a avut un caracter preventiv. Or, acest caracter preventiv este specific nu numai acestor categorii de incriminări penale, ci și celorlalte fapte incriminate în aspect juridico-penal. Incriminarea faptei anunțate a fost orientată, în viziunea autorilor ruși, spre consolidarea disciplinei (*n.n.* – pe atunci *disciplinei de stat*) și regimului legalității (*n.n.* – pe atunci *legalitatea socialistă*) în activitatea organizațiilor și întreprinderilor ocupate cu sfera de deservire a populației [4, p.4].

Desigur, eficiența acestei norme și, în ansamblu, a procesului de luptă cu faptele de ordin infracțional, după cum subliniază V.I. Kolosov și L.K. Malakov, este condiționată inclusiv de corectitudinea și operativitatea punerii în acțiune a dispozițiilor normative adoptate pentru tragerea la răspundere penală a persoanelor vinovate de comiterea acestor fapte prejudiciabile și aplicarea, față de persoanele vinovate, de rând cu alte măsuri de constrângere (în calitate de forme de realizare a răspunderii penale), și a pedepsei penale [4, p.4].

După cum sublinia autorul B.S. Utevski, [7, p.394 citat după 4, p.7], dacă nu sunt suficiente temeiuri pentru egalarea deplină a tuturor salariaților cu persoanele publice, atunci există suficiente premise pentru a fi recunoscute pasibile de răspundere penală pentru îndeplinirea atribuțiilor profesionale și îndeplinirea indicațiilor cu caracter de serviciu.

Pornind de la faptul că primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației este specifică atât persoanelor cu funcție de răspundere (persoane publice, persoane cu funcții de demnitate publică), cât și funcționarilor de rând, salariaților, a fost propusă inițial intervenirea răspunderii penale într-o normă specială, pentru diferite categorii de remunerații, ca această răspundere juridică, menționează A. Ia. Svetlon, în cazul unei sistematicități, să o poarte oricare dintre lucrătorii aparatului de stat ori obștești, inclusiv lucrătorii din sfera economică, comunală, alte întreprinderi, uniuni profesionale etc. [8, p.132 citat după 4, p.7].

Și dacă în anul 1983 se menționa că sfera serviciilor se dezvoltă rapid, atunci, la moment, suntem în faptul împlinit al unei diversificări de lucrări și servicii acordate populației și cetățenilor. În raport cu aceste lucrări și servicii sunt intrinsec legate realizarea intereselor și necesităților cotidiene ale persoanei. În acest context, calitatea deservirii predetermină productivitatea și influențează realizarea planurilor de dezvoltare economică și socială.

Pericolul social al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației a devenit evident pe măsura răspândirii largi a acestui fenomen. Cu toate că la etapa anterioară (în perioada URSS) se menționa despre o răspândire categorică a acestui fenomen, susținem pe deplin faptul că la moment eficiența acestei norme a rămas departe de a-și atinge scopurile identificate, iar fenomenul rămâne a fi la scară extinsă.

În fapt, primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației cauzează daune relațiilor sociale care asigură autoritatea întreprinderilor din sfera comerțului, medicală, de transport și a altor întreprinderi și organizații obștești, permite lucrătorilor (salariaților) de a se îmbogăți în mod ilicit, punându-se în evidență tendința de a obține venituri cu mult mai mari decât plățile salariale.

După cum consideră unii autori cazași, pericolul social al infracțiunii de primire a unei recompense ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației constă în faptul că în urma comiterii ei se încalcă ordinea stabilită prin lege de acordare a ser-

viciilor populației și se cauzează daune considerabile clienților [9].

V.I. Kolosov și L.K. Malakov subliniază că sunt evidente și daunele de ordin moral. Posibilitatea de a nu fi supuse persoanele vinovate răspunderii penale, primirea sistematică a remunerațiilor ilicite le determină pe cele dintâi [4, p.11]. Or, această situație are evidențiate aceleași caracteristici și în timpul actual.

În contextul identificării importanței social-politice a normei juridico-penale stipulate de art.256 C. pen. RM, care prevede răspunderea pentru *primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației*, este necesară determinarea pericolului social al acestei infracțiuni, care constituie cauza adoptării acestei norme și justificarea premisei teoretice privind eficiența protecției juridico-penale a relațiilor sociale în sfera de deservire. Soluționarea problemei în cauză are o semnificație metodologică deosebită pentru știința dreptului penal. Din aceste raționamente, consideră V. K. Matveiciuk, este corect și veridic din punct de vedere metodologic de a analiza anumite elemente generale, așa cum este pericolul social al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite, anticipând analiza elementelor preexistente și constitutive componente [1, p.9] ale conținutului infracțiunii.

În detaliu, primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației devine ori ar trebui să devină infracțională, pentru că esența social-politică a acesteia relevă caracterul vădit negativ, antisocial. Pericolul social constituie un semn important, determinant al infracțiunii, o calitate socială a acesteia, o apreciere juridică. A descoperi esența unui asemenea pericol al faptei comise presupune posibilitatea de a o coraporta la relațiile sociale, de a detalia mecanismul corelației acestora.

În acest context, subliniază autorul V. K. Matveiciuk, pericolul social constituie o calitate unificatoare a întregului ansamblu de semne, ce caracterizează componența de infracțiune, dar nu o înlocuiește pe aceasta. Or, pericolul social este repartizat în felul în care reiese din fiecare element al componenței de infracțiune, dar, în același timp, acesta nu constituie un element al componenței de infracțiune [1, p.9-10].

Adică, pericolul social al infracțiunii în cauză se determină și prin faptul că această infracțiune încalcă principiile de activitate, formele conturate, disciplina productivă în cadrul întreprinderilor, instituțiilor ori organizațiilor din sfera deservirii populației, afectează autoritatea lor și cauzează prejudicii materiale cetățenilor. Pericolul social al acesteia se imprimă și prin faptul că această faptă prejudiciabilă deseori este în mod direct ori indirect legată de alte fapte ilegale, constituie premisa comiterii altor infracțiuni, precum înșelarea clienților, altor infracțiuni de corupție etc.

Toate cele consemnate permit a sublinia și a confirma, în fapt, că dacă pericolul social al infracțiunii în cauză ar fi constat doar în daunele materiale, atunci acestea ar fi fost posibil de recompensat pe cale civilă. Însă recuperarea daunei nu este cel mai important moment, ci în acest rol apare – ca, prin aplicarea pedepsei, să fie corectate și reeducate persoanele condamnate, de a preveni comiterea de noi infracțiuni din

partea celor condamnați și a altor persoane (prevenția generală și prevenția specială). În fapt, subliniază autorul V. K. Matveiciuk, pericolul social al infracțiunii urmează a fi stabilit în legătură directă cu latura subiectivă și obiectul infracțiunii [1, p.11]. Cea din urmă interdependentă se reflectă concret prin intermediul raportului intern negativ al subiectului față de relațiile sociale supuse protecției și se exprimă în acțiunile sale infracționale. Cele expuse determină problema despre necesitatea laturii subiective la identificarea pericolului social al primirii unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. Între obiectul infracțiunii și conținutul laturii subiective există o legătură strânsă în orientarea de la obiect la intenție. În mod elementar, în literatura de specialitate această legătură se exprimă în faptul că prin comiterea unei infracțiuni intenționate se conștientizează ori trebuie să se conștientizeze cui și cărui interes se cauzează daună prin faptele prejudiciabile comise. Legea penală, interzicând de a primi remunerația ilicită, indică că asemenea fapte sunt prejudiciabile, comiterea acestora exprimând un raport conflictual al subiectului față de relațiile sociale supuse protecției penale.

Evident, obiectul infracțiunii, prin sine, nu influențează și nu poate să includă în sine pericolul social, aceasta devenind cu puțință doar în cazul comiterii faptei prejudiciabile corespunzătoare, exprimate în primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației. Deci, diferite sunt obiectele de atentare, nu mai puțin variate sunt faptele comise și orientate asupra acestor obiecte, respectiv diferite și multiple pot fi și tendințele subiective. În acest sens, gradul daunelor cauzate relațiilor sociale sunt în legătură strânsă cu gradul de vinovăție, cu limitele negării acestora de către subiectul activ al infracțiunii. Corespunzător, gradul de pericol social al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației este în directă dependență de latura subiectivă a acesteia. Cea din urmă – un element structural important și principal, influențează gradul de pericol social al infracțiunii analizate. Urmând această argumentare, este necesar a se remarca că știința dreptului penal se poziționează din perspectiva faptului că vinovăția este strâns legată de pericolul social al infracțiunii. Negarea acesteia ar fi determinat o incriminare obiectivă.

Pentru o cercetare mai amplă a esenței pericolului social al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației și a structurii ei este important a reieși din faptul că fiecare conștientizare a activității subiectului poate fi ori pozitivă – utilă pentru societate, ori negativă – socialmente periculoasă. Primirea unei remunerații ilicite de la cetățeni pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației reprezintă o parte a experienței negative, include în sine o orientare valorică specifică și poate servi, din aceste considerente, un precedent pentru reiterarea faptei ilegale atât de persoana făptuitorului, cât și de către alte persoane. Din aceste rațiuni, la evaluarea gradului de pericol social al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației, o importanță

individuală o capătă orientările, stările, pe care le urmează subiectul activ la comiterea infracțiunii. În cazul în care aceste tendințe, convingeri nu sunt combătute, atunci ele pot deveni mai răspândite, creând premise favorabile pentru comiterea unor asemenea infracțiuni și prejudicierea relațiilor sociale protejate.

Prezența doar a laturii subiective a infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației nu poate determina pericolul social al acestei infracțiuni. Doar comiterea unei fapte prejudiciabile de către subiectul activ al infracțiunii, în corelație intrinsecă cu latura subiectivă a primirii unei remunerații ilicite, în cadrul cărora are loc reflectarea conținutului relațiilor sociale, devine socialmente periculoasă.

O asemenea abordare, raportată la noțiunea de remunerație ilicită de la cetățeni, și evaluarea gradului de pericol social al acesteia, oferă posibilitatea persoanelor implicate în activitatea de luptă contra acestui fenomen de a interpreta corect și a califica just faptele prejudiciabile, astfel ca formele de realizare a răspunderii penale, inclusiv în forma pedepsei penale, să corespundă scopului și sarcinilor de luptă cu fenomenele antisociale, care sunt străine și incompatibile cu relațiile sociale normale stabilite în societate.

În viziunea autorilor S.Brînza și V.Stati, o caracteristică distinctă a fiecărei profesii o constituie acceptarea obligațiilor acesteia față de public. Atitudinea și comportamentul lucrătorilor din sfera comerțului, alimentației publice, transportului, deservirii sociale, comunale, medicale sau de altă natură la prestarea serviciilor și executarea lucrărilor influențează, constată autorii citați, bunăstarea economică a societății în ansamblu. Lucrătorii din aceste domenii vor putea menține această poziție avantajoasă numai cu condiția că serviciile prestate și lucrările executate de către aceștia vor rămâne la un nivel înalt, ceea ce va asigura păstrarea încrederii publicului față de profesie [10, p.223-224]. S. Brînza și V. Stati consemnează că acești lucrători trebuie să acționeze într-o manieră corespunzătoare reputației profesiei și să evite orice comportament care ar putea discredita profesia. Cea din urmă se ia în considerație la elaborarea cerințelor etice, ținându-se cont de responsabilitatea lucrătorului față de consumator (client) [10, p.224]. Făcându-se referire la art.11 al *Legii privind protecția consumatorului* [11], S.Brînza și V.Stati subliniază că consumatorul, la încheierea contractelor, are, printre altele, următoarele drepturi: *de a lua liber decizia la achiziționarea serviciului, fără a i se impune în contracte clauze abuzive sau care ar favoriza folosirea unor practici comerciale incorecte, de natură a influența opțiunea acestuia; de a plăti pentru serviciile de care beneficiază sume stabilite, în prealabil, cu exactitate; majorarea prețului inițial este posibil doar cu acordul consumatorului* [11, p.224].

Din perspectiva analizelor desfășurate anterior, este cazul a apela la opinia autorului V. Cușnir, care menționează că periculozitatea faptei incriminate se manifestă prin stările de pericol social pe care le poate provoca comportamentul incriminat al subiectului pentru relațiile sociale din sfera de prestare a servi-

ciilor, afectând imaginea agenților care le prestează și prejudiciind interesele cetățenilor [12, p.113; 13, p.65].

În acest sens, din prezumția legiuitorului în raport cu pericolul social al infracțiunii reiese că acesta decurge din dauna/daunele cauzat/cauzate funcționării normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor din sfera de deservire, activitatea cărora este impusă pentru satisfacerea intereselor populației, la fel din daunele materiale și morale aduse unor persoane concrete, care se adresează la întreprinderile respective în vederea prestării unor servicii sau îndeplinirii unor lucrări.

Infracțiunea de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației prezintă pericol social și constituie, astfel, o manifestare antisocială, care aduce atingere relațiilor sociale a căror normală desfășurare și dezvoltare nu sunt posibile fără asigurarea bunului mers al activității întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor din sfera de deservire împotriva actelor lipsite de probitate săvârșite de salariați [14, p.128]. Deși, autorii V.Dongoroz, I.Fodor, S.Kahane și alții determină infracțiunea *primire de foloase necuvenite* ca fiind o varietate de specie a infracțiunii de *luare de mită* [14, p.128], în viziunea noastră, legislația penală a Republicii Moldova nu identifică legătura de la general la special, ori de la gen la specie între infracțiunea de corupere pasivă/luare de mită și primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației.

Deci, pericolozitatea faptei incriminate se manifestă prin stările de pericol pe care le poate provoca comportamentul incriminat al subiectului pentru relațiile din sfera de prestare a serviciilor, afectând imaginea agenților care le prestează și prejudiciind interesele cetățenilor.

Concluzii

• Limitele asigurării sferei de deservire a populației sunt evidențiate nu numai de caracterul categoriilor care formează acest domeniu complex, de reglementările ce se impun în cadrul acestuia, ci și de sistemul de măsuri aplicate din numele statului persoanelor care au admis încălcări ale regimului normal al deservirii populației.

• Sistemul economic care cuprinde aceste activități economice constituie acel cumul de procese sociale care au loc în baza raporturilor patrimoniale și a formelor ei organizaționale existente în societate.

• Din prezumția legiuitorului în raport cu pericolul social al infracțiunii reiese că acesta decurge din dauna/daunele cauzat/cauzate funcționării normale a întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor din sfera de deservire, activitatea cărora este impusă pentru satisfacerea intereselor populației, la fel din daunele materiale și morale aduse unor persoane concrete, care se adresează la întreprinderile respective în vederea prestării unor servicii sau îndeplinirii unor lucrări.

• Pericolozitatea faptei incriminate se manifestă prin stările de pericol pe care le poate provoca comportamentul incriminat al subiectului pentru relațiile din sfera de prestare a serviciilor, afectând imaginea

agenților care le prestează și prejudiciind interesele cetățenilor.

• Primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației devine ori ar trebui să devină infracțională, pentru că esența social-politică a acesteia indică asupra caracterului vădit negativ, antisocial.

• Gradul prejudiciabil al infracțiunii de primire a unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației nu este determinat numai de existența elementului material (deși infracțiunea este descrisă prin intermediul unei componente formale), ci din combinația normativă admisă dintre acesta și metoda de comitere a infracțiunii – *extorcarea*.

Referințe:

1. Матвейчук В.К. *Уголовно-правовая борьба органов внутренних дел с получением незаконного вознаграждения от граждан за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения (вопросы квалификации)*: Учебное пособие. Киев: Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел, 1989. 72 с.
2. Александров Ю.В., Бондаренко Н.А., Матвейчук В.К., Самилык Г.М., Собко-Нестерук А.М. *Практические вопросы квалификации органами внутренних дел преступлений в сфере обслуживания населения*. Киев: МВД СССР, 1984. 64 с.
3. Stati V. *Infracțiuni economice*. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p.
4. Колосов В. И., Малаков Л. К. *Ответственность за поборы и нарушение правил торговли*. Горький: МВД СССР, 1983. 63 с.
5. Тацкий В. Я. *Ответственность за хозяйственные преступления. Объект и система*. Харьков, 1984. 586 с.
6. Predescu O. *Dreptul penal al afacerilor*. București: Continent XXI, 2000. 246 p.
7. Утевский Б.С. *Общее учение о должностных преступлениях*. Москва: Госюриздат, 1948.
8. Светлов А.Я. *Ответственность за должностные преступления*. Киев: Наукова думка, 1978.
9. *Комментарий к Уголовному кодексу Республики Казахстан (Особенная часть)*. <http://law.delovoir.kz/laws/view/2917/1/page:28>. Vizitat: 26.05.2014.
10. Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău: USM, 2011. 1324 p.
11. Legea privind protecția consumatorului, din 13 martie 2003, nr. 105. În: *MO*, 27 iunie 2003, nr. 126-131. Intrată în vigoare la 28 octombrie 2003. http://lex.justice.md/document_rom.php?id=546986A0:88685EC5. Vizitat: 25.05.2014.
12. Cușnir V. *Infracțiunile asemănătoare celei de corupție – primirea remunerației ilicite pentru lucrări legate de deservirea populației* (art. 256 Cod penal). În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI. Seria Drept public*. Chișinău: Centrul Editorial al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2004. 232 p.(p.113-116).
13. Gurschi C., Gurin V., Cușnir V., Avram M. *Jurisprudența privind infracțiunile de corupție. Aspecte teoretice și practice*. Chișinău: Ulysse, 2003.260 p.
14. Dongoroz V., Fodor I., Kahane S. et al. *Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială*. Vol. IV. Ed. a II-a. București: Editura Academiei Române, 2003. 932 p.

Recenzent:

Viorel BERLIBA,

doctor habilitat în drept, conferențiar universitar

Semnat pentru tipar 28.07.2015. Formatul 60x84 1/8.

Tipar ofset. Coli de tipar conv. 12,0. Tiparul executat la CEP al USM

Tirajul – 650.